

DOKTORI (PhD) ÉRTEKEZÉS

MEGYERI-PÁLFFI ZOLTÁN

Debrecen
2011

**DEBRECENI EGYETEM
ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA**

**NÉV ÉS JOG
A névviselés jogi szabályozásának
fejlődéstörténete Magyarországon**

Készítette:

Megyeri-Pálffi Zoltán

Témavezető:

Dr. Balogh Judit
PhD, tanszékvezető egyetemi docens

A doktori program címe: Az állam és a jog változásai Közép- és Kelet-
Európában

A doktori iskola vezetője: Dr. Szabó Béla egyetemi tanár

A kézirat lezárva: 2011. október 18.

**DEBRECEN
2011**

TARTALOMJEGYZÉK

TARTALOMJEGYZÉK.....	3
I. BEVEZETÉS	5
1. A KUTATÁS TÉMÁJA.....	5
2. A NÉVVISSELÉS TÖRTÉNETI VIZSGÁLATÁNAK LEHETŐSÉGEI, AVAGY FORRÁSOK ÉS MÓDSZEREK A KUTATÁSBAN.....	7
II. A NÉVVISSELÉS SZABÁLYOZÁSÁNAK GYÖKEREI	16
1. A NÉVVISSELÉSI JOG MAGYAR TÖRTÉNETE	17
A) A szabályozás kezdetei.....	18
a) Névvisselés és névváltoztatás az állam látókörében – II. József névrendelete.....	19
b) Az állam „azonosíthatósági” igénye – A nemességvizsgálatok jelentősége.....	22
c) A névváltoztatás „államosítása”.....	28
B) A 19. századi polgári kor változásai.....	34
a) Az anyakönyvezés fejlődése.....	35
b) A személyiségi jogok megjelenése.....	42
III. A NÉVVISSELÉS JOGI JELLEGE	48
1. A NÉVJOG HELYE A JOGÁGAK KÖZÖTT	48
A) A névvisselési jog a magánjogban	48
a) A névvisselési jog személyiségi jogi meghatározottsága	48
b) A névvisselés és a családi jog kapcsolata.....	58
c) A névvisselés és a kereskedelmi jog kapcsolata.....	59
B) A névvisselési jog a közjogban.....	67
a) A névvisselés a közigazgatási jogban	67
b) A névvisselés büntetőjogi vonatkozásai	70
IV. A NÉVVISSELÉS EGYES JOGI TERÜLETEI	77
1. A GYERMEK NEVE	77
A) Családi név.....	77
B) Utónév	85
2. A HÁZASSÁGI NÉV	91
A) A feleség neve a 19-20. században	91
B) Új választási lehetőségek.....	93
C) Melyiket a sok közül?	96
a) A házassági nevek megítélése Debrecenben és környékén 2007-ben.....	97
D) Névvisselés a házasság után	110
E) Saját név-e minden nevünk?	115
F) Új névtípus lehetőségek – az élettársi név	121

3. A NÉV MEGVÁLTOZÁSA.....	131
A) Névváltozás.....	132
a) Az apaság véelmének megdöntése	132
b) Örökbefogadással egybekötött névváltozás	133
c) A gyermek jogállásának rendezése következtében beállt névváltozás	137
d) Névváltozás a nem megváltozásának következtében	140
B) Névmódosítás.....	140
a) A megkülönböztető betűjel	140
b) Magyar származású bevándorolt állampolgárok névmódosítása	142
c) Kiskorúak utónév-módosítása	144
d) Nagykorúak utónév-módosítása.....	146
e) Valamely kisebbséghez tartozók utónév-módosítása	146
C) A névváltoztatás	149
V. A KUTATÁS EREDMÉNYEI – ÖSSZEGZÉS ÉS ÚJ IRÁNYOK.....	170
MELLÉKLETEK	178
IRODALOMJEGYZÉK	183
FORRÁSJEGYZÉK	198
RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE.....	201
SUMMARY.....	202

I. BEVEZETÉS

1. A KUTATÁS TÉMÁJA

A Jogtudományi Szemle egy 1869-es számában a következőt olvashatjuk: „Vajjon ki tagadhatná ama kiváló jelentőséget, melyet a közéletben, a család viszonyzataiban, sőt az egyén első létfeltételeiben a név foglal el, és mégis hazai jogforrásaink és tankönyveink majd a semmivel határos adalékösszeget nyújtanak e kérdés tüzetesebb megvilágítására, míg a külföld gazdagabb s a miénknél sok tekintetben kimerítőbb irodalmi, szintén csak szokatlan fősvényességgel szolgáltatnak egy-egy positiv adatot.”¹

Az idézett több mint száznegyven évvel ezelőtti állapotokhoz képest jobb helyzetben vagyunk. Ha valaki ma a nevek világában szeretne egy tanulmányi kirándulásra indulni, könnyen megszervezhetné utazását. Könnyen, amennyiben *nem* a nevek *jogi* világát szeretné felfedezni, hiszen ebben a tekintetben ma is nehezebb dolga lenne a szervezőnek, ugyanis a jogi irodalom már koránt sem olyan bőséges, mint a név más vonatkozású feldolgozásai. Ellenben a névviselés nyelvészeti, történeti, szociológiai, statisztikai és sok más tudománybeli összefüggései nem engedik elcsüggedni a jog ízére szomjazó utazót, hiszen a névviselés sajátosságából adódóan e területek mindegyike – ha nem is közvetlenül, de – közvetve számtalan adalékkal szolgálnak a jogásznak.

A névviselés olyannyira természetes velejárója mindennapjainknak, az emberi létnek, hogy néhány családi eseményen kívül sohasem válik kérdésessé. Azonban ez a néhány családi esemény az, amely a legközvetlenebbül világít rá a név és a jog kapcsolatára kezdve a gyermeküket váró szülők névadásával, a házasságban viselendő név kiválasztásáig. Ahogy a mondás tartja: „Mindenkinek saját neve a legkedvesebb muzsika”. Nos, legkedvesebb vagy sem, ez az a néhány „szó”, amely végigkíséri életünket. Persze a lehetőség bárki számára adott, hogy a muzsika dallamán változtasson, azaz éljen a névváltoztatás lehetőségével, ami a név és a jog újabb viszonyterületére mutat rá.

Az ember nevét születésekor kapja. Ez az esemény évezredek hagyományokkal rendelkezik, együtt fejlődött a társadalommal. Egy olyan folyamat ez, amely sokszor hullámzó, sokszor előremutató, sokszor pedig a múltat megőrző eredményekkel járt. A névviselés végigkíséri az embert, mindenkinek van neve, mindenkit „jelölünk” valahogy. Személyi Kálmán írja, hogy „a név keletkezését és fejlődését a személyiség

---

¹ LÁNCZY GYULA, 1869, 491.

*érvényesülési törekvése, a társadalmi viszonyok és a nyelv természete befolyásolják.*²Valóban, e három tényező az, amely meghatározza, hogy egy ember milyen nevet visel. Személyi szerint a név nem része a személyiségnek, azon kívül áll. A név nem egyéniesít, az egyéniség nélküle is teljesen önálló és tökéletes. A név az egyéniség megjelölésére szolgáló eszköz.³

A nyelv is befolyásolja a névhasználatot. A nyelv törekvése, hogy a név a megjelölendő egyén valamely jellemző tulajdonságát fejezze ki. A feltűnő, vagy a másoktól megkülönböztető jellemvonások képezték alapját a személyek elnevezésének, ugyanígy okot adott a névadásra a foglalkozás, a lakóhely, a származás. Amikor az egyszerű nyelvi eszköztár egy bizonyos szinten már nem képes a megjelölést szolgálni, akkor létrejönnek a többelemű nevek, amelyek az azonosítást segítik, és egyúttal a névállományt színesítik.

Magyarországot sajátos névrendszer jellemzi. Az elmúlt néhány évben a névviselés szabályai jelentősen megváltoztak, új elemekkel bővültek. Ez késztetett arra, hogy a nagy múlttal és hagyományokkal rendelkező magyar névhasználat bemutatásával próbálkozzak.

A hangsúlyt a *szabályozás történetére* helyeztem. Kiindulási alapnak tekintetem a kételemű névhasználat megjelenését, megszilárdulását, így a kutatás során a névviselési szabályok gyökerét kívántam feltárni. A szabályozás megjelenése az *eltérő* névhasználatban keresendő. A reguláristól eltér a névhasználat, ha valaki nem a saját nevét, hanem hamis nevet használ, illetve ha a név nem állandó, hanem változó. Ez sem a közösség, sem az állam részéről nem fogadható el, mindig valamilyen érdeket sért, ezért van szükség a szabályozásra. Ezek alapján a következő kérdésekre kerestem a választ:

1. Hogyan jelent meg a névviselés állami szabályozása?
2. Hogyan alakult ki a névviselési jog mai arca?
3. Milyen jellegű a névviselés jogi szabályozása?
4. A névviselési tendenciák hogyan változtattak a névviselési szabályozáson?

E kérdésekre adandó válaszok nagy időtávlat áttekintését kívánták meg, azonban a vizsgálati időintervallum pontosan nem volt meghatározható. Arra törekedtem, hogy a lehető legkorábbi, de a hipotézisnek megfelelően értékelhető viszonyokat tárjam fel. Így a névviselés állami szabályozásának megjelenésétől (a 18. század felvilágosult

---

² SZEMÉLYI KÁLMÁN, 1915, 82.

³ U.o. 81.

abszolutista államától) egészen napjaink jogalkotási eredményeiig tekintetem át a szabályozás alakulását. Így egy olyan (jogi) intézmény fejlődési ívének megrajzolását vállaltam, amely számos más jogterület változásait is megvilágítja. A vizsgálat összetett, hiszen a névviselés egy olyan terület, amely önmagában nem tud létezni, nem kis méretű közös részhalmaza van más diszciplínákkal: a történettudománnyal, a nyelvtudománnyal, a szociológiával, a jogtudománnyal, hogy csak a legfontosabbakat említsem.⁴

A névviselés meglehetősen szerteágazó rendszerén belül a természetes személyek névviselési szabályai, hivatalos nevei töltik ki a dolgozat kereteit, így nem kapnak helyet a jogi személyekre, gazdasági társaságokra, egyéb szervezetekre, kereskedelmi vagy szerzői (ál)nevekre vonatkozó rendelkezések. Ezek a területek csak annyiban tárgyai a dolgozatnak, amennyiben a célzott terület átfogó ábrázolása említésüket megkívánja.

2. A NÉVVISELÉS TÖRTÉNETI VIZSGÁLATÁNAK LEHETŐSÉGEI, AVAGY FORRÁSOK ÉS MÓDSZEREK A KUTATÁSBAN

A név mint az egyén megjelölésére szolgáló egyik legfontosabb eszköz számos tudományterület vizsgálódásának tárgya lehet. A név elsősorban nyelvi jelenség.⁵ Az emberi kommunikációban az azonosítás fontos szerepet kap, e nélkül az egymással való érintkezés szinte elképzelhetetlen. A név az, amely egy szó formájában jeleníti meg az egyént, arról valamilyen (többnyire a legalapvetőbb) információt közöl, számos információt magába sűrít, illetőleg helyettesít. Ez tulajdonképpen az azonosítás. A név szempontjából a tulajdonnevek⁶ összessége mint névszói csoport válik fontossá, hiszen a tulajdonnév valakinek vagy valaminek a saját neve.⁷ A tulajdonnevek között különbség tehető aszerint, hogy mely az a területe a megnevezéseknek, amelyek egyedi megjelölést és azonosítást igényelnek: személynév, állatnév, földrajzi nevek, intézmények, szervezetek nevei, irodalmi művek és más műalkotások, folyóiratok, újságok címei, márkanevek. E felsorolásból a jog számára két terület nyer leginkább elismerést: a személynévé és a márkanevéké. A jog általi elismerés alapja egybeesik a tulajdonnevek elhatárolási alapjával: az egyedi megjelölés és azonosítás igénye. A név a

---

⁴ A diszciplináris összefüggésekre a későbbiekben bővebben kitérek.

⁵ A név szavunk eredetéről lásd többek között: HORVÁTH KATALIN, 1989, 355-359.

⁶ A tulajdonnévről lásd többek között: TOLCSVAI NAGY GÁBOR, 2008, 30-41.

⁷ RÁCZ ENDRE – TAKÁCS ETEL, 1987, 122.

névviselési szabályok által nyer elismerést a jog területén. Magában a jogtudományban több szakjog tudhat magáénak névviselési szabályokat, ami a név szerteágazó jelenségének köszönhető.

A névviseléshez való jogot Polgári törvénykönyvünk 77.§ (1) bekezdése deklarálja.⁸ A névhez való jog pedig alapjogi elismerés nyert az Alkotmánybíróság 58/2001 (XII. 7.) számú határozatában (továbbiakban: névhatározat). Ilyen összefüggésben a név az *alkotmányjog* tárgya lesz.

A *polgári jog* a személyiségvédelen keresztül érintkezik a névvel.

A névviselés „jogi” bölcsőjének a *családi jog* tekinthető. E jogterület az, amely leginkább befolyással van a névviselésre. A családjogi törvény határozza meg, hogy kinek a nevét viselheti a gyermek, illetve milyen házassági nevet lehet választani.

A *társasági jogban* is jelentős szerepet játszik a név, hiszen a gazdasági társaságok elnevezésének szabályait, a rá vonatkozó elveket e területen találjuk meg.

A *közigazgatási jog* is kiveszi részét a névviselésből. A név regisztrációjának rendezése e jogterület feladata, amelynek az anyakönyvi szabályok útján tesz eleget. Igazgatási kérdés a névviseléssel kapcsolatos eljárások megállapítása is, így a névváltoz(tat)ás valamennyi este. Ahogy Lőrincze Lajos fogalmazott az 1969-es névtudományi konferencián: „*Ha a bejegyzés, számontartás csak egyszerű regisztrálás volna, akkor is névélettani tényező, neveink életében fontos tevékenység lenne ez az állami tevékenység, hiszen a bejegyzés biztosítja a név fennmaradását, állandóságát, ez őrzi meg a változástól, az elmúlástól.*”⁹ A *nemzetközi magánjogban* is találkozhatunk névviseléssel kapcsolatos szabályokkal.

A névviselés összetettségének megértéséhez más tudományok nyújtanak segítő kezét. Érdekes elsőként a név „tudományos otthona”, a *névtudomány* vizeire evezni, amely mondhatni a nyelvtudományból nőtte ki magát önálló tudománnyá. A magyar szakirodalom legújabb, s leginkább átfogó névtudományi munkáját Hajdú Mihály tudhatja magáénak. Az *Általános és magyar névtan* címet viselő mű nagy igénnyel fogja át a névtudomány egyes területeit, s rögzíti az eddigi eredményeket. A nevek tudománya tehát a *névtan*, amellyel számos más társtudomány érintkezik, s egymást

---

⁸ Továbbiakban: Ptk. (1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről)

⁹ LŐRINCZE LAJOS, 1970, 325.

kiegészítve visznek közelebb a célhoz, azaz hogy minél többet megtudhassunk „*az emberről, annak múltjáról, környezetéről, a világról.*”¹⁰

A névtudomány (onomatológia) valamennyi, a tulajdonnevekkel bármilyen kapcsolatban álló nyelvi jellel foglalkozik. E jelek keletkezésének, előfordulásának, változásának, használatának, határterületeinek stb. a vizsgálata, kutatása a névtan feladata. A névtan tehát az a diszciplína, amelynek a közvetlen tárgya a név, s *minden más ennek a segédtudománya*. Amikor a névviselési jogot más diszciplínák tükrében kívánjuk vizsgálni, akkor a helyesebb megközelítés az, ha *az onomatológiát tekintjük kiindulási pontnak*, s felőle közelítünk más tudományokhoz.¹¹ Ezt támasztja alá Hajdú Mihály is, amikor a névtan¹² mint önálló tudomány társtudományait veszi górcső alá:

A névtudománynak nemcsak bölcsője a *nyelvtudomány*, hanem segítője is. A nyelvtörténeti vizsgálódások fordították a figyelmet a nevekre, amely abban gyökerezik, hogy az írásos korszak kezdetén a személy- és helynevekben realizálódtak a nyelvemlékek. Az oklevelek, krónikák s más történeti feljegyzések nyelve görög vagy latin volt, a neveket azonban nem fordították le, így azok a magyar nyelv legkorábbi emlékeivé váltak.¹³

A névtudománnyal érintkező további tudományterületek közé tartozik a *dialektológia*, az *etimológia*¹⁴, a *szociolingvisztika*, a *stiliztika*¹⁵, az *irodalomtudomány*. A felsoroltak közül érdemes bővebben szólni a *szociolingvisztikáról*, amely a neveket a nyelv és a társadalmi környezet egymást feltételező tényéből kiindulva vizsgálja. A nevekkel való foglalkozás nem engedi meg, hogy ne vegyük figyelembe a társadalmi tényezőket, hiszen a keresztnevek választásának vallási, etnikai, nyelvészeti motivációi, a családnevek társadalmi osztályokhoz való kötődése, a helynevek kettőssége, a névmagyarosítások mind-mind társadalmi kérdéseket vetnek fel, illetve társadalmi jelenségeket, változásokat írnak le.¹⁶

A szociolingvisztika a *szociológia* területére vezet át. A szociológiának és a névtudománynak is van egy olyan közös tartománya, amely vizsgálata mindkét

---

¹⁰ HAJDÚ MIHÁLY, 2003, 11.

¹¹ A névtudomány és más diszciplínák összefüggéseiről lásd még: HOFFMANN ISTVÁN, 2008, 22.

¹² A névtan önállóságáról lásd még: FABÓ KINGA, 1979, 3-6.

¹³ A nevek kutatásához kapcsolódó feladatokról lásd pl. SOLTÉSZ KATALIN, 1989, 13-18., HAJDÚ MIHÁLY, 1989, 47-61.

¹⁴ „A magyar névkutatás legerősebb ágának az etimológiát szokás tekinteni.” (HOFFMAN ISTVÁN, 2008, 25.) Vö. még: HORVÁTH KATALIN, 2008, 557-564.

¹⁵ Többek között a névviselésben a névadás körül merülhetnek fel stilisztikai, esztétikai szempontok. (Vö. KUNSZERY GYULA, 1970, 352-353.) A névtudomány és stilisztika kapcsolatáról lásd: SZATHMÁRI ISTVÁN, 1960, 191-194.

¹⁶ HAJDÚ MIHÁLY, 2003, 38-40.

tudomány számára hasznosítható eredményekkel szolgálhat.¹⁷ A névviselés az ember életében minden pillanatban jelen van, éppen ezért egy természetes jelenség. Ugyanakkor vannak olyan események, amikor a névviselés kilép a hétköznapi megszokottságból, s jelentős kérdéssé válik az egyén életében. Ilyen a születés, a házasságkötés vagy a névváltoztatás. Mindez az egyén társadalmi helyzetére is kihatással lehet. Bizonyos esetekben a társadalmi változások hatnak az egyén névviselésére, ilyenkor egy-egy jelenség tömegessé válik. Ezt jól példázza a 19. század nyolcvanas éveitől a második világháború végéig több hullámban jelentkező *névmagyarosítás*. Ebben az időszakban a névváltoztatások szinte egyedüli motivációja az idegen hangzású nevek magyarossá tétele volt. Magyarország etnikai viszonyait ismerve nem meglepő ez a tény. Az 1867-es kiegyezést követően a társadalmi változások leírásának egyik eszközeként használható a névmagyarosítások vizsgálata. A kormányzat a kiegyezést követő időszakban a liberális szemléletnek megfelelően adminisztrációs kérdésnek tekintette a névváltoztatásokat. Majd Bánffy Dezső miniszterelnöksége alatt, a század utolsó éveiben a kormányzat tudatos politikai eszközévé vált a névmagyarosítás. Ez leginkább a társadalmi propaganda és a hatósági gyakorlaton keresztül volt elérhető, hiszen senki sem kötelezhető nevének megváltoztatására. Ugyanakkor Karády Viktor és Kozma István vizsgálatai bebizonyították, hogy a korszak névmagyarosítási mozgalmi mögött nem csupán a politikai szándék állt. A többség azért magyarosította nevét, *„mert a magyar név felvétele beleillet az önmeghatározásuk tekintetében már lezajlott vagy «célba vett» magyarosodási folyamatba, ami az adott családokban sokszor több generáció életstratégiájának fontos mozzanata volt, s amit a nemzetállam kiépülésének korában a domináns politikai-társadalmi környezet általában pozitívan igazolt vissza.”*¹⁸ A névviselésnek tehát ezen a területén nemcsak szociológiai, hanem *politikai* vonásokat is felfedezhetünk.

A házassági névviselés szintén alkalmas szociológiai következtetések levonására. Ehhez elegendő a házassági névválasztási lehetőségek liberalizálódásának folyamatát felvázolni. A hagyományossá vált magyar házassági névforma az, amelyben a férj teljes nevéhez a házasságra utaló toldást kapcsolják. A feleség névviselési formája tekintetében változást jelentett a Családjog törvényünk (továbbiakban: Csjt.) hatályba

---

¹⁷ A közös halmaz a névszociológia területben jelenik meg. E tudományt is a nevek táplálják, forrásáról lásd pl. ÖRDÖG FERENC, 2005, 23-30.

¹⁸ KARÁDY VIKTOR – KOZMA ISTVÁN, 2002, 50.

lépése.¹⁹ A törvény biztosítani kívánta a férfiak és nők Alkotmányon alapuló egyenjogúságát, amely a házassági névviselés kérdésében is érvényesült. Így a Csjt. a nő számára már nem kötelezettségként, hanem lehetőségként állapította meg férje nevének viselését, és lehetővé tette, hogy kizárólag saját nevét használja. Ez az 1953-tól fennálló lehetőség egy fontos társadalmi változást tükrözött, a nő helyzetének a férfiéhoz való közelítését. Az 1974-ben és 2004-ben bekövetkező változások már nemcsak az effajta igénynek engedtek. A házassági névviselés tovább folytatódó liberalizálása az alapvető jogok érvényesülésének fokozottabb érvényesülését mutatják. A férfi és a nő közötti különbségtétel a házassági névviselés terén ma már nem jelenik meg.

A névtudomány társtudományai között a *történettudománynak* is jelentős szerepe van. A két tudományterület közötti kapcsolat szorosnak mondható, szétválasztásuk csak nagyon speciális esetben lehetséges. *„Legtöbben az etimológiai kutatások eredményeinek alátámasztására hasznosítják a történettudomány eredményeit, de sokan [...] fölismerték azt is, hogy a történettudománynak is szüksége van a névtanósok által összeállított névarchívumok, névetimológiák, névszótárak tanulmányozására, fölhasználására.”*²⁰ A történészek számára elsősorban a helynevek nyújtanak segítséget, olyan tényeket, változásokat mutatnak meg, amelyekre más forrásokból nem derülhet fény. A személynevek már nem bírnak a helynevekéhez hasonló jelentőséggel a történészek vizsgálódásaiban, bár vitathatatlan, hogy a személynévanyag számos történeti összefüggésre mutat rá.²¹

A történettudomány „segédtudományai” sem kerülhetik el a nevekkel való találkozást. A *genealógia* tudománya leginkább az a tudomány, amely nem nélkülözheti a neveket. *„A genealógia, azaz eredet- vagy származástan (családtörténet) a családfák kutatásának tudománya. Az emberek közötti leszármazáson alapuló rokonsági kapcsolatokkal foglalkozó, az egész társadalmat átfogó klasszikus történelmi segédtudomány”* – írja Pandula Attila.²² A genealógia eszközei alapvetően a nevekre épülnek, hiszen egy-egy család történetének feltárásakor a „kapaszkodót” a közös családnevet jelenti.²³ A családnevek kialakulásának meghatározó oka volt a szorosabb,

---

¹⁹ A házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény

²⁰ HAJDÚ MIHÁLY, 2003, 40.

²¹ A személynevek és a történettudomány viszonyáról lásd: SZÉKELY GYÖRGY, 1970, 201-208., HAJDÚ MIHÁLY, 2003, 41.

²² PANDULA ÁTTILA, 1998, 11.

²³ A genealógia és a névkutatás összefüggéseiről lásd: FALLENBÜCHL ZOLTÁN, 1991, 48-53., BENDA KÁLMÁN, 1970, 193-196.

vérségi köteléken alapuló közösséghez tartozás kifejezésének igénye. Amikor genealógiai vizsgálatokra kerül sor, akkor ezt az egy családhoz való tartozás kifejezését – amelynek realizálódása a családnevekben megy végbe – használja ki a kutató. E tudomány forrásai is a nevekkel való szoros összefüggést mutatják, hiszen a szájhagyományon túl az írott, a nyomtatott, az epigráfiai, a funerális, a tárgyi és a történeti ikonográfiai emlékeket használják fel.²⁴ A genealógiával foglalkozó nem kerülheti el az anyakönyvek, oklevelek, peres anyagok s más források vizsgálatát, s az ezekben való eligazodást a nevek teszik lehetővé.

Az *archontológia* tudománya is a nevekkel foglalkozik, illetve azokat használja. E tudomány művelői olyan listákat állítanak össze, amelyek időrendben tartalmazzák az egy adott tisztség (hivatal, méltóság) összes viselőjét, dátumhatáraival együtt.²⁵ Az archontológia célja, hogy használható segédletekkel könnyítse meg egy történeti téma kutatóinak mindennapi munkáját. E kutatás elsősorban a politikai elitet alkotó személyekre terjed ki, a legfontosabb méltóságokról szolgáltató névsorokat.²⁶

Számos, a történettudományhoz közel álló, önállósult tudománynak van a nevekkel érintkezése. Ezek közé tartozik a *régészet* is, amelynek a névvel való kapcsolatára leginkább a sírfeliratok mutatnak rá. S ez már egy másik tudomány, az *epigráfia* területére is átvezet. Már a korai időkből ismert „itt járt...”, „itt raboskodott...” feliratok nevei tágabb összefüggésekre világíthatnak rá, adott esetben bizonyítékként is szolgálhatnak egy-egy esemény megtörténte kapcsán. A *szfragisztika* tudományának művelői is találkoznak nevekkel, hiszen egy-egy pecsét vizsgálata tulajdonosához is közel enged a rajta található név által. Hasonlatossága miatt ide sorolható a *numizmatika* és a *falerisztika* is, melynek tárgyai az érdemérmek és a kitüntetések.²⁷

A tény, hogy mindenki visel valamilyen nevet, a *statisztika* tudományának is vizsgálódási területet enged. A statisztika rá jellemzően nagy számú adattal dolgozik. A névállományban előfordulnak ismétlődések, gyakori nevek, amelyek arányára a statisztika módszereivel derül fény. Ezen adatokat a Közigazgatási és Elektronikus Közszolgáltatások Központi Hivatala gyűjti, illetve teszi közzé.²⁸ Arra vonatkozóan is találunk statisztikai adatközléseket, hogy a különböző házassági névformákat hányan, milyen arányban választják az országban. Ezek a társadalmi összetétel sajátos

---

²⁴ PANDULA ATTILA, 1998, 16-17.

²⁵ ENGEL PÁL, 1998a, 29.

²⁶ U.o. 30.

²⁷ HAJDÚ MIHÁLY, 2003, 42.

²⁸ www.nyilvantarto.hu

összefüggéseit mutatják meg. A leggyakoribb, valamint egy-egy évben legtöbbször anyakönyvezett keresztnéveket is feldolgozzák, s ezzel többek között a névdivatot is bemutatják.

A fenti példák támasztják alá az állítást, hogy a névviselés talán az egyik legösszetettebb vizsgálódási terület.

A névviselési jog fejlődésének kutatásakor e röviden bemutatott tudományok eredményeire alappal lehet támaszkodni. A fentiekből is kitűnik, hogy valamennyi tudománynak vannak határterületei, vannak átfedések egymás közt. Ezekre az átfedésekre éppen a névviselés kutatásakor lehet a leginkább felhívni a figyelmet.

A névviselésnek ez a köztes fekvése megkönnyíti, ugyanakkor meg is nehezíti a tárgy feltérképezését, hiszen számos más tudományterülettel meg kell ismerkedni ahhoz, hogy értékelhető eredményre juthassunk.

Az említett „érintkezési felületek” közül a kutatás során a nyelvtudomány, a történettudomány, a genealógia és a szociológia eredményeire alapozva kerestem a névviselés jogi szabályozásának gyökereit. Ezek a tudományterületek – jellegükből adódóan – különféle forrásokból merítenek, így a jelen kutatás forrásbázisa is sokszínűséget mutat. Mivel a cél a szabályozástörténet bemutatása, felvetődik néhány kérdés: Hogyan lehet a névviselés időbeli változását „megfogni”? Mit érdemes vizsgálni, a szabályozást, vagy a névanyagot? Milyen forrásokból lehet meríteni?

Az utolsó kérdés megválaszolása nehéz feladat elé állítja a kutatót, a források bősége, ugyanakkor szűkössége miatt egyaránt.

A névállomány bőséges. A magyar neveknek, névtípusoknak mind a mai, mind a történeti állománya feltárt nyelvészeink, történészeink munkájának köszönhetően. Számos munkával találkozhatunk, amelyek nem pusztán forrásközlések (névszótárak, összeírások), hanem nívós feldolgozások nyelvészeti, történeti, társadalomtörténeti és statisztikai alapon. Ezekből – az adott tudományterületen – új következtetés nehezen vonható le, de szabályozástörténeti szempontból haszonnal alkalmazhatók. Éppen ezért a kutatás során jelentős hangsúlyt kaptak a *másodlagos források*. A kutatás szakirodalmi bázisa széleskörű. Megtalálhatók benne a legfontosabb alapl művek, csakúgy, mint a szűkebb témára vonatkozó legújabb és korábbi magyar nyelvű szakkiadások, folyóiratok tanulmányai, konferenciakötetek. Emellett bizonyos kutatási részterületek (egyes történeti részek, névjog elmélete, személyiségi jogok, bejegyzett

élettársi kapcsolatok) esetén idegen, elsősorban angol és német nyelvű szakirodalom is feldolgozásra került, azonban ez – mivel a kutatás a magyar szabályozástörténetre irányul – marginálisnak mondható. A mai kor adta lehetőségeket kihasználva egyes másodlagos forrásokhoz az Interneten keresztül jutottam hozzá, vagy eredeti (on-line közlés) vagy digitalizált változatban, s az Arcanum Adatbázis Kft., illetve a Magyar Országos Levéltár elektronikus kiadványai (CD-, DVD-ROM) is jelentősen megalapozták a kutatás eredményeit. Ez utóbbihoz hozzátartozik – kapcsolódva a genealógiához mint segédtudományhoz –, hogy a legfontosabb családtörténeti munkákban²⁹ való keresést nagyban elősegítette az elektronikus változat. Szintén a másodlagos forrásokhoz sorolható – bár levéltári adatokon alapszik – a Hajdú-Bihar Megyei Levéltárban (HBML) őrzött ún. Reszeghy-hagyaték.³⁰ Reszeghy Lajos, Bihar vármegye két világháború közötti levéltárnoka, az 1923 után újból megsokasodó nemességigazolási igények következtében maga is közreműködött sok család történetének felkutatásában. A hosszú évek alatt felhalmozott adatok ma is megkerülhetetlenek, ha valaki családtörténetet kíván kutatni a Hajdú-Bihar Megyei Levéltárban.³¹

A szabályozási anyag szűkösebb, amennyiben történeti alapon vizsgálódunk. Ez természetes, hiszen a korai időszakban elvéve jelentek meg rendelkezések, amelyeket napjainkra részletszabályok egészítenek ki. A kutatáshoz a törvényi szabályozáson kívül a rendeleti szintű jogforrásokat is át kellett tekinteni. Ez utóbbi a téma jellegéből adódóan fontosabb forrásnak bizonyult. Bizonyos részkérdések tárgyalásakor (anyakönyvezés fejlődése, bejegyzett élettársi kapcsolatok) törvényjavaslatok, tervezetek feldolgozása is elengedhetetlen, s emellett az Országgyűlési Naplók, parlamenti bizottsági ülések jegyzőkönyvei is releváns információkat tartalmaztak, kiváltképp ahhoz, hogy megérthetővé váljon, valamely rendelkezésnek, vagy éppen annak hiányának mi a magyarázata. A munka az eddigieken túl más elsődleges források feldolgozását is igényelte, így pl. a Hajdú-Bihar Megyei Levéltárban őrzött Bihar vármegyei 18-19. századi nemességvizsgálati peres anyagokét.³²

---

²⁹ NAGY IVÁN: Magyarország családai, KEMPELEN BÉLA: Magyar nemes családok

³⁰ Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Bihar Vármegye Levéltárának irattára. Reszeghy-féle hagyaték iratai. HBML IV.B.456/d.

³¹ Lásd bővebben: SZENDINÉ ORVOS ERZSÉBET, 1999, 231-253.

³² Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Bihar Vármegyei Törvényszékének iratai, Nemességi perek (Nobilitaria) – HBML IV.A.6/e.

A tudományterületi kapcsolódás és a források sokrétősége komplex vizsgálatot igényel, amely többféle kutatási módszer alkalmazását követeli meg. Alapvető módszerként emelhető ki a *történeti elemzés*. Mivel a jogi szabályozás kialakulásának a feltárása a cél, így egy folyamatot kell vizsgálni, eseményeket egymás után elhelyezni, s a köztük fennálló összefüggéseket megvilágítani. A múlt eseményeitől, intézményeitől eljutni a maiakig, s azokat megértéséhez, hogy miért is olyanok, amilyenek, óhatatlanul szükséges a korábbi és a mostani összehasonlítása. Tulajdonképpen a történeti módszer lényege ez. Ennek megfelelően a kutatás során – s főként a szabályozás változásának elemzésekor – mindig összevetem a régit és az újat. Ez az *összehasonlítás* a logikai kívánalmaknak és a jobb érthetőségnek megfelelően történt, tehát nem mindig a hatályos követi a hatálytalant, előfordul, hogy a mai rendelkezések bemutatását, azok gyökereinek feltárása kíséri.

Az összehasonlítás módszere nemcsak a korábbi és az újabb tények kapcsán került elő, hanem elvétve szakirodalmi álláspontokat is ütköztetek, s adott esetben más – külföldi – példákkal is élek a honiak mellett.

Mindebből következik, hogy a történeti megközelítés nem csupán leíró jellegű ábrázolás.

A kutatás inkább deduktívnek, mint induktívnek nevezhető, ugyanis egyes – de széles diszciplináris merítésű – szakirodalmi megállapítások alátámasztását szolgálja. Így pl. – ahogy a későbbiekben látni fogjuk – némely család birtokváltózása nevének megváltozását is eredményezte, mely állításhoz példákat kerestem. Ennek megfelelően az adatgyűjtés központi kérdéssé, s a legidőigényesebb feladattá vált. Mind elsődleges, mind másodlagos adatok gyűjtésére sor került. Ez elsősorban családok kutatását jelentette, amihez felhasználtam úgy levéltári forrásokat (pl. a már említett Reszegyhagyaték), mint nagy családtörténeti munkákat (pl. Nagy Iván, Kempelen Béla művei). Bizonyos tekintetben ezek a családtörténeti vizsgálódások kisebb esettanulmányoknak is tekinthetők.

Egyes részterületek feltárása esetében – házassági névviselési módok felmérése – a klasszikusnak mondható *kérdőívezés* eszközével is éltem.

Ugyanakkor a kutatás bizonyos eredményei az induktív módszernek köszönhetőek, hiszen családok történeteinek keresztül megfigyelhető, hogy egyes jogintézmények milyen hatással voltak a névviselésre.

II. A NÉVVISELÉS SZABÁLYOZÁSÁNAK GYÖKEREI

A névviselés szabályozásának gyökere annak szabályozatlanságában mutatkozik meg. A szabályozás állami igénye előtt természetes módon alakult a névviselés. A nevek viselése az azonosítás funkcióját teljesítette be. A névvel elkülöníthető volt az egyén a többiektől, s a név már a személyiségre is rávilágíthatott. Főként igaz ez a korai időszakok egyetemű neveire, amelyek valamilyen szempontból leírták az egyént, annak külső vagy belső tulajdonságait. A két illetve több elemű nevek megjelenése már egy olyan igényt mutat meg, amely az egyénen túli, de vele összefüggő pontosabb és szélesebb azonosítást jelenti. Ezek a családi, törzsi nevek, illetve azok, amelyek alkalmasabbak az egyén tágabb közegének a megjelenítésére.

Az azonosítási szükség hívta életre a neveket, valakinek a megnevezését. Ez az igény először csak a szűkebb közösségben, majd a tágabban is megjelenik, és idővel az állam is magáénak vallja, és a jog eszközével befolyásolja azt. A szabályozatlantól a szabályozott névviselésig eljutni feltételezi a modernnek nevezhető állam kialakulását. Egy olyan szerveződését, amelynek tudnia kell, hogy kik azok, akik fölött az adott területen az állami főhatalom gyakorolható. Ehhez kell az azonosíthatóság, s ha ez nem teljesül maradéktalanul, az állam beavatkozik, s megalkotja szabályrendszerét, ami biztosítja az állandó névhasználatot. Általánosan elmondható – és ez Magyarországra is igaz –, hogy a névviselési szabályozás ezzel az igénnyel együtt jelenik meg, amit két fontos tényező generál. Az egyik – az említett – azonosítási igény. Az állami szerveknek pontos adatokra van szükségük arról, hogy kik a megadóztatható alattvalók, (állam)polgárok, kiket lehet besorozni stb.. A másik – ami összefügg az előzővel, de nem pusztán csak az államé, hanem a közösség érdeke is – a mások nevével visszaélők, a hamis nevet használók kiszűrése. E két indokból indul útjára a szabályozás.

A névhasználat évezredek történettel bír. E hosszú idő alatt koronként és népenként eltérő szokások alakultak ki, amelyek végül megmaradtak konformálódva a modern névviselési rendszerekben, ahol már jelen van a jogi szabályozás.

1. A NÉVVISELÉSI JOG MAGYAR TÖRTÉNETE

A magyar névviselés – sajátosságai ellenére – az európai tendenciáknak megfelelően fejlődött.³³ A szabályozás szemszögéből három korszakot tudunk elkülöníteni. Az első időszakban még nincsenek – vagy csak elvétve – a mai értelemben vett névviselési szabályok. Ez a szakasz a honfoglalás korától a felvilágosult abszolútizmus államáig terjed. A második korszak – a szabályozás kezdete – a 18-19. század időszaka, amikor elsőként jelenik meg az állam arra vonatkozó igénye, hogy polgárai állandó nevet viseljenek, továbbá az az érdek is, hogy egyének, de inkább családok egyértelműen azonosíthatók legyenek.³⁴ Végül a 19. század végi jogtudományi fellendülés megalapozza a névviselési jog, helyesebben a névjog területét. A személyiségi jogok kifejlődése e jogterület megjelenését is magával hozza. A névviselés adminisztratív háttere is ekkor fejlődik ki igazán. Az állami anyakönyvezés bevezetése, s a már a 18. század végétől bevett gyakorlat, hogy a névváltoztatás a legfelsőbb szervekre tartozik, a névviselést, de leginkább a név megváltozását közigazgatási ügyé tette. Ez a névviselési szabályok jelentős átalakulását, modernizációját vonta maga után. A három korszak elkülönítése markáns minőségi különbségeken alapszik, még akkor is, ha közöttük nincs is mindig borotvaéles határvonal: egy-egy kapcsolódó intézmény formálódása hosszú átmenetet is jelenthet a névviselési szabályok fejlődésének bizonyos periódusai között.

A szabályozatlan névviselés időszakában a kételemű névhasználat megszilárdulása társadalmi rétegenként eltérő időben és módon következett be. A családnevek megjelenésében számos tényező közrejátszott, amelyek között jogi elemek is megtalálhatók.³⁵ A formálódó társadalom, a vagyoni különbségek kialakulása, a rendek és az azokon belüli összetartó, mégis egyéni érdekek a pontosabb azonosíthatóságot

---

³³ Az ókori népek többnyire egyelemű neveket használtak. A több elemből álló névrendszer (praenomen, nomen gentilis, cognomen) és annak jogi szabályozása (Lex Juliae Caesaris municipalis, Kr.u. 45) a köztársasági Rómában jelent meg. Itt már megfigyelhető a családban öröklődő állandó névelem, amely a későbbi évszázadokban a keresztény Európában is állandóvá vált. Vö. BÜCHLER PÁL, 1915, 62.; SZEMÉLYI KÁLMÁN, 1915, 83-86.; WHETSTONE JOHNSTON, HAROLD, 1903 (1932), 39., 59.§; KÁLMÁN BÉLA, 1989, 16-28.; KARÁDY VIKTOR – KOZMA ISTVÁN, 2002, 13.; HAJDÚ MIHÁLY, 2003, 199-207.; MERADUDD CETHIN, 2005, sz.n.

³⁴ A 18. századi Magyarország és a felvilágosult abszolútizmus jellegzetességeinek ismeretében érthetővé válik az, hogy miért ebben az időszakban jelenik meg az a fajta bürokratizálódás, amely a névviselésben is érezteti hatását. E jellegzetességekről l. bővebben: STIPTA ISTVÁN, 1985, illetve 2001.

³⁵ A legtöbb nyelvtörténettel, névtörténettel foglalkozó tudósunk megemlíti a szokásjog, a jog szerepét a családnevek kialakulásában, de csak kevesen hangsúlyozták annak jelentőségét. (Vö. pl. SZEMÉLYI KÁLMÁN, 1915, 88.; PAIS DEZSŐ, 1921, 158.; BENKŐ LÓRÁND, 1949, 2, 9.; HAJDÚ MIHÁLY, 2003, 324.) Melich János viszont már 1943-ban megette ezt: „Fontos érdekek fűződtek a tulajdonhoz, s ezek megkövetelték a család vagy nemzetség nevében az állandóságot. Miként az írásnak a mindennapi életben való használata társadalomtörténeti probléma [...], azonképpen a családnév kialakulásának kérdése is első sorban a társadalomtörténet: a jogtörténet körébe tartozik.” MELICH JÁNOS, 1943, 271.

követelték meg. Ebből következik, hogy az öröklődő családnevek háttérben jogtörténeti (öröklési jogi) okok húzódnak meg.³⁶ Ez az öröklésjogi momentum a birtokjogi viszonyok fejlődésében keresendő.³⁷ A 14-15. századra a kiváltságos (nemesi) rétegekben bár már állandósult a családnévhasználat, de névcserék, névváltoztatások még mindig előfordultak, amelyeket bizonyos, birtok körüli változások generáltak (osztály, zálog visszaváltása stb.). Azonban nemcsak egy-egy birtok, birtokrész megszerzése eredményezhette a család nevének megváltozását, cseréjét, hanem más *vagyonjogi* változás is. Ezen jogintézmények körébe tartozik a házasság, a természetben kiadott leánynegyed, a fiúsítás és az örökbefogadás.³⁸ A magánjogi mellett egyes közjogi jellegű jogintézmények is befolyással bírtak a névviselésre, mint például az ünnepélyes honfiúsítás intézménye³⁹, amely kiválthatta az érintett család nevének megváltozását, módosulását, magyarosodását.⁴⁰

A dolgozat – szabályozástörténet-központúsága miatt – a második két periódusra helyezi a hangsúlyt.

A) A szabályozás kezdetei

A névhasználat szabályozásának kezdete ahhoz a momentumhoz köthető, amikor először fogalmazódik meg az *állami* igény az állandó névhasználatra. Jelen részben már kiindulási pontnak tekintjük a családnév-használat szilárdná válását, s az ilyen közegben bekövetkező névváltozásokhoz fűződő állami viszony válik a vizsgálat tárgyává. Bár egyes rendi jogi intézmények közrejátszhattak egy-egy családnév-változásban, e példák esetében nem fedezhető fel az állandóság igénye, így ennek megsérülése esetén a szankció sem az állam részéről. Sőt, bizonyos esetekben éppen az állam hozzájárulását tapasztalhatjuk (pl. egy fiúsítás királyi engedélyezése). Személyi Kálmán ezzel kapcsolatban a következőket írja: „*A családnévek állandósulásának állami szankciója:*

---

³⁶ Ezt több szakirodalmi forrás is hangsúlyozza: SZEMÉLYI KÁLMÁN, 1915, 88.; MELICH JÁNOS, 1943, 271.; MIKESY SÁNDOR, 1959, 82.; BENKŐ LÓRÁND, 1967, 380-381.; KÁLMÁN BÉLA, 1989, 66.; HORVÁTH ZITA, 2006, 7., GULYÁS LÁSZLÓ SZABOLCS, 2009, 47.

³⁷ A nemzeti és a királyi öröklési jog viszonyáról, az öröklési jog fejlődéséről az ősi és a szerzett vagyon tekintetében, s a kapcsolódó jogintézményekről lásd bővebben többek közt: TIMON ÁKOS, 1910, 368-374.; ECKHART FERENC, 2000, 295-300.; BÉLI GÁBOR, 2000, 131-139.; HOMOKI-NAGY MÁRIA, 2001, 71-81.

³⁸ E körben külön tanulmányt készítettem *Egyes rendi jogintézmények hatása a nemesi családnévviselésre* címmel, amely az értekezés lezárásakor megjelenés alatt áll a Névtani Értesítő 33. (2011) számában.

³⁹ Az ünnepélyes honfiúsítás intézményéről lásd VARGA NORBERT, 2009, 11-16.

⁴⁰ A témában *Névváltoztató honosítottak* címmel, a *Szegedi IV. Jogtörténeti Napok: A bírói hatalomról szóló 1869. IV. tc. és az állampolgárságról szóló 1879. L. tc. évfordulójára* elnevezésű konferencián tartott előadásom konferenciakötetbeli változata az értekezés lezárásakor megjelenés alatt áll.

*a névváltoztatás tilalma. Ez már az állandó nevekhez fűződő közérdek felismerését jelzi.*⁴¹ Egyet értve ezzel az állítással figyelmünket innen a név megváltoztatásának tilalma, illetve éppen engedélyezési lehetőségei felé fordítjuk. Ez már feltételezni fogja, hogy a névhasználat, s ezzel szoros összefüggésben a névváltoztatás valamiféle hatósági, igazgatási aktussá válik, amely mögött a szabályozás jellegének a feltárása és vizsgálata a cél.

a) Névviselés és névváltoztatás az állam látókörében – II. József névrendelete

A 18. században már azt látjuk, hogy bizonyos érdekek miatt az állam nem tetszését fejezi ki a tömegesen ugyan nem, de még mindig előforduló, akart vagy akaratlan névcserék, névváltoztatások miatt, s ezekhez valamilyen formában – többnyire, konkrét szabályozás hiányában, közvetetten – szankciót kapcsol. Papp Lajos azt írja, hogy a névváltoztatás a 18. század előtt nem öltött hivatalos formát, majd csak akkor, amikor a családnév használata kötelezővé vált, illetőleg az anyakönyvezés gyakorlata kiterjedt.⁴² Kötelező névhasználatról szóló rendelkezés sem volt ebben az időszakban, így erre csak az igazgatási gyakorlatból (l. pl. összeírások) és az állami élet egyéb momentumaiból következtethetünk. A 18. században már általános és mindennapi dolog a vezetéknevek használata, amit az is erősít, ha valami eltérés mutatkozik e téren, azzal szemben fellép az állam. Ismert példája ennek a zsidókra vonatkozó II. József-féle névrendelet, amely egyben az *első* olyan szabályozás, ami a kételemű név használatára, ha úgy tetszik kötelező jellegére vonatkozott. A kötelező vezetéknevek és a névváltoztatás engedélyezéshez kötése, netán tiltása ugyanarra a tényre, igényre, az állandó és azonosításra alkalmas nevekre mutat két irányból.

A névváltoztatás állami tilalma először tehát II. József 1787. július 23-án kelt 10426/aul. számú rendeletében jelent meg, amelyben a császár kötelezte a zsidókat állandó vezetéknev és német keresztnév viselésére: „1.§ A zsidóságot minden tartományban arra kell rábírní, hogy minden egyes családapa a családja számára, a gyám az árvái számára, és minden egyedülálló, nem atyai hatalom avagy gyámság illetve gondokság alatt álló férfiszemély 1788 Január 1-től egy meghatározott nemzetségnevet viseljen, az asszonyi nemből való egyedülálló személyek az apjuk nemzetségnevét, a házások pedig a férjük nevét vegyék fel, minden személy azonban kivétel nélkül egy német utónevet

---

⁴¹ SZEMÉLYI KÁLMÁN, 1915, 88.

⁴² Vö. PAPP LAJOS, 1993, 259.

vegyen fel, amelyet egész élete folyamán nem módosíthat.”⁴³ A rendelet 2. §-a megtiltotta a tartózkodási hely utáni elnevezést is. Ehhez Személyi Kálmán még azt is hozzátette 1915-ös munkájában, hogy az 1787. november 12-i pátens megállapított egy névjegyzéket, amelyben 109 férfi és 35 női nevet ajánlottak felvételre a zsidók számára.⁴⁴ A jogszabály rendelkezéseit elemezve azt láthatjuk, hogy a címzettek köre szűk. A személyi hatály egy vallásfelekezethez tartózókra, a zsidókra terjed ki. Mi ennek az oka? A 18. században a zsidóság még mindig nem használt állandó neveket. A zsidó családokban bár már a 16. századtól megjelentek a kételemű nevek, de ezek a későbbi századokban sem mutattak állandóságot. Gyakran ragadványnevekről beszélhetünk, amelyek – e társadalmi réteg sajátos mobilizációjából következően – lakhelyről-lakhelyre megváltozhattak.⁴⁵ Sok esetben az apanévvel való jelölést alkalmazták, amely azt jelentette, hogy a személyneveket a 'ben' (fiú) szóval kötötték össze.⁴⁶ Összességében a zsidóság névviselési szokásai igen eltérőek és sokfélék voltak, a „kételemű zsidó nevekben a kvázi- vagy valóságos vezetéknevek különböző etnikai karakterűek voltak”⁴⁷, attól függően, hogy a Habsburg Birodalom mely vidékén éltek.⁴⁸ A racionalizáló II. József e sokféleségen kívánt változtatni. Azonban névrendelete egyik, a társadalomban jelentkező hosszú távú hatása a zsidók által viselt nevek stigma jellegében realizálódott, amely mintegy száz évvel később a névmagyarosítások indítékává vált. Így nem csoda, hogy a névváltoztatás, illetve a 19. század végén ennek szinonimájaként felfogható névmagyarosítás tömeges jelensége e kisebbséghez köthető leginkább. A jelenséget kiváltó motivációk közt éppen ezt emeli ki Karády Viktor: „Az új, magyar családnév választásának tudati szinten gyakran magas érzelmi hőfokon átélt funkciója a stigmakezeléshez kötődik.”⁴⁹ Fenyves Katalin szerint II. József a névrendeletével „Hasonította ugyan a névviselésüket a többi alattvalóéhoz, akik ugyancsak ilyen kételemű, család- és személyneveket viseltek, másfelől azonban az (egyeduralkodói önkényt kifejező) törvény végrehajtása szabad utat engedett a

---

⁴³ FARKAS TAMÁS – KOZMA ISTVÁN (szerk.), 2009, 353. (Német eredetiből fordította KERESZTÚRI ESZTER)

⁴⁴ SZEMÉLYI KÁLMÁN, 1915, 90.

⁴⁵ Vö. KARÁDY VIKTOR – KOZMA ISTVÁN, 2002, 20.

⁴⁶ Pl. Aser ben Ber (Aser, Ber fia) Vö. MZSL 186.

⁴⁷ KARÁDY VIKTOR – KOZMA ISTVÁN, 2002, 21.

⁴⁸ Ugyanakkor Scheiberné Bernáth Lívia szerint: „A társadalmi különbség a zsidóság körében nem játszik – megfigyeléseink szerint – számottevő szerepet.” Magyarozza ezt azzal, hogy a zsidók elkülönítve, megkülönböztetve éltek, igaz azt is megemlíti, hogy a leggazdagabbaknak jelent meg először vezetéknevük a 16. században. (SCHEIBERNÉ BERNÁTH LÍVIA, 1981, 39-40.)

⁴⁹ KARÁDY VIKTOR, 2009, 50.

*tisztviselői önkényeskedésnek, s ezáltal újabb megkülönböztetésekhez vezetett.*⁵⁰

Ugyanakkor a II. József-féle rendelkezés feltehetőleg nem realizálódott maradéktalanul, hiszen még néhány évtizeddel később is született jogszabály a tárgykorban, amely megismétli az állandó vezetéknev-használat kötelezettségét.⁵¹

A zsidó valláshoz tartozókon kívül mások névhasználata sem illeszkedett a többségébe. Ezek a görögkeleti egyház hívei voltak, akik esetében a változékony apanevek okoztak gondot az állami szervek számára. A II. József által az állandó névhasználat eléréséért tett erőfeszítéseket I. Ferenc folytatta tovább, aki nemcsak a későbbiekben tárgyalandó névváltoztatás szabályozása körül tett fontos lépéseket, hanem a görögkeleti vallásúak névviselési „problémáit” is rendezte. Először (1815. október 17-én) kérdést intézett azon törvényhatóságokhoz, amelyek területén görögkeleti vallású személyek éltek. Az uralkodó azt tudakolta, hogy az apjuk keresztnévéhez -ics toldalékot kapcsoló személyek, megtartják-e ezt a nevet nemzetségnévként, vagy tovább változnak a nevek generációról-generációra.⁵² A helyhatóságoktól két év alatt beérkezett válaszok továbbra is a görögkeleti vallásúak nevének állandó változását tükrözték, ezért a királyi udvari tanács a következő rendelkezés uralkodói jóváhagyását kérte: *„...akik eddig bármely helyen szüleik nevét vették fel, nemzetségi nevüket pedig nem őrizték meg, azok neve visszamenőleg hatályos jelen állapotában őriztessék meg, a jövőben azonban jelenleg használt nevüket semmiféle indokkal megváltoztatni többé ne merészeljék.*”⁵³ A rendelkezés ebben az esetben is egy szűk, vallási alapon meghatározott címzetti körnek szól. Azonban a két vallás kezelésében lévő különbség megmutatkozik abban, hogy a görögkeletieknél kiemelték, hogy nem nemes hívőkről szól, ugyanis a zsidók ekkor még nem nyerhettek nemesi címet, továbbá akkorra I. Ferenc már a szabályozás szintjén is elválasztotta egymástól a nemesek és a nem nemesek névváltoztatási eljárásait.⁵⁴

Két uralkodónk felidézett rendelkezései azt mutatják, hogy az abszolutikus eszközökkel élő, bürokratizált állam a 18. és 19. század fordulója körüli évtizedekben a névviselés

---

⁵⁰ FENYVES KATALIN, 2009, 137.

⁵¹ 1840. évi XXIX. törvénycikk a zsidókról, 3. § *„Egyébiránt köteleztetnek, hogy állandó vezeték- és tulajdon nevekkal éljenek, a születendő pedig vallásuk papjai által vezetendő anya könyvben bejegyeztessenek.”*

⁵² Vö. FARKAS TAMÁS – KOZMA ISTVÁN (szerk.), 2009, 359. *„Rendelkezés a görögkeleti egyház nem nemes tagjai családnév-viselésének szabályozása tárgyában 1815. október 17.”* A rendelkezés SZENTIVÁNYI ZOLTÁN (1895, 11-12.) által közölt latin szövegét SZENTGYÖRGYI RUDOLF fordította.

⁵³ *„Körrendelet a görögkeleti egyház hívei családnév-viselésének szabályozása tárgyában 1817. október 21.”* A rendelkezés SZENTIVÁNYI ZOLTÁN (1895, 12.) által közölt latin szövegét SZENTGYÖRGYI RUDOLF fordította. (FARKAS TAMÁS – KOZMA ISTVÁN (szerk.), 2009, 359-360.)

⁵⁴ Lásd a későbbiekben!

területén is rendet teremtett, amivel elindította a névviselés jogrendszerbeli helyfoglalásának folyamatát.

b) Az állam „azonosíthatósági” igénye – A nemességvizsgálatok jelentősége

Az eddigiekben azt láthattuk, hogy a 18. és 19. században a változékony névhasználatot kiszorítani igyekeztek a jogalkotók az állami életből. Ezeket az intézkedéseket azonban a többségtől eltérő kisebbségi névviselés keltette életre. Ez viszont nem jelenti azt, hogy ebben az időszakban a névhasználatban *jellegadó többség* (nemesség) körében ne jelentkeztek volna olyan tényezők, azaz névváltozások, amelyek az állandó névhasználatához és az azonosíthatósághoz fűződő állami érdeket ne zavarták volna. Ez az azonosíthatósági igény természetesen nem a névváltoztató családok környezetében keletkezett elsősorban, hiszen egy-egy névcserét éppen ez a közeg, illetve annak változása idézett elő. A kérdés akkor vált jelentőssé, amikor – újra hangsúlyozva – az *állam* részéről jelent meg az igény arra, hogy egy-egy család, s annak tagjai egyértelműen azonosíthatók legyenek. S minthogy a családnév legfontosabb funkciója az egy családhoz való tartozás kifejezése, így amikor ez egy névcseré miatt nem tudott teljesülni, a közös őstől való származás is kérdéssé vált. Az ő és a leszármazott közötti vérségi viszony jelentősége a *nemességi vizsgálatok* alkalmával mutatkozott meg, ugyanis egy ilyen eljárásban be kellett bizonyítani a nemességszerző (primus impetrator) és a vizsgált személy (producens) közötti családi kapcsolatot. Ismert tény, hogy a rendi időszak második szakaszában a magyar társadalomban az európai arányhoz képest igen nagy számú, s azon belül is igen sok vagyontalan nemes élt, így az egyre terjeszkedő abszolutista állam megkövetelte ezek kiváltságainak vizsgálatát, és ezzel együtt megnyirbálását.

A nemességi vizsgálatok esetében ütközik egymással az állami érdek (az adózásra kötelezettek nyilvántartása, körének bővítése) és a magánérdek (a nemesi előjogok gyakorlása). Lehet-e ezt az állami érdeket az állandó névhasználat iránti állami igény első megjelenésének tekinteni? Igen, lehet, hiszen ezekben az esetekben az állam pontosan tudni akarja, kiről van szó, ki az a személy (család), akit adóalanyként tarthat számon.

A nemességigazolások intézménye tűnik tehát az állam állandó névhasználatához fűződő igényének *első* megjelenési formájának, s még akkor is állítható ez, ha tudjuk, hogy a

különböző összeírások kapcsán már a korábbi századokban is megjelent az igény az egyértelmű azonosíthatóságra.

A nemességvizsgálatok az érett rendiség korában általános jelleggel fordultak elő, s *elvileg* minden nemesi családot érintettek. Kempelen Bélánál olvashatjuk, hogy „A nemesség igazolása tulajdonképpen a nemességadományozási diplomának vagy olyan más okiratnak, melyből a nemesség adományozása és az adományozott egyén neve minden kétséget kizáró módon kitűnik, eredetiben vagy hiteles másolatban való felmutatásából és a nemességszerzőtől való leszármazásnak igazolásából áll. A nemességigazolás kötelessége 1848 előtt általános volt, ami a nemes emberek korábbi kiváltságaiban találja magyarázatát.”⁵⁵ III. Károly uralkodása idején a nemesség igazolása *általános nemesi vizsgálatokon* (generalis nobilium investigatio) folyt⁵⁶, amelyekre több ízben is sor került (1725, 1731, 1759).⁵⁷ Majd Mária Terézia 1769 és 1771 között kiadott rendelkezéseit⁵⁸ követően az általános nemesi vizsgálatot 1774-ben felváltotta az ún. *nemességigazoló per* (processus legitimatorius v. productionalis).⁵⁹ Köblös Zoltán nemességvizsgálatokról szóló cikkében összefoglalta a nemesi per előzményeit: Az adófizetés céljából tartott nemesi összeírások ellen panasszal élt a nemesség, amire válaszként Mária Terézia 1750. október 1-jén kiadott leiratában akként rendelkezett, hogy az adófizetés alóli mentességet követelő nemesek, a mentességüket (tehát nemesi kiváltságaikat) igazoló irataikat a királyi helytartótanácsnak nyújtják be, majd ezt követően egy héttel (1750. október 8.) a nemes és birtokos ösöktől való származást bizonyító iratokat is becsatolni rendelte. 1753. február 15-i leiratában különbséget tett a korábban és a jövőben nemességet szerzők között a mentesség tekintetében, ugyanis a rendelkezések szerint azok a királyi vagy egyházi nemesek, akik 1753 előtt nyerték kiváltságaikat, ha legalább két jobbággyal bírnak, mentesülnek az adózás alól, míg az 1753 utáni szerzőknek legalább tíz jobbággyal kellett rendelkezni ugyanehhez. Az 1769. december 20-i rendelkezés szerint a kétséges nemesekről névsort kellett készíteni, s őket a continua (állandó) táblák előtt igazolásra kellett szorítani. Ezt az igazolási folyamatot gyorsítandó újabb rendelkezés született 1770. január 26-án, s további rendelkezéseiben (1770. december 14. ill. 1771. május 7.) az Erdélyben lakó

---

⁵⁵ KEMPELEN BÉLA, 1907, 51.

⁵⁶ Vö. SZÁLKAI TAMÁS, 2010, 4.

⁵⁷ *Pallas Nagy Lexikona*, XIII. kötet

⁵⁸ KÖBLÖS ZOLTÁN, 1905, 77.

⁵⁹ KEMPELEN BÉLA, 1907, 52.

magyarországi nemesekre is kiterjesztette az igazolási kötelezettséget, kivéve azokat, akik Magyarország és Erdély különválása előtt szereztek nemességet.⁶⁰

A nemességvizsgálat megindulhatott jellemzően akkor, ha egy elszegényedett nemesi család státusával kapcsolatban kétség merült fel, vagy egyik ős nem élt a nemesi jogosítványokkal, s ezért maga a vármegye vagy más családok kétségbe vonták a nemességet. Előfordulhatott, hogy kiderült, valamely család hamisítás útján szerzett nemességet, vagy egyszerűen (gyakran a vármegyei politikai csatározások következtében) feljelentés következtében indult meg a vizsgálat. S ugyancsak gyakori eset volt, hogy magának a családnak volt szüksége nemessége igazolására, mert egy másik vármegyébe költözött.⁶¹

A vizsgálatot a vármegye szervei folytatták le (nemességvizsgáló bizottság – *deputatio investigationis*), és annak adatait bevezették a nemességvizsgálati jegyzőkönyvbe (*Protocollum*).⁶² A nemességvizsgáló pert a vármegye tiszti ügyésze indította meg az ellen, akinek kétséges volt a nemessége, vagy pedig a tiszti ügyész ellen az, aki nemesnek állította magát, de a nemesi jogokat nem, vagy csak részben gyakorolta. A bizonyítási teher mindkét esetben a vizsgálandó személy/család oldalán jelentkezett.⁶³ A bizonyításnak kétféle módja volt. Az egyik *a gyökeres próba* (*proba radicalis*), amely esetében be kellett mutatni a nemességet igazoló okiratot (adománylevél, armális, beiktatólevél, korábbi bizonyáglevél stb.), és bizonyítani a szerzőtől való törvényes leszármazást. Egyes esetekben beérték az iratok bemutatása mellett a nemesi jogok hatvan éve szakadatlan gyakorlásának bizonyításával is.⁶⁴ A másik mód *a nemesség gyakorlatának bizonyítása* volt, amely sokkal egyszerűbbnek bizonyult, hiszen nem a nemesi jogot, hanem csak annak gyakorlását kellett bizonyítani pl. vármegyei bizonyítvánnyal, nemesi fölkelésben való részvétellel, vagy 1844 előtt nemesi hivatal betöltésével.⁶⁵

A tiszti ügyész véleménye alapján a vármegye közgyűlése határozott, s ez alapján állították ki az ún. nemesi bizonyáglevelet, amely részletezte, hogy a család melyik őse kapott nemességet, s tartalmazta a leszármazás levezetését is. Mindezt a helytartótanács felülvizsgálta, s ha szükséges volt, a leszármazás igazolásához további iratokat is

---

⁶⁰ Vö. KÖBLÖS ZOLTÁN, 1905, 77-78.

⁶¹ Vö. Magyar Országos Levéltár – Iratanyag leírás (Fond-X Web): Departamentum nobilitare (C57)

⁶² SZÁLKAI TAMÁS, 2010, 5.

⁶³ KÖBLÖS ZOLTÁN, 1905, 78.

⁶⁴ KEMPELEN BÉLA, 1907, 52.

⁶⁵ KÖBLÖS ZOLTÁN, 1905, 78.

bekérhetett.⁶⁶ A nemesi perben született első fokú ítélet ellen a Helytartótanácsnál lehetett fellebbezéssel élni, végső fokon – az Udvari Kancellária közbejöttével – a király hozott ítéletet.⁶⁷

A per fontos eleme a nemességszerzőtől való leszármazás igazolása, amely akkor nehezedik meg, amikor a megnevesített és a leszármazott neve nem, vagy nem teljesen egyezik meg. Ebben az esetben a családnév azonosító funkciója szenved csorbát. A nemességi vizsgálatok során számtalan esetben találkozunk azzal, hogy egy időközben nevet cserélt vagy változtatott családnak igazolni kell, hogy az eltérő név ellenére visszavezethető a leszármazás, s azt is, mi okból következett be a névváltozás. „A nemességet szerző őstől való leszármazást bizonyító dokumentumok közé tartoznak azok a gazdag művelődéstörténeti adatokat tartalmazó – magyar nyelvű – hiteles tanúvallomások (inquisitiones), amelyek alapján a famíliák genealógiai tábláit is elkészítették.”⁶⁸ Ezekből többek között az is kiderül, hogy miért változott meg a család neve, vagy éppen mi az oka annak, hogy két néven is ismertek. A vizsgálati és peres anyagokban sok esetben találkozunk kettős vagy „alias”-os nevekkal, amelyek valamiféle névhasználati eltérésre, változékonyságra utalnak. Nem egyszer már maga a név is utal arra, hogy mi az eredete. Előfordul, hogy egy családtaghoz köthető *személy neve válik vezetéknevvé*. Lehet ez a név keresztnév, mint ahogy ez a Finta másképp Filep (Fülöp) család esetében is látható. Reszeghy Lajosnak e családra vonatkozó feljegyzései között egy leszármazási táblát is találunk, amelyből kiderül, hogy a Dernán lakott Finta Filep „*maradékai a Fülep vagy Filep nevet ezen Finta Fülep keresztnéve után nyerték.*”⁶⁹ A Czipelle alias Zudra család nemesi perének iratai között is rábukkanhatunk a kettős név okára: a Zudra név a családra György nevű tagjának felesége után ragadt, olvashatjuk egy 1775. június 8-án felvett tanúvallomásban.⁷⁰ A házasság – fent említett – névváltozást közvetítő hatásához tartozik az az eset, amikor a mostoha neve válik családnévvé. A Magyar másképpen Hézer (Hézeri) család nemesi anyagából is ez derül ki: „*Mi ezen Tettes Ns Bihar Megyében kebelezett Ketz Helysége Nemesség fő és all hadnadjai, és esküdtjei, ez jelen írásunkban hitelesen bizonyítjuk, hogy kebelünk beli hejes lakos társaink Nemes Magyar György és Magyar János egy testvérek, kik Tettes Ns Szabolcs megyéből Napkor helységéből ide házasságánál fogva*

⁶⁶ Vö. Magyar Országos Levéltár – Iratanyag leírás (Fond-X Web): Departamentum nobilitare (C57)

⁶⁷ SZÁLKAI TAMÁS, 2010, 9.

⁶⁸ U.o. 6.

⁶⁹ HBML IV.B.456/d 14. d. Finta család

⁷⁰ HBML IV.A.6/e 16. cs. Czipelle másképp Zudra család nemesi ügye. 28.

*származott néhai Hézer István mostoha attyokról Hézerieknek személyekről hivatnak, mely neveket azonba reájok csak ragadt név, mellyel ők sohasem éltek, s nem élnek, sem köztünk másokról egyébként, mint csúfolódó képen nem mondatnak Hézerieknek.*⁷¹

Ugyanez mondható el a Botrágyi család egyes tagjai esetében is, akiket másképp Mezeinek hívtak. Az 1792-től kezdődő pertestben találunk egy Csanád megyei iratot, amely tartalmazza a szentesi Botrágyi család nemessége kapcsán indult vizsgálat tanúvallomásait. Ebből kiderül, hogy a bagaméri lakos Botrágyi Márton Szalacsra költözvén, Péter nevű gyermeke született. Márton halála után felesége egy Mezei Péter nevű férfihoz ment feleségül, aki mint mostoha apja nevelte Botrágyi Pétert, s a gyermekén rajta maradt a Mezei név.⁷²

Sok esetben *földrajzi név válik családnévvé*, s ekkor leggyakrabban kettős, jelzős névvel illetik a családot. Ez ritkább esetben a birtok (kuriális telek) után marad rajtuk. A Váradi Szabó család nemességi irataiból is ez következtethető ki, hiszen a vizsgálat során feltett egyik kérdés is azt tudakolja, hogy a tanú a Püspökiben lakó Várady Szabó Mihály és István *„édesattyát ismerte é avagy hallotta é kinek hívták és hogy Váradon laktában nemesi szabadságban élt és itten nemesi curiája lett volna.*⁷³ Gyakrabban a származási vagy lakóhely válik névelemmé. A Hamza család nemesi perében Máramaros megye bizonyoságlevele is olvasható, amely az 1774. április 15-én Sziget városában felvett tanúvallomásokat is tartalmazza. Ebből kiderül, hogy Kállai István igazi neve Hamza volt. A Kállai név csak származási helye, Kálló után maradt rajta.⁷⁴ Az egyik Kis családnak valószínűleg Técsőn volt a lakhelye, s ezért olvashatjuk nemesi irataiban a Kis abusive Téchy nevet.⁷⁵ Olyan esettel is találkozunk, amikor a mesterségtanulás helyszíne után kapja a család a korábitól eltérő nevét. *„Hasonló történt a Vizessi család esetében is, ahol Vizessi Ferenc még apjától örökölte családnévét, utóbb azonban Szatmárnémetibe ment mesterséget tanulni, ezután kezdték el Németinek nevezni.*⁷⁶ A Bihari másképpen Koczok család is származási helyének köszönheti új nevét, a Biharit. A család nemességvizsgáló perében 1781. január 7-én felvett jegyzőkönyvben az utrumokra adott válaszokban a harmadik tanú (Nemes Varga Sámuel hegyközkovácsi lakos, 70 éves) vallomásában ez olvasható: *„Mint egy*

⁷¹ HBML IV.A.6/e 15. cs. (570.) Magyar al. Hézer 26.

⁷² HBML IV.A.6/e 3. cs. (108.) Mezei al. Botrágyi 8.

⁷³ HBML IV.A.6/e 3. cs. (113.) Váradi al. Szabó 10.

⁷⁴ HBML IV.A.6/e 2. cs. (57.) Hamza al. Kállai 8-10.

⁷⁵ A peranyagban található leszámazási tábla elárulja, hogy Kis Mihály szerezte az armálist 1638.03.20-án III. Ferdinándtól, a pertest többi részéből az is kiderül, hogy a család András nevű tagja Técsőn jegyző volt. HBML IV.A.6/e 2. cs. (49.) Kis ab. Téchy 2., 7.

⁷⁶ SZÁLKAI TAMÁS, 2010, 20.

Hellységben lakókat az mostani Inquiráltató Koczok, vagyis Bihari János és Mihály testvér atyafiakat jól ismeri a Tanú, s ott az Attyokat is Bihari Istvánt jól esmérte, és edjűtt menvén a tanuval az Debreczenyi Collegiumban tanulás kedvéért, tudja, hogy akkor Koczok Istvánnak hívták, de bent lévén az Collegiumban, hogy magát Biharra valónak mondotta Biharinak nevezték, a honnat is elvégezvén tanulását, elébb Kiss Marjában, onnat Biharra, végtérre pedig H. K. Kovácsiban vitetett oskolá mesternek, a holott is csak ugyan Bihari néven neveztetvén azon név hóltig rajta maradott. S ott egy alkalmatossággal őszve szóllalkozván Őreg Kágyi Pál Bihari vagyis Koczok Istvánnal, hallotta akkor is, hogy Kágyi Pál mondotta: Te hiszen nem Biharinak, hanem Koczoknak hívnak tégedet igaz neveden, az Atyádat is úgy hívták, azért miért nevezed magadat Biharinak.”⁷⁷ A Szatmárban élt kisjeszeni Jeszenszky család Simkovics ágánál is többféle névváltozatról tudunk. A család János nevű tagjának életpályája többszöri névváltozást is eredményezett. „Túrócból Szatmár megyébe tehát ez a Kisjeszeni Simkovicz János költözött a 17. század első harmadában. Előtte azonban még Erdélyben is szolgált katonaként, ami névváltozást eredményezett: szatmári lakhelyén ugyanis a Szilágyi név ragadt rá. Utódai a 17-18. században ezzel a névvel éltek, ami mellett csupán a nemesség igazolásához volt szükségük az eredeti, Túrócból hozott nevükre.”⁷⁸ A családnak perben 1763-ban kellett igazolnia nemességét. Az iratokban fellelhető tanúvallomások igazolják a család nevének eredetét, sőt az is kiderül, hogy a család Ferenc nevű tagját „a Szilágyi név mellett Tóthnak is hívták, de ő maga az igazi nevének a Sinkovicsot tartotta.”⁷⁹ A Tóth név a család ősi lakhelyére és az onnan hozott idegen hangzású névre utaló jelzőként maradhatott rajta.⁸⁰

A legtöbb esetben az űzött mesterség adja a família melléknevét. Némelykor olyannyira azonosítja a közösség a foglalkozásával a családtagokat (kivált, ha az apáról fiúra száll), hogy az eredeti név már-már homályba vész. A bagaméri Somollyai alias Lakatos család 1780-ban indult perében található tanúvallomásokból derül ki: „A fent említett Lakatosékat az örögektől hallotta a tatens, hogy igazan Somollyai Lakatosoknak hívták, de mivel minden nemzetségek Lakatos mesterember volt, onnét neveztetnek csak Lakatosoknak.”⁸¹ E családnak azonban nem kellett a többféle név viselésének okát igazolni nemesi perében, ugyanis III. Ferdinándtól 1647-ben kapott armálisukban

---

⁷⁷ HBML IV.A.6/e 13. cs. Bihari al. Koczok 12.

⁷⁸ FODOR LÁSZLÓ, 2008, 33.

⁷⁹ U.o. 34.

⁸⁰ U.o. 33.

⁸¹ HBML IV.A.6/e 3. cs. (85.) Somollyai al. Lakatos 2.

mindkét nevük szerepel.⁸² Többek között az Újvárosi Szabó család 1836. szeptember 6-án „folytatás végett felvétetett nemesedő pere”⁸³ is jó például szolgál a fentiekre. A család eredeti neve az Újvárosi név volt, amelyhez akkor „ragadt” a Szabó név, amikor Újvárosi István a Bihar megyei Telegdről Hajdúböszörmény városába költözött át, s ott a szabó mesterséget gyakorolta. Mindezt igazolta a város, s a szabó céh is.⁸⁴ Ehhez hasonlóan árulkodik a Hajdúbagason lakó Csorvási Szabó István és János nemessége ügyében 1840-ben íródott vizsgálati jegyzőkönyv, amelyből kiderül, hogy a „nemesedő” pert folytatók apja, István Csengerből származott Bagosra, s szabó mesterségéről kapta nevét.⁸⁵

Az említett néhány példa a legjellemzőbb okokat jeleníti meg, ami miatt egy-egy család esetében változik a névhasználat, amelyet később a nemesség igazolása során magyarázni és igazolni kellett. Ezekben a névváltozási esetekben visszaköszönnek azok a – fentebbiekben már érintett – névalakító tényezők (családi kapcsolatok, lakó- vagy származási hely, foglalkozás), amelyek általánosságban is hatással voltak a családnevek kialakulására. Az eljárás végén születő határozat, a kétségtelen nemesek közé sorolás, a nemesi bizonyáglevél, vagy a vámmentességet és a szabad járást biztosító útipasszus⁸⁶ végül – mondhatjuk – „legálisan” lezárta a névváltozás folyamatát, amennyiben azt a család új vagy legtöbb esetben mindkét nevén állították ki.

c) A névváltoztatás „államosítása”

A nemességvizsgálatok alkalmával kiderült, majd „jóváhagyott” névváltozások sajátos átmenetet képeznek a névviselő által kezdeményezett és a legfelsőbb szervek által engedélyezett névváltoztatások felé. Az ilyen engedélyekre is találunk kevés számban példákat, amelyek között megemlíthetők az ünnepélyes honfiúsítási esetek is, legalábbis abban a tekintetben, hogy közvetlen királyi rendelkezés kapcsolódik a névváltozáshoz, például akkor, amikor az indigenátus elnyerésével egy időben a család neve megváltozik vagy kiegészül.⁸⁷ A kérdés azonban az, hogy van-e olyan eset ebből az időszakból, amelynél a névváltoztatás fogalmi elemei megvalósulnak, tehát a névviselőtől indul a névváltozási szándék, és ezt legfelsőbb helyen engedélyezik. A

⁸² HBML IV.A.6/e 3. cs. (85.) Somollyai al. Lakatos 4-5.

⁸³ HBML IV.A.6/e 10. cs. (318.) Újvárosi Szabó 1.

⁸⁴ HBML IV.A.6/e 10. cs. (318.) Újvárosi Szabó 12-13.

⁸⁵ HBML IV.B. 456/d 12. d. Csorvási Szabó család

⁸⁶ Vö. SZÁLKAI TAMÁS, 2010, 9.

⁸⁷ Jó példa a Schmidt/Schenck (de Tattenburg) család indigenátussal egybekötött névváltoztatása 1692-ből. (Vö. KEMPELEN BÉLA, 2003, 9. kötet, Schmidt; LR. XXII. 138-142., sorszám: 22.89)

rendi struktúrákat figyelembe véve a birtokos nemesség köréből várjuk elsősorban azt, hogy kikerülnek az ilyen kérelmezők, hiszen a családnév és a birtok közötti összefüggés ezt indokolja. A törvényes és a kancelláriai gyakorlatnak megfelelően a nevüket megváltoztatni kívánó nemesek a *„legfelsőbb helyre folyamodni köteleztetnek, de fel sem tehető, hogy ezek valamelyike nevét önkényt megváltoztatná, mert nagy veszélynek tenné ki magát azon nehézségek miatt, melyek abból a származási összeköttetésnek bebizonyításában idővel előfordulnának. Nemcsak vagyonuk, hanem nemességük elvesztése tekintetében is, a mint tényleg a nemesség-igazolási perekben előfordult.”*⁸⁸ Az említett gyakorlatnak megfelelően a Királyi Könyvekben rögzítették a névváltoztatások engedélyezését. A Királyi Könyvek névváltoztatási bejegyzései azt mutatják, hogy míg a 18. század nagy részében alig akad kérelem⁸⁹, s az is valami más ügylethez kapcsolódik⁹⁰, addig 1790-től gyakoribbá válnak a névváltoztatások. A Királyi Könyvekben fellelhető engedélyezett nemesi névváltoztatások, valamint a nem nemesi névváltoztatások esetszámát az 1. ábra⁹¹ mutatja az 1847-es esztendővel bezárólag.

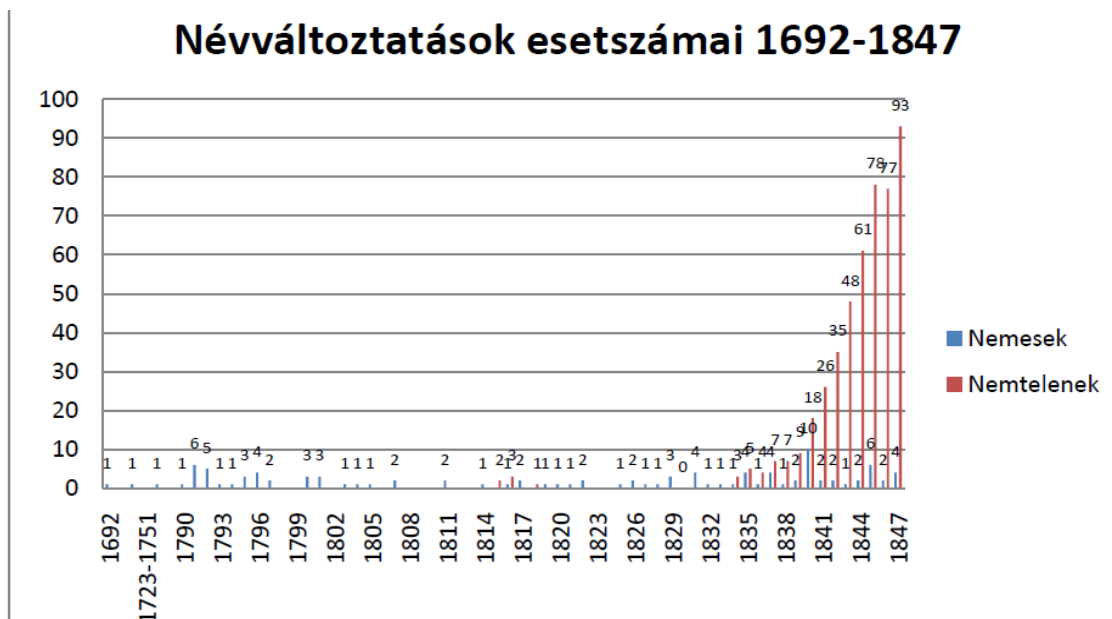
---

⁸⁸ SZENTIVÁNYI ZOLTÁN, 1895, 9.

⁸⁹ Az első névváltoztatási bejegyzés a Királyi Könyvekben egy ünnepélyes honfiúsításhoz kapcsolódik, amely a Schmidt/Schenck családé 1692-ből. (LR. XXII. 138-142., sorszám: 22.89.) Mikesy Sándor egy 1960-as írásában az első hivatalos névváltoztatást 1709-re teszi: *„a király hozzájárult, hogy Sárpataki Márton gróf nevét Keresztes-re változtassa, és egyúttal a várhegyi előnév használatát is engedélyezte”*. (MIKESY SÁNDOR, 1960, 174.)

⁹⁰ Pl. a Hellner/Serpillius család örökbefogadással és törvényesítéssel egybekötött névváltoztatási esete 1722-ből. (LR. XXXIV. 170-172. sorszám: 34.89)

⁹¹ Az esetszámok forrása a Karády – Kozma szerzőpáros Név és nemzet c. munkája. A szerzők Szentiványi Zoltán Századunk névváltoztatásai c. művének adatait használták fel az esetszámok megállapításához. (KARÁDY VIKTOR – KOZMA ISTVÁN, 2002, 34., továbbá lásd még: FARKAS TAMÁS – KOZMA ISTVÁN (szerk.), 2009, 348.) A nemesek névváltoztatási esetszámait a Királyi Könyvek digitalizált forráskiadványai alapján rögzítettem.

1. ábra

A diagram értékeiből kiolvashatjuk, hogy a nemesek névváltoztatásai ritkák voltak, a legtöbb esetszámot mutató 1840-es évben is mindössze 10 engedélyezés került be a Királyi Könyvekbe. 1790 előtt több, akár évtizedekig tartó periódus is jelentkezik, amelyben nem fordul elő olyan névváltoztatás, amelyhez a király engedélyét kérték volna.⁹² Ellenben a nem nemesek névváltoztatása a polgári államot megteremtő forradalomig más képet mutat. A tendenciát illetően – a növekedést tekintve – a két társadalmi réteg között hasonlóságot fedezünk fel, azonban ez a növekedés az ignobilisek körében sokkal markánsabb. Évekre lebontott esetszámmal forrásaink csak 1814-et követően rendelkeznek. Talán nem véletlen, hogy 1814-et követő évek vonatkozásában tudjuk az esetszámokat részletezni, ugyanis innentől a nemesek és nemtelenek névváltoztatásai külön eljárási úton folytak, amelyek I. Ferenc császár 1814/15. évi rendelkezésein alapultak. A Magyar Országos Levéltár őrzi azt a dokumentumot, amely I. Ferenc és a Kancellária levelezését tartalmazza.⁹³ Ebből kiderül: „Az uralkodó figyelme 1814-ben terelődött a magyarországi névváltoztatások kérdésére. A spontán névcserék gyakorlata valószínűleg elharapózhatott ezekben az években, mert az uralkodó a bécsi kongresszus nyitánya körüli hetekben is tudott magának időt szakítani arra, hogy megkeresse az Udvari Kancelláriát, jelentést kérve arról, léteznek-e határozott rendeletek a névcserék tárgyában. Egyszersmind javaslatot

⁹² 1693 és 1721, 1723 és 1751, valamint 1753 és 1789 között nem fordult elő névváltoztatás.

⁹³ Eredeti irat: MOL A39-1814-3163. Saját kutatás során a MOL-ban a forráskidaványokkal (SZENTIVÁNYI ZOLTÁN, 1895; FARKAS TAMÁS – KOZMA ISTVÁN (szerk.), 2009) megegyező forrásokat találtam.

is várt arra az esetre, ha ilyenek nem volnának.”⁹⁴ A Kancellária megtette javaslatát, amely értelmében a nemesek névváltoztatásai ügyében legfelsőbb helyen szülessen döntés, nem nemesek esetén a törvényhatóságok terjesszék fel az alapos indokú kérelmeket a Kancelláriához. A Kancellária eredeti javaslata (3136/1814. sz. felterjesztés) a következőképpen fogalmazott a nem nemesek névváltoztatásai kérdésében: „a név megváltoztatása az ország valamennyi más lakosa számára is szigorúan meg van tiltva, és csupán alapos okból (amely örökbefogadás esetén történetesen fennáll), az illetékes vármegye és a törvényhatóság hozzájárulása nyomán engedélyezhető, ez a legengedelmesebb Kancellária ugyanis úgy véli, a nem nemesekre vonatkozóan nincs olyan ok, ami miatt hasonló felterjesztéseknek önként kedvezményezzen, vagy különösen, hogy ezekkel Legszentebb Felsőgedet kelljen zaklatni.”⁹⁵ I. Ferenc 1814. november 13-án ezt el is fogadta azzal a változtatással, hogy a „a nem nemesekre vonatkozóan az engedély kérelméért a Kancelláriához kötelesek folyamodni, és azzal a kiegészítéssel tekintem érvényesnek, hogy kerüljön a rendelkezés szövegébe, hogy a rendelet áthágóit ugyanazzal a büntetéssel sújtsák, mint azokat, akik ellenszegülnek a parancsoknak és a nyilvános rendeleteknek.”⁹⁶ Ez a szankciót is magába foglaló norma azt jelzi, hogy a(z önkényes) névváltoztatás és az állam közötti ellenirányú érdekek a közhatalommal bíró fél részéről már felismertté váltak, és a rendelkezésére álló eszközöket is alkalmazta a visszaélőkkel szemben. Az uralkodó és a Kancellária levelezésének következő része arról árulkodik, hogy a tiltás és az engedélyhez kötés ellenére a visszaélések (önkényes névváltoztatások) nem szűntek meg. I. Ferenc 5032/1815. sz. leirata és a Gróf Erdődy József főkancellárhoz intézett kísérőlevél újra intézkedésre szólította fel a címzetteket. A levélhez mellékletet is csatoltak, amely a visszaélésekre hozott példákat. Ezek a tiszti cím- és névtárban felfedezhető önkényes névmagyarosítások eseteit tükrözik, amelyek vagy a név tükörfordításával, vagy írásmódjuk magyarossá tételével következtek be. Néhány ezek közül: *Andorthból Andor, Holloberből Hollóbér, Hoffmannból Hoffmányi, Seemanból Zémány, Königből Király* stb.⁹⁷ Azonban nem csak a központi szerveknél lehetett ilyen eltérő névhasználatot, s az ezek okozta visszasságokat megoldó engedélyhez kötetést,

---

⁹⁴ KARÁDY VIKTOR – KOZMA ISTVÁN, 2002, 24.

⁹⁵ A MOL-ban őrzött dokumentumok magyar fordítását közli: FARKAS TAMÁS – KOZMA ISTVÁN (szerk.), 2009, 355-357. Latin eredetiből fordította: SZENTGYÖRGYI RUDOLF. A latin nyelvű változatot közölte: SZENTIVÁNYI ZOLTÁN, 1895. 7-9.

⁹⁶ FARKAS TAMÁS – KOZMA ISTVÁN (szerk.), 2009, 357. Latin eredetiből fordította: SZENTGYÖRGYI RUDOLF.

⁹⁷ U.o. 357-358. Német eredetiből fordította: KERESZTÚRI ESZTER.

tiltást tapasztalni, hanem a helyhatóságoknál is. Mizser Lajos nyíregyházi tírjákók névváltoztatásával foglalkozó tanulmányában olvashatjuk: „A nevek különféle használata sokszor zavart okozott, ezért a város elöljárósága rendeletet adott ki: »Megtiltatik a vezetékevek önkényes felcserélése, egyik nyelvről a másikra átfordítani, akár egy betűt vagy szótagot megváltoztatni, hangzót nyújtani vagy rövidíteni.«”⁹⁸ Hasonló jelenség a Kapos völgyében is előfordult, miként erről Fülöp László is írt a német eredetű családnevek kapcsán: „Ha a név eredeti írásképe és ejtése között különbség volt, s az ejtett változat véletlenül egybeesett vagy hasonlított egy magyar közszóhoz, esetleg keresztnévhez, akkor bizonyos idő után magyar névként kezelték, s az anyakönyvi bejegyzése is a magyar helyesírásnak megfelelően történt.”⁹⁹

1814-et követően tehát azt látjuk, hogy a névváltoztatások már engedélyhez voltak kötve. A Hajdú-Bihar Megyei Levéltárban őrzött iratanyagból az eljárás egyes mozzanatai rekonstruálhatók. A vármegye közgyűlési jegyzőkönyveiből¹⁰⁰ és irataiból¹⁰¹ az derül ki, hogy a kérelmező az uralkodóhoz címzett kérelmét a vármegyénél nyújtotta be. Így tett Neumann Sándor vármegyei esküdt is 1845. december 14-én: „Tekintetes Nemes Vármegye! Vezeték nevemnek magyarosítása tekintetéből, bátorkodok ezennel a' tetes Nemes Vármegye kegyességéhez folyamodni a' végett, méltóztasson az % alatt tisztelettel ide mellékelt alázatos kérésemet, mely szerént idegen kiejtésű 'Neumann' vezetékek nevemet 'Hollószeghy'-re ohajtván átváltoztathatni, legfelsőbb helyre pártoló észrevétellel együtt felterjeszteni.”¹⁰² A vármegye közgyűlése ajánlást fűzve továbbította a felsőbb szervek felé a folyamodványt: „Felsőleges Császár s. a t. Neumann Sándor Esküttiünknek vezetékek nevének Hollószeghy névvel leendő felcserélhetése tárgyában Cs. K. Felsőgedhez intézett és előmozdítás végett hozánk benyújtott alázatos esedező levelét figyelmeztve egy részről a folyamodónak nemzeties dicséretet érdemlő szándékára tellyes bizodalommal viseltetvén más részről Cs. K. Felsőgednek a méltányos kérelmek eránti mindenkor tanusított magas kegelme eránt [...] Felsőged számolyához letesszük.”¹⁰³ Ha szükséges volt, további iratváltásra került sor.¹⁰⁴ Így előfordulhatott, hogy a Helytartótanács további adatokat kért, ugyanis az

---

⁹⁸ MIZSER LAJOS, 2009, 216.

⁹⁹ FÜLÖP LÁSZLÓ, 2009, 210.

¹⁰⁰ HBML IV.A.1./a.

¹⁰¹ HBML IV.A.1./b.

¹⁰² HBML IV.A.1./b. 616. cs. 1303/1846.

¹⁰³ U.o.

¹⁰⁴ Vö. KÁLLAY ISTVÁN, 1989, 68., KARÁDY VIKTOR – KOZMA ISTVÁN, 2002, 33.

engedélyezés során a „névvédelem” is előtérbe kerülhetett. A nevét Írófya változtató Schmidt Márton esetében is erről beszélhetünk. A vármegye jelentette a Helytartótanácsnak, hogy *„Írófy nevű család mellynek jogait a folyamodók nevének megváltoztatása veszélyeztethetné köztudomány szerint megyénkben nem találhatik, minek következtében kérelmeket annál inkább, mivel hazafiúi indúlatot, s nemzetiség iránti vonzalmat tapasztalunk, teljesíthetőnek véljük, sőt kérjük is.”*¹⁰⁵ A visszaérkező válaszoktól függően figyelembe vették a kérelmezett nevet már viselő család tiltakozását.¹⁰⁶ Végül – a Helytartótanács felterjesztése nyomán – a Magyar Udvari Kancellária hozta meg a döntést. Az Udvari Kancellária mellett a Helytartótanács is döntött 1867-ig, majd e feladatot a Belügyminisztérium vette át.¹⁰⁷ Meg kell jegyezni, hogy 1848-ban is a belügyminiszter hatáskörébe tartozott a névváltoztatás engedélyezése. A Bihar vármegyei 1848-as iratok között kevés számban találunk névváltoztatásokat. Az 1848-ban beadott kérelmek iratanyagát selejtezték, a mai kutatót csak a jegyzőkönyv tájékoztatja az esetekről.¹⁰⁸ Bihar Vármegye Bizottmányának irataiból a következő névváltoztatásokat gyűjtöttem ki: Hágenmüller „Örley”-re¹⁰⁹, Holczmann „Hóldy”-ra¹¹⁰, Ovsiaák „Ormay”-ra¹¹¹, Schönecker „Szépszegi”-re¹¹² változtatott, illetve az utolsó esetről a közgyűlés „ajánlólag a belügyminiszterhez” terjesztette fel a folyamodványt. Ez az eljárás szempontjából azt mutatja, hogy egyrészt tovább él az addigi gyakorlat, miszerint a megyei szervek terjesztették fel a névváltoztatási kérvényt ajánlással együtt, másrészt a belügyminiszter hatáskörébe tartozott az engedélyezés. Sajnos a selejtezés miatt részletekre nem derült fény. Az engedély kiadását követően a Helytartótanács felszólította a vármegyei szerveket, hogy az érintettől szedjék be az eljárás díját. Jól példázza ezt az Exner család 1846-os névváltoztatása: *„Ő Császári Apostoli Királyi Felsége kegyelmesen megengedni méltóztatott, miszerint Exner Ádám alesperes és nagyváradi püspöki főtanodában*

¹⁰⁵ HBML IV.A.1./b. 584. cs. 2714. fasc. XVII.

¹⁰⁶ Erre a következő példákat találjuk Szentiványinál: *„1837-ben 9515. sz. a. az udvari kancellária megtiltotta Szabó Júlia egri lakosnő Antal fiának az önként felvett «Sötér» név használatát. 1847. január 14-én 655 sz. a. Temesmegyének meghagyja, hogy folyamodó Winkler Imrét az általa választott «Radványi» név helyett, mely létező nemesi család sajátja, más névnek választására utasítsa. 1856-ban 25398. sz. a. igazságügyi rendelettel Maurszky József kassai lakost az önkényileg használt «Márfy» ; 1857-ben 31441. sz. a. rendelettel Locherer Lajos kassai lakost a «Bodrogközy» név további használatától eltiltja.”* (SZENTIVÁNYI ZOLTÁN, 1895, 13.)

¹⁰⁷ Vö. SZENTIVÁNYI ZOLTÁN, 1895, 23-253., LÁNCZY GYULA, 1869, 494.

¹⁰⁸ HBML IV.B.101./a – Bihar Vármegye Bizottmányának iratai – Bizottmányi közgyűlési jegyzőkönyvek

¹⁰⁹ HBML IV.B.101./a 4. kötet 314.

¹¹⁰ HBML IV.B.101./a 4. kötet 390.

¹¹¹ HBML IV.B.101./a 5. kötet 226.

¹¹² HBML IV.B.101./a 5. kötet 410.

hittudományi oktató, és három unokaöccse vezetékek neveiket 'Gyulafy'-ra átváltoztassák. Mi és Címzett uraságtoknak – 1846ik évi December 14i 4486ik szám alatt kelt felterjesztésük folytában [...] a mondott folyamodók értesítése végett oly utasítással iratik meg, hogy ezen engedelemért járó egyenkénti 3 pengő forintnyi dijt, a mondott folyamodó egyénektől beszédetvén terjesszék ide.”¹¹³

A névváltoztatások 1814-es engedélyhez kötése korszakhatárt jelenthet. Az eddigiben a *szabályozás* szemszögéből azokat a periódusokat vizsgáltuk, amelyekben kialakult a kettős névhasználat, s az azt alakító tényezőket, beleértve a névváltoztatások, helyesebben névváltozások lehetőségeit is. A szabályozás ekkor hiányzik. Majd csak a 18. században lehetünk tanúi annak, hogy az állandó névhasználat iránti állami igény megjelenik, s végül normában is testet ölt a 19. század elején. A sajátos társadalmi rétegződés, a politikai irányvonalak megindítják azt a folyamatot ebben az évszázadban, amely a névváltoztatások (névmagyarosítások) tömegessé válásába torkollik, aminek kísérő jelensége a kérdést rendező, a folyamatot terelgető jogszabályok megjelenése. Mégis jogszabálytani szempontból „igazinak” nevezhető a névváltoztatást önállóan, minden vonatkozásában szabályozó jogforrásra 1933-ig várni kellett. De ezen az úton az első lépés megtételét 1814 jelentette. Az ezt követő névváltozások tárgyalására így a konkrétan a névváltoztatást taglaló fejezetben kerül sor.

B) A 19. századi polgári kor változásai

A 19. században két tényező hatott a névviselési jog fejlődésére: az állam és az egyház végső szétválasztását jelentő egyházpolitikai törvények megalkotása, illetve a kormányzat asszimilációs politikája, amely a névmagyarosítás eszközében látványosan nőtte ki magát.¹¹⁴ Persze e két tényező hatása azt feltételezi, hogy már beszélhetünk névviselési jogról mint jogterületről.

A névviselés jogának megjelenésében nagy szerepe volt a különböző összeírásoknak, nyilvántartásoknak. A szabályozás kezdetei kapcsán láttuk, hogy az azonosíthatóság igénye először e nyilvántartások összefüggéseiben mutatkozott meg, majd a társadalom változásai (nemesi kiváltsággal bírók számának növekedése), a különböző gazdasági kihívások és a felvilágosodás eszméi az azonosíthatóság követelményét más

---

¹¹³ HBML IV.A.1./b. 624. cs. 1634/1847.

¹¹⁴ Erről bővebben lásd a névváltoztatásról szóló részt!

viszonylatokban is életre keltették. Ennek lehettünk szemtanúi a nemességi vizsgálatokban. A szabályozás felé pedig az első lépést a megszokottól, a rendes gyakorlattól eltérők (zsidók és görögkeletiek) névhasználata ösztönözte, s ezzel a következő lépcsőfokra, a szabályozására érkeztünk. Ez I. Ferenc névváltoztatási rendelkezéseiben öltött testet 1814-ben. Innentől kezdve a névhasználatot több forrásból táplálkozó szabályok fonták körül, kezdve a nyilvántartások egyik legfontosabbjától, az anyakönyvtől, a politikai irányvonalakon át a közigazgatás és a jogtudomány új területeiig. Mindezek „sorsfordító” hatások voltak a névviselési jog 19. századi történetében.

a) Az anyakönyvezés fejlődése

A névhasználat fejlődésének bemutatáskor az anyakönyvezést nem kerülhetjük el. Egyrészt azért sem, mert az anyakönyvbe való bejegyzés a természetes változékonyságot mutató névhasználatról mintegy látteleletet adott, illetve ettől kezdve mederben tartotta azt. Másrészt azért sem, mert az anyakönyvezés nélkül a név azonosító funkciója nem valósulna meg, legalábbis az állami (közigazgatási) életben.

Több évszázados gyökerei voltak az anyakönyvezésnek Magyarországon mire a 19. század végén az állam véglegesen átvette ezt a feladatot az egyháztól. Bárh Dániel szerint: „*A rendszeres anyakönyvezés bevezetése ahhoz a katolikus egyházi törekvéshez köthető, amely nagyobb arányaiban főként a 16. századtól kezdve a hívek pontos nyilvántartására irányult. E törekvés mozgatójának általában az ellenreformációt, az egyházi adózás regisztrálásának szükségességét, az emberek életkora megállapításának igényét stb. szokás tekinteni.*”¹¹⁵ Ezzel összefüggő és hasonló jelenség az állam illetve egyes földesurak által elrendelt összeírásokkal kapcsolatban is megállapítható.

Az anyakönyvvezetés – mint nyilvántartás – elterjedését a témával foglalkozó szakirodalom gyakorta az 1564-es tridenti (trentói) zsinat 24. ülésének rendelkezéseéhez köti, pedig Európában és Magyarországon már korábbról (14. század, 15. század eleje) is vannak adatok, amelyek az egyházi anyakönyvezés nyomaira utalnak.¹¹⁶ Magyarországon az 1515-ös veszprémi zsinat újítása volt a keresztelési anyakönyvek vezetésének elrendelése a lelkirokonság ellenőrzésére és az életkor könnyebb

---

¹¹⁵ BÁRTH DÁNIEL, 1999, 97.

¹¹⁶ Gáthy Zsolt szerint Európa déli területei (Provence, Észak-Itália) már a 14. században és a 15. század elején is vezettek anyakönyveket. (Vö. GÁTHY ZSOLT, 1942, 2., ASCHENBRIER ANTAL, 1894, 13.)

megállapítására.¹¹⁷ Az általános vélemény szerint a tridentinumot Magyarországon nem hirdették ki, amelyet az is igazolni látszik, hogy – míg az a klandesztin házasságok megszüntetése céljából a házassági anyakönyvezést rendelte el – az 1579. évi győri zsinat a tridentire való hivatkozás nélkül csak a keresztelési könyvek vezetéséről és azok templomban őrzéséről rendelkezett.¹¹⁸ A tridenti rendelkezések hatása Magyarországon az 1611-ben tartott nagyszombati zsinaton jelentkezett a keresztelések, a házasságkötések és a bérmlások anyakönyvezésének elrendelésében.¹¹⁹ 1614-ben V. Pál pápa pedig ötféle (keresztelési, bérmlási, házassági, halálózása és de statu animarium) anyakönyvek vezetését rendelte el a plébánosok számára.¹²⁰ A 17. századból fennmaradt zsinati rendelkezések és egyházi szertartáskönyvek már mind arról árulkodnak, hogy az egyházi anyakönyvezés gyakorlata általánossá vált Magyarországon.¹²¹ Mária Terézia 1770. január 5-i rendelete, amely a lelkészeket arra utasította, hogy az anyakönyveket maguknál tartsák, valamint az 1778. február 5-i rendelete, amely a zár alatti tartást is kötelezővé tette, azt jelezte, hogy „*az egyház e nyilvántartások hasznán már a 18. századtól kénytelen volt az állammal megosztózni*” – ahogyan Révész T. Mihály fogalmazott. II. József rendeletei pedig további világiasítást eredményeztek az anyakönyvezés rendszerében a népszámlálások teljesítése érdekében.¹²² Ebben az időszakban kapott jogot a többi felekezet is anyakönyvek vezetésére.¹²³ A 19. század első évtizedeiben az állam egyre inkább kiterjesztette hatáskörét az egyházi anyakönyvvezetésre, s egyre inkább kihasználta e személyállapoti nyilvántartások adta lehetőségeket.¹²⁴ A Helytartótanácsnak és az érseki hivatalnak az anyakönyvvezetés ellenőrzésében való együttműködése folyományaként az Országgyűlés 1827-ben megalkotta az első olyan törvényt, amely kifejezetten az anyakönyvek vezetéséről rendelkezett. Az 1827. évi XXIII. tc. értelmében az egyházak lelkészeinek (felekezetkülönbségre tekintet nélkül) a keresztelési, házassági és a halálózási anyakönyveket két példányban kellett vezetni, s minden év végén a hiteles

---

¹¹⁷ Vö. GÁTHY ZSOLT, 1942, 3., BÁRTH DÁNIEL, 1999, 98.

¹¹⁸ GÁTHY ZSOLT, 1941, 3., BÁRTH DÁNIEL, 1999, 99.

¹¹⁹ ASCHENBRIER ANTAL, 1894, 18., GÁTHY ZSOLT, 1941, 4., RÉVÉSZ T. MIHÁLY, 1984, 448., BÁRTH DÁNIEL, 1999, 99.

¹²⁰ RÉVÉSZ T. MIHÁLY, 1984, 447-448.

¹²¹ BÁRTH DÁNIEL, 1999, 102-105.

¹²² Vö. RÉVÉSZ T. MIHÁLY, 1984, 448.

¹²³ 1790/91. évi XXVI. tc. a reformátusok és az evangélikusok, a XXVII. tc. a görögkeletiek anyakönyvezési jogát ismerte el. Az anyakönyvezés gyakorlata azonban ezeknél a felekezeteknél is korábbra nyúlik vissza.

¹²⁴ Pl. a nyugdíjban részesülők halálának jelentését kötelezővé tette a plébánosoknak. (Vö. GÁTHY ZSOLT, 1941, 11-12.)

másodpéldányt a törvényhatóságok levéltárában kellett elhelyezni. Az ezt követő években a gyakorlatban kiforrott anyakönyvezési szabályok megszilárdultak, amelyeket kisebb egyházi és helytartótanácsi rendeletek egyengettek.¹²⁵ A korszakban azt látjuk, hogy a felekezetek kizárólagossága az anyakönyvi ügyek körül csorbulni látszik, egyre több kérdésben a helyi szervek is megjelennek hatóságként.¹²⁶ 1848 vallásszabadságával minden felekezet megkapta az anyakönyvezési jogot, majd az 1851. október 19-én az osztrák kultuszminisztérium 2426/2945. számú rendelete véglegesen rendezte az anyakönyvbe történő bejegyzések rendjét.¹²⁷

Az anyakönyvezés fejlődésében a következő állomás a 19. század végi egyházpolitikai törvények megalkotásával következett el, amely szerepcserét eredményezett: az állam végleg átvette az anyakönyvezés feladatát az egyháztól. Ezt az állami anyakönyvekről szóló 1894. évi XXXIII. tc. (A.T.) valósította meg. Az A.T. megalkotása szorosan összefüggött a polgári házasság intézményét bevezető 1894. évi XXXI. tc. (Ht.) megszületésével, amit jól megvilágított Papp Dániel 1895-ben megjelent polgári házassági jogról szóló tájékoztatófüzetében: *„Az állami anyakönyvvezetés szükségképpen való folyománya az állami házassági jognak. Miután ugyanis a házasság megkötése és felbontása az állam hatáskörébe tartozik, lehetetlenség lett volna az állam által kötött vagy felbontott házasságokra, továbbá az ezekből a házasságokból származó gyermekek törvényessége szempontjából való megítélésre nézve a lelkészkezdő papság kezében hagyni a regulatívát.”*¹²⁸

Az A.T. megalkotásának előzményei magukért beszélnek. Mivel a 19. század végén továbbra is érvényben voltak a különböző felekezeti házassági jogok, e különbségekből, valamint a vegyes vallásúak kötelékéből származó gyermekek keresztelese (vallása) körüli érdekkülönbségekből egyre több súrlódás, sérelem halmozódott fel.¹²⁹ Ezért a kormányzat 1890. február 26-án, a korábbi sikertelen kísérletek után¹³⁰, újabb

---

¹²⁵ Vö. GÁTHY ZSOLT, 1941, 15.

¹²⁶ Kállay István a városi önkormányzat hatásköréről szóló munkájában hoz erre olyan példákat, amelyekből az tűnik ki, hogy a városi tanács(osok)nak az anyakönyvi adatok hiteles igazolásában volt szerepük, illetve 1815 után a nem nemesek névváltoztatási eljárásaiban. (KÁLLAY ISTVÁN, 1989, 68-69.)

¹²⁷ A névviselés tekintetében a rendelet általánosságban megkövetelte, hogy mindig mindkét nevet (nomen et cognomen) tüntessék fel az egyes aktusoknál. (Vö. GÁTHY ZSOLT, 1941, 18.)

¹²⁸ PAPP DÁNIEL, 1895, 25.

¹²⁹ Az 1868. évi LIII. tc. 12. §-a szerint: *„A vegyes házasságokból származó gyermekek közül a fiak atyoknak s a leányok anyjoknak vallását követik.”*

¹³⁰ Mivel az 1868. évi törvény büntetőszankciót nem tartalmazott arra nézve, ha nem a törvény szerinti vallásúnak keresztelek a gyermeket, így a katolikus papok hat éven keresztül megkereszteltek protestáns gyermekeket is. 1879-től kezdve a kultuszminiszter rendeleti úton próbálta megoldani a problémát az anyakönyvi kivonatok kötelező megküldésével az illetékes lelkészhez, illetve 1884-ben büntetőszankció

szabályozással, az ún. *elkeresztelési rendelettel* – a keresztelési bizonyítványok kölcsönös megküldésének elrendelésével – kívánta a kérdést rendezni, a sérelmeket feloldani. A megoldásra irányuló törekvésekkel azonban a római katolikus egyház mereven szembe helyezkedett.¹³¹ A tiltakozás hatására Szapáry Gyula kormánya úgy döntött, hogy törvényhozási útra terelve a problémát, javaslatot nyújt be az országgyűlésnek a vegyes házasságoknál kötelező állami anyakönyvvezetés megteremtéséről.¹³² A parlament elé kerülő polgári anyakönyvvezetés kérdése éles viták közepette ugyan, de széles politikai támogatásra talált, azonban a törvények előkészítése évekre elhúzódott. Maga Ferenc József is ellenezte ezt a lépést, és egyaránt elutasító magatartást tanúsított a kérdésben a Vatikán, valamint a hazai katolikus egyházi vezetés is. A minisztertanács (immár Wekerle Sándor vezetésével) 1893. január 26-án kezdte megtárgyalni a Hieronymi Károly belügyminiszter által előterjesztett anyakönyvi törvényjavaslatot. A tervezet, a közigazgatás teljes körű államosítására irányuló kormányzati törekvésekkel összhangban, az anyakönyvek vezetését centralizált állami irányítás alatt képzelte el a Belügyminisztérium felügyeletével. Március 7-én a törvényjavaslatot a minisztertanács jóváhagyta azzal, hogy az uralkodói előszentesítést követően Hieronymi Károly nyújtsa be a parlamentben, amelyre bő egy évvel később¹³³, 1894. április 26-án került sor.¹³⁴

A törvény megalkotásának indoka kettős volt: egyrészt szakmai, másrészt politikai jellegű. Az anyakönyvek államosításával az állam egy olyan feladatot vett a saját tevékenységi körébe, amely természeténél és lényegénél fogva oda tartozott. A későbbi parlamenti tárgyalás során sem volt vitatott tény az, hogy az anyakönyvvezetés az államot megillető feladat, tehát e tevékenység államosítása jogos igényként merült fel. Hiszen szükséges volt a személyállapotok folytonos és megbízható nyilvántartása, valamint az államnak számos tekintetben szüksége volt az anyakönyvek által tanúsított adatokra, elegendő, ha csak az általános védkötelezettség, vagy iskolakötelezettség, illetve a népesedési mozgalmak megállapítására illetve nyilvántartására gondolunk. A törvényjavaslat további szakmai indokai között szerepelt, hogy az állam arról gondoskodik, hogy saját feladatát, saját közegei által végeztesse; valamint az egyházi

---

rendelésével, azonban a gyakorlatban továbbra is előfordultak visszaélések. (Vö. HERGER CSABÁNÉ, 2006, 89.)

¹³¹ BOTOS JÁNOS, 1995, 4.

¹³² U.o. 5.

¹³³ Maga Hieronymi Károly 1893. április 24-én írta alá az állami anyakönyvekre vonatkozó törvényjavaslatot, amelynek megalkotása a kormány politikai programjának egyik pontja volt. KI. 1892, X. kötet (Irom. 370.), 306.

¹³⁴ Az előzmények tekintetében vö. BOTOS JÁNOS, 1995.

anyakönyvi kerületi beosztás nagy aránytalansága korrigálandó; továbbá, hogy az egyházi anyakönyvi bejegyzések nem a személyi állapotokat képezik, hanem azokat az egyházi szertartásokat, amelyeket az egyház ezen személyállapotokkal összeköt. Ezek a szertartások azonban az állam által nem kényszeríthetők ki. Igaz, a magyarországi hívők erkölcsi kötelezettségüknek tartják e szertartások megtartását, de mivel a szabad vallásgyakorlat deklarálásával új felekezetek jöhetnek létre, amelyek nem rendelkeznek az anyakönyvezésre megfelelő szervezettel, ekképp nincs az állam számára garancia ezen hívők anyakönyvezésére. Ezek tekintetében az sem lett volna megoldás, ha részleges polgári anyakönyvezést vezetnek be, hiszen az a sokadik anyakönyvi rendszer lett volna az országban. Ugyancsak akadályként hozta fel a belügyminiszter, hogy a különböző anyakönyvi kerületekben eltérő az egyházi közegek műveltségi foka, s ezek ellenőrzése is különbözőképpen történt felekezetenként. S ez a tény a bejegyzések megbízhatóságát gyengíti.¹³⁵

Miben állt e törvényjavaslat aktualitása? A válasz az elkeresztelési rendeletben keresendő. Az ezzel kapcsolatos visszasságokra az állami anyakönyvvezetés bevezetését tekintették alkalmas megoldásra. Ezt a következőképpen fogalmazta meg az indokolás: *„A mint a mostani felekezeti anyakönyvvezetők polgári kötelessége és vallásos felfogása közt összeütközés támadt, úgy az állam és az egyház közötti jó egyetértés fentartása szempontjából mint az anyakönyveknek az állami érdekek és törvényes követelményeknek megfelelő vezetése érdekében kötelességévé vált az államnak, hogy idővesztés nélkül az állami anyakönyvek behozatala iránt intézkedjék.”*¹³⁶

A belügyminiszter javaslatát elsőként a Közigazgatási Bizottság tárgyalta le Perczel Dezső elnöklete alatt.¹³⁷ A javaslat előadója Beöthy László volt. Az 1893. május 25-én aláírt jelentésben a közigazgatási bizottság ugyancsak elismerte a javaslat mind szakmai, mind politikai indokoltságát. A belügyminiszter álláspontja az volt, hogy az állami anyakönyvvezetést az ország területén nem egyszerre, hanem egyes anyakönyvi kerületekben, fokozatosan léptessék hatályba, *„addig a jelen [közigazgatási bizottsági] javaslat ettől eltérőleg ezt mindenütt egyszerre hozza be, mert a kormánynak a javaslat 69. (új 70.) §-ban adott ettől eltérő felhatalmazás ezen célzattal össze nem függő, pusztán opportunitási szempontokkal indokolt egyszerű végrehajtási intézkedés. – Ezen*

¹³⁵ KI. 1892, X. kötet (Irom. 370.), 306-308.

¹³⁶ KI. 1892, X. kötet (Irom. 370.), 310.

¹³⁷ KI. 1892, XVI. kötet (Irom. 546.), 202-222.

*eltérést, a mennyiben az ezen intézmény mielőbbi teljes életbeléptetését teszi lehetővé s mely teljesen ignorálná a fenforgott conflictust, ez által annak gyorsabb megszüntetését elősegíti, a bizottság a maga részéről is helyesli.”*¹³⁸

Az Igazságügyi Bizottság a belügyminiszter javaslatát és a közigazgatási bizottság jelentését figyelembe véve csaknem egy év múltán, 1894 tavaszán kezdte tárgyalni. Időközben a házassági törvényt letárgyalták a képviselőházban, s erre figyelemmel az Igazságügyi Bizottság módosításokat eszközölt az anyakönyvi javaslaton.¹³⁹

Az anyakönyvi intézményrendszert illetően meg kell jegyezni, hogy a törvényhozás az anyakönyvi kerületek megállapításánál a felekezeti anyakönyvi beosztásra nem lehetett figyelemmel, mert az csak ott lett volna lehetséges, ahol az ország lakossága kizárólag, vagy túlnyomórészt egy felekezethez tartozik. Ugyanakkor – mivel egy olyan intézmény megalkotásáról volt szó, amely más országokban már hosszabb ideje működött – hiba lett volna elzárkózni azoktól a tapasztalatoktól, amelyeket az egyes államok gyakorlata nyújt. Jellinek Artúr, a közigazgatási bizottság előadója három rendszert emelt ki az általános tárgyalás első felszólalójaként. Az egyik a francia rendszer, amely az anyakönyvi vezetési teendőket kizárólag a községek hatáskörébe utalja. Ezen rendszer értelmében az anyakönyvvezetőtől képesítést nem kívánnak meg. Előnye a rendszernek a lehető legnagyobb decentralizáció. Hátránya, hogy az anyakönyvvezető személyes megbízhatósága és képessége nem állapítható meg. A másik rendszer az angol, amely az anyakönyvvezetői teendőket kizárólag az e célra kirendelt állami közegekre ruházza, a képesítésnek kettős mértékét állapítja meg aszerint, hogy az anyakönyvvezető csak születési és halálozási vagy házassági anyakönyvek vezetésére is fel van jogosítva. E rendszer előnye a közeg állásában és kirendelésében rejlik. Hátránya, hogy nagy kerületeket igényel. A harmadik a német rendszer, amely az anyakönyvi kerületeket nem a közigazgatási beosztás szerint állapítja meg, hanem az államnak fenntartja a jogot külön anyakönyvvezetők kirendelésére és kötelezi a községi elöljáróságot, ilyen kirendelések hiányában a teendők ellátására. E rendszer főbb hibája az, hogy az anyakönyvi teendők közt különbséget nem tesz, a képesítésnek olyan alacsony mértékét állapítja meg, amely ha nem elegendő a házasságkötéseknél való közreműködéshez, a kerület lakosságának

---

¹³⁸ KI. 1892, XVI. kötet (Irom. 546.), 204.

¹³⁹ KI. 1892, XX. kötet (Irom. 634.), 72-85.

számára való tekintet nélkül orvoslást csak a külön kirendelt anyakönyvvezetőben találhat.¹⁴⁰

Az anyakönyvi törvényjavaslat képviselőházi tárgyalása, bár három ülésnapot vett igénybe, összességében úgy tűnik nem eredményezett olyan éles vitát, mint a házassági törvényé.¹⁴¹ Éppen annak köszönhető ez, hogy a Ht. letárgyalása után került sor az anyakönyvi javaslatra.

A tárgyalás során a javaslat mellett a bizottsági előadón és a belügyminiszteren kívül kormánypárti képviselő nem érvelt. A javaslat ellenzői mindannyian egyet értettek az anyakönyvek államosításának tényében, azonban annak időszerűségét vitatták.¹⁴² A részletes tárgyalás során jelentősebb módosítást nem fogadtak el a bizottságok által letárgyalt szövegben. A harmadszori olvasásra 1894. május 26-án került sor, amelyet követően a képviselőház többsége elfogadta a javaslatot. A főrendiház a tervezetet október 10-én nagyobb vita nélkül jóváhagyta. I. Ferenc József még néhány hétig húzta-halasztotta a törvények szentesítését, végül 1894. december 9-én szentesítette az egyházpolitikai törvényeket, amelyeket december 18-án hirdettek ki.¹⁴³

A szűkebb téma tekintetében az A.T. a polgári házasságon és az állami anyakönyvezésen túli jelentősége abban áll, hogy 44. §-ában – törvényi rendelkezések körében először – a névviseletről is szólt: *„Senki sem viselhet más családi és utónevet, mint a melyek születési anyakönyvébe be vannak jegyezve. Ez a rendelkezés az irói vagy művészi álnevek használatát nem korlátozza.”* Ez a rendelkezés – bár adminisztratív indíttatású – a személyiségi jogok körében megjelenő névviselelési jogot emeli be a törvénybe.¹⁴⁴ Az idézett jogszabályhely első mondata – megfogalmazását tekintve – névviselelési „kötelezettségről” rendelkezik, ami az állami regisztráción alapul. Ez egyúttal kifejezi az állam azon igényét is, amely az állandó névhasználatra, s ezzel együtt a névváltoztatás engedélyhez kötésére irányul. Sőt ezen kívül egyfajta „formakényszert” is előír a nevek terén, hiszen rögzíti, hogy a viselt név kéttagú: családi és utónévből áll, amelynek – következtetve a rendelkezés szövegéből – meg kell felelni az anyakönyvi bejegyzésekre vonatkozó szabályoknak. Hogy ez mit jelent, azt az A.T.

---

¹⁴⁰ KN. 1892, XIX. kötet, 6.

¹⁴¹ 345-348. ülésnapok, 1894. május 22-26. – KN. 1892, XIX. kötet, 3-81.

¹⁴² KN. 1892, XIX. kötet, 49-50.

¹⁴³ RÁCZ LAJOS, 1972, 69.

¹⁴⁴ Az A.T. országgyűlési vitája során nem került szóba a rendelkezés, a belügyminiszter törvényjavaslatához fűzött indokolás sem tér ki a 44. §-ra, csupán a Ht. vitájában merült föl névviselelési kérdés az elvált nő tekintetében. KI. 1892, X. kötet (Irom. 370.), 306-322.

végrehajtására kiadott belügyminiszteri rendeletek részletezik.¹⁴⁵ E rendelkezés azonban némi következetlenséget mutat az egyházpolitikai törvények között, ugyanis megfelelkezik a névszerzés módozatairól. Az A.T. a 44. §-szal csak a születéskori névszerzésről vesz tudomást – következik ez abból, hogy a születési anyakönyvbe bejegyzett név viselését teszi kötelezővé. A születési anyakönyv alapján a születéskor és – a rendeleti szabályok értelmében – a névváltoztatással szerzett névre válik jogosulttá és egyúttal kötelezetté a névviselő. Azonban házassággal is lehet nevet szerezni, amelynek viselése a feleség számára kötelezővé is válik a Ht., az A.T. és a végrehajtásukra kiadott rendeletek értelmében. A házassági név viszont nem kerülhet be a születési anyakönyv rovataiba. Személyi Kálmán ezzel kapcsolatban írja: „Az anyakönyvi törvény helyes értelmezésének tehát arra az álláspontra kell helyezkednie, hogy a 44. §. nem akar a születési anyakönyvi bejegyzésnek jogalapító és jogvesztő hatást tulajdonítani, hanem csak közigazgatási, nyilvántartási funkciót. S hogy tehát a fölött, kit milyen név illet meg, nem a születési anyakönyv adatai, hanem a magánjog szabályai határoznak.”¹⁴⁶ Ez a szakasz fontos határkövet jelentett a névviselési jog fejlődésében, hiszen elsőként rendezte a kérdést egy olyan időszakban, amikor már a névváltoztatás (névmagyarosítás) társadalmi mozgalommá vált¹⁴⁷, de ennek szabályozási kerete korábbi uralkodói rendelkezéseken és javarészt hatósági gyakorlaton nyugodott, amelyet csak kiegészített egy-egy miniszteri rendelet a névváltoztatási eljárás részmozzanatainak szabályozásával.¹⁴⁸

b) A személyiségi jogok megjelenése

A névviselés jogi részterületté válásában a nevek egyházi, majd állami regisztrációja, azaz az anyakönyvezés mellett nagy hatással volt a személyiségi jogok kifejlődése is, amely a 19. század végi jogtudományban érte el tetőpontját. A névviselési jog, a névhez való jog azóta is elsősorban e jogterület részeként jelenik meg az egyes jogtudományi területek között. A névviselés jogának a személyiségi jogok körében való elhelyezkedése megkívánja a nagyobb halmaz történetiségének szemügyre vételezését.

---

¹⁴⁵ Lásd a névviselés egyes jogi területeiről szóló részt!

¹⁴⁶ SZEMÉLYI KÁLMÁN, 1915, 130.

¹⁴⁷ Lásd a névváltoztatásról szóló részt!

¹⁴⁸ Vö. 9.686/1870. HM. számú rendelet a névmagyarosítás tárgyában, amelyben a felterjesztendő névváltoztatási kérelmek „szükséges fölszerelése” tekintetében találunk rendelkezéseket.

A 19. századi fejlődés óhatatlanul felveti azt a kérdést, amelyet már Sólyom László is feltett 1983-ban megjelent munkájában: „Van-e története a személyiségi jogoknak?” Ő maga is igennel válaszol, utalva a római jogi alapokra, ugyanakkor figyelmeztet: „*Lehet-e a történeti vizsgálódás vezérfonala a «személyiségi jog», amely a 18. században inkább jogfilozófiai kategória, az utóbbi száz évben viszont [...] polgári jogi intézmény, amellyel párhuzamosan egyre inkább összeolvadva alkotmányjogi személyiségvédelemről is beszélhetünk?*”¹⁴⁹ Sólyom e történeti fejlődés kérdésességének vizsgálatában a személyiségi jogok elvi problémáinak történeti illusztrálását választotta módszerül, amely eredménye egyik irányként a 18. századi német természetjogból, másik irányként pedig a 17-18. századi angol társadalomfilozófiából és annak jogi következményeiből bontakozik ki.¹⁵⁰ Ebből következően Sólyom arra jutott, hogy a személyiségi jogok őseit a tulajdonjogban, illetve a politikai jogokban kell keresni¹⁵¹, ugyanis „*A «saját személyünkön való tulajdon» egyet jelentett az önrendelkezéssel, az eredeti szabadsággal, magába foglalta az élethez és fenntartáshoz való jogot, ennek eszközét, a munkát, és ezen keresztül a jogcímet minden egyéb tulajdon megszerzésére.*”¹⁵² Ugyanakkor a 18. századi természetjog „személyiségi” jogai és a modern személyiségi jogok között nem egyenes az út. „*A természetjogi kodifikációk [...] a «személy» különböző konkrét szabadságjogai helyébe a mindenkit megillető polgári jogképességet állították.*”¹⁵³ Majd a 19. századi német jogtudomány feltámasztotta a személyiségi jogokat, s elméleti megállapításai a modern személyiségi jogok alapjaivá lettek.¹⁵⁴ Személyi Kálmán is hasonló szakadást látott a személyiségi jogok fejlődésében. 1915-ben megjelent munkájában fogalmazta meg: „*régi jogunk igen bőkezűen gondoskodott a személyiség sérelmeinek magánjogi következményeiről s a személyiség védelmét nemcsak energikus büntető, hanem kártérítési s ezt pótló*

---

¹⁴⁹ SÓLYOM LÁSZLÓ, 1983, 46.

¹⁵⁰ U.o. 48.

¹⁵¹ U.o. 94.

¹⁵² SÓLYOM LÁSZLÓ, 1983, 123. A személyiségi jogok – azok részeként a névjog – Sólyom László által említett tulajdonjogi eredete Eiserth István lőcsei királyi ügyész 1898-as rövid cikkében is megjelent, amelyben az ismert párizsi regényíró, Émile Zola perét idézte fel, amely Pot Bouille (Tisztes úriház) című, 1882-ben megjelent művének egyik szereplője neve miatt indult. Zola regénye aljas bíróját Duverdy-nek nevezte el, csakhogy e név egy ismert párizsi ügyvéd sajátja volt, aki a bíróság előtt kérte, hogy a szerző és a kiadó a Duverdy nevet távolítsa el a regényből. A bíróság „*tekintve, hogy a családi név tulajdon, melyet érdekeinek határain belül a támadás ellen mindenki joggal védelmezhet; tekintve, hogy Duverdynek alapos oka van a fentnevezett személy szerepeltetésében oly cselekményt látni, mely nevét gyűlöletessé vagy neveltségessé teszi, hogy joga van ezt ellenezni...*” az alpereseket elmarasztalta. (EISERTH ISTVÁN, 1898, 65.) Személyi az ügyvel kapcsolatban megjegyzi: „*A személyes vonatkozás itt a néven kívül a foglalkozás megjelölésében található.*” (SZEMÉLYI KÁLMÁN, 1915, 147.)

¹⁵³ U.o. 223.

¹⁵⁴ U.o. 225.

szabályokkal valósította”, azonban az osztrák polgári jog magyarországi bevezetése megszakította azt a fejlődést, amely alapja lehetett volna a magánbírságok továbbfejlesztésével a modern személyiségi jogi védelemnek.¹⁵⁵ Ezt a régi jogi „személyiségvédelmet” Személyi Kálmán már a Szent István-i törvények kártérítési rendelkezéseiben megtalálta, amelyek az élet, testi épség, szabadság és a becsület megsértéséhez fűződtek. Ezen cselekményeket a nagyobb hatalmaskodás körébe tudjuk sorolni, amelyek tulajdonképpen „a személy és a nemesi rang sérelmének alap gondolatára vezethetők vissza.”¹⁵⁶ De nemcsak a nagyobb hatalmaskodás, hanem a „többi” erőszakos cselekmény (potentia minor, kisebb hatalmaskodás) körében is találunk olyan magánjogi vétséget, amelyek szankcionálása a személyiség védelmét célozza.¹⁵⁷ Fézer Tamás szerint ezek a „rendi kiváltságokkal rendelkezőket ért sérelmek olyan – elsősorban elégtételként jelentkező, de megítélésében kompenzációs célokat is szolgáló – jogkövetkezményekkel kapcsolódtak össze, melyek még mindig inkább voltak büntetések, mint magánjogi szankciók.”¹⁵⁸

A 19. század második felének jogfejlődése idegen (osztrák és német) alapokra helyeződött, s a személyiségvédelem terén tapasztalható hiányosságok orvoslására már nem volt felhívható a szokásjog annak erőteljes háttérbe szorítása miatt. Az 1853. május 1-jén Magyarországon is hatályba lépettetett Osztrák Polgári Törvénykönyv (OPTK) – miként Fézer Tamás megfogalmazza – a későbbi nem vagyoni kártérítés előfutáraként bevezette a fájdalomdíj intézményét, amely az 1861-es Ideiglenes Törvénykezési Szabályok (ITSZ) által részben visszaállított rendi jogalkalmazás ellenére is továbbélt. Így a korábbi „bírságos bántalmak” „egy része a büntetőjog körében került szabályozásra, másik részük vagyoni kártérítési formát öltött. Ennek indoka, hogy a modernizáció korába lépő magyar magánjog tisztán a vagyoni viszonyok védelmét volt hivatott biztosítani.”¹⁵⁹ A magyar jogfejlődésének e német és osztrák irányba terelése váltásként jelentkezett, ami a rendi gyökerektől való elszakadást eredményezte. Ezért maga Személyi Kálmán is a német jogirodalmon keresztül mutatja be a személyiségi

---

¹⁵⁵ Vö. SZEMÉLYI KÁLMÁN, 1915, 37.

¹⁵⁶ U.o. 26.

¹⁵⁷ Az álorcásság (larva) és a becsületsértés (emenda linguae) tényállásait sorolja ide Személyi. (Vö. SZEMÉLYI KÁLMÁN, 1915, 34.) Témánk szempontjából az álorcásság bír jelentőséggel, hiszen ebben az esetben hamis (nemesi) névhasználatról, névbitorlásról beszélhetünk. (Lásd erről bővebben a névviselés büntetőjogi vonatkozásairól szóló részt!) Azonban ez a névbitorlás nem a mai fogalmainkkal egybeeső elnevezésű tényállást jelöli, ugyanis régi jogunk ebben az esetben a nemesi családhoz való tartozás látszatát szankcionálta a jogalkotó. Ekképp az álorcásság a családi állás elleni támadásként fogható fel. (Vö. SZEMÉLYI KÁLMÁN, 1915, 34-35.)

¹⁵⁸ FÉZER TAMÁS, 2008, 36.

¹⁵⁹ U.o. 37.

jogok kifejlődését. Azt írja: „A személyiségi jogok – mint külön kategória – fogalmának kifejlődése a német jogirodalomban a névre vonatkozó jogszabályok feletti vitára vezethető vissza”, ugyanis a személyiségi védelem első formája a névjog abszolút jogkénti „proklamálásával” jelent meg. Ez a lipcei jogi kar 1781-ben hozott ítéletéhez kötődik, s ez alapján konstruálta meg a német jogtudomány a többi személyiségi jogot, bár a névjog nyert csak törvényi elismerést.¹⁶⁰

A 19. és 20. század fordulójának magyar jogtudósai közül néhányan annak adtak hangot műveikben, hogy a magánjogi törvénykönyv kodifikációs munkálatai során sokan könnyen fordultak a személyiségi jogok felé. Csupán néhány korabeli tudományos cikk foglalkozik a személyiségi jogokkal, közöttük a névjoggal.¹⁶¹ Persze ez nem jelenti azt, hogy a személyiségi jogok kérdése ne lett volna a magyar magánjogi kodifikáció tárgya. „A Polgári Törvénykönyv tervezetének előkészítése volt az, amely felfedezte, hogy a személyiségi jogok ugyanúgy magánjogi oltalomra szorulnak, mint az ember vagyoni jogai.”¹⁶² Míg az első tervezet generálklauzula helyett a személyiségi jogok (testi épséghez, szabadsághoz, egészséghez, becsülethez, névhez, képmáshoz és a bizalmas magánokiratokhoz való jog) felsorolásának módszerét választotta a védelem eszközeül objektív szankciók (jogsértés abbahagyására kötelezés, további jogsértéstől való eltiltás, ítélet közzététele) hozzárendelésével és az okozott vagyoni és nem vagyoni károk megtérítésének kötelezettségével, addig a második tervezet „a német hagyományoktól elfordulva a francia megoldás irányába húzódott egy generálklauzula kialakításának gondolatával”, amely egy teljesen más álláspontot fejezett ki.¹⁶³ Az 1928-as magánjogi törvényjavaslat (Mtj.) már az általános személyiségi jog elismerését rögzítette.¹⁶⁴

---

¹⁶⁰ SZEMÉLYI KÁLMÁN, 1915, 40-41., LÁNCZY GYULA, 1869, 499.

¹⁶¹ A Jogi Szemle egyik 1869. évi számának hasábjai is ennek adnak hangot. (LÁNCZY GYULA, 1869, 491.) Maga Személyi Kálmán is sajnálkozik a fölött, hogy mostohán bánnak a kérdéssel a századforduló jogásza. (SZEMÉLYI KÁLMÁN, 1915, 40.)

¹⁶² FÉZER TAMÁS, 2008, 40.

¹⁶³ Vö. FÉZER TAMÁS, 2008, 41. Vö. még BALÁS P. ELEMÉR, 1941, 639-640.

¹⁶⁴ Mtj. 107. § „Mindenkinek joga van arra, hogy a törvénynek és mások jogainak korlátai között személyiségét szabadon érvényesíthesse és hogy ebben öt senki se háborítsa (személyiség joga). A személyiség jogáról lemondani vagy gyakorlását a jóerkölcsbe ütköző módon korlátozni nem lehet.”

108. § „Akit a személyiség jogában jogellenesen megsértenek, a sértés megszüntetését követelheti és ha ismétléstől lehet tartani, keresettel kérheti, hogy a bíróság a sértőt a sértéstől tiltsa el. A személyiség jogának megsértése az is, ha valaki a mást megillető név viselésének jogát – az írói és a művészi álnév viselésének jogát is ideértve – kétségbevonja vagy azzal sérti, hogy jogos érdekének sérelmével jogellenesen hasonló nevet használ; úgyszintén ha valaki másnak jogos érdekét azzal sérti, hogy annak képmásával, vagy tőle eredő vagy hozzá intézett levéllel vagy egyéb bizalmas természetű irattal visszaél.”

109. § „A személyiség joga a halál után is védelemben részesül, amennyiben a kegyelet megkívánja.”

Szladits Károly által szerkesztett hatkötetes magánjogi munkában Balás P. Elemér az egyes személyiségi jogok körében – mint az általános személyiségi jog vonatkozásait – a következőket tárgyalja: élet, testi épség, egészség; személyes szabadság; becsület; női becsület; képmás; „belső képmás”; titokszféra; névjog; cím, rang és címer.¹⁶⁵

A személyiségi jogok, azon belül a névjog védelmi eszközeit a korabeli jogirodalomban találjuk meg három formában: „1. az érvényesülés meggátlása esetén az elismerésre célzó igényt, 2. a kizárólagosság elleni támadás esetén a bitorlás megszüntetését célzó igényt, és 3. az érdekmegtérítési igényt.”¹⁶⁶

Az elismerést célzó igény esetében a kereset alapját egyrészt a névjog felperesi igazolása (pl. anyakönyvi kivonattal), másrészt az alperes névviselést zavaró magatartása jelentette. Ennek a marasztalási keresetnek az volt a célja, hogy a névjog érvényesülésén esett csorbát helyreállítsa az alperes teljesítése által, aki ezt megtehetette a felperes névjogának elismeréséről szóló nyilatkozattétellel, illetőleg a jogsértő magatartás abbahagyásával. Mindezt bírsággal, valamint saját költségén hírlapi közzététellel ki lehetett tőle kényszeríteni.¹⁶⁷ Ezt a személyiségi jogvédelmi eszközt akkor lehetett igénybe venni, ha az alperes kétségbe vonta a felperes adott név használatához való jogát, tehát az Mtj. 108. §-ában foglalt magatartást megvalósította. Balás P. Elemér szerint a kétségbevonás ritkán történhetett kifejezetten, leginkább más nevének említésének mellőzésével következhetett be, például egy előadás vagy műsor során az egyik szereplő nevét nem említik meg.¹⁶⁸

A névbitorlási igény esetében a kereset alapját egyrészt maga a névjog, másrészt a bitorlást képező cselekmény jelentette. A per célja a jogosulatlan névhasználat megszüntetésére irányult, amely egy alperesnek intézett tilalommal valósult meg. Ebben a perben az alperes kifogásait előterjesztette, amely annak bizonyítását jelentette, hogy joga van a név használatára (aminek megszerzését igazolta).¹⁶⁹

Az érdekmegtérítési igény viszont nem volt önálló védelmi eszköz, ugyanis vagy az elismerési, vagy a névbitorlási perhez kapcsolódott, ekképp a jogalapnak is ennek megfelelően kellett meglennie, szűken véve pedig a névviselésben való zavarás

---

¹⁶⁵ BALÁS P. ELEMÉR, 1941, 635., 646.

¹⁶⁶ SZEMÉLYI KÁLMÁN, 1915, 167.

¹⁶⁷ U.o. 167-169.

¹⁶⁸ BALÁS P. ELEMÉR, 1941, 668.

¹⁶⁹ Vö. SZEMÉLYI KÁLMÁN, 1915, 170-171.

hátrányát kívánta meg. Ebben a perben a marasztalt nem vagyoni kártérítéssel tartozott, amelyet elégtételnek hívott a jogirodalom, azonban annak pontos definiálása nélkül.¹⁷⁰

A vázolt fejlődés fényében leszögezhetjük, hogy a 19. század végére a név viselése átlépte az adminisztráció határait (pedig a névviselésnek adminisztratív kérdéssé válása sem volt kisebb jelentőségű előrelépés, amely szintén e századra teljesedett ki), és a jognak és tudományának egyik területévé vált a személyiségi jogok elemeként, a személyiségi jog vonatkozásaként.

---

¹⁷⁰ Vö. U.o. 171-172.

III. A NÉVVISSELÉS JOGI JELLEGE

Mint láthattuk, a 19. század végén kezd formálódni a névviselési jog. Tulajdonképpen ebben az időszakban beszélhetünk már névjogról, hiszen a személyiségi jogok megjelenése kapcsán természetessé válik, hogy névhez mindenkinek van joga, sőt, az állam törvényben írja elő, hogy milyen nevet viseljenek állampolgárai.¹⁷¹ Az e köré felépülő elméleti és intézményes rendszert fedi le a névjog. Ezt a nevet a természetes személy jogosult viselni, tehát megilleti a névviselés joga. A két meghatározás nehezen választható el egymástól, a jogirodalomban is szinonimaként fordulnak elő. A „névjog” szóhasználathoz a személyiségi jogok körében a nevet, illetve annak viselését megillető oltalom áll közelebb (ezt nevezhetjük a névviselés magánjogi oldalának), míg a „névviselési jog” inkább a név használatát s az azzal összefüggő adminisztratív jogi kérdéseket, ha úgy tetszik a névviselés közjogi oldalát fedi le. Balás P. Elemér szerint: „A saját név használata mindig névviselés.”¹⁷²

A név viselésének e kettős jogi arca a névviselés jogágak közötti elhelyezkedésére is hatással van. A személyiségi jogi és az adminisztratív terület a névviselési jogot „keresztülfekvő” jogterületté teszi, így – miként a névviselés történeti vizsgálati lehetőségeinek bemutatásakor már utaltam rá – az a *magánjog*, ezen belül a *személyiségi jog*, a *családi jog* és a *társasági jog*, valamint a *közigazgatási jog* és a *büntetőjog* tárgya lehet egyaránt.

1. A NÉVJOG HELYE A JOGÁGAK KÖZÖTT

A) A névviselési jog a magánjogban

A névviselés – bár a szabályozás eredete büntetőjogias jellegű¹⁷³ – jellemzően magánjogi terület, amelynek a legtöbb részében fellelhető.

a) A névviselési jog személyiségi jogi meghatározottsága

A névviseléssel foglalkozó szakirodalom elsősorban a személyiségi jogok között megjelenő jogosultságként kezeli e területet.¹⁷⁴ A 19. század végének és a 20. század

---

¹⁷¹ Lásd A.T. 44.§.

¹⁷² BALÁS P. ELEMÉR, 1941, 667.

¹⁷³ Lásd a személyiségi jogok fejlődését korábban, ill. a büntetőjogi vonatkozást alább!

első felének jogirodalma a névviselési jogot – mint láttuk – a személyiségi jogok körében tárgyalja. Az Mtj. az általános személyiségi jogokat deklarálta, s katalógusában a legtipikusabbak: a névhez, a képmáshoz való jog, a magántitok védelme jelent meg, s kitért a kegyeleti jogokra is.¹⁷⁵ A 20. század jogtudománya és törvényszéki gyakorlata tovább fejlesztette a személyiségi jogok körét annak ellenére, hogy az Mtj. javaslatként maradt. Majd a személyiségi jogok és a nem vagyoni kártérítés fejlődésében újabb szakadás következett be a II. világháborút követően, amelyet többen a jogintézmény „tetszhalál” állapotával írtak le, mígnem az 1960-as évektől a jogirodalomban újra témává válva, az 1977-es Ptk. novellával realizálódva a nem vagyoni kártérítés ismét megjelent a magyar jogrendszerben.¹⁷⁶ Végül az *„elmúlt egy-két évtized ahhoz volt elegendő, hogy az Mtj-ben rendelt jogintézményi jellemzőkhöz visszakanyarodjunk”*.¹⁷⁷

A személyiségi jogok két úton nyernek elismerést a jog világában: a deklaráció és a védelem által. A névviselési jog (névjog) mindkét formában megjelenik a jogrendszerben, amelyet a következő leegyszerűsített elméleti konstrukció mutat be:

A jogrendszer kiindulópontja a jogalany. A jogalanyok számára biztosított jogok egyúttal a jogvédelmet is feltételezik.

A jogalany a joggyakorlás keretein belül él a számára biztosított joggal.

A joggyakorlás egyúttal a jogalany (a személy) személyiségének megnyilvánulása.

A személyiség is elismerést nyer a jogrendszerben a deklarációval és a személyiségi jogi védelemmel.

A személyiségi jogok körében tárgyaljuk a névviseléshez való jogot.

A név és a személyiség összefüggései: a névhasználat.

A névhasználatnak két aspektusa van: a név meghatározása és a névvédelem.

A névviselés deklarációt nyer mind az Alkotmányból való levezetés, mind a Ptk.-beli kinyilvánítás (77.§ (1)) által, valamint védelemben részesül mind általános, mind konkrét védelmi eszközök segítségével (I. Ptk. személyiségvédelmi eszközei).

A névviseléssel kapcsolatos jogosultságok deklarálása képezi az alapját a név meghatározásának. Maga a név meghatározása – az, hogy ki melyen nevet viselhet, használhat – több jogterület által szabályozott.

---

¹⁷⁴ DORENZ, BRIEN – STRÖLL, PETER A., 2005, 2.

¹⁷⁵ Mtj. 107-109.§§.

¹⁷⁶ Vö. FÉZER TAMÁS, 2008, 42-46.

¹⁷⁷ GÖRÖG MÁRTA, 2009, 10.

A név meghatározása a névszerzéssel és a megszerzett név regisztrációjával szoros kapcsolatban áll.

A névhasználat másik aspektusa: a névvédelem.

A vázolt elméleti konstrukció kiindulópontja a „személy” és „személyiség” közötti különbségtétel körülírása. „A «személy» és «személyiség» tulajdonképpen jogon kívüli fogalmak” – írja Személyi Kálmán. A jogtudomány a készen kapott fogalmakat a maga számára átformálta. Így amikor személyről beszélünk, a jog szempontjából a jogok és kötelezettségek alanyát értjük. Ez a tulajdonképpen vett jogalanyiség, amitől el kell választani a személyiség fogalmát.¹⁷⁸ A személyiség a személy jogalanyiségától független, annak minden társadalmi vonatkozása. Balás P. Elemér szerint a személyiség a jog szempontjából negatívumot jelent, mindazt, ami nem tartozik a külső világhoz.¹⁷⁹ A személyiség egyfajta értékkel bír (eszmei érték), amely egy sajátos társadalmi szükséglet-kielégítést szolgál. Ez a társadalmi szükséglet az emberi egyed önmegvalósítása, a személy részvétele a társadalomban. A személyiség nem azonos fogalmilag az egyeddel, „*annak csupán sajátos minőségét, szerepét, társadalmiságát és egyediségét, társadalmi értékjellegét jelöli.*”¹⁸⁰ Ezt Személyi Kálmán az *életjavak* kifejezéssel fogalmazta meg: „*Tehát a «személyiség» kifejezés a legfőbb életjavakat jelenti, az életet, becsületet, szabadságot; jelenti továbbá az egyénileg megkülönböztető jelleget. Helyesebben a személyiség mindezen legfőbb életjavak hordozóját jelenti...*”¹⁸¹ A jog szempontjából sajátos az összefüggés a személy és a személyiség között, hiszen míg a személy (egyén) jogok és kötelezettségek *alanya*, addig a személyiség jogi védelem *tárgya*.¹⁸² A személyiségnek mint egésznek, és annak elemeinek védelemben kell részesülni a jog által. *Ugyanis a jogrendszer egészének kiindulópontja a jogalany, s annak védelme nélkül felesleges a jogok biztosítása. A jogalany joggyakorlása pedig maga a személy általi tevékenység, s mint ilyen, a személyiség megnyilvánulása. A személy tehát a társadalom részeként, önmegvalósítása által személyiségként jelenik meg. A személyiség megnyilvánulása magába foglalja a személy materiális és eszmei*

---

¹⁷⁸ SZEMÉLYI KÁLMÁN, 1915, 3.

¹⁷⁹ BALÁS P. ELEMÉR, 1941, 638.

¹⁸⁰ TÖRŐ KÁROLY, 1979, 22.

¹⁸¹ SZEMÉLYI KÁLMÁN, 1915, 3.

¹⁸² Vö. BALÁS P. ELEMÉR, 1941, 643.

mozzanatait egyaránt. Így elkülöníthető többek között az élet, testi épség, egészség, valamint a becsület, a jóhírnév, a szabadság.¹⁸³

Hogyan jelenik meg a személyiség a jogban?

A személyiség megnyilvánulása személyek közötti kapcsolatot feltételez. Az ilyen kapcsolatok tehát személyiségi viszonyt hoznak létre. *Ez a viszony a jog által védelemben részesül, ami az egyik megjelenési módja a személyiségnek a jogban.*¹⁸⁴

Ebben az esetben akkor jelenik meg a személyiség a jog világában, amikor azt sérelem éri, s ezt a sérelmet a jogrend igyekszik kiküszöbölni eszközeivel. Mivel maga a személyiség (amit minden joggyakorlásban való megnyilvánulásnak tekintünk) a jogrendszer valamennyi területén jelen van, így annak védelme jogáganként másképp alakul. Így beszélhetünk alkotmányjogi, büntetőjogi, polgári jogi és közigazgatási jogi védelemről egyaránt.

Személyi Kálmán érthetőnek tartja azt az álláspontot is (amelynek kiindulópontja a joggyakorlás mint a személyiség megnyilvánulása), miszerint minden jogvédelem a személyiség védelmét jelenti, következésképpen minden jogsérelem a személyiséget ért sérelem is egyben.¹⁸⁵ Mindebből persze nem következik az, hogy a személyiség védelmét a jogrendszer egészére ki kellene terjeszteni. Ez tulajdonképpen nem jelentené a cél elérését, azaz a személyiség védelemben való részesítését, ugyanis gyakorlatilag minden egyes jogsérelem a személyiség sérelmét jelentené, s ez jelentéktelenné tenné a védelmet. A védelem nem tudna elkülönülni, ami által súlytalanná válna. Ugyanakkor, ha egy önálló védelmi rendszert alkotnánk, amelynek pusztán az a feladata, hogy a személyiséget ért sérelmek ellen szolgáljon eszközül, ezzel sem érnénk el a célt, mert a jogrendszer egészéből kizárnánk ezáltal a védelem más lehetőségeit.¹⁸⁶ Az arany középutas megoldás tehát az, amikor a jogágak egyes területei védelemben részesítik a személyiséget.

A kutatási téma szempontjából a *polgári* jogban megjelenő személyiségvédelem fontos számunkra. Törő Károly szerint a jogágak mintájára történő személyiségvédelmi eszközök elhatárolásánál nem az a döntő szempont, hogy mi az adott jogvédelem tárgya, hanem az, hogy milyen eszközökkel védi ezt a tárgyat. A polgári jognak az a sajátossága, hogy a szabályozás elsősorban rendező, helyreállító és érdekkiegyenlítő

---

¹⁸³ Vö. TÖRŐ KÁROLY, 1979, 26. és SZEMÉLYI KÁLMÁN, 1915, 4., BALÁS P. ELEMÉR, 1941, 635-636.

¹⁸⁴ A védelem mellett a másik jogbeli megjelenése a személyiségnek, a hozzá fűződő jogok kimondása, amelyről a későbbiekben esik szó, azonban csak a névviseléshez való jog kapcsán.

¹⁸⁵ SZEMÉLYI KÁLMÁN, 1915, 4.

¹⁸⁶ Vö. u.o. 4-5.

célú, és a szankciók reparatív jellegűek, azt eredményezi, hogy ezzel nem általánosságban szolgálja a személyiségvédelmet, hanem minden egyes személyiség konkrét megvalósítását és érvényesülését védi.¹⁸⁷

Polgári Törvénykönyvünk Második részének IV. címében rendelkezik a személyek polgári jogi védelméről. A Ptk. 75. § (1) értelmében: „A személyhez fűződő jogokat mindenki köteles tiszteletben tartani. E jogok a törvény védelme alatt állnak.” A Törvénykönyv ezen szakasza generálklauzulaként az általános védelmet biztosítja. Szubszidiárius jellegű, ugyanis biztosítja a taxatív meghatározottság nélkül is a teljes körű védelmet a személyiség számára.¹⁸⁸

A Ptk. tehát *általánosságban védi* a személyhez fűződő jogokat, ezért a Ptk. 84. §-ának rendelkezéseit, azaz jogsérelem elleni védelmi eszközöket bármiféle személyhez fűződő jog megsértése esetén alkalmazni lehet.¹⁸⁹

A személyiségi jogviszony abszolút jellegéből következik, hogy valamennyi, a törvényben külön nem nevesített személyiségi jogot mindenki köteles tiszteletben tartani, a jogosult a személyiségi jogainak sértetlenségét mindenkivel szemben követelheti, illetve a védelem érdekében a Ptk. által felkínált valamennyi jogi eszköz igénybe vehető.

A törvény által védelemben részesített, de külön meg nem nevezett személyiségi jogok az Alkotmányból (54. § (1)) vezethetők le.¹⁹⁰ A személyiségi jogok érvényesülésének feltétele a *rendeltetésszerű joggyakorlás* elvének betartása, így azok gyakorlása mások jogait és törvényes érdekeit nem sértheti. *Jogellenesnek* minősül az a magatartás, amely a személyiségi jogba tartozó bármely jogosítvány sérelmét eredményezi, de ezt a jogellenességet általában *kizárja* a sértett beleegyezése, a jogszabály felhatalmazása, a

---

¹⁸⁷ TÖRŐ KÁROLY, 1979, 36.

¹⁸⁸ CSÉCSY ANDREA – CSÉCSY GYÖRGY – SZIKORA VERONIKA, 2009, 128.

¹⁸⁹ A személyiségi jogok védelmet élveznek a polgári jogban. A jogrendszer védelmi funkciója akkor jelenik meg, amikor valamely általa védett jogot sérelem éri. A Ptk. általánosan és az egyes személyiségi joghoz kapcsolódóan is nyújt eszközöket a sérelmet szenvedett jog segítésére. Az általános védelmi eszközöket a Ptk. 84. §-ában sorolja fel: (a) jogsértés bírói megállapításának, (b) abbahagyásának, folytatásától eltiltásnak, (c) elégtételadásnak, (d) sérelmes állapot megszüntetésének valamint (c) kártérítésnek (nem vagyoni) követelése. Az objektív személyiségvédelmi eszközöket a 84.§ (1) a)-d) pontjai tartalmazzák. Ezek igénybevitelére akkor van lehetőség, ha megállapítható a személyiségi jogsérelem, valamint az, hogy e sérelem és a jogsértő magatartás között okozati összefüggés áll fenn. Annak azonban nincs jelentősége, hogy az a személy, aki jogellenes magatartást tanúsított, felróhatóan járt-e el, mint ahogy közömbös a jó- vagy rosszhiszeműsége is. A jogkövetkezmények azzal szemben alkalmazhatók, aki a jogsértést okozta, vagy annak bekövetkeztében közrehatott. Az objektív jogkövetkezmények érvényesülésére irányuló igény nem évül el. (Vö. Ptk. Kommentár – CompLex Jogtár)

¹⁹⁰ A későbbiekben tárgyalandó névviseléshez való jog emberi méltósághoz fűződő viszonya is ezen az elven alapszik.

jogos védelem vagy a szükséghelyzet.¹⁹¹ Ez a védelem a jogi személyeket is megilleti abban az esetben, ha az adott személyiségi jog jellege megengedi azt, hogy nem csak magánszemélyt érint (például névviseléshez vagy a jó hírnévhez való jog stb. esetében).¹⁹²

Mivel a személyiségi jogok alanya csak jogképes személy lehet, nincs mód az elhunyt vagy megszűnt személy személyiségi jogainak érvényesítésére. Ezzel a kegyeleti jogra vonatkozó jogosítványok törvényi szabályozása nem mond ellent, mivel az – a gyakorlat felfogásában – az elhunyt természetes személy meghatározott személyiségi jogainak sérelmén keresztül megkívánja, magába foglalja a jogérvényesítésre jogosult személyiségi jogainak csorbulását is. A személyiségi jog alanyai nem a saját (esetlegesen az átlagostól kedvezőtlenül eltérő) személyes adottságukhoz igazodva, illetve személyiségük értékelésétől függően, hanem a mindenkivel szemben azonosan alkalmazott mérce alapulvételével jogosultak a védelemre.¹⁹³

A személyiség másik megjelenési formája a jogok biztosítása, a személyiségi jogok kimondása, deklarálása.

A személyiségi jogok a jogrendszerben elsődlegesen alkotmányjogi köntösben mutatkoznak. A jogági rendelkezéseknek levezethetőnek kell lenni az alaptörvényi rendelkezésekből. A magyar alkotmánybírói gyakorlatban az ún. *általános személyiségi jog* egyik megnyilvánulása az emberi méltósághoz való jog. A személyhez fűződő jogok a Ptk.-ban nagymértékben lefedik az Alkotmányban biztosított alapjogok, ezen belül a személyhez fűződő alkotmányos jogok területét: a személyhez fűződő jogok sérelmét jelenti – mondja ki a Ptk. 76. §-a – különösen a magánszemélyek bármilyen hátrányos megkülönböztetése nemük, fajuk, nemzetiségük vagy felekezetiük szerint, továbbá a lelkiismereti szabadság sérelme és a személyes szabadság jogellenes korlátozása, a testi épség, az egészség, valamint a becsület és az emberi méltóság

---

¹⁹¹ Ezek közül a Ptk. csak a sértett beleegyezéséről szól a 75.§ (3) bekezdésében. A hozzájáruló nyilatkozat tartalmában joglemondó nyilatkozat is, amelyet kiterjesztően értelmezni nem lehet. A jogellenesség kizárásának joghatása azonban csak akkor következik be, ha a hozzájárulás nem sért, illetve nem veszélyeztet társadalmi érdeket. A személyhez fűződő jogaival azonban egyebekben a jogosult nem rendelkezhet. Annak korlátozására, kizárására irányuló jognyilatkozata ugyanis a törvény értelmében semmis. (Vö. Ptk. Kommentár – CompLex Jogtár)

¹⁹² A gyakorlat a törvény előírásait tovább tágította azzal, hogy személyiségi jogvédelmet biztosít minden olyan nem természetes személynek is, amely jogi személyiséggel ugyan nem rendelkezik, de önálló jogalanyként vesz részt a társadalom életében. Ekként megfelelően alkalmazza a vonatkozó rendelkezéseket például a saját név alatt jogszerzésre jogosult és kötelezettségvállalásra is képes, de jogi személyiséggel nem bíró gazdasági társaságok vonatkozásában (betéti társaság, közkereseti társaság). (Vö. Ptk. Kommentár – CompLex Jogtár)

¹⁹³ Vö. Ptk. Kommentár – CompLex Jogtár

megsértése.¹⁹⁴ A személyhez fűződő jogok Ptk-beli fogalma nagymértékben emlékeztet arra a felfogásra, amit az Alkotmánybíróság képvisel az emberi méltósághoz való joggal kapcsolatban.¹⁹⁵

A kutatási téma névviselésre való fókuszáltsága megengedi, hogy a személyiség és annak védelme széleskörű taglalása helyett a következőkben a szűkebb terület váljék a feldolgozás tárgyává.

Hogyan viszonyul egymáshoz a név és a személyiség?

A kérdésre adandó válasz megtalálásához ezúttal is érdemes egy kissé távolabbról közelíteni.

Törő a személyiség definiálásakor egy, itt kiemelésre érdemes gondolatot fogalmazott meg: „A személyiség nélkülözhetetlen feltétele mégis a viszonylagos elkülönülés a társadalomtól. Ez az elkülönülés adja meg a személyiség sajátosságait, megkülönböztető, egyéni jegyeit...”¹⁹⁶ Bár e gondolat a társadalom és az egyén viszonyának leírását vezeti be, mégis a névviseléssel kapcsolatban egy fontos kapcsolódási alapot jelent:

A személy, azaz az egyén társadalomtól való elkülönülése alapozza meg az egyén egyéniségét, s ezáltal a mástól különböző személyiséget, személyiségét. A kapcsolódási pont maga az elkülönülés, amelynek valóságban való megnyilvánulása, illetve kinyilvánítása a név által történik. Törő szerint: „A személy önálló külön neve jelentősen elősegíti a személyiség érvényesítését, a személyiség megvalósítását. Kifejezi a személyiség tartalmi kettőségét: egyaránt szolgálja a társadalomhoz tartozást és a társadalom többi tagjaitól történő viszonylagos elkülönülést.” Még tovább megy, amikor azt mondja, hogy „a név az elkülönülés eszköze.”¹⁹⁷ Itt Világhy Miklóst is idézi: „A személy csak akkor különül el mindenki mástól, ha van mindenki mástól eltérő neve vagy ezzel egyenértékű megjelölése.”¹⁹⁸ Ugyanakkor a név egy bizonyos összetartozást is kifejez, nevezetesen jelöli az egymással kapcsolatban lévő személyeket. Elegendő itt a családra gondolni.

---

¹⁹⁴ Az alkotmánybírósági gyakorlatban a továbbiakban tárgyalandó névviseléshez való jog is az emberi méltóságból levezethető alapvető jogként jelentkezik (I. 58/2001. ABh. – névhatározat).

¹⁹⁵ vö.: Alkotmány Kommentár – CompLex Jogtár

¹⁹⁶ TÖRŐ KÁROLY, 1979, 27.

¹⁹⁷ U.o. 286.

¹⁹⁸ U.o. 286.

A név nem tartozik a személyiséghez (nem része annak), pusztán annak elkülönítését szolgálja. A névként funkcionáló szó tartalmi jelentése nem írja le a személyiséget. Ma már nem.¹⁹⁹

A név jogbeli megjelenése is a név és a személyiség kapcsolatából következik. *A név és a személyiség viszonyában a névhasználat bír a legnagyobb jelentőséggel, ugyanis a személyiség elkülönülését a fentiek értelmében a név szolgálja.* Maga a használat egy aktív cselekvést feltételez, míg a név viselése passzív jellegű. Véleményem szerint a két fogalmat a természetes személyek esetén nem szükséges elválasztani, hiszen mind a kettő kifejezi a név személyiséghez kapcsolódását. Mindkét fogalom feltételezi egymást, ugyanis aki egy nevet használ, annak azt viselnie is kell, ellenkező esetben más természetes személy nevét használná, ami jogellenes magatartás. A névhasználat és a névviselés elválasztásának azonban helye van a jog által elismert *nem természetes személyek* vonatkozásában. Itt előfordulhat az, hogy valamely szervezet olyan nevet használ jogszerűen, amelyet nem visel.²⁰⁰ A név használatáról is több jogág rendelkezik, ekképp jellemzően – Sárközy Tamás szavait átültetve – „keresztülfekvő” jogterület.

A névhasználatra vonatkozó jogi szabályozás is kétarcú. Egyrészt a név meghatározása, másrészt a név jogi védelme a feladata. Mind a név meghatározását (azaz ki milyen nevet jogosult, illetve köteles viselni), mind használatának védelmét elsősorban a polgári jog és annak egyes részterületei biztosítják. Különböző formájú és eltérő szabályok vonatkoznak arra, hogy természetes személy-e, vagy más, jogi személy, illetve jog által elismert személyiség-e a névviselő.

A név meghatározásának alapjaként tekinthetünk a jogrendszerbeli *deklarációra*, ugyanis logikailag elsődleges a jogosultság kimondása, konkrét esetben a névhez való jog (névjog) rögzítése. A magyar jogrendszerben a névhez való jog, a névviselési jog is több forrásból táplálkozik. Meghatározó jelentőséggel bírnak a nemzetközi egyezmények, amelyekhez hazánk is csatlakozott. Az emberi jogok különböző katalógusai emberi jogként nevesítik a saját névhez való jogot. Így például az 1976. évi 8. törvényerejű rendelettel kihirdetett Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 24. Cikkének 2. pontja szerint: *„Minden gyermeket közvetlenül születése után anyakönyvezni kell és nevet kell neki adni.”* Az 1991. évi LXIV. törvénnyel kihirdetett, a „Gyermekek Jogairól” Szóló Egyezmény 7. Cikk 1. pontja

---

¹⁹⁹ Korábban, nevek kialakulásakor illetve a népnyelvben a névként szolgáló szó tartalma a személyiséget is megjelenítette, l. pl. tulajdonság nevek.

²⁰⁰ A továbbiakban a névhasználatról lesz szó, amely tágabb értelemben veendő, ugyanis a dolgozatnak ebben a részében még nem válnak el egymástól a természetes és a más jogbeli személyek.

értelmében: „A gyermeket születésekor anyakönyvezzük, és ettől kezdve joga van ahhoz, hogy nevet kapjon, állampolgárságot szerezzen és lehetőség szerint ismerje szüleit, valamint ahhoz, hogy ezek neveljék.” Az Európai Emberi Jogi Egyezményhez kapcsolódó bírói gyakorlat az Egyezmény 8. Cikke (a magánszféra tisztelete) alá vonta a saját névhez való jogot.²⁰¹

Az Alkotmány maga nem rendelkezik a névhez való jogról. Az Alkotmánybíróság az 58/2001. (XII. 7.) számú határozatában azonban az emberi méltósághoz való jogból levezette a névjogot mint önálló alapvető jogot: „A névjog az Alkotmány 54. § (1) bekezdésében foglalt emberi méltóságból levezethető alapvető jog. Minden embernek elidegeníthetetlen joga van az (ön)azonosságát kifejező saját névhez és annak viseléséhez. Ez a jog az állam által nem korlátozható. A névjog egyéb elemei – így különösen a névválasztás, a névváltoztatás, a névmódosítás – a jogalkotó által alkotmányosan korlátozhatók.”

A jogforrási hierarchia alacsonyabb szintjein is megfogalmazásra kerül e jog. Kiemelendő a Polgári Törvénykönyv, amely 77. §-ának (1) bekezdésében mondja ki a névviseléshez való jogot, és azt, hogy az általános személyiségvédelmi rendelkezések értelmében mindenki köteles másnak ezt a jogát tiszteletben tartani. Eörsi Gyula szerint „a névviselés mint jogosultság abszolút hatályú, mindenkivel szemben fennálló alanyi személyiségi jog.”²⁰² Fakad ez egyértelműen a személyiségi jog jellegéből. Maga ez a jogosultság ugyancsak kétarcúságot mutat, ugyanis egyfelől egy általános jelleggel bír: mindenki használhat nevet, másfelől konkrét, meghatározott név használatára vonatkozó jogosultságot jelöl, amelyre külön feltételek állnak fenn. Ide sorolandók a név megszerzésének, használatának szabályai, amelyek a név típusától függően eltérnek egymástól.²⁰³

Alapvető, hogy általánosan jogot kell biztosítani a névhasználatra. Név nélkül elvész a személyiség, nem válik ki a sokaságból. Konkretizálni kell, hogy milyen nevet lehet használni, ugyanis az általános névhasználat nem jelenthet korlátlan névhasználatot. Korlátok nélkül maga a név, a megkülönböztetés nem töltené be funkcióját. A

---

²⁰¹ Vö. 58/2001 (XII. 7.) ABh. – névhatározat

²⁰² EÖRSI GYULA, 1965, 113-114.

²⁰³ Ez a jogterületenként eltérő szabályozás, illetve ennek vizsgálata nem hagyható el a tágabb névviselés kutatásakor. Tulajdonképpen ez a többszörös kettősség, kétarcúság az oka annak, hogy a névviselés sokrétűen elemezhető, több szempontból alkalmas a vizsgálatra. A jogban megjelenik a név mint az egyént egyedileg megjelölő eszköz, illetve mint a személyiség elkülönülését biztosító eszköz. Ennek érvényesülését, amely a névhasználat által történik, a jogrendszer sokféleképpen ragadja meg.

korlátozás egyik legfontosabb alapját a név megszerzése adja, hiszen bizonyos jogon kívüli tényezők miatt a név jellemzően öröklött megjelölés. Ha más módon történik a névszerzés (pl. névfelvétellel), épp az abszolút jelleg miatt fontos bizonyos korlátok felállítása. „A névhasználati jogosultság magába foglalja, hogy tilos mást gátolni, akadályozni a jogszerű névviselésben, lehetővé kell tenni, elő kell segíteni mások számára a névhasználati jogok gyakorlását. Tilos jogosulatlanul más nevet használni vagy más névéhez hasonló nevet jogosulatlanul viselni.”²⁰⁴ Abszolút jellegéből fakadóan a névviselés jogának megsértésével megvalósuló személyiségi jogsérelem számos formában bekövetkezhet, aminek megállapításában a felróhatóságnak jelentősége nincs, azt csak a jogellenes névviseléssel okozott kár megtérítésére irányuló igény esetén kell vizsgálni.²⁰⁵ Megvalósulhat tehát a sérelem a névhasználat akadályozásában, pl. valaki nevét törlik a levélről, vagy valakibe belefojtják a szót bemutatkozásakor egy riport során, vagy valakinek valamilyen művét a szerző nevének feltüntetése nélkül idézik, stb. Az is jogsértő lehet, ha valakit akarata ellenére neveznek meg. A névhasználat tehát magába foglalja a név nyilvánosságra hozatalát vagy eltitkolását is, feltéve, ha erre lehetőség van. Ugyancsak e jog megsértését eredményezi a név eltorzítása, önkényes megváltoztatása. A csúfnéven való szólítás akár más személyiségi jogot is sérthet.²⁰⁶ A név tiszteletben tartása mellett megkövetelt az is, hogy mások ne használjanak jogosulatlanul máséval azonos vagy hasonló nevet. Ha valaki jogosulatlanul más nevet használja, vagy jogtalanul máséhoz hasonló nevet használ, akkor *névbitorlásról* beszélünk. „Névbitorlást, csak annak a sérelmére lehet elkövetni, aki a nevet jogszerűen viseli.”²⁰⁷ Ilyenkor két feltételnek kell együttesen érvényesülni: jogosulatlan használat, ami máséval azonos vagy ahhoz hasonló névre vonatkozzon.

A Ptk. az általános védelmi eszközökön túl a névviselési jog megsértésére speciális védelmet is nyújt, azonban ez egy meghatározott körben érvényesíthető: „A tudományos, irodalmi vagy művészi tevékenységet folytató – ha neve összetéveszthető a már korábban is hasonló tevékenységet folytató személy nevével – az érintett személy kérelmére saját nevét is csak megkülönböztető toldással vagy elhagyással használhatja e tevékenység gyakorlása során.”²⁰⁸ A törvénynek ez a különös felelősségi szabálya

---

²⁰⁴ TÖRŐ KÁROLY, 1979, 335.

²⁰⁵ Vö. BH1991.320.

²⁰⁶ TÖRŐ KÁROLY, 1979, 336-337.

²⁰⁷ BALÁS P. ELEMÉR, 1941, 668.

²⁰⁸ Ptk. 77.§. (4)

akkor is alkalmazható, ha az érintett nem felvett, hanem saját néven tevékenykedik, illetve nem kéri a teljes névcserét, csak az összetéveszthetőséget megszüntető (részleges) változtatást, valamint a művészi, tudományos, illetve irodalmi működés körén kívül eső közszereplést vállaló személy esetében nem érvényesül.²⁰⁹ *Felvett név* viselése esetén azonban az „egyébként” (nem tudományos, irodalmi, művészi) közszerepléssel járó tevékenységet folytató személy jogát vagy törvényes érdekét sérti a más által később felvett és egyéb közszereplés során használt név, a Ptk. objektív védelmi eszközeinek (84. § (1)) megfelelő alkalmazásával nem kizárt az sem, hogy kérje e közszereplőt a felvett név részbeni megváltoztatására.²¹⁰

b) A névviselés és a családi jog kapcsolata

A személyiségi jogok körében megjelenő névhez való jogosultság feltételezi a név megszerzését. „*A név megszerzése mindig eredeti szerzés, a név a személyben keletkezik*” – írja Balás P. Elemér.²¹¹ Tehát a név szerzése – a személyiségi jogokhoz hasonlóan – másra tekintet nélkül történik, még akkor is, ha úgy tűnik, hogy a gyermek születéskor örökléssel szerzi a nevét (ami ekképp a származékos szerzés látszatát keltheti). Ebben az esetben is *új név*, az ő saját neve keletkezik, amelyet jogosult viselni. A megszerzett név milyensége azonban már nem személyiségi jogi kérdés, hanem más jogterületek által meghatározott.²¹² Láttuk, hogy az A.T. tulajdonképpen névviselési kötelezettséget írt elő 44.§-ában, olyan név viselését, amelyet a születési anyakönyvbe bejegyeztek, és amely megfelel a névviselés (ebben az értelemben a névhasználat) formai, alaki szabályainak. A hivatalosan viselt nevek alakjára vonatkozó szabályok pedig elsősorban a családjog területén lelhetők fel, ugyanis a névviselés, helyesebben a név megszerzésének és használatának szabályai a családi jog által átfogott *családi eseményekhez kapcsolódnak*. Ebben a tekintetben a névviselés erős *családi jogi jellege* vitathatatlan.

A névszerzés legtermészetesebb módja a születés, amelynek körülményei a gyermek jogállása tekintetében is meghatározó lesz. A gyermek neve annak függvényében

---

²⁰⁹ Vö.: Ptk. Kommentár – CompLex Jogtár. Törő Károly viszont ezzel kapcsolatban a következőt írja: „*A jogszabály szövege csak a tudományos, a művészeti és az irodalmi tevékenység esetére biztosítja ezt a szabályt. Véleményem szerint azonban megfelelő kiterjesztéssel alkalmazni lehet más hasonló hivatáskörben is pl. a sportolónknál.*” (TÖRŐ KÁROLY, 1979, 348.)

²¹⁰ Vö.: Ptk. Kommentár – CompLex Jogtár

²¹¹ BALÁS P. ELEMÉR, 1941, 661.

²¹² Lásd a dolgozat vonatkozó részeiben (A gyermek neve, házassági nevek, névváltozás).

alakul, hogy törvényes házasságban, vagy azon kívül született-e, törvényesítették-e, örökbefogadott-e stb.

De nem csak a gyermek neve esetében találkozunk a családi jog szabályaival, hanem a házastársak névviselésében is. E téren óriási fejlődés tapasztalható az elmúlt időszakban, hiszen a hagyományos asszonynevektől a férfiek házassági nevéig jutott el a szabályozás.

Ezek a névvisseléssel kapcsolatos kérdések mind-mind olyan családjogi intézmények tárgyalását indokolják, amelyeknek a dolgozatban külön-külön fejezetet szenteltek a névvisselés egyes jogi területei vonatkozásában.

c) A névvisselés és a kereskedelmi jog kapcsolata

A névvisselés magánjogi vonatkozásainak tárgyalásakor nem lehet eltekinteni a kereskedelmi illetve társasági jogi rendelkezések rövid bemutatásától, még akkor sem, ha a cél a természetes személyek névvisselésének szabályozástörténeti elemzése.

A névvisselés és a kereskedelmi jog a cégen (cégnéven) keresztül fonódik össze. A cég – mint kereskedelmi és üzleti név – fejlődése jellemzően olyan névvisselési terület, amelyre az „időtlen” jelző nagyban illik, ugyanis hatályos jogunkban érvényesülő cégnévvvel kapcsolatos alapelvek a kereskedelmi jog 19. század harmadik harmadában bekövetkező önálló jogterületként való kodifikálása óta lényegükben változatlanok. Ezek alapján megengedhető a 19. századi és hatályos rendelkezések „összevegyített” bemutatása.

Hatályos jogunkban a jogi személyek névvisselésére is a Ptk. 77. §-a az irányadó, azt figyelembe véve, hogy jogi személy nevének különböznie kell azoknak a korábban nyilvántartásba vett jogi személyeknek a nevével, amelyek hasonló működési körben és azonos területen tevékenykednek.²¹³ Azonban a jogi személyek névvisselésére vonatkozó szabályok lényegesen eltérnek a természetes személyek névvisselési szabályaitól.²¹⁴ Míg mai jogirodalmunk a gazdálkodó szervezetek nevével kereskedelmi névként definiálja, addig a 19. századi jogtudomány a cég szót használta. A „cég” fogalmának 19. század végi leegyszerűsített megfogalmazása szerint: „*a közönséges életben a polgári név, a kereskedelmi forgalomban pedig a cég különbözteti meg az*

---

²¹³ Ptk. 77.§. (3)

²¹⁴ Vö. KECSKÉS LÁSZLÓ, 2010, 426.

egyéneket egymástól.”²¹⁵ Apáthy Istvánnál olvashatjuk, hogy a cég megjelenése előtt a kereskedők *jegyeket* használtak, amelyek mind az áruk megjelölésénél, mind az okmányok kiállításánál a kereskedői minőség kifejezésére szolgáltak. A *társaságoknál* ezeket a jegyeket egyesítették a kereskedők, ami által kifejezték azt, hogy az egyes tagok magánvagyonától elkülönül a közös cél elérésére rendelt vagyon. Az írásbeliség elterjedésével a biztonság fokozása érdekében szükségessé vált a *név* használata, amely a jegyhez hasonlóan a kereskedői minőség kifejezésére szolgált. Adott esetben a kereskedő polgári neve egyezhetett a kereskedelmi forgalomban használt nevével.²¹⁶ Míg az első szabályozást jelentő 1840. évi XV. és XVI. törvénycikkekben a cégbejegyzés kapcsán a *cím* (cég, cégnév) választásának és használatának módja tüzetesen nem volt meghatározva²¹⁷, addig az 1875. évi XXXVII. törvénycikként kihirdetett Kereskedelmi törvény (Kt.) már szabatosan rendelkezett a kérdéstről. Az a *név*, amely alatt a *kereskedő üzletét folytatta*, és amelyet aláírásul használt, *céggként* volt nevezve.²¹⁸ Tehát a cég az üzlettulajdonos kereskedői neve volt. Ez azt jelentette egyrészt, hogy az üzletre vonatkozó jogviszonyok jogilag e *név* alatt keletkeznek, másrészt a tulajdonos a kereskedelmi ügyleteiben e nevet használja, tehát nem polgári nevét. A cég használata azokat a jogkövetkezményeket vonta maga után a kereskedelmi forgalomban, amelyeket a polgári *név* használata általában, illetve amikor valaki a céget használva járt el, ezzel azt fejezte ki, hogy kereskedői minőségében kíván cselekedni. Ez akkor válik jelentőssé, amikor azt kell eldönteni, hogy valamely cselekmény kereskedelmi ügyletnek tekinthető-e, vagy sem. Ezt viszont megnehezítheti az, ha a kereskedő polgári nevét használja *céggként*. Vályi Sándornál olvasható, hogy a kereskedő *cégének* és polgári *nevének* gyakorlati jelentősége abban áll, hogy a kereskedő az üzleti élet *minden vonatkozásában*, tehát az *ügyletkötéseknél*, az üzleti okiratok, váltók aláírásánál és minden, általában az üzlet folytatásához szükséges jogi aktusnál üzleti nevét használja, nem pedig polgári nevét. Az üzleti életen kívüli személyes viszonyokban a kereskedő saját polgári nevét használja.²¹⁹ Ezek alapján valóban nehéz elválasztani a céget a polgári névtől. Ez csak a jogügylet tartalma alapján tehető meg. Ugyanakkor mindez azt a nézetet erősíti, hogy bár a cég jogilag különbözik a polgári névtől, mégis ahhoz hasonlóan szorosan kapcsolódik a kereskedő

---

²¹⁵ APÁTHY ISTVÁN, 1876, 124.

²¹⁶ Vö. u.o. 124.

²¹⁷ Vö. VÁLYI SÁNDOR, 1906, 135.

²¹⁸ Kt. 10. § „A *czég azon név, mely alatt a kereskedő üzletét folytatja, s melyet aláírásul használ.*”

²¹⁹ Vö. VÁLYI SÁNDOR, 1906, 19.

személyéhez. „Vagyis nincs helye annak a felfogásnak, mintha a cég a kereskedő személyétől különálló jogi személyiségnek vagy önálló jogalanynak megjelölésére szolgálna.”²²⁰ Ez egy fontos eltérés a ma hatályos szabályokhoz és felfogáshoz képest! Szászy-Schwarz Gusztáv szintén a polgári név és a cég közötti kapcsolatot boncolgatja *A cég* c. munkájában. Szászy a korabeli két, a cégre vonatkozó uralkodó nézet *egyikével sem ért egyet*. Az egyik nézet szerint a cég a kereskedő neve, a másik szerint az üzlet neve. Szászy tételesen, példákon keresztül vezeti le állítását. Először meghatározza a név fogalmát: a „*«név» olyan szó, melyet valamely egyed megjelölésére használunk: ilyen értelemben beszélünk egy ember, egy állat, egy dolog (pl. a «normafa») nevéről.*”²²¹ A tényleges név mellett minden embernek *jogi* neve is van, pl. a házassági név. Szászy azt állítja, hogy a cég nem a kereskedő neve. Ezt azzal az egyszerű példával támasztja alá, hogy amikor *Nagy István* megveszi *Kis István* üzletét cégével együtt, akkor is tovább használhatja a K.I. céget. Ekkor a kereskedő ugyancsak N.I., de a cég K.I., ennél fogva a cég nem a kereskedő neve. Tovább boncolgatva a kérdést, Szászy azt az érvelést is elutasítja, hogy a cég nem úgy a neve a kereskedőnek mint embernek, hanem mint kereskedőnek. Ilyenkor a kereskedőről „mint olyanról” van szó. Ilyen összefüggésben sem állja meg a helyét a tétel Szászy szerint, ugyanis – az előző példával élve – ha a K.I. cégű üzletbe valaki bemegy és ajánlatot tesz a kereskedőnek, akkor azt nem K.I.-nak teszi, hanem N.I.-nak. Ilyenkor a *kereskedő* megjelölést *címként* (titulus) sem lehet tekinteni, hiszen akkor azt kellene mondani, hogy Nagy István úr Kis István. Ilyet pedig nem lehet mondani. Az sem fedti a valóságot, hogy a cég a kereskedőnek az üzletre vonatkozó neve volna. Ennek cáfolata a név kettős jelentésén alapul, ugyanis a név nemcsak megjelöl, de azon felül valamit állít is az egyedről (pl. keresztnév megjelöl, családnév, pedig állít, azaz az egy családhoz tartozást mutatja). Az, hogy a cég az üzletre vonatkozik, az csak a megjelölés funkcióját tölti be, ugyanis nem állíthatja azt, hogy a cég a kereskedő neve, következik ez a korábbi példából is: Nagy István nem Kis István.

Szászy azt is cáfolja, hogy a cég az *üzlet* neve volna. Ezt az üzlet korabeli fogalmából vezeti le, amely a kereskedő iparszerű tevékenységét és ehhez szükséges eszközök összességét tarja az üzletnek. Szászy szerint hiányzik e meghatározásból a *cél*, az, hogy

---

²²⁰ VÁLYI SÁNDOR, 1906, 19.

²²¹ SZÁSZY-SCHWARZ GUSZTÁV, 1912, 429.

milyen célra használja a kereskedő az eszközeit, és végzi tevékenységét. Tulajdonképpen e célnak a megnevezése a cég. A cég tehát egy célnév.²²²

A cégnek további elemei is vannak. A bejegyzett *cégszöveg* is a cég része. Ez a kereskedő üzleti nevének szó szerinti szövege a szavaknak abban az összetételében és sorrendjében, amelyben cégszöveggént a cégjegyzékben szerepel. Ekképp a kereskedő be nem jegyzett, üzleti nevének megjelölésére szolgáló feliratok és egyéb kitételek, nem esnek a cég jogi, azaz a Kt.-ben meghatározott fogalma alá. Ezen kívül ugyancsak nem tartoznak a cég fogalmi körébe azok a jelzők, jelvények, körülírások sem, amelyeket a kereskedő nyomtatványain, levelein, címtábláin, hirdetéseiben a bejegyzett cégszövegen kívül használ. Ezzel ellentétben a cégnek része az a toldat, amelyet a céggel, illetve a cégszöveggel együtt a cégjegyzékbe bejegyeznek. Mindezek alapján a cégnek megkülönböztethető eleme a cég főrésze és a toldat.²²³

Minden kereskedő joga meghatározni, hogy saját vagy más neve alatt folytatja-e üzletét, illetve cégül saját polgári nevét választja-e a személy vagy az üzlet közelebbi megjelölésére szolgáló toldással vagy anélkül, valamint más nevét utódlást kifejező toldással vagy anélkül.

Ez tehát az *eredeti* illetve az *átruházott* cég.²²⁴

A cégválasztás korlátai Apáthyánál:

Az üzletet egyedül folytató kereskedő céggént saját nevét (legalább vezetéknevét) köteles használni. Mivel a kereskedelmi forgalomban a kereskedő rendszerint képviselő által jelenik meg, aki helyette jár el, illetve a céget használja, így a vele érintkező harmadik személy tisztában lesz azzal, hogy kit kell a képviselt személynek tekinteni. Erre a legcélszerűbb mód, ha a kereskedő céggént saját polgári, legalább vezetéknevét használja. A Kt. eredeti tervezetével szemben került e rendelkezés a törvényszövegbe, amely a cégválasztás szabadságán alapult. Az elfogadott rendelkezés a német

---

²²² Vö. SZÁSZY-SCHWARZ GUSZTÁV, 1912, 429-438.

²²³ Vályi a cég további jelentéseit is taglalja:

- a cégbirtokos személyétől elvontan értelmezett *kereskedelmi üzlet* (azaz a kereskedő iparszerűen üzött tevékenységeinek összessége).
- cégnek nevezik a *cégjegyzéki aláírást* is, amellyel az arra hivatott személyek a céget képviselik,
- a *cégtáblát* is a cég elnevezéssel szokták illetni, bár ez a fentiekből következően nem része a cégnek. (VÁLYI SÁNDOR, 1906, 20.)

²²⁴ Egyes esetekben előfordult, hogy az üzlet átruházásával együtt a cég is az új tulajdonost illette meg, aki – tekintettel a „bejáratott” cégre – saját nevét a jogelőd céggént is használt nevére változtatta. Ezt példázza Orosz Béla: „*Planka Lajos a Saltzer név felvételére kért engedélyt, mert akitől a műhelyt átvette, azt így hívták.*” (OROSZ BÉLA, 1977, 33.)

kereskedelmi törvényt követi. A kodifikációs értekezleten a cég valóságának követelménye és a cégválasztás elve került szembe egymással. A cégszabadság mellett érveltek a következőkkel. A gyakorlat azt mutatja, hogy a német törvény ezen passzusa könnyen kijátszható. Ha a cég és a kereskedő polgári neve megegyezik, ez könnyen összetévesztésre ad lehetőséget, aminek elkerülése végett – a polgári név megváltoztatása nélkül – a kereskedő más nevet választhat cégül. A kereskedelmi kamarák is a cégszabadságot támogatják, amelyet azzal indokolnak, hogy miáltal a német törvény megengedi a fennálló cég más általi folytatását az utódlást kifejező toldat nélkül, így nem lehet tudni, hogy egy cég új, vagy korábbi folytatása-e. Ezért célszerű egyenesen a cégválasztás szabadságának kimondása, ami egyúttal azt is jelenti, hogy a cég valódisága a cégjegyzékből következik.²²⁵

A kereskedők és a kereskedelmi társaságok közötti különbségből eredő sajátosságok képezik azt a cégválasztási korlátozást, amely tiltja, hogy a kereskedő cégében olyan toldást alkalmazhasson, amely társas viszonyra mutatna. Ez a forgalomban megtévesztésre, visszaélésekre adna lehetőséget.²²⁶ Ez a korlátozás – olvashatjuk Apáthy-nál – nem zárja ki azt, hogy a kereskedő családi neve mellett saját személye, vagy akár üzlete közelebbi megjelölésére szolgáló toldást használjon. Erre példa: *Keresztes Antal fia*. A törvény ezen toldások nemeit nem határozza meg, ekképp a kereskedőnek e tekintetben korlátlan a szabadsága, azzal, hogy harmadik személyeket megtévesztésére nem irányulhat a cég használata. Az olyan toldások sem használhatók, amelyek idegen névtől erednek, csak akkor, ha abba a tulajdonos beleegyezett. Tehát ha pl. Fekete János Fehér Antaltól megveszi az üzletet, de a cég használatára nem szerez jogosultságot, akkor a *Fekete János, Fehér Antal utóda* céget nem használhatná.²²⁷

A cégjegyzékbe bevezetett kereskedő cégéhez hasonló nevet más kereskedő nem használhat. A kereskedelmi törvény ezt a korlátozást egy adott helyen ill. községben írja elő. Hogy mely cégek tekinthetők egyformának, illetve mely toldások teszik azokat megkülönböztethetővé, konkrétan kell vizsgálni.²²⁸ (Erről bővebben lejjebb a cégekizárólagosság elvénél.)

A következő cégválasztási korlát a jogutódlással kapcsolatos. A törvény megengedi, hogy ha valaki egy kereskedelmi üzletet szerződés vagy öröklés útján szerez meg, akkor

---

²²⁵ Vö. APÁTHY ISTVÁN, 1876, 127-128.

²²⁶ Példa, tehát mit nem használhat az egyéni kereskedő cégében: *társas, társai, testvérek, testvérei, fiai* stb.

²²⁷ Vö. APÁTHY ISTVÁN, 1876, 129-130.

²²⁸ Vö. u.o. 130.

azt a korábbi cég alatt is folytathatja, akár az utódlást kifejező toldással, akár nélküle, azzal a kikötéssel, hogy ehhez a tulajdonos vagy annak jogutódjai beleegyezése szükséges.²²⁹ (L. még cégvalódiság elve.)

Vályi Sándor a cégvalódiság és a cégek kizárólagosságának elvén keresztül vizsgálta a cégválasztás és céghasználat korlátait.

A cégvalódiság elve:

A Kt. a cégvalódiság elvének érvényesülését azzal biztosította, hogy bizonyos kitételeket a cég kötelező elemeivé tett, illetve korlátozta bizonyos jelzők a cégbe való felvételét. Olyan jelzőket, amelyek a kereskedő tényleges üzleti viszonyainak nem felelnek meg. Általános szabályként érvényesül, hogy a kereskedők a cégükben ilyen jelzőket nem használhatnak.

Ellenben olyan *toldások*at használhatnak, amelyek „*a személy vagy az üzlet közelebbi megjelölésére szolgálnak.*”²³⁰ A cég bejegyzésekor azzal biztosítják, hogy a cégszövegben előforduló kitételek, adatok a valóságnak megfeleljenek, hogy kötelezővé teszik ezek valódiságának igazolását. Így például, ha a cégben *rokonságra utaló kifejezések* kapnak helyet (*fia, testvérek stb.*), akkor az ezt igazoló anyakönyvi kivonatokat be kell mutatni. *Tudományos fokozatok* esetében az oklevelek kerülnek bemutatásra, *udvari szállítói* cím esetén a főudvarmesteri hivatal adományozó okmánya, *szabadalomnál* pedig a szabadalmi okirat vagy a szabadalmi lajstromkivonat.²³¹

A cégvalódiság elve alóli kivételek:

Mivel valamely közismert és jó hírű cég nemcsak erkölcsi, hanem vagyoni értékkel is bírhat, ezt méltányolandó, a törvény bizonyos kivételeket határozhat meg a cégvalódiság elve alól. E kivételek a kereskedő személyének megváltozásához kapcsolódnak, tehát a jogutódlással állnak összefüggésben.²³² Ugyancsak ide tartozik a névváltozás esete is.²³³

---

²²⁹ Vö. APÁTHY ISTVÁN, 1876, 131.

²³⁰ Kt. 11. §

²³¹ Vö. Kt. 13. §., VÁLYI SÁNDOR, 1906, 137-138., KLUPATY ANTAL, 1901, 85.

²³² Vö. VÁLYI SÁNDOR, 1906, 163-170.

²³³ Vályi a névváltozásra két példát említ: férjhezmenetel, névmagyarosítás. (VÁLYI SÁNDOR, 1906, 170.) Névváltozás esetén a kereskedő korábbi nevét megtarthatja (kivétel a cégvalódiság elve alól), de a cégjegyzékbe be kell vezetni a változás tényét. Felvetődik a kérdés, hogy a gyakorlatban érdemes-e a névváltozás átvezetése a cégbe is. Nyilvánvaló, hogy ez attól függ, mi volt az oka a változtatásnak. Ha már egy *bejáratott*, értékkel bíró cégről van szó, akkor nem érdemes azt megváltoztatni. Így könnyen előfordulhat, hogy egy Rózsahegyi, egy Rosenberger tésztát árul.

A cégekizárólagosság elve:

A cégekizárólagosság elve a cégek különbözőségét szolgálja. Az elv rögzítésével a törvény célja, hogy biztosítsa a kereskedőket megillető kizárólagos céghasználati jogot. A cégjegyzékbíróóságoknak minden bejegyzési kérelem esetén meg kell vizsgálni, hogy ugyanazon a helyen vagy községben létező és már bejegyzett valamely céghez, nem hasonlít-e a kérelmezett cég annyira, hogy azzal összetéveszthető legyen. Ha a kérelmezett cég összetéveszthető a már létezővel, akkor csak úgy engedélyezhető, hogy világosan elkülöníthető legyen a korábbtól.

A Kt. mindezek alapján a cég kizárólagosságának elvének kettős jelentőséget tulajdonított. Az egyik, hogy a kizárólagos jelleget csak azoknak a cégeknek biztosított másokkal szemben, amelyeket már bejegyeztek. A másik, hogy a cégbejegyzés időpontja adja a cégválasztásbeli elsőbbséget. A hasonló cégek bejegyzését kérő felek közti elsőbbséget a cég bejegyzése iránti kérelem benyújtása alapozza meg, nem pedig az üzlet megkezdésének tényleges időpontja. Mindez azt is jelenti, hogy ha be nem jegyzett cégek téveszthetők össze, ez nem tartozik a bíróság hatáskörébe.

A cégekizárólagosságban foglalt korlátozás kizárólag ugyanarra a *helyre* vagy *község* területére vonatkozik. Ez alapján, ha az egyéb törvényes feltételek fennállnak, ugyanaz a cég más helyre, vagy községre bejegyeztethető.

A törvény nem határozza meg sem a *hely*, sem a *község* fogalmát.

Az, hogy két cég mikor tekintető egyformának, a bíróság mérlegelési körébe tartozik. A döntő az, hogy *összetéveszthetőek-e*.²³⁴

A céghasználat egyéb korlátai:

A bíróságok a cégbejegyzési kérelmeknél csak azt vizsgálják, hogy a cég a cégvalódiság és a cégekizárólagosság elvének megfelel-e. Ahhoz azonban, hogy egy cég zavartalanul betölthesse funkcióját, további feltételeknek kell teljesülni. Ezek a cég bejegyzésétől függetlenek.

Senki sem élhet a céghasználattal úgy, hogy más jogát megsértse.

A kereskedő amikor a céget használja kereskedelmi tevékenysége körében, akkor azt pontosan úgy köteles tenni, ahogyan az a cégjegyzékben szerepel (betűről betűre megegyezően). Ez a cég használatának módjával kapcsolatos követelmény.

A cégtáblákon, levelezésekben, nyomtatványokon stb. való céghasználattal kapcsolatban már nem érvényesülnek olyan szigorú szabályok, a(z) általános)

---

²³⁴ Vö. Kt. 18.§., VÁLYI SÁNDOR, 1906, 171-172., KLUPATY ANTAL, 1901, 86-87.

követelmény, hogy más joga sérelmet ne szenvedjen, valamint a használat ekkor is a valóságnak feleljen meg.²³⁵

Hatályos jogunk is ismeri a kereskedelmi név megválasztása körül a fenti elveket, így érvényesül a névkizárólagosság, a névszabatosság és a névvalódiság elve.

A polgári kori magánjogi fejlődés egyik jól ismert jellemzője – miszerint az 1875-ben elkészült Kt. mintegy mögöttes jogforrási háttérként, az egységes magánjogi kódex hiányában a jogalkalmazásban mértékül és mintául szolgált – a névviselés terén is megjelent. Ezért nem mondhatjuk, hogy a jogi személyek névviselésének 19. században kialakult szabályainak e rövid áttekintése jelentős kitérő lenne a téma tárgyalásának főirányához képest, mert a Kt. cégre vonatkozó rendelkezései a természetes személyek névviselésére is hatással voltak, egy szűkebb területen, a névbitorlás eseteiben. A személyiségi jogok taglalása során láttuk, hogy a névjog német hatásra a 19. század végi magyar jogtudomány részévé vált, de a tételes jog világában kereste a helyét, amit „csak” a magánjogi törvénykönyv tervezeteiben talált meg.²³⁶ Láttuk, hogy a korabeli jogtudomány három eszközt kínált a névjog sérelmére: az elismerést célzó, a névbitorlási és az érdekmegtérítési igény. Ezek a gyakorlatban is érvényesültek a magánjog tervezetek „szokásjogi” jellege miatt. A kérdés az, hogy mi alapján alakult ki ez a bírósági gyakorlat. Ez egyrészt a jogtudomány eredményein alapult, másrészt sokkal kézzelfoghatóbb „mintaként” kínálkoztak a névjogi sérelmek orvoslására a Kt. cégbitorlásra vonatkozó rendelkezései.²³⁷ A Kt. 24. §-a²³⁸ alapján a joggyakorlat fejlesztette ki azt, hogy a névnek valamely kereskedelmi cégben való jogosulatlan használata ellen védelmet biztosít. Ez a polgári név és a cég közötti viszonyból adódik. Személyi Kálmán több bírósági döntés mentén ismerteti e gyakorlat kifejlődését, s

---

²³⁵ Vö. VÁLYI SÁNDOR, 1906, 173-174.

²³⁶ L. Mtj. 107-109. §§

²³⁷ Személyi Kálmán ugyan megjegyzi, hogy a törvénytárban fellelhető „Ausztriával való kereskedelmi és forgalmi viszonyok szabályozása iránt kötött szerződést becikkelyező 1908. évi XII. t.-c. a szerződés XVII. cikkében azt is törvényerőre emeli ugyan, hogy «Kereskedelmi és gyári jegyek mustrák és minták, valamint a kereskedelemben és a forgalomban használt nevek, cégek, címerek és telepnevezések a két államban teljes törvényes oltalomban részesülnek”, de azt is hozzáteszi, hogy e törvény – bár elsőként biztosítja a névhez való jogot – „magánjogunknak nem forrása és anyagi jogszabályt nem is tartalmaz. Arra tehát semmiképp sem lehet alapítani a névhez való jognak írott jogunkba való bevezetését”. (SZEMÉLYI KÁLMÁN, 1915, 173-174.)

²³⁸ „Ki valamely cég bitorlása által jogaiban sérelmet szenved, követelheti, hogy a bitorló a cég további használatától a 21. §-ban érintett pénzbírság mellett eltiltassék és kártérítésben elmarasztaltassék.

A kár létezése és mennyisége felett, a törvényszék a fenforgó körülmények alapján, esetleg szakértők meghallgatása mellett, szabad belátása szerint határoz.

A törvényszék e mellett a sértett fél kérelmére hozott határozatának a marasztalt fél költségein leendő közzétételét is elrendelheti.”

végül megállapítja: „Ez a védelem ugyanis kétségtelenül a névre való jognak szól, s voltaképpen névbitorlási keresetet konstruálnak itt «cégbitorlás» címe alatt.”²³⁹

B) A névviselési jog a közjogban

A névviselés erőteljes magánjogi vetületei mellett közjogi vonatkozásai is kiemelkednek a jogrendszerben. A 20. század névjoggal foglalkozó magánjogászai különbséget tettek a névviselés e két aspektusa között. Ezt a különbségtételt példázzák többek közt Almási Antalnak a Jogállamban 1904-ben megjelent sorai: „*Ma is áll, – noha törvénykönyvbe iktatva nincs is, – hogy a névszerzés, és pedig akármilyen, tehát a névmagyarosítás adta névszerzés is subjectiv magánjogot ad, hogy az erre vonatkozó hatósági intézkedés magánjogi jogszerző tény, nem pedig közigazgatási rendelkezés.*”²⁴⁰

a) A névviselés a közigazgatási jogban

A közigazgatási jog kettős arcát – miszerint szabályrendszerében az alaki mellett anyagi jogi rendelkezések is megtalálhatók – a névviselésben is megtartja. A magánjog adta névviselési lehetőségek a közigazgatási jog által kelnek életre, s ebben elsősorban a regisztrációnak jut szerep, amelyet az anyakönyvek alakítanak. A névviselés történeti fejlődése során láttuk, hogy a különböző összeírásoknak, nyilvántartásoknak, majd az anyakönyvezés elterjedésének hatása volt a névhasználatra, annak alakulását végig kísérte. Az anyakönyvezés általánossá válásával, majd államivá tételével a névviselés közigazgatási üggyé vált. Erre a tényre épül a névhasználat szabályozottsága. Az A.T. 44. §-ában rögzített névviselési kötelezettség és annak anyakönyvezési követelményei az alaki és anyagi jog keveredését eredményezték, amely leginkább a gyermekek névénél érhető tetten. Az anyakönyvi jogszabályok az A.T. hatályba lépését követően folyamatosan fejlődtek, változtak. Ez a végrehajtásra kiadott rendeletekben mutatkozott meg, ami abból is következett, hogy a törvény a belügyminisztert hatalmazta fel az anyakönyvi kerületek kijelölésére, az anyakönyvvezetők kinevezésére és felkészítésére, és a szükséges nyomtatványok elkészítésére, valamint egyéb részkérdések rendezésére.²⁴¹ Számunkra a legfontosabb rendelkezés a törvény végrehajtása körében az a belügyminiszteri utasítás volt, amely a névviselés tekintetében is – mint látni

²³⁹ SZEMÉLYI KÁLMÁN, 1915, 175.

²⁴⁰ ALMÁSI ANTAL, 1904, 224. Magát a kérdést az vette fel, hogy egyes névmagyarosításról szóló belügyminiszteri engedélyeket évekkel később visszavontak.

²⁴¹ A.T. 87-92., 96. §§

fogjuk – meghatározó rendelkezéseket tartalmazott. Az A.T. „életbeléptetése” tárgyában a 60.000/1895. BM. számú rendelet tartalmazta elsőként a kapcsolódó rendelkezéseket, majd ezt felváltotta a belügyminiszter által 1906-ban kiadott Anyakönyvi Utasítás (továbbiakban: A.U.), amely módosításaiban is végig hatályban maradt az A.T. mellett csaknem hatvan évig.²⁴² Ez idő alatt bekövetkező számos módosítás már a két világháború közötti időszakban megérlelte az átfogó újraszabályozás gondolatát, azonban erre csak 1952-ben került sor. A személyállapoti kérdések terén tapasztalható új jogalkotói megközelítés, a Csjt. megszületése maguk után vonták az anyakönyvi szabályok revízióját.²⁴³ Az új anyakönyvi jogszabály az 1952. évi 19. törvényerejű rendeletben öltött testet, amely 1953. január 1-jével minden addigi – igencsak deregulációra érett joganyagot – hatályon kívül helyezett.²⁴⁴ A korábbi anyakönyvi kerületi rendszer megmaradt, viszont az 1950-ben a tanácsokhoz került felügyeleti jog visszakerült a belügyminisztériumhoz. „Az anyakönyvi igazgatás ebben az időszakban sajátos, dekoncentrált igazgatási ág képét mutatta.”²⁴⁵ Az 1950-es évek a névváltoztatás – s ezzel összefüggésben az anyakönyvvezetés – terén hoztak még változást.²⁴⁶ Emellett az évtized termékeként az állampolgársági törvény²⁴⁷, az államigazgatási eljárásról szóló törvény²⁴⁸, és a Ptk. 1959-es megalkotása ismételt újabb anyakönyvi kodifikációra kényszerítette a jogalkotót, amelynek eredményét a „harmadik anyakönyvi törvény”, az 1963. évi 33. törvényerejű rendelet jelentette. Új jogszabály született ugyan a tárgykörben ekkor, de újdonságot nem tartalmazott, pusztán csak a más területeken bekövetkezett változásokhoz igazította az anyakönyvvezetés jogterületét.²⁴⁹ A jogszabályi „túlzsúfoltság” azonban továbbra is fennmaradt, hiszen más típusú jogforrások is rendezték a vonatkozó feladatokat.²⁵⁰ A

---

²⁴² 80.000/1906. BM. r. – A.U. Az A.U. rendelkezéseinek jelentősége az értekezés további részeiben bontakozik ki, megmutatva azt, hogy az eljárási szabályok utalnak csak sokszor egy anyagi jogi jogosultság tartalmára, azok kodifikálása hiányában. Jó példa erre a házassági névforma, amelyet a Ht. nem rendezett – holott az alkalom meglelt volna rá – csak az A.U. „bejegyzési mintáiból” válik egyértelművé a forma, igaz ez a korábbi gyakorlathoz igazodva újdonságot nem jelentett.

²⁴³ Vö. UGRÓCZKY MÁRIA, 1995, 25.

²⁴⁴ 1952. évi 19. tvr. 13.§

²⁴⁵ UGRÓCZKY MÁRIA, 1995, 26.

²⁴⁶ E rendelkezésekről a névváltoztatási eljárás kapcsán esik szó.

²⁴⁷ 1957. évi V. tv.

²⁴⁸ 1957. évi IV. tv. (Áe.)

²⁴⁹ Vö. UGRÓCZKY MÁRIA, 1995, 28.

²⁵⁰ Ahogy Bódy Andrea megfogalmazta: „Az 1963. évi 33. sz. törvényerejű rendelet *nem töltötte be a jogszabályi hierarchiából fakadó szerepét, mivel a gyakorlatban a 38/1963. (XII. 25.) Korm. sz. rendelet volt a meghatározó, amely túlnyomórészt magában foglalta a törvényerejű rendelet, sőt a családjogi törvény egyes szabályait is. A 6/1963. (TK. 82) Kormányelnöki Utasítás is megismétli a magasabb szintű jogszabályok egyes rendelkezéseit, sőt az állampolgárookra nézve jogot és kötelezettséget is előírt.” (BÓDY ANDREA, 1995, 297.)*

„negyedik anyakönyvi törvény” létrejöttét részben az 1974-ben létrehozott állami népeségnyilvántartás, részben pedig az Áe. 1981-es átfogó revíziója ösztönözte.²⁵¹ Az új szabályokat az anyakönyvekről, a házasságkötési eljárásról és a névviselésről szóló 1982. évi 17. törvényerejű rendelet (továbbiakban: Atvr.²⁵²) foglalta magába, amely napjainkig – számos és jelentős módosításokkal – hatályban van.²⁵³ E változások közül témánk szempontjából a legjelentősebb 2002-ben következett be az Alkotmánybíróság névhatározatának²⁵⁴ köszönhetően. Ezek a 2004. január 1-jén hatályba lépett módosítások egységesítették, és egy jogszabály keretei közé helyezték mind az anyakönyvi, mind a névviselési (eljárási jellegű) szabályokat. Egy újabb évtized és a technika fejlődése ismételten feladat elé állította a jogalkotót, amelynek elvégzésével megteremtette az immáron „ötödik anyakönyvi törvényt”, az anyakönyvi eljárásról szóló 2010. évi I. törvényt (továbbiakban: Atv.).²⁵⁵ Az Atv. országgyűlési javaslatához fűzött miniszteri indokolás szerint „A közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályaival való összhang megteremtése mellett a Javaslat célja, hogy az anyakönyvi eljárásban érvényre juttassa az ügyfélközpontúság és a szolgáltató közigazgatás követelményeit, továbbá a nyilvántartási tevékenység során hasznosítsa a modern technika vívmányait. A Javaslat kiemelt célja az elektronikus anyakönyv megteremtése.”²⁵⁶ Az Atv. a névviselés szabályai terén érdemi változást nem eszközöl, „csupán” ezúttal valóban törvényi szinten rendezi a kérdést.

A szabályozás utóbbi, több mint száz éves periódusában a névviselés szabályai az anyakönyvi rendelkezések módosításával fonódtak össze. Ekképp az anyakönyvezés változása, fejlődése a névviselés adminisztratív szabályanyagát sem hagyta érintetlenül. Így a névviselés kérdéseinek boncolgatásakor az anyakönyvi rendelkezések tartalmi vizsgálatától nem lehet eltekinteni.

---

²⁵¹ UGRÓCZKY MÁRIA, 1995, 29.

²⁵² Jogszabályi környezetben az Atvr. rövidítéseként előfordul az At. rövidítés, de ezt az A.T.-vel való összetéveszthetőség miatt a dolgozat kerüli.

²⁵³ Az Atvr. rendelkezései és annak változásai az értekezés „hatályos jogi” részének alapját jelentik, így a vonatkozó részekben kerülnek kifejtésre.

²⁵⁴ 58/2001 (XII. 7.) AB határozat

²⁵⁵ A 2010. évi CXLVIII. törvény 257.§-a értelmében az Atv. 2012. január 1-jén lép hatályba.

²⁵⁶ T/11207. számú törvényjavaslat, 48. (<http://www.parlament.hu/irom38/11207/11207.pdf>, letöltés ideje: 2011.04.03.)

b) A névviselés büntetőjogi vonatkozásai

Vitathatatlan, hogy a névviselésnek elsősorban magánjogi vonatkozásai vannak, azonban találni büntetőjogi aspektusokat a névviseléssel kapcsolatban is. Ilyen szegmens az, amikor valaki más nevével visszaélve magának szerez előnyöket, vagy másnak okoz kárt. A hamis név használata korszaktól függetlenül előfordult, éppen ezért ez az elkövetési magatartás egybefűzi a rendi kori álorcásságot a modern jogrendszerek közokirat-hamisításának bűncselekményi tényállásával.

A hamis név használata jogi értékelésének gyökerei a római jogban található. Rómában a jogtalan névhasználatot a hamisítás egyik esetének tekintették. A Digesta 48. könyvében találkozunk a hamis névhasználattal. A Lex Cornelia de falsis a hamisítás minden fajtáját bűncselekménynek minősíti. (D. 48.10.8) Koi Gyula Névviselés c. dolgozatában idézi a vonatkozó rendelkezést, s annak fordítását is közli: „*Falsi nominis vel cognominis asseureatio poena falsi coercetur, dum tamen dolo malo fiat*”. „*Aki hamis noment vagy cognoment határozottan (komolyan) állít, hamisítás bűnében elmarasztaltassék, ha rosszszeműen tette.*”²⁵⁷ A jogkövetkezmény szabadok esetén capitis deminutioval, azaz státusváltozással járó száműzetés, és mellette a teljes vagyonának elvesztése. A hamisításokat a római jogban a crimenek, azaz a közbűncselekmények körében rendezték. A hamisítás is – az államellenes bűncselekmények, a kizsákmányolás, az állami pénzek hűtlen kezelése és a választási megvesztegetések mellett – a közéleti viszonyokat sértő crimenek körébe tartoztak.²⁵⁸

A hamis névhasználat büntetésének a magyar jogban is megvannak a gyökerei. A korai jog, elsősorban a magánjog erős vagyoni jogi szemlélete megkívánta azt, hogy ha valaki egy másik család nevével visszaélve veszélyezteti az osztályosok érdekét, azt a közösség, majd az állam szankcionálni köteles. A magyar rendi jogban a nyilvános gonosztetteket általában halállal büntették, a többi bűncselekmény esetén a jóvátétel érvényesült vagy kötelezően, vagy a büntetés mellett vagylagosan. Ezek elhatárolódásaképpen és a kánonjog hatására a 14. századra megjelent a közbűncselekmény és a magánbűncselekmény kategóriája. Közbűncselekmények esetén nem volt helye megváltásnak. Werbőczy István Hármaskönyvében az I. rész 14-15. címeiben felsorolta a legsúlyosabb közbűncselekményeket, a részletezte a hűtlenség egyes eseteit. Ezek mellett minden más bűncselekmény magándeliktumnak minősült.²⁵⁹

---

²⁵⁷ KOI GYULA, 2001, 8.

²⁵⁸ Vö. FÖLDI ANDRÁS – HAMZA GÁBOR, 1996, 574-575.

²⁵⁹ Vö. BÉLI GÁBOR, 2000, 154.

Rendi jogunkban a név használatával összefüggő bűncselekmény az álorcásság (larva) volt, amelyet az valósított meg, aki a hiteles hely vagy az ország valamely rendes bírāja előtt más nevében vagy más kárára, a maga hasznára vagy előnyére bevallást tett, illetve az, aki más nemzettségébe így próbált betolakodni. Álarcosnak minősültek azok a gyermekek is, akik a szülők által elkezdett álorcásságot tudva folytatták. Régen az álorcásság büntetése örökös szolgaság volt.²⁶⁰ A Tripartitum II. rész 16. címében foglalkozik a hamis nevet használókkal. Werbőczy a „de cujus vel quorum notitia” záradékkal ellátott oklevelek kapcsán említi az álorcásságot. Az ilyen oklevelek esetén a hiteles hely úgy állította ki a hiteles levelet, hogy annak tartalmát nem személyesen megjelent személy után fogalmazta meg, hanem valaki más „értésítette” arról és „tette bizonyossá”. Ebben az esetben a hiteles hely a fenti záradékkal (‘akinek vagy akiknek kilétéről minket ez és ez az ember értesített és bizonyossá tett’)²⁶¹ látta el a kiadott okiratot, azonban az ilyen oklevél, kiváltság Werbőczy szerint „erőtlen, semmire kellő, az törvényben is nincsen semmi helye”.²⁶² A bevallások hiteles helyi írásba foglalásánál a káptalannak vagy a konventnek meg kell győződnie a bevallást tevő személyazonosságáról, s csak így állíthatja ki az oklevelet. Persze némelykor akadnak olyanok, akik hamisakat küldenek a hiteles hely elé, s így tesznek bevallásokat.²⁶³ Ekkor a hiteles hely maga nem vétkezik, hiszen az előtte személyesen megjelentőt annak tekinti, akinek az mondja magát.

A rendi jogban az álorcásság az *infámia* egyik esete volt, s mint ilyen a magánbűncselekmények körébe tartozott. A becstelenség következménye váltságfizetési kötelezettség és vagyonvesztés volt, ami mellett az infámis személy elvesztette perképességét és a megszegyenítés jeleit is viselnie kellett.²⁶⁴ Werbőczynél erre az elkövetési magatartásra vonatkozó szankciót nem találunk a 16. címben. Ezért a III. Károly által szentesített 1723. évi XLVI. törvénycikk újra rendelkezett az álorcásságról, az álorcás személyek büntetéséről. A nevezett törvénycikk éppen arra hivatkozik, hogy

---

²⁶⁰ http://www.kislexikon.hu/alarc_a.html (letöltés ideje: 2009.09.09.)

²⁶¹ Fordítás a Corpus Juris Hungarici CD-ROM kiadványában – KJK-KERSZÖV

²⁶² Werbőczy Hármaskönyvének 1627-es lőcsei kiadása, 323. – <http://mek.oszk.hu/03600/03613/pdf/> (letöltés ideje: 2009.09.09.)

²⁶³ Ahogy Werbőczy fogalmaz a lőcsei kiadásban: „Noha találtak némellyek, üdvösségekről és tisztességekről elfelejtkezvén, kik gyakorta hamis álszemélyeket, kiket tetetésből arra rendeltek, visznek az Captalan, vagy Convent eleibe, néha pedig még az Ország rendes Birái és itilő mesteri eleibe is, és magoknak hamisan való vallást tétetnek véllék: mely dologban mind az által a Captalan vagy Convent, avagy pedig az Ország Birái, kik efféle személyeknek vallásokra, az álnokságot nem tudván, levelet és privilegiumot adnak ez miat semit nem vétkeznek: mert ők nem az hamis ál és tétetet személyeket, hanem azokat, a kiknek ő magokat nevezték, minden volta-képpen azoknak lenni is ítélték.” 324.

²⁶⁴ BÉLI GÁBOR, 2000, 218.

a Hármaskönyvben hiányzik a büntetés, ami pótolandó, „mivel a törvényes családoknak nagy jogsérelmet szoktak okozni azzal, hogy némely, többnyire bizonytalan eredetű, álorcás személyek, nemes és nagyobb családoknak neveit is felveszik, sőt nem rettegnek attól, hogy innen-onnan összeszerzett levelekkel őket illető örökösödést mutassanak ki s hogy olykor a törvényes birtokosokat perekkel támadják meg és néha vagy meg nem jelenés alapján, vagy elegendő gondoskodás hiánya miatt, a javak tetteges birtokába jussanak.”²⁶⁵ A törvény büntetésként rendeli, hogy az álorcás személyek azoknak, akiket megsértettek jobbagyi alárendeltséggel örökös szolgaságába kerüljenek (3.§). Tehát a törvény megerősíti a szokásjogot. Azok a gyermekek, akik tudva és vakmerően folytatják szüleik álorcásságát, azaz „a felvett névben és személyiségben megmaradnak”, ha birtokosok, a hamis levelek készítőire és használóira kiszabott büntetésben, ha nincs semmijük, a szolgaság büntetésében marasztaltatnak. (3.§) Ebből következik, hogy a birtokban lévők fej- és jószágvesztést szenvednek el, minthogy az oklevélhamisítás (falsatio litterarum) a hűtlenség körébe esett, igaz éppen a III. Károly uralkodása idején bekövetkezett reformok a hűtlenségi eseteket csökkentették, s ekképp az 1723. évi XI. törvénycikk 10. §-a az oklevélhamisítást is kiemelte ebből a körből. Azonban a szankció ugyanaz maradt.²⁶⁶

A témához kapcsolódik egy érdekes eset, amellyel a Turul (A Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság Közlönye) 1936. évi 3. számában találkozhat az olvasó: *A kisjeszeni és nagyjeszeni Jeszenszky-család viszálya azonos családnév használata miatt.*

A tényállás röviden:

Két Jeszenszky nevű család ismeretes: az egyik, amelyik Kisjeszenről, a másik, amelyik Nagyjeszenről nevezeti magát.²⁶⁷ Kisjeszen és Nagyjeszen két szomszédos település volt Túróc vármegyében. A két család nem állt vérségi kapcsolatban egymással, bár az azonos családnév miatt a genealógusok sokáig rokonoknak tartották őket. Kisjeszent a 14. században még Járdánnak hívták, s később a szomszédos nagyobb település után lett a neve Kisjeszen. „Családneveink kialakulásáig mindkét család az akkori szokást követve, egyszerűen birtokáról nevezte magát. Így a Kisjeszeniek kezdetben a «de Járdán», később a «de Kis Jeszen», a Nagyjeszeniek pedig előbb a «de Jeszen», majd a «de Nagy Jeszen» megjelölést használták. A «Jeszenszky» családnév valószínűleg csak a

---

²⁶⁵ 1723. évi XLVI. törvénycikk az álorcás személyek büntetéséről, s védekezésről az ellen, hogy a törvényes birtokosokat hamis levelekkel ki ne forgassák, és a vértagadásról (1.§)

²⁶⁶ Vö. BÉLI GÁBOR, 2000, 181.

²⁶⁷ A kisjeszeni Jeszenszky család leszármazásának, névhasználatának és névváltoz(tat)ásainak történetét lásd: FODOR LÁSZLÓ, 2008, 29-48.

hosszantartó huszita megszállás idejében és az ezt követő, szlávósító Jagello-korszakban alakult ki. Ezt a nevet azonban még sokáig nem használták rendszeresen és a családi hovatartozást jelző előnéven kívül többnyire pusztán ági elnevezésekkel találkozunk. Az azonos családnév és a gyakori összeházasodás folytán létrejött sűrű rokonsági kapcsolat ellenére a két család jól tudta, hogy különböző eredetű. Ennek bizonyosága az a heves vita, mely köztük a XVIII. század elején a közös családnév használata miatt megindult.”²⁶⁸

A nagyjeszeni Jeszenszky család írásbeli panaszban kérte 1726-ban a Turóc vármegyei közgyűléstől „*a Kisjeszenieknek a Jeszenszky név további használatától való eltiltását, ha pedig tilalmának nem volna fogantja, a legszigorúbb büntetés kiszabását, a hamis név alatt bujkálókról (larvatae personae) szóló 1723. évi 46. és a vármegyék bíráskodási jogkörét megállapító 1729. évi 35. törvénycikk alapján.*”²⁶⁹ Nagyjeszeni Jeszenszky Ábrahám azzal érvelt, hogy a Jeszenszky családnévet egyedül ők használhatják jogosan, hiszen azt I. Ferdinánd királytól kapták adományba, aki a nekik szóló címereslevélben ekként nevezi őket. Valamint: „*A Hármaskönyv I. része 37. szakaszának 12. pontjára hivatkozva erősítette, hogy minden új adomány csak akkor érvényes, ha az adományos azt az adománylevelet is felmutatja, amelynek alapján birtokát eddig békésen bírta. Mivel pedig a Kisjeszeniek ilyen gyökeres adománylevelet felmutatni nem tudnak, Mátyás királynak 1489. évi új adománya éppoly érvénytelen, mint a turóci konventnek erre vonatkozó iktatólevele. A Kisjeszeniek egyébként is csak nyilvánvaló megtévesztés útján juthattak birtokukhoz, mert Kisjeszen nevű birtok régente egyáltalán nem létezett, csupán egy Jeszen nevű, ezt pedig a Nagyjeszeniek kapták Kun László királytól adományba.*”²⁷⁰

A közgyűlés nem tudott mit kezdeni az ügyel, annak tárgyalásába bele sem kezdett, azonban a vita tovább folytatódott. Ennek ismertetése helyett – hiszen az olvasható magában a cikkben – idézem a szerző befejező gondolatait, amelyek megvilágítják a jogi lényegét: „*Olyan kérdés várt itt eldöntésre, amelyre nem volt paragrafus és amelynél legfeljebb a «qui prior tempore, potior jure» elvet lehetett volna alkalmazni; de még ehhez is bizonyítékra lett volna szükség. Ez pedig nem volt. A megye végül is Révay Mózes örökös főispánra, mint «convocatus judex»-re bízta a döntést, melléje rendelvén még Justh Gábor szolgabíró két esküdttel. Határozatukat az 1742. évi május*

---

²⁶⁸ JESZENSZKY LAJOS, 1936, 78.

²⁶⁹ U.o. 79.

²⁷⁰ U.o. 80.

7-én tartott közgyűlésen tették közzé. Ebben kifejtik, hogy a felperesek panaszában felsorolt törvények alkalmazása a megye bíraskodási jogkörén kívül esik és különben sem találnak törvényes jogalapot az alperesek elleni eljáráshoz.”²⁷¹ Továbbá a vita rávilágít a birtok és a név kapcsolatára is. E két család közötti vita láthatóvá teszi, a birtoknév megváltozása a családnév megváltozását is eredményezheti. Ezen kívül azt is mutatja, hogy a birtokadományozással gyakorta a családok összekötötték a név használatának jogosultságát (l. nagyjeszeni Jeszenszky Ábrahám érvelése). Ez abban is megmutatkozik, hogy magának a családnévnek a használatát azonosnak tekintették a családhoz való tartozással, ami vagyoni jogi következményeket is maga után vont. Ebben az esetben pl. a nagyjeszeniek azzal vádolták a kisjeszenieket, hogy azért használják a Jeszenszky nevet, „mert ily módon szeretnék a Nagyjeszeniek családjába befurakodni, hogy e néven velük szemben esetleg még valami jogigényt is támaszthassanak.”²⁷² Tehát az álorcásság vádját hozták fel. Ez – a büntetőjogi vonatkozás mellett – szépen tükrözi a rendi magánjog vagyoni jogi szemléletét, ami a névviseelésnek nemcsak e vonatkozásában jelenik meg. A Reszeghy-hagyaték is tartalmaz néhány olyan feljegyzést, amely családok közötti vitára utal az azonos név miatt. Ilyen volt a furtai Juhász család, amely egy ugyanilyen nevű család ellen indított eljárást 1843-ban²⁷³, vagy a Pipa-Varga család²⁷⁴, illetve a Csorvási Szabó család is a sorba illik. Ez utóbbinál azonban Bihar vármegye közgyűlési jegyzőkönyvei arról árulkodnak, hogy a hasonló nevű Szabó családot alaptalanul vádolta álorcássággal.²⁷⁵

A 19. századtól a büntetőjogban az álorcásságnak a közokirat-hamisítás felel meg, s mint ilyen a magyar jogban „a közhitel és a jogi forgalom elleni büncselekmények” körébe jelent meg. A hamisítási tényállások különös részi besorolása vitára ad alapot. Erről Finkey Ferenc 1902-es büntetőjogi tankönyvében is olvashatunk. Finkey leírja, hogy a hamisítási cselekmények jogi tárgyuk miatt más-más megítélés alá esnek. Bindig szerint a hamisítási cselekmények önálló csoportot alkotnak, míg Liszt szerint ezeknek a cselekményeknek az elkövetési tárgyai más-más besorolást követelnek meg.²⁷⁶ Finkey szerint a zavar már a cselekmények történeti gyökereiben is fellelhető, azaz a római jognak „a hamisításról hozott szakadékos, rendszertelen törvényeiben.”²⁷⁷ Finkey első

---

²⁷¹ U.o. 80.

²⁷² U.o. 79.

²⁷³ HBML IV.B.456/d 18. d. Juhász család

²⁷⁴ HBML IV.B.456/d 27. d. Pipa-Varga család

²⁷⁵ HBML IV.B.456/d 12. d. Csorvási Szabó család

²⁷⁶ Vö. és l. részletesen: FINKEY FERENC, 1902, 643.

²⁷⁷ U.o. 644.

forrásként a Lex Cornelia testamentaria summaria-t (más néven L. C. de falsis) említi, amely hamisításként bünteti a végrendelet- és pénzhamisítást, valamint a hamis tanúskodást, majd a későbbi törvények quasi falsumnak nevezik az okirat-hamisítást, hamis név használatát is.²⁷⁸ Már a római jogban is keverednek a hamisítás és a csalás esetei, s legtöbbször a vagyon elleni bűncselekmények körében kapnak helyet. Finkey leírja, hogy „*az igazság elferdítése oly elméletté növi ki magát, mely az új és a legújabb kori büntetőjogban is megdönthetetlennek látszott s ennek eredménye lett, hogy az okirathamisítás az új és legújabb kori BTK.-ekben is belső rokonságba hozatik s legtöbbször egy fejezetben tárgyalatik [...] a csalással s majd a hamisítás, majd a csalás tekintetik tágabb fogalomnak, melynek a másik alfaját képezi.*”²⁷⁹ Csak a Code Pénalt követő kodifikációk választják el teljesen a hamisítási és a csalási tényállásokat. A Csemegi-kódex – ahogy Finkey írja – a német törvény helytelen felfogását követi a csoportosításban, hiszen a csalás után tárgyalja a hamisítás egyes eseteit. A törvény indokolása azonban jogi tárgyként a közhitel és pénzforgalom, mint társadalmi érdekek veszélyeztetését jelöli meg, amit Finkey helyesel.²⁸⁰

Visszakanyarodva a hamis névhasználat büntetőjogi aspektusához, a rendi kori álorcásságnak a közokirat-hamisítás tényállása felel meg, s annak is az ún. *értelmi* vagy másképp *intellektuális* formája. Finkey tankönyve a közokirat-hamisítást a következőképpen határozza meg: „*Közokirathamisítás általában valamely közhivatalnok által hivatali hatáskörében és törvényes alakban kiállított okirat („közokirat”) tartalmának jogtalan megváltoztatása vagy ál-közokirat készítése.*”²⁸¹ Az intellektuális közokirat-hamisítás esetén valaki tévedésbe ejti a közokirat kiállításra jogosult közhivatalnokot, s ekképp egy alakilag szabályos, valódi, de tartalmában hamis közokiratot állítanak ki. A Csemegi-kódex 400. §-a rendelkezik a hamisítás ezen formájáról.²⁸² Láthatjuk, hogy az elkövetési magatartás megegyezik a rendi büntetőjogból megismert álorcássággal. Ezt a sui generis közvetett tettesszerű cselekményt a hatályos Btk. a 274. § (1) bekezdés c) pontjában rendezi a közbizalom elleni bűncselekmények körében.

---

²⁷⁸ U.o. 644.

²⁷⁹ U.o. 644.

²⁸⁰ U.o. 645.

²⁸¹ U.o. 646.

²⁸² 1878. évi V. tc. 400. § „A ki szándékosan közreműködik arra, hogy valaki jogai vagy jogviszonyainak lényegére vonatkozó valótlán tények, körülmények vagy nyilatkozatok vezettessenek be a nyilvános könyvbe, vagy más közokiratba: egy évig terjedhető fogházzal büntetendő. A ki pedig az ezen szakaszban meghatározott cselekményt azért követi el, hogy ez által magának vagy másnak jogtalan hasznót szerezzen: öt évig terjedhető börtönnel büntetendő.”

A fentiek alapján megállapítható, hogy a más nevével való visszaélés, a hamis név használata valamennyi jogrendszerben és jogtörténeti korszakban szankcionált cselekmény volt. Annak ellenére, hogy a névhasználatnak erősebbek a magánjogi vonatkozásai, mégis a szabályozás, a névviselési szabályozás gyökerei a büntetőjogias jellegűek. Ez evidenciával bír, hiszen a bekövetkező érdeksérelem olyan mértékű lehet (egyes családokat érintő hamis bevallások, vagy nem valós tartalmú közokiratok kiállítása), hogy az állam joggal tart igényt büntetőjogi hatalmának érvényesítésére. Független ez attól, hogy korszakonként eltér annak megítélése, hogy a hamis névhasználat köz- vagy magánérdeket sért-e hangsúlyosabban. Így – a tényállások leírás után – egyértelmű, hogy a magyar jogfejlődésben az álorcásságot a közokirat-hamisítás, elsősorban az intellektuális közokirat-hamisítás büntetendő cselekménye váltotta fel. A névviselés büntetőjogi aspektusainak vizsgálatakor azt tapasztaljuk, hogy a szabályozás a büntetőjog terén indult, azaz bár a modern jogok a névbitorlást elsősorban magánjogi védelemben részesítik, a névvel elkövethető visszaélésszerű cselekmények szankcionálása büntetőjogi alapú.

IV. A NÉVVISSELÉS EGYES JOGI TERÜLETEI

Amíg a dolgozat eddigi részeiben a névviselés szabályaihoz közelítő főirány külső volt, addig ennek az egységnek a célja a belső vizsgálódás, ami azt jelenti, hogy az anyagi és az alaki szabályok tartalmát veszem górcső alá. E tartalmi elemzés során a névszerzés módozatai mellett a névformákat tekintem át. A névviselés személyiségi jogbeli elhelyezkedése megmutatta, hogy a név viselésének joga, illetve a névjog feltételezi a név megszerzését. A névszerzés legáltalánosabb módja az, amikor az ember születésekor nevet kap. Azonban nemcsak ez lehet névszerzési ok, hanem az örökbefogadás, a teljes hatályú apai elismerés, az apaság vélelmének megdöntése, a házasságkötés és a név megváltozásának különböző esetei, hogy csak hatályos jogunk intézményeit említsem. A névviselési jog személyiségi jogi jellegéből következően a név megszerzése mindig eredeti szerzés, hiszen a névszerző új névhez való jogot szerez, amely sajátja lesz.²⁸³ A megszerzett nevet a névviselő használhatja (joga és kötelezettsége viselni), amely kapcsán mutatkozik meg a legjobban névviselés többes arca: név megszerzésével összefonódó események családjogi meghatározottsága, a névválasztás körbehatárolt szabadsága, az állam „kimértsége” a hivatalos névhasználat területén. A névviselés egyes jogi területei a névszerzés és a névhasználat összetett rendszerét fedik le. E rendszer egyes részeleleit önálló alfejezetekben mutatja be a dolgozat.

1. A GYERMEK NEVE

A) Családi név

A név megszerzésének természetes és elsődleges módja a születéskori névadás és annak anyakönyvezése, amellyel az állam mintegy tudomást vesz a megszületett személyről, és nevével együtt állampolgárként is regisztrálja. Tárkány Szücs Ernő megállapítja, hogy a gyermek társadalmi elismerése, nyilvántartásba vétele a névadással történt. Ez tulajdonképpen egy olyan alapvető mozzanat az ember életében, amellyel a közösség mintegy tudomást vesz új tagjáról. Később ez államilag elismertté, szabályozottá vált az

---

²⁸³ Vö. a személyiségi jogoknál leírtakkal. A saját név „problematikájáról” lásd a dolgozat további részeit!

anyakönyvezés keretein belül. Régen siettek a névadással, ugyanis a még meg nem keresztelt gyermek jobban ki volt téve a gonosz szellemek ártalmainak. Sőt az egyházi tilalmak ellenére sok helyütt – megelőzendő bizonyos félelmeket – még a bábák is megkeresztelheték a gyermekeket. Ellenben az olyan helyeken, ahova papok nem jártak ki, vagy távol estek a városoktól, falvaktól, az emberek kereszteleetlenül maradtak.²⁸⁴

A gyermek neve kapcsán figyelhető meg leginkább a névviselés erős *családi jogi* jellege. A születéskori szülők általi névválasztás *korlátozottan szabad*, ugyanis az állami regisztráció közhitelessége és a jogbiztonság stabil névrendszert követel meg. Nem véletlen tehát, hogy az állami anyakönyvvezetést intézményesítő A.T. 44.§-a rendelkezett arról, hogy mindenki a születési anyakönyve szerinti családi és utónevet köteles viselni.²⁸⁵

A gyermek, amikor megszületik családi és utónevet kap.²⁸⁶ A névadás, névválasztás, és annak anyakönyvezésének folyamatát hatályos jogunkban a Csjt., valamint az Atvr. szabályozza. E két jogszabály mellett természetesen további rendeleti szabályozást is találunk.

A Csjt. 42.§-a alapján a gyermek apjának vagy anyjának családi nevét viseli, ebben a szülők állapodnak meg. Már az 1952-es első javaslatban helyet kapott ez a rendelkezés, amely a nők egyenjogúságát hivatott biztosítani. Viszont ekkor egy megkötéssel élt a jogalkotó, mert csak abban az esetben volt lehetséges, hogy a (házasságban született) gyermek az anyja nevét kapja családi nevéül, ha az anya a házasságban kizárólag saját

---

²⁸⁴ Vö. TÁRKÁNY SZÜCS ERNŐ, 2003, 128.

²⁸⁵ Lásd korábban az A.T.-nél leírtakat!

²⁸⁶ Tárkány Szücs Ernő a szülők kereszteléskori névadási jogát hangsúlyozza, hiszen a keresztelés során kapott nevet a szülők határozták meg. Ez volt a névszerzés legfontosabb módja. A keresztnév megválasztásának a következő szabályai alakultak ki:

1. Régen az újszülöttet annak a szentnek a nevére keresztelték, akinek a napján született, vagy akinek a napja a naptárban közel esik a születéshez. Egyes helyeken a beteg gyermekeket valamely védőszent nevére keresztelték.
2. Arra is volt példa, hogy a naptárból azt a keresztnevet választották ki, amely a születés napjára vagy közelébe esett.
3. A gyermek neme szerint valamelyik szülő keresztnevét kapta. (A bukovinai székelyek azonban tiltalmazták ezt, mondván, hogy ez szerencsétlenséget hoz, legfeljebb az utolsó fiú örökölhette apja nevét, hogy az fennmaradjon.)
4. A gyermek a nagyszülők vagy a szülők testvéreinek nevét kapta.
5. Az újszülöttet keresztstzülei után is elnevezhették.
6. A születési sorrend szerinti névadásra is hoz példát Tárkány Szücs: „*pl. Bodonyban (Heves m.) az első fiúgyermeket a nagyapa, a másodikat az apa, az első lányt az anyai nagyanya, a másodikat az anya nevére keresztelték...*”
7. A hazai ortodox zsidók gyermekei, csak olyan ős nevét vehették fel, aki már nem élt. Egyébként ragaszkodtak az ősi nevekhez.
8. Előfordult, hogy a nemrég elhunyt családtag nevére kereszteltek a neve fennmaradása érdekében.
9. Sőt arra is akad példa, hogy férfit leánynévre kereszteltek, hogy ne vigyék el katonának. (TÁRKÁNY SZÜCS ERNŐ, 2003, 147.)

nevét viselte. Erről a házasság megkötése előtt nyilatkoznia kellett az anyakönyvezető előtt. Ezt a rendelkezést a nagyobb módosítások egyike sem érintette, így a 2004-től hatályos 2002. évi módosításig nem változott. A legutóbbi, s legjelentősebb változást a 2002. évi XLIV. törvény²⁸⁷ hozta ezen a téren, amely az Alkotmánybíróság névhatározatának megfelelően újra szabályozta a házassági névviselés formáit. Ez a változás érintette a gyermek nevét is, hiszen a szülők névviselése (közös házassági név), névváltozása kiterjed a kiskorú gyermekre is. A közös házassági nevet viselő házastársak gyermeke kizárólag ezt a közös házassági nevet kaphatja családi névként, de ha a házastársak kizárólag saját nevüket viselik – meghagyva a korábbi szabályt –, akkor megállapodásuk szerint a gyermek apja vagy anyja nevét viseli. A stabil névrendszer igényének megfelelően a gyermek családi neve sem, mint ahogyan a közös házassági név sem állhat két tagnál többől.

A család egységének megóvása érdekében már a Csjt. eredeti javaslata is tartalmazta, hogy a házasságban élő szülők valamennyi közös gyermekének közös családi nevet kell adni.²⁸⁸ Így egy családon belül nem fordulhat elő, hogy az egyik gyermek az anya, a másik az apa, vagy más nevét viselje. Ennek elkerülése végett a szülőknek legkésőbb a gyermek anyakönyvezése előtt meg kell állapodniuk a családi névről, ha nem jutnak megegyezésre, a gyámhatóság dönt.

A Csjt.-t megelőző időszak gyakorlata az A.T.-n alapult, amely a születési anyakönyvi bejegyzések kapcsán a gyermek családi nevééről nem, csak az utónévről rendelkezett a 38. §-ában.²⁸⁹ Az A.T.-t hatályba léptető 60.000/1895. számú belügyminisztériumi utasítás, és az azt felváltó 1906-os A.U. a gyermek bejegyzendő nevééről a házassági vélelemnek megfelelően rendelkezett. A törvényes házasság tartama alatt született személy törvényes vélelem alapján törvényes születésűnek tekintendő, s ennél fogva a törvényes atya családnevén kell az anyakönyvbe bejegyezni, míg a törvénytelen

---

²⁸⁷ 2002. évi XLIV. törvény a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény módosításáról

²⁸⁸ L. Csjt. indokolás (Törvények indokolása – CompLex – Jogtár)

²⁸⁹ A.T. 38.§ „A születés anyakönyvi bejegyzése magában foglalja:

- a) a bejelentőnek családi- és utónevét, állását (foglalkozását) és lakhelyét;
- b) a gyermek születésének helyét és idejét (év, hó, nap és óra);
- c) a gyermeknek nemét;
- d) utónevét;

e) a szülőknek, illetőleg a törvénytelen gyermek anyjának családi- és utónevét, vallását, állását (foglalkozását), lakhelyét, születése helyét és életkorát.

Törvénytelen gyermek természetes atyjára nézve az e) alatti adatok bejegyzésének csak a 41. § korlátai között van helye.

Ikreknel a bejegyzés minden gyermekre nézve külön, még pedig a születéseknek egymásutánja szerint történik.”

származásúakat az anya családi nevéen.²⁹⁰ A gyermek tehát – amennyiben törvényes házasság fennállta alatt született – biztosan az atyja (férj) családi nevét kapja saját családi nevéül.²⁹¹ Azonban ez nem mindig történt így, ugyanis a korabeli gyakorlatban felmerült a kérdés, hogy miként anyakönyveztessék az a gyermek, aki „törvénytelen ágyból származik.” Ezt a 73.372/1900. BM. sz. körrendelet a következőképpen rendezte: amennyiben a gyermek törvénytelen származású, és az anyja családnevet nem visel és ilyet bemondani sem tud, akkor – ha „szorgos nyomozás” után sem lehet a törvénytelen gyermek anyjának nevét megállapítani – a születési anyakönyvbe olyan magyar hangzású családnév jegyzendő be, amelyet a gyermek anyja az anyakönyvvezetőnél kijelölt feltéve, hogy ez a név a névmagyarosítási elvekkel nem ellenkezik. Ebben az esetben a visszaélések elkerülése végett az anyakönyvben jelölni kell, hogy a gyermek neve nem az anya családi neve, hanem választott név.²⁹² Az 56.247/1897. BM. sz. rendelet azt az esetet szabályozta, amikor a törvényes vélelemnek megfelelően a törvényes házasságban élő férj családi neve jegyzendő be apaként függetlenül attól, hogy a házasságkötés óta mennyi idő telt el. De ekkor sem volt kizárva azon joga, hogy bíróság útján a gyermek származásának törvénytelenységét megállapíttassa. A jogerős ítélet alapján az anyakönyvvezető az anyakönyvi lap szélére bejegyezte a törvénytelen származás tényét. Amennyiben a törvénytelen gyermek nem anyja családi nevéen ismeretes – amelyen az anyakönyvbe szabályszerűen bevezetendő – , hanem természetes atyja nevéen, akkor mindkét néven fel kell őt venni a névmutatóba.²⁹³ Az A.T. 38. §-a szerint a születési anyakönyv magába foglalja a szülőknek, a törvénytelen gyermek anyjának családi- és utónevét, vallását, állását (foglalkozását), lakhelyét, születése helyét és életkorát. Törvénytelen gyermek természetes atyjára nézve ezen adatok bejegyzésének csak akkor van helye, ha a gyermek elismerését a természetes atya az anyakönyvvezető előtt személyesen jelenti ki, vagy az elismerés közokiratba van foglalva. E rendelkezések is tükrözik azt, hogy a polgári kori magyar családi jog továbbra is fenntartotta a rendi időszakban megszokott törvényes és törvénytelen gyermek közötti különbségtételt²⁹⁴, ami a névviselésben is kifejeződött. Ladányi Béla írja családjogi munkájában: „A törvénytelen gyermekek

---

²⁹⁰ A.U. 55.§ és 94.§

²⁹¹ A gyermek a törvényes születéssel nemcsak atyja nevének viselésére nyer jogot, hanem nemességére és egyéb átörökíthető címeire (nemesi előnév, bárói vagy grófi rang, de a hivatali címek nem), valamint vagyonában és jogaiban való öröklésre. (LADÁNYI BÉLA, 1896, 136.)

²⁹² Ez a választott név még nem azonos a később megjelenő képzelt apai névvel.

²⁹³ 82.227/1896. BM. r.

²⁹⁴ Vö. BALOGH JUDIT, 2007, 111-112.

születésükkor nem lépnek atyjuk családjába, miként a törvényesek [...] Ezért anyjuk családi nevét veszik fel, de annak czíme, nemessége és egyéb díszei nélkül.”²⁹⁵ Azonban e megkülönböztetéssel szemben mind a jogirodalomban, mind a gyakorlatban sokak kritikai véleményüknek adtak hangot, s lassan a kétféle jogállás közelített egymáshoz, de mégis még hosszú évtizedeket kellett várni a törvénytelen gyermek hátrányos megkülönböztetésének felszámolására.²⁹⁶ 1919-ben, a Tanácsköztársaság idején a Forradalmi Kormányzótanács VII. számú rendeletében megszüntette ezt a különbségtételt és a törvényes házasságból származó gyermek jogállásával tette azonossá a törvénytelen gyermekét, azonban a jogfolytonosság elvére épülő Horthy-korszakban visszatértek a törvénytelen gyermekekre vonatkozó szabályozáshoz.²⁹⁷ A felfogásbeli változást az „A házasságon kívül született gyermek jogállásáról” szóló 1946. évi XXIX. törvény hozta meg, amely véglegesen megszüntette a törvényes és törvénytelen származás közötti különbségtételt. A jogszabály célja az volt, hogy az emberi egyenlőség eszméjének szolgálatában a családi jogállás egyenlőségét származástól függetlenül, az élet minden vonatkozásában minél teljesebben érvényesítse. A törvény a törvénytelen származás fogalma helyett beiktatta a *házasságon kívül született gyermek* fogalmát.²⁹⁸ Jogállását tekintve a házasságon kívül született gyermek mindkét szülőjének és azok rokonainak rokona, ekképp élők közt és halál esetére úgy illetik jogok és úgy terhelik kötelezettségek, mintha házasságból született volna.²⁹⁹ Az anyakönyvezés tekintetében is eligazítást adott a törvény, ugyanis ha a házasságon kívül született gyermek harmadik életévének betöltéséig az atyja teljes hatályú elismerő nyilatkozata, az atyaságot megállapító bírói ítélet, vagy az anya utólagos házasságkötése alapján nem volt bejegyezhető, hivatalból kell intézkedni az iránt, hogy a születési anyakönyvbe a gyermek atyjaként *képzelt személy* jegyeztessék be. Az intézkedésre a gyámhatóság hivatott. A gyámhatóság a képzelt atya családi

---

²⁹⁵ LADÁNYI BÉLA, 1896, 197.

²⁹⁶ E változást jelezte Személyi Kálmán, amikor a Kúria egy 1915-ös határozatát idézte, amely a törvénytelen gyermek anyja családjához való tartozását fejezte ki. Az ítélet kapcsán megállapította: „Voltakép az a tétel, hogy a törvénytelen gyermek vezetéknevül az anyja családi nevét kapja, már egy tünete annak, hogy a mi jogi gondolkodásunk a törvénytelen gyermeket az anya családjához kapcsolja.” (SZEMÉLYI KÁLMÁN, 1915, 104.)

²⁹⁷ Vö. BARZÓ TÍMEA, 2006, 30-31.

²⁹⁸ 1946. évi XXIX. tv. 3. § (1) „Házasságon kívül születettnek azt a gyermeket kell tekinteni,

a) akinek anyja a gyermek születésnapjától visszafelé számított háromszáz nap alatt - beleszámítva a születés napját is - házassági kötelekben nem állott, vagy

b) akit jogerős bírói ítélet házasságon kívül születettnek nyilvánított (4. §).

(2) A gyermeket az (1) bekezdés alapján nem lehet házasságon kívül születettnek tekinteni abból az okból, hogy az a házasság, amelyből származott, érvénytelen.”

²⁹⁹ 1946. évi XXIX. tv. 19.§

nevéről az anya legközelebbi ismert anyai ági férfi elődjének családi nevét, vallásáról az anya vallását állapítja meg, a képzelt atya utónevének és egyéb személyi adatainak meghatározásánál pedig belátása szerint jár el. A határozathozatal előtt az anyát meg kell hallgatni.³⁰⁰ A házasságon kívül született gyermek a születési anyakönyvbe atyjaként bejegyzett személy családi nevét viseli. Addig, amíg az anyakönyvben atyára vonatkozó bejegyzés nincs, a gyermek anyjának családi nevét viseli. Ha az anya nem hajadon, a gyermeknek az a családi neve, amelyet az anya mint hajadon viselne.³⁰¹ A képzelt apa nevének bejegyzése a házasságon kívül született gyermekek esetében újdonságként jelentkezett az 1946-os törvénnyel Magyarországon. Az A.T. körül kialakult gyakorlat a fenti rendeletek értelmében az anya családi nevét rendelték a törvénytelen gyermek nevéül bejegyezni, ami már önmagában is jelezte a gyermek származását. Azonban a képzelt apa bejegyzése nem volt új keletű a jogirodalomban. Lánczy Gyula 1869-es cikkében egy 1830-as szászországi jogeset nyomán bocsátkozott a törvénytelen gyermek neve körüli fejtegetésbe. Az ismertetett bírói döntés alapján az alperes anya a felperes férfi nevét jegyeztette be törvénytelen gyermeke nevéül az anyakönyvbe, amely ellen a felperes tiltakozott apaságának tagadásával. A bíróság elutasította a felperes kérelmét, mondván nincs olyan törvényes gyakorlat – ahogyan azt az alperes állítja –, amely a törvénytelen gyermek anyától való elnevezését kötelezővé tenné. Végül megállapítja, hogy az *„alperesnek jogában áll gyermekének bármi nevet, tehát A. [felperes] nevét is adni, s A. ez ellen csak úgy tiltakozhatik, ha bebizonyítja, hogy nevének illetően viselése által reá kár háramlik.”*³⁰²

Bizonyos esetekben a gyermeknek nemcsak az egyik, hanem mindkét szülője ismeretlen lehet. Ez utóbbiról a Csjt. 41. §-ában rendelkezik, amely az első javaslat óta változatlan.³⁰³ A Csjt. megjelenéséig hatályos jog szerint a talált gyermek, illetőleg a

---

³⁰⁰ 1946. évi XXIX. tv. 22.§

³⁰¹ 1946. évi XXIX. tv. 23.§ E rendelkezéssel a törvény a házassági vélelem névkeletkeztetési automatizmusát küszöbölte ki.

³⁰² LÁNCZY GYULA, 1869, 496.

³⁰³ Csjt. 41. § (1) *„Ha a gyermek mindkét szülője ismeretlen, születése után nyomban, ha pedig apjának kiléte nem állapítható meg, az anya kérelmére bármikor, egyébként pedig a gyermek harmadik életévének betöltése után hivatalból kell intézkedni az iránt, hogy a születési anyakönyvbe a gyermek szülőiként, illetőleg apjaként képzelt személyt jegyezzenek be. Az intézkedésre a gyámhatóság hivatott.*

(2) Ilyen esetben az apa családi nevéül, ha az anya ismert, az anya legközelebbi ismert anyai ági férfi felmenőjének családi nevét kell megállapítani. Az anya kérelmére azonban a gyámhatóság az apa családi nevéül megállapíthatja

a) az anya családi nevét,

b) az anya által megjelölt más családi nevet, feltéve, hogy az más jogos érdekét nem sérti.

(3) Nem állapítható meg olyan családi név, amely a gyermekekre sérelmes.

(4) A gyámhatóság az egyéb személyi adatokat – mások jogos érdekeinek sérelme nélkül – belátása szerint állapítja meg.”

házaságon kívül született gyermekek születési anyakönyvébe csak harmadik életévük betöltése után jegyezték be szülőként illetőleg apaként személyeket. A Csjt. ezt akként változtatta meg, hogy a talált gyermekeknél nyomban, azoknál pedig, akiknek apja ismeretlen, az anya kérelmére bármikor képzelt személyt kell a születési anyakönyvbe szülőként, illetve apaként bejegyezni. A képzelt apát legkésőbb a gyermek hároméves korában, a gyámhatóság intézkedése alapján, hivatalból kell bejegyezni akkor is, ha az anya a kérelmet elmulasztotta.³⁰⁴ A képzelt apa adatait a gyámhatóság határozata alapján az anyakönyvvezető jegyzi be a születési anyakönyvbe.³⁰⁵ A polgári kori joggyakorlat a talált, azaz ismeretlen szülőktől származó (lelenc) gyermekek anyakönyvezése és egyúttal névadása tekintetében az A.T. 40. §-án alapult. A rendelkezés a községi előjáróság felé kötelezővé tette a gyermektalálás bejelentését, és e szervet bízta meg a szülők utáni nyomozás lefolytatásával. A nyomozás eredményéről felvett jegyzőkönyvnek többek között azt is tartalmaznia kellett, hogy milyen neveket adtak a gyermeknek. A jogalkotó azonban elmulasztotta azt tisztázni, hogy ki jogosult a talált gyermeket elnevezni. Személyi Kálmán a következő megoldást ajánlotta a problémára: „*Tételes jogszabály hiányában az lesz a helyes kiindulási pont, hogy aki a gyermek felnevelését elvállalja, az a nevelési kötelesség correlatuma gyanánt a nevelési jogot is elnyeri, s hogy a nevelési jogban foglalt egyik jogosítvány az, hogy a gyermek nevét meghatározhassa.*”³⁰⁶ Mikor dől el, hogy ki az, aki a gyermek felnevelését elvállalja? Az idő kérdése azért fontos, mert az anyakönyvezésnek a gyermek találását követően elvileg nyomban meg kell történnie, azonban ekkor még nem feltétlenül tudható az, hogy ki lesz a nevelő. „*Tehát a név adására elsősorban az a magánszemély vagy jótékony egyesület jogosult, amelyik a gyermeket felnevelésre átvette, másodsorban, ha ilyen nincs, az illetőségi község [...], vagyis az a község, amelynek területén a gyermeket találták*” – írta Személyi. A határidőt pedig az utónév bejegyzésére megállapított két hónap analógiájára célszerű számítani.³⁰⁷ A lelenc gyermekek névszerzése – Lánczy Gyula szerint – „*impositio nominis, midőn t. i. oly egyének, kiknek velük született családnevük vagy nincs, vagy nem tudatik, ilyet utólag nyernek.*”³⁰⁸

³⁰⁴ Vö. Csjt. eredeti szövegének indokolása – CompLex Jogtár

³⁰⁵ 6/2003. (III. 7.) BM rendelet az anyakönyvekről, a házasságkötési eljárásról és a névviselésről, 53.§

³⁰⁶ SZEMÉLYI KÁLMÁN, 1915, 106.

³⁰⁷ A község ilyen formájú illetékességét a községekről szóló 1886. évi XXII. törvénycikk 16.§-a állapította meg. (Vö. SZEMÉLYI KÁLMÁN, 1915, 106-107.)

³⁰⁸ LÁNCZY GYULA, 1869, 499.

Mai gyakorlatunk alapjaként tehát a Csjt. 41.§-a a mindkét, vagy csak az apai oldalon betöltetlen családi jogállású gyermek névadását rendezi a *képzelt név* jogintézményével. E jogintézmény célja – a törvény magyarázata szerint –, ha sem az apa, sem az anya kiléte nem állapítható meg, hogy a gyermek egyik alapvető jogát biztosítsa addig is, amíg legalább az anyai jogállás nem tisztázható. Ha pedig csak az apai jogállás üres, a cél azon esetleges diszkriminációk elkerülése, amelyek a nem házasságból született gyermekeket e tényhez fűződően érhetik.³⁰⁹ A képzelt név bejegyzésével kapcsolatos eljárás a gyámhatóság hatáskörébe tartozik, amelyet részletesen a 149/1997. (IX.10.) Kormányrendelet 60-63.§§-ai szabályoznak. Az eljárás az ismeretlen szülőktől származó gyermek esetén az anyakönyvvezető értesítése alapján hivatalból indul. Ha pedig csak az apai jogállás betöltetlen, az anya kérelmére bármikor, ha azonban az anya ilyen kérelmet a gyermek három éves koráig nem terjesztett elő, a gyermek harmadik életévének a betöltése után hivatalból indul. Ha a képzelt apa adatainak megállapítása iránt indult eljárásban a gyámhivatal tudomást szerez apaság megállapítása iránti per folyamatban létéről, az eljárást e per jogerős befejezéséig felfüggeszti. Azt, hogy a gyermeknek milyen nevet kell, illetőleg lehet adni, a Csjt. 41. § (2)-(3) bekezdései határozzák meg: ha az anya családi neve ismert, a korábbi (1946. évi XXIX. tv.) gyakorlatnak megfelelően az anya legközelebbi ismert anyai ági férfi felmenőjének családi nevét kell megállapítani. Az 1974. évi I. törvény módosító rendelkezései óta az anya kérelmére a gyámhatóság az apa családi nevéül megállapíthatja az anya családi nevét, vagy más jogos érdekének sérelme nélkül, az anya által megjelölt más családi nevet, de a gyermekre nézve sérelmes nevet nem.³¹⁰ Ha nincs olyan személy, akit a gyermek apjának kell tekinteni, a gyermek az anyja családi nevét viseli mindaddig, amíg a képzelt apát az anyakönyvbe nem jegyezték be. A nemek egyenjogúságából következően – és a Csjt. 42. § (2) bekezdésével összhangban – az anya a képzelt személy apaként való bejegyzése iránti eljárásban bejelentheti, hogy a gyermek továbbra is az ő nevét viseli. Az nyilvánvaló – mondja a törvény magyarázata –, hogy a fiktív név bejegyzése családi kapcsolatot önmagában nem létesít. Képzelt névként nem adható a házasságon kívül született gyermeknek a képzelt személy apaként való

---

³⁰⁹ Vö. Csjt. kommentár – CompLex – Jogtár

³¹⁰ Korábbi gyakorlatunkban a név „milyenségét” illetően nem voltak rendelkezések. Mivel az anyakönyvbe trágár kifejezések nem voltak bejegyezhetők, így a lelenc gyermekek névadása „mentesülhetett” ettől. Franciaországban és Ausztria olasz tartományaiban már a 19. század elején (1816, 1825) rendezték, hogy sértő nevek bejegyzése tilos, illetve a lelenc gyermekeket ne ugyanazokkal a nevekkkel illessék. (Vö. SZEMÉLYI KÁLMÁN, 1915, 107-108.)

bejegyzése során az anya elvált férjének a neve.³¹¹ Természetesen ez azon esetre vonatkozik, amikor a gyermek olyan időben született, hogy a Csjt. 35. §-a szerinti vélelem már nem áll fenn. Ha ez fennállna, a gyermek nem lenne házasságon kívül születettnek tekintendő, illetőleg nem volna az apai jogállás üres.³¹²

B) Utónév

Látható tehát, hogy a gyermek családi nevének megválasztása erősen körbehatárolt lehetőségek között mozoghat, nem így az utónév esetében, ahol a szülőknek – a Csjt. 42.§ (3) bekezdése értelmében³¹³ – korlátlan közös joguk érvényesül a megválasztásban. Ez a korlátlanság persze nem teljes, hiszen bizonyos alapvető elveknek az utónév megválasztásánál is érvényesülni kell. Ezek az elvek, szempontok – ahogyan Tilk Péter fogalmaz – a névválasztás és a névváltoztatás alapjogának korlátozásának határai.³¹⁴ Az Alkotmánybíróság névhatározata is példákkal él, amikor a figyelembe veendő szempontokat taglalja: gyakori előírás, hogy a név használható legyen, olyan, ami nem árt a gyermek érdekeinek, ne keltsen zavart, ne bitorolja mások családi nevét, és ne legyen ellentétes a jó erkölccsel. Az utónevek esetében megbotránkoztató vagy képtelen hangzású név, amely nyilvánvalóan ellentétes a gyermek vagy harmadik személy érdekeivel, nem adható.³¹⁵ A választott névnek „névjellegűnek” kell lennie, azaz legyen alkalmas a név funkciójának betöltésére: a megjelölésre, a névhordozó egyediségének kifejezésére. Fontos, hogy az utónév utaljon viselőjének nemére, de találunk néhány példát, amely e követelmény alól kivételt képez. Ilyen az a vallási alapon nyugvó német gyakorlat, hogy a fiúk nevük mellé a Mária nevet is megkaphatják.³¹⁶ Barkóczy László és Fülöp László 2003-as tanulmánya szerint e német gyakorlat latin nyelvterületről terjedt el, s már találni rá példákat a 15-16. századból. Később – német közvetítéssel – Magyarországon is divatossá vált a betelepült német, illetve magyar főúri családok körében bizonyos női nevek (Mária, ritkábban Anna, Erzsébet) fiúknak adása a 19. század második felében.³¹⁷ Fontos megjegyezni, hogy a női név mellett – ritka kivételtől eltekintve, sorrendben előtte –

---

³¹¹ BH1996. 339.

³¹² Vö. Csjt. kommentár (CompLex – Jogtár)

³¹³ „A gyermek utónevét a szülők határozzák meg.”

³¹⁴ TILK PÉTER, 2002, 658.

³¹⁵ Vö. 58/2001 (XII. 7.) ABh. Indokolás IV. 2.2. pont

³¹⁶ Raátz Judit is – a német és a magyar utónévadási szabályokat összevető tanulmányában – kiemeli a nemre utaló fiú nevek körében kivételként jelentkező Mária nevet, amely mellett egy vagy több fiú nevet is kell adni a német gyermekeknek. (RAÁTZ JUDIT, 1996, 75.)

³¹⁷ BARKÓCZY LÁSZLÓ – FÜLÖP LÁSZLÓ, 2003, 178-179.

férfinévet kaptak a fiúgyermek. Tilk Péter cikkében másik kivételként a szokások, hagyományok ápolását jelöli meg: kelet-frízöldi szokás alapján a nők két keresztnévük közé, két idézőjel között megkaphatják az egyik ősanya, „ten Doornkaat” nevét is. Harmadikként kivételt jelentenek a bevándorlók, akik nevük mellett az anyaországi keresztnévüket is feltüntethetik (pl. Erich Leopold Magda).³¹⁸

A magyar állami szabályozás a 19. század végén a szülők kötelezettségévé tette a gyermek utónevének meghatározását. A bejegyzés a szülők bejelentése alapján történt meg. Az A.T. 42.§-a szerint, „*ha a gyermek utóneve a bejelentés idejében még nem volt megállapítva, az legkésőbb két hó alatt a szülők, illetőleg a gyám által pótlólag bejelentendő.*” A 77.122/1896. BM. sz. rendelet kiegészítette ezt azzal, hogy ha az apa a születés bejelentésekor a gyermek utónevét bementa, és az erről szóló anyakönyvi bejegyzést aláírta, utólagosan pótbjelentésnek helye nem volt. De ebben az esetben is az illetőnek szabadságában állt a bíróságnál a kiigazítást kérni.³¹⁹ A fenti rendelkezés erősítette az apa családon belüli helyzetét, ugyanis ekkor az apa bejelentése kizárta a további utónév módosítást, illetve adott esetben az anya mint másik szülő csak bírósági úton kérhette volna a kiigazítást. Egy 1899-es belügyminiszteri rendelkezés kimondta, hogy az utónév megválasztása az érdekelt felek joga, s e tekintetben korlátozásnak csak erkölcsi szempontból vagy más köztekintetek sérelme esetén lehet helye.³²⁰ Kiténik ebből, hogy bár a korabeli szabályozás korlátlan szabadságot nyújt az „*érdekelt feleknek*”, vagyis a szülőknek, mégis a később rögzített, a névvel szemben állított elvárások már ekkor korlátját jelentették a névválasztásnak. Egy ugyancsak 1899-es belügyminiszteri rendelet a „becéző” nevek bejelentése kapcsán előírta, hogy a bejelentőtől megkérdendő, hogy a „*dédelgető*” név mely utónévnek is felel meg tulajdonképpen.³²¹ Az A.U. 82.§-a tiltotta a becéző név anyakönyvezését. A le nem fordítható nevek (pl. Alojzia, Antonella, Eulalia, Ajax, Bonifác, Coriolán, Romolus) eredeti alakjukban voltak bejegyeztetendők. Egy másik rendelet szerint Bettinek a Borbála, Floreának a Flóra felelt meg a magyarban.³²² Az utónevek számában korlátozást nem találunk.³²³ Büky Béla 1960-ban megjelent tanulmányában megállapította: „*Az 1895-1899 közötti anyakönyvi adatok arról tanúskodnak, hogy*

---

³¹⁸ TILK PÉTER, 2002, 658.

³¹⁹ 38710/1896. IM. r.

³²⁰ 103.292/1899. BM. r.

³²¹ 55.093/1899. BM. r.

³²² U.o.

³²³ Az utónevek számát a Csjt. és az anyakönyvekről szóló 1953. évi 19. sz. törvényerejű rendelet, és azok végrehajtása körében kiadott rendeletek 1953. január 1-jétől kettőben maximalizálták.

leginkább az előkelő származású egyének, az értelmiségiek, a hivatalnokok, egyszóval az úgynevezett «úri emberek» gyermekeinek van több nevük.”³²⁴

Az A.U. 55. §-ához fűzött C melléklet tartalmazta a korabeli utónévjegyzéket. Tekintheszünk ezt a ma hatályos Atvr. azon rendelkezése elődjének, amely szerint csak a Magyar Tudományos Akadémia által összeállított utónévjegyzékből választhatnak a szülők utónevet gyermeküknek.³²⁵ Amennyiben a választott név nem szerepel a jegyzékben, a Magyar Tudományos Akadémia nyilatkozik a kért név anyakönyvezhetőségéről.³²⁶ Tehát a hatályos jog az MTA által összeállított utónévjegyzékhez köti a névadást, bár ez a kötöttség elég rugalmas, hiszen a jegyzékben *nem* szereplő név is kérvényezhető. Az utónév választásban érvényesül a szülői jog, aminek az Atvr. megjelenéséig nem volt *ex pressis verbis*, jogszabályban lefektetett korlátja (csak a jó erkölcs és mások jogos érdeke, amelyek a polgári jogi alapelvekből levezethetők). Az Atvr. korábbi rendelkezése, amelyet az Alkotmánybíróság előtt megtámadtak, jogtechnikai eltéréseket mutatott a maihoz képest. Akkor a jogszabályhely (27.§ (4) bek.) a Magyar Utónévkönyvbe felvett nevet engedte anyakönyveztetni. Az indítványozó felhívta a figyelmet arra, hogy az ún. „Ladó-féle Utónévkönyv” nem jogszabályként tartalmazza az anyakönyvezhető neveket. Az Atvr. 27.§ (4) bekezdése alapján viszont fontos része az Atvr.-nek, e könyv figyelembevétele nélkül a törvényerejű rendelet gyakorlatilag nem hajtható végre – mondja a határozat. Tovább érvelve: mivel a névválasztás, névváltoztatás, névmódosítás a szükségesség és arányosság tesztje alkalmazásával állam által korlátozható jog, ez a korlátozás tárgyasulhat külön könyv figyelembeveendőségének elrendelésében is, és ez nem minősíthető az állam részéről alapvető jogot sértő korlátozásnak.³²⁷ A jogalkotó – bár az Alkotmánybíróság nem helyezte hatályon kívül a nevezett jogszabályhelyet – mégis finomított a rendelkezésen, s más szemszögből közelített a névjegyzék szükségességéhez. Az Atvr.-t módosító 2002. évi XLV. törvény indokolása szerint a korábbi Atvr. nem rendezte, hogy mi a teendő, ha a szülők olyan utónevet választottak, amely nem szerepel a névjegyzékben. Korábban ebben az esetben az államigazgatási

---

³²⁴ A szerző azt is közli, hogy 1897 és 1947 között mind a férfi, mind a női keresztnévek terén megnégyszereződött a második, harmadik stb. helyen álló nevek száma. (BÜKY BÉLA, 1960, 158.)

³²⁵ Korábban a Ladó János által összeállított Magyar Utónévkönyv tartalmazta az anyakönyvezhető neveket. Ennek 1971-es első kiadását megelőzően a korábbi időszakban is követett elvek érvényesültek az utónévadásban: „A fiúk csak férfi-, a lánygyermekek csak női utónevet kaphatnak. Becézett nevet nem lehet bejegyezni. Olyan idegen nevet sem kaphat az újszülött, amelynek van magyar megfelelője. Nem lehet bejegyezni a jelenlegi szabályok szerint egybeírt kettős utónevet sem.” (LADÓ JÁNOS, 1970, 355.)

³²⁶ Atvr. 30.§ (4)-(5)

³²⁷ 58/2001 (XII. 7.) ABh. Indokolás IV.1. pont

eljárás általános szabályairól szóló 1957. évi IV. törvény (Áe.) került alkalmazásra. Az egységes jogalkalmazás érdekében indokolt szakértőként nevesíteni az Atvr. rendelkezései között a Magyar Tudományos Akadémiát, tekintettel arra, hogy az utónévjegyzéket is ez az intézmény állítja össze.³²⁸ Az MTA Nyelvtudományi Intézetének Utónévbizottsága látja el ezt a feladatot.³²⁹ A 2002-es módosítást követően tehát nem a „Magyar Utónévkönyv”, hanem az MTA által összeállított utónévjegyzék szerepel a jogszabályban, amely tartalmilag ugyanaz. Tilk Péter említett cikkében kívánatosnak látja, hogy az utónévjegyzék képezze az Atvr. mellékletét. Érvelése szerint elfogadható, hogy önmagában nem alkotmányellenes a végrehajtás során egy külön könyv figyelembe vétele, de ha nem függelékként szerepel a jegyzék, akkor annak módosítása csak részben lesz a jogszabály megalkotójának elképzeléseihez kötött, bár az állami akarat érvényesülésének e formában is része a jegyzék. Ezért fontos, hogy az Utónévkönyv tartalma az alkotmányossági érdekekkel egybeessen. Viszont előfordulhat, hogy az Utónévkönyv változása nem az Alkotmánybíróság által megfogalmazott elvárásoknak megfelelően alakul, ebben az esetben csak az Országgyűlésnek van korrekciós lehetősége azzal, hogy az Utónévkönyvet a jogszabály függelékévé teszi, az alkotmányos elvárásoknak megfelelő tartalommal. Ez a megoldás – mivel a függelék nem része a jogszabálynak, így attól függetlenül változtatható – nem igényelné magasabb szintű jogszabály gyakori módosítását.³³⁰

Ilyen összefüggésben egyet kell érteni a cikk szerzőjével, hiszen csak így garantálható az utónévjegyzék alkotmányos tartalma. Arra is fel kell hívni a figyelmet, hogy az utónévjegyzék alkalmazása formai tekintetben visszalépést jelent az 1906-os A.U.-hoz képest, hiszen az akkor használt jegyzék – bár nem volt kizárólagos névsor, de – a jogszabály mellékletét képezte. Ugyanakkor Európában más megoldás is kínálkozik az új utónevek engedélyezése körül. Németországban nincs egységes utónévjegyzék, hanem az anyakönyvvezetőknek készült szolgálati utasítás rögzíti azokat az alapelveket, amelyeket figyelembe kell venniük egy-egy utónév anyakönyvezésénél. Amennyiben az

---

³²⁸ Vö. 2002. évi XLV. tv. indokolása (CompLex – Jogtár)

³²⁹ Az MTA Nyelvtudományi Intézetének Nyelvművelő és Nyelvi Tanácsadó Kutatócsoportja közlése a választható utónevek jegyzékét (<http://www.nytud.hu/oszt/nyelvmuvelo/utonevek/index.html>), amelyet folyamatosan bővít az újonnan engedélyezett nevekkal. 2010. március 1-jétől az MTA Nyelvtudományi Intézetének Utónévbizottsága egységes elvek szerint ad szakvéleményt az utónévjegyzékben nem szereplő, szülők által kérvényezett nevekről. Az Utónévbizottság – kizárólag az anyakönyvvezető vagy a minisztérium megkeresésére – a rögzített alapelvek figyelembevételével készíti el szakvéleményét az egyes nevek ajánlásáról. Az alapelvek kizárólag a Magyarországon született, itt élő magyar állampolgárok névkérelmeire vonatkoznak.

³³⁰ Vö. TILK PÉTER, 2002, 661-662.

anyakönyvvezető az elvek mentén megtagadna egy bejegyzést, a szülők azonnali jogorvoslattal élhetnek a bíróságon, amely megvizsgálja a kért név alkalmasságát. Mindebből az következik, hogy Németországban – a Német Nyelvi Társaság névkönyveit figyelembe vevő – bírói gyakorlat alakíthatja az utónévállományt olyan formában, ahogyan Magyarországon a szakértőként működő Utónévbizottság az MTA keretein belül.³³¹

Az utónévadás joga egyes jogon túlinak mutatkozó, de az emberi méltósággal és a személyiséggel kapcsolatban álló kérdéseket is felvet: a szülő (névadó) felelőssége a gyermeknek adott név „milyenségét” illetően. Hatályos jogunkban nincs arra eszköz, amely megakadályozhatná a „rossz”, „kellemetlen”, „nevetséges” nevek adását, illetve azt, hogy a család- és utónevek kombinációjából ilyen nevek jöhessenek létre. Nyelvészeink sokszor hangot adnak az időként meglepő forrásokból táplálkozó utónévdivat hátrányos jelenségeivel kapcsolatos nemtetszésüknek.³³² Amennyiben egy anyakönyvvezető egy ilyen név bejegyzése előtt áll, – ha az anyakönyvezhetőségnek egyéb akadálya nincs – hivatalból nem utasíthatja azt el. Talán nem is a jogalkotó feladata volna a hátrányos jelentésű nevek adásának elkerülésére eszköz rendelése, hanem a magyar névkultúra megismertetése – az arra hivatott szervezetek útján – is sikerrel háttérbe szoríthatná a jelenséget.³³³

Más a helyzet az utónevek helyesírásával. Az Atvr. 27. § (2) bekezdése értelmében a név anyakönyvezése a magyar helyesírás szabályainak megfelelően történhet. Ebből az állami anyakönyvezés óta fennálló főszabályból az következik, hogy ha a szülő gyermekének idegen, nem magyar eredetű nevet kíván adni, szemben találhatja magát a helyesírás kérdésével.³³⁴ Az utónévjegyzék számtalan idegen nevet tartalmaz, azonban a szakhatóság azokat minden esetben a magyar helyesírás szerinti írásmódjukkal vette fel.

---

³³¹ Vö. RAÁTZ JUDIT, 1996, 75-79.

³³² Szűts László az 1967-es utónév-változtatásokat elemző tanulmánya még konzervatív névválasztásról tanúskodott (SZÜTS LÁSZLÓ, 1970, 189-192.), azonban Grétsy László az utónevek hangulati változásait tárgyaló 1970-ben megjelent tanulmányában kérdőíves adatgyűjtését követően már azt állapítja meg: „A ma emberének általában tetszenek az idegen, kevésbé hagyományos, valamint a népszerű személyek, táncdalénekesek, filmsztárok stb. által a felszínre dobott nevek, mégpedig a hagyományos, patinás nevek rovására.” (GRÉTSY LÁSZLÓ, 1970, 162.) Lőrincze Lajos is e jelenségre utalt 1970-ben megjelent tanulmányában. (LŐRINCZE LAJOS, 1970, 326-329.) Napjaink hasonló problémáit Posgay Ildikó foglalta össze. (POSGAY ILDIKÓ, 2008, 430-434.)

³³³ Vö. HAJDÚ MIHÁLY, 2001, 213-214.

³³⁴ Az 1960-as évek szabályozása lehetővé tette az idegen helyesírású nevek anyakönyvezését, amennyiben annak nem volt magyar megfelelője. Ez a lehetőség egyes esetekben a kiejtésben okozott nehézségeket a magyar közegben, amire Mizser Lajos szemléletesen rávilágított: „Az Alice és a Cosette esetében nemcsak az a probléma, hogy idegenesen van írva, hanem az is, hogy a betű magyar hangértékének megfelelően ejtik. A Cosette nevű lány szüleit személyesen is ismerem; szerintük szebb így, azaz Cosette ejtésben, mert az eredeti kiejtés nem éppen kellemes hangulatú szóval mutat közeli hangalaki rokonságot.” (MIZSER LAJOS, 1985, 158.)

Raátz Judit 2003-as tanulmányában sorba vette az újonnan anyakönyvezhető férfineveket, amelyek között viszonylag nagy számban akadnak e típusból (néhány példa: Zserald, Krisztofer, Szilvió, Rökkó).³³⁵ A magyar állampolgárok tehát csak magyaros formában anyakönyveztetethetnek idegen keresztneveket, ami azonban nem zárja ki, hogy más lehetőségük ne lenne, ha ragaszkodnak az idegen helyesírási módhoz. A jogalkotó ugyanis egy „kiskaput” hagyott a kérdés rendezésében. A nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló 1993. évi LXXVII. törvény (Nek.) lehetőséget ad arra, hogy a magát egy a törvényben felsorolt kisebbséghez tartozó személy saját anyanyelve helyesírási szabályainak megfelelő formában anyakönyveztesse utónevét.³³⁶ Ilyen formán a magyar származású állampolgár nyilatkozatban „lemondva” nemzetiségéről, idegen helyesírási név anyakönyvezését is kérheti.³³⁷ Ezt az elvi lehetőséget nyújtó „kiskaput” azonban – figyelembe véve az Alkotmánybíróság névhatározatában leírtakat – a jogalkotó részben bezárta azzal, hogy a kisebbségek számára választható nemzetiségi utóneveket az érintett országos kisebbségi önkormányzatok által összeállított nemzetiségi utónévjegyzékekhez kötötte, és az érintett országos kisebbségi önkormányzatot az MTA Utónévbizottságáéval egyező jogkörrel látta el.³³⁸ A 2012. január 1-jén hatályba lépő Atv. lényegében fenntartja a korábbi rendelkezéseket.³³⁹ Ez a legújabb anyakönyvi törvény egyszerűsítést eszközöl akkor, amikor – amellet, hogy továbbra is nevesíti az MTA-t – szövegében rögzíti: „Az utónévjegyzéket az MTA a honlapján teszi közzé”.³⁴⁰ Az utónév anyakönyvezhetősége

---

³³⁵ RAÁTZ JUDIT, 2003, 183.

³³⁶ Nek. 12. § (1) „A kisebbséghez tartozó személynek joga van saját és gyermeke utónevének szabad megválasztásához, családi és utónevének anyanyelve szabályai szerinti anyakönyveztetéséhez és annak – jogszabályban meghatározott keretek között – hivatalos okmányokban való feltüntetéséhez. A nem latin írásmóddal történő bejegyzés esetén kötelező a fonetikus, latin betűs írásmód egyidejű alkalmazása is.”

³³⁷ A lehetőség azonban nem új keletű. 1970-es tanulmányában Lőrincze Lajos – mint az anyakönyvezés gyakorlati problémájára – felhívta a figyelmet a 6/1963. KE. számú utasítás 43. § (9) bekezdésére, amely értelmében az idegen nemzetiségű (anyanyelvű) magyar állampolgár szülő gyermekének utóneve a szülő nemzetiségi (anya-) nyelvén is bejegyezhető. Sőt az utasítás értelmében a külföldi állampolgár gyermek utónevének bejegyzésénél el lehetett térni attól a rendelkezéstől, amely előírta, hogy az idegen hangzású utónevét, amelynek magyar megfelelője is volt, csak magyaros formában volt szabad bejegyezni. (LŐRINCZE LAJOS, 1970, 326., Vö. még 3/1968. (TK. 52.) KE. sz. kormányelnöki utasítás: LADÓ JÁNOS, 1970, 356.)

³³⁸ Atvr. 30/B. § (1) „A választható nemzetiségi utóneveket az érintett országos kisebbségi önkormányzatok által összeállított nemzetiségi utónévjegyzék tartalmazza.

(2) Az utónévjegyzékben nem szereplő nemzetiségi utónév anyakönyvezhetőségéről az érintett országos kisebbségi önkormányzat – a megkereséstől számított 15 napon belül kiadott – állásfoglalása az irányadó.”

³³⁹ Vö. Atv. 46.§

³⁴⁰ Atv. 44.§ (3) 2. mondata; A törvény javaslatához fűzött miniszteri indokolás szerint a rendelkezéssel „megszűnik a kereskedelmi forgalomban könyv formájában hozzáférhető utónévjegyzék kötelező használata figyelemmel arra, hogy az MTA bárki számára elérhetően, a saját honlapján közzé teszi és folyamatosan frissíti az anyakönyvezhető utónevek jegyzékét.” (T/11207., 57.) Tulajdonképpen a régi

tárgyában a megkeresés azonban – a jogszabály szövege szerint – csak az anyakönyvi ügyekért felelős minisztert illeti meg, az MTA-nak a nyilatkozatra 30 nap áll rendelkezésére.³⁴¹

2. A HÁZASSÁGI NÉV

A kutatás egyik apropóját éppen az új házassági névválasztási lehetőségek megjelenése adta. Ez az utóbbi időben az egyik legnagyobb változáson átesett területe a névjognak, és amelyik a leginkább tükrözi a társadalmi váltásokat. Ebben a tekintetben az utóbbi ötven évben átvette a névváltoztatás (névmagyarosítás) indikátori szerepét.

A házassági névviselés szabályozásáig, de tulajdonképpen a 20. század közepéig az a sajátos magyar asszonynévtípus volt használatban, amely elrejtette a feleség leánykori nevét. Ez a névtípus – a férj teljes neve a „-né” toldattal – egyúttal kifejezte a nő társadalmon, családon belüli helyzetét is. Mi több, a rendi magánjog erős vagyoni jogi szemlélete is megjelent ebben.³⁴²

A 19. század végi egyházpolitikai törvények elhozták a polgári házasság jogintézményét, és az állami anyakönyvvezetést. Mindez felszámolta az állami szabályozás hiányát, még ha a hagyományos névformán változás nem is következett be.

A) A feleség neve a 19-20. században

A 60.000/1895. BM. számú utasítás 34.§-a kimondta, hogy a férjes, vagy özvegy nő a bejegyzésekben férje nevén és saját nevén említendő, a hitvesi minőségnek, valamint az özvegyiségnek a feltüntetésével. Szamel Lajos cikkében írja, hogy az ezt az utasítási rendelkezést hatályon kívüli helyező A.U. ilyen egyértelműséggel nem tartalmazta e követelményt, viszont az említett példák közül kétség kívül kiderült a gyakorlat: Szabó Istvánné született Varga Mária, vagy özvegy Kis Péterné született Virág Anna.³⁴³ Ezekből a példák közül is látszik, hogy egyedülálló névviselési formával állunk szemben.

---

utónévkönyv kötelező használata már az Atvr. 2002-es módosításával is megszűnt, és az azóta kialakult gyakorlatot rögzíti az új törvény.

³⁴¹ Atv. 44.§ (4); Az új törvény részletes végrehatási rendelkezései ismeretének hiányában kérdésessé válik, hogyan differenciálja a jogalkotó a megkeresésre jogosultak körét. Célszerű lenne annak a gyakorlatnak a fenntartása, amely az anyakönyvvezetőnek is megengedi, hogy a kért utónév anyakönyvvezetősége tárgyában az Utónévbizottsághoz forduljon. Igaz, a hatályos Atvr. eddig még a minisztert sem nevesítette.

³⁴² Vö. a korábban leírtakkal!

³⁴³ SZAMEL LAJOS, 1993, 745.

A magyar gyakorlat nemcsak abban, hogy a családi név megelőzi a keresztnévet, hanem a feleség névviselési formájában is eltér más országokétól. A férj neve mintegy „bekebelezi” a feleség nevét. Más népeknél is előfordul a házasságra utaló toldat a névben (pl. a szlávoknál az -a, -ova), de, hogy a férjhezett nő neve a férj családi nevéből, keresztnévéből és az ahhoz kapcsolt ’-né’ toldatból álljon, magyar sajátosság.³⁴⁴ A 19. század végi szabályozás tehát ezt az egy formát ismerte: Szabó Istvánné (illetve Szabó Istvánné született Varga Mária).

A feleség névviselési formája tekintetében az első változást a Csjt. hatályba lépése jelentette. Családjogi törvényünk eredeti indokolásában is olvasható, hogy a törvény biztosítani kívánta a férfiak és nők Alkotmányon alapuló egyenjogúságát, amely a házasságon belül, a névviselés kérdésében is érvényesül. Így a Csjt. a nő számára már nem kötelezettséggé, hanem lehetőségként állapította meg férje nevének viselését, és lehetővé tette, hogy kizárólag saját nevét használja.³⁴⁵ Ez a változás megtörte az eddigi különös gyakorlat kizárólagosságát. A törvény 26.§-ában tehát ekképp rendelkezett: „A feleség vagy férje nevét viseli a házassági viszonyra utaló toldással, amelyhez a maga nevét hozzákapcsolhatja, vagy kizárólag a maga nevét.”³⁴⁶ Ezek alapján 1953-tól háromféle névforma lehetséges a férjhezett nő számára: *Szabó Istvánné*; *Szabó Istvánné Varga Mária*; *Varga Mária*. A szakaszhoz fűzött részletes indoklás szerint a Csjt. ezzel is szakítani kívánt az addigi szokással, és szabályozással, nevezetesen a férj kivételezett helyzetével a családon belül.

A feleség névviselése tekintetében további forma választási lehetőséget jelentett az 1974. évi I. törvénnyel beiktatott módosítás. Ekképpen változott a Csjt. 26. §-ának (1) bekezdése:

„A feleség a házasságkötés után választása szerint

a) a férje teljes nevét viseli a házasságra utaló toldással, amelyhez a maga teljes nevét hozzákapcsolhatja, vagy

---

³⁴⁴ Ugyanakkor nem lehet elhallgatni, hogy ezen kívül számtalan formában – akár jogi jellegű (szöveg)környezetben is – megnevezhették a magyar asszonyokat az évszázadok folyamán. Fercsik Erzsébet a 17-18. századi boszorkányperekből gyűjtött adatai alapján számos asszonyneveztési típust mutatott be, amelyekben a „-né” toldatos forma mellett (ez is öt változatban) az özvegye/felesége, illetve saját név után is megjelölték az asszonyokat. (Vö. FERCSIK ERZSÉBET, 2003, 115-122.) Ugyancsak ő egy későbbi tanulmányában összegezte a korai névformákat. (FERCSIK ERZSÉBET, 2005, 31-38.) Az erdélyi sokféle asszonynévformákat mutatta be B. Gergely Piroska 1993-ban megjelent munkájában. (B. GERGELY PIROSKA, 1993, 118-125.)

³⁴⁵ Vö. Csjt. eredeti szövegének indokolása – CompLex Jogtár

³⁴⁶ Vö. Csjt. eredeti szövege

b) a férje családi nevét viseli a házasságra utaló toldással és ehhez a maga teljes nevét hozzákapcsolja, vagy

c) férje családi nevéhez hozzákapcsolja saját utónevét, vagy

d) kizárólag a maga teljes nevét viseli.”

A módosítással tehát a következő lehetőségek közül választhatott a feleség: *Szabó Istvánné; Szabó Istvánné Varga Mária; Szabóné Varga Mária; Szabó Mária; Varga Mária.*

B) Új választási lehetőségek

1974-ben két formával bővült tehát a lehetséges variációk köre, amelyek harminc évig nem változtak. A házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény módosításáról szóló 2002. évi XLIV. törvény újabb, és immár a férj számára is választható formákat vezetett be. A 2004-ben hatályba lépett 2002-es módosításig hatályos jogunk csak a felség számára tette lehetővé, hogy a házasságkötés után megválaszthassa névhasználatát. Ennek következtében, mint a fenti példákban látható, megtarthatta saját nevét, vagy pedig a házasságra utaló formák közül választhatott. A férj neve a házasságkötés következtében nem változhatott, addig. E változás is az Alkotmánybíróság névhatározatának volt köszönhető, amelynek érdemes előzményeit megvizsgálni.

1994-ben az Emberi Jogok Európai Bírósága szokatlan ügyben hozott döntést. Egy svájci férfi azt sérelmezte, hogy országa joga nem teszi lehetővé számára, hogy családi nevét felesége családi nevével összekötve viselje, miközben ugyanezt fordított esetben a felesége oldaláról semmi sem akadályozná. Az Emberi Jogok Európai Bírósága az ügyben csekély szótöbbséggel bár, de elmarasztalta Svájcot.³⁴⁷ A Bíróság – a szükségesség és arányosság tesztjének elveihez hasonlóan – arra alapozta döntését, hogy az Európa Tanács tagjainak egyik fő célja közé tartozik a nemek egyenrangúságának érvényesítése, amely korlátozására csak valamely rendkívüli nyomós indok adhat okot. A Bíróság nem fogadta el Svájc azon védekezését, hogy a szabályozás sérelmezett módja a család egységének védelmében szükséges, és hogy államigazgatási úton lehetősége van a kérelmezőnek a névváltoztatásra. A Bíróság szerint a svájci hatóságok diszkriminatív eljárása nélkülözötte az ésszerű, objektív indokokat, ekként az Emberi Jogok Európai Egyezményének a családi élet védelméről

---

³⁴⁷ GRÁD ANDRÁS, 2003, 15.

szóló 8. cikkével összefüggésben megsértették az Egyezménynek a diszkrimináció tilalmát kimondó 14. cikkét.³⁴⁸ Kőrös András *A névviselés szabályainak változása* című cikkében megemlíti, hogy az Emberi Jogok Európai Egyezményén kívül más nemzetközi emberi jogi dokumentumok is előírják az egyenlő jogok biztosítását a nők és férfiak számára, ami a névviselésre is kiterjed. A nőkkal szembeni megkülönböztetés minden formájának felszámolásáról 1979. december 18-án New Yorkban elfogadott egyezmény szerint *„a Részes Államok [...] kötelesek a férfiak és nők egyenlőségének alapján biztosítani [...] azonos személyes jogokat a férj és feleség viszonylatában, ideértve a családi név, a szakma és a foglalkozás megválasztásának jogát is”* [16.cikk 1.g) pont]. A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egységokmánya ugyancsak hangsúlyozza, hogy a törvénynek hatékony védelmet kell biztosítani bármilyen megkülönböztetés, így a személyek neme szerinti megkülönböztetés ellen is (26. cikk). Néhány európai állam szabályozási rendszere már lehetővé teszi, hogy a férj neve is változzon a házasságkötés után. Így például Franciaországban a férj hozzákapcsolhatja nevéhez felesége családi nevét; Belgiumban a férj „kiegészítheti” a saját családi nevével a felesége családi nevét; Svájcban a férj nevét használják családi névként, de engedély alapján használhatják a feleség családi nevét is házassági névként.³⁴⁹ 2001-ben a Magyar Alkotmánybírósághoz érkezett egy olyan indítvány, amely a Csjt. azon szakaszát (26.§) támadta, amely a feleség névviselését szabályozta. Az indítványozó sérelmezte, hogy a nevezett szakasz kizárja, hogy a férj a házasságkötést követően bármilyen formában is felvegye felesége családi nevét. Az Alkotmánybíróság egyesítette az ügyet más, korábbi, a névviseléssel kapcsolatos jogszabályokat támadó indítványokkal, és az 58/2001 (XII. 7.) AB határozatban megállapította, hogy *„mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenes helyzet jött létre annak következtében, hogy az Országgyűlés a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény 26.§-ában nem tette lehetővé, hogy a házasságkötést követően a férj is viselhesse felesége családi nevét.”*

A határozat hivatkozott a névjognak az emberi jogok fogalmi körébe tartozására, a férfi-női egyenjogúság sérelmére, amely a férj házassági névválasztásának megvonása által következett be, illetve Magyarország nemzetközi szerződésekből folyó kötelezettségére. Ezen kívül az Alkotmánybíróság konkrétan utalt az Emberi Jogok Európai Bírósága

---

³⁴⁸ GRÁD ANDRÁS, 2003, 12.

³⁴⁹ KÖRÖS ANDRÁS, 2003, 37-42.

előtt lefolytatott svájci férfi esetére (Burghartz v. Switzerland-ítélet).³⁵⁰ Az Alkotmánybíróság felhívta az Országgyűlést, hogy szabályozási kötelezettségének 2002. december 15-ig tegyen eleget.

Az alkotmányos kötelezettségnek megfelelően 2002 őszén két, egymással szorosan összefüggő törvényjavaslat került a Tisztelt Ház plénuma elé. A javaslatok alapján az Országgyűlés elfogadta a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény módosításáról szóló 2002. évi XLIV. törvényt, valamint az anyakönyvekről, a házasságkötési eljárásról és a névviselésről szóló 1982. évi 17. törvényerejű rendelet módosításáról szóló 2002. évi XLV. törvényt.

A Csjt. és az Atrv. megváltoztatása leginkább a házassági névviselést és ennek kapcsán a házasságban született gyermek nevét érintette. A módosításokat az alkotmánybírósági határozatból fakadó kötelezettségen kívül a hazai és a nemzetközi jogszabályi környezet jelentős változásai, és a szabályozás széttagoltsága tette szükségessé, különösen a rendszerváltás óta.³⁵¹ Tehát a módosítások következtében a következő választási lehetőségek állnak rendelkezésre az ifjú párnak a házasságban viselni kívánt nevük megválasztása esetére a Csjt. 25. § (1) bekezdése alapján:

„A feleség a házasságkötés után

a) kizárólag a maga teljes nevét viseli, vagy

b) a férje teljes nevét viseli a házasságra utaló toldással, amelyhez a maga teljes nevét hozzákapcsolhatja, vagy

c) a férje családi nevét viseli a házasságra utaló toldással és ehhez a maga teljes nevét hozzákapcsolja, vagy

d) a férje családi nevéhez hozzákapcsolja a saját utónevét.

(2) A férj a házasságkötés után

a) kizárólag a maga teljes nevét viseli, vagy

b) a felesége családi nevéhez hozzákapcsolja a saját utónevét.

(3) A férj, illetve a feleség a házasságkötés után házassági névként családi nevüket is összekapcsolhatja, hozzáfűzve a saját utónevét.

(4) A házasulóknak az (1)-(3) bekezdés szerinti névviselésről meg kell egyezniük. Ennek során figyelemmel kell lenni arra, hogy - a (3) bekezdésben foglalt kivétellel - csak az egyik házasuló veheti fel házassági névként a másik családi nevét [(1) bekezdés b)-d)

---

³⁵⁰ GRÁD ANDRÁS, 2003, 12.

³⁵¹ Vö. UGRÓCZKY MÁRIA, 1997, 17.; FARKAS TAMÁS, 2003, 136.

pont, (2) bekezdés b) pont], illetve a házassági név családi nevekből képzett része legfeljebb kéttagú lehet.”

Az alábbi táblázat e jogszabályváltozás nyújtotta lehetőségek példáit, valamint ezzel összefüggésben az e házasságban születő gyermek lehetséges névvariációit mutatja be:

Szabó István	Varga Mária	Gyermek neve
Szabó	Varga	Szabó, vagy Varga, vagy Varga-Szabó, vagy Szabó-Varga
Varga	Varga	Varga
Szabó	Szabó	Szabó
Szabó-Varga	Szabó-Varga	Szabó-Varga
Varga-Szabó	Varga-Szabó	Varga-Szabó
Szabó	Szabó-Varga	Szabó, vagy Szabó-Varga
Szabó	Varga-Szabó	Szabó, vagy Varga-Szabó
Varga-Szabó	Varga	Varga, vagy Varga-Szabó
Szabó-Varga	Varga	Varga, vagy Szabó-Varga
Szabó	Szabóné Varga Mária	Szabó
Szabó	Szabó Istvánné	Szabó
Szabó	Szabó Istvánné Varga Mária	Szabó

1. táblázat: A házassági névformák és a gyermeknek adható nevek Szabó István és Varga Mária nevű képzelt személyek házassága után (saját összeállítás).

C) Melyiket a sok közül?

A 2004. január 1-jén hatályba lépett módosítások után kiszélesedett házassági névválasztási lehetőség a rendelkezések „gyakorlati hasznosulásának” feltárását kívánhatják meg, annál is inkább, hiszen a kutatás részbeni célja egy, a jog világán némiképp túlmutató vizsgálat volt. Ennek az igénynek eleget téve 2007 nyarán egy szűk, lehetőségek szabta felmérés indult a következő kérdések válaszainak kiderítésére: Az egyes választható hivatalos házassági névformák miként jelennek meg a gyakorlatban, azaz ki, *miért* választja őket? Milyen a népszerűségük, azaz *mennyien* választják az egyes névformákat? Valamint, a jogalkotó az új házassági névválasztási lehetőségek bevezetésével csupán csak az Alkotmánybíróság által kimondott jogszabály-változtatási kötelezettségének tett eleget, *vagy társadalmi igényekre is választ adott?*

A kérdések megválaszolására a társadalomtudományokban bevett kérdőívezés módszere kínálkozott a legalkalmasabbnak, mivel e kérdésben leíró, magyarázó illetve felderítő céllal a legcélszerűbb vizsgálatot folytatni.³⁵² A másik oka a kérdőív alkalmasságának, hogy a név viselésének vizsgálata nagyméretű minta figyelembevételét igényli. Mivel mindenki visel valamilyen nevet, ami óriási mennyiségű adatot jelent, így elengedhetetlen a névviselés egyes részterületeit kiemelni, csak bizonyos összefüggésben vizsgálni a neveket. A névválasztás és a név megváltozása képezik a

³⁵² Vö. BABBIE, EARL, 2003, 274.

névviselés területén belül azokat a szűkebb tartományokat, amelyek alkalmasak az adott kutatás lefolytatására. A vizsgált terület szűkítése mellett tehát a minta kiválasztás is fontos a felteendő kérdések megfogalmazásában. A névtani irodalomban leginkább egy-egy települést vesznek a minta alapjául. Ezzel az adott közösség névállományát térképezik fel. Egy ilyen kisebb egység kiválasztása érthető, s emellett, hogy elsősorban az adott településre vonatkoztatható következtetések vonhatók le, bizonyos tekintetben (tendenciák) régiós vagy országos konzekvenciákat is megmutathatnak.³⁵³

A névválasztás – a jogszabályi kötöttségek ellenére is – egy szabad, belső motiváción alapuló folyamat, s az, hogy milyen megfontolás áll a névválasztás mögött, kérdőívekkel lehet feltérképezni. Válaszként megjelenhet a hagyománytisztelet, családi szokások, irodalmi vagy más hatások, divatjelenségek, más kultúrák hatásai. A névtani szakirodalomban szép példákat találunk arra vonatkozóan, hogy milyen tendenciák figyelhetők meg a házasság megkötésekor történő névválasztásban. Egy ilyen példa Laczkó Krisztináé, aki a budapesti asszonyneveket vizsgálta.³⁵⁴ Lackó Krisztina 1995-ben végezte a kutatását, amely során az akkor hivatalos öt házassági névforma megítélését és választásának motivációit vizsgálta. Raátz Judit is hasonló jellegű kutatást végzett 2002-ben, de már az új névformák is megjelentek a vizsgálatban, amelyet egyetemi és főiskolai hallgatók körében végzett.³⁵⁵ A szerző a névjogi szabályok tanulmányozása után arra volt kíváncsi, vajon hogyan vélekednek ezekről az új lehetőségekről a mai huszonévesek, a leendő házassági névviselők és leendő szülők. A hallgatók kiválasztásakor igyekezett humán és reálszakon tanulókat egyaránt bevonni.

E példák nyomán indult a 2007-es debreceni felmérés az alábbi eredményekkel.

a) A házassági nevek megítélése Debrecenben és környékén 2007-ben

A ma választható házassági névformákról alkotott vélemény, azok választása motivációinak felderítésére megfogalmazott kérdőívvel elsősorban Debrecenben, illetve a város környékén folyt az adatgyűjtés. Debrecen vizsgálata minden szempontból indokolt, hiszen az Észak-Alföldi Régió központja, az ország második legnépesebb

---

³⁵³ Fercsik Erzsébet 2002-ben megjelent tanulmánya bevezetőjeképpen összefoglalta a házassági nevek felmérésének addig alkalmazott módszereit: anyakönyvi adatgyűjtés, kérdőívezés, adatközlők kikérdezése, személyes megfigyelés, más célú adatbázisok elemzése. (Vö. FERCSIK ERZSÉBET, 2002, 99-100.)

³⁵⁴ LACKÓ KRISZTINA, 1996, 161-167.

³⁵⁵ RAÁTZ JUDIT, 2002.

városa, kulturális és felsőoktatási központ. A környező, a régióban található településeken is folyt a felmérést azzal a céllal, hogy – a szakirodalmi példákkal ellentétben – ne csak egy település névviselési tendenciái kerüljenek megvilágításra, hanem egy nagyobb földrajzi egységé is, amely *talán* alkalmasabb arra, hogy az országra vonatkozó következtetéseket levonhassunk.

A kérdőív három nagy egységből állt (1. 1. sz. *melléklet*).

Az első kérdéskör a válaszadó személyére vonatkozott (nem, kor, családi állapot, ha már házas (volt), házasságát mikor kötötte, születési hely, gyerekkori lakóhely, tartózkodási hely, jelenlegi lakóhely, legmagasabb iskolai végzettség, foglalkozási terület, munkanélküli-e).

A második kérdéskör az egyes választható házassági névformák véleményezésére irányul. Mivel a névválasztás egy meglehetősen szubjektív folyamat, egyéni indokok állnak a háttérben, először nyitott kérdések feltétele látszik célszerűnek. Ez annál is inkább indokolt, mert a névválasztó, a válaszadó az adott névformáról kialakított saját véleményét szeretnénk megismerni. S ez esetben nem volna célszerű lehetséges válaszokkal befolyásolni a válaszadót. Azonban egy nyomós érv a feleletválasztós kérdőív mellett szólt, nevezetesen az egyszerűbb kitölthetőség. Mivel ez a kérdőív mondhatni mindenki számára relevanciával bírt, így szükséges volt figyelembe venni, hogy minél könnyebben kitölthető legyen, illetve relatíve gyorsan lehessen válaszokat adni. Mindez azt kívánta meg, hogy előre megfogalmazott válaszok közül választhasson a válaszadó. Így az egyes házassági névformáknál a szakirodalomban olvasható és a józanész diktálta legtalálhatóbb jellemzőket kellett felsorolni, amelyeket figyelembe véve adta meg választát a kérdőív kitöltője. Természetesen egy „egyéb” rovat is nyitva maradt az önálló szempont kifejtésére. Az egyes névformák leírása (pl. a férj vezeték és utóneve és a „-né” toldat) mellett példák is megjelentek, hiszen így könnyebben volt azonosítható a szóban forgó névforma. A példák Kovács István és Széplaki Éva esteleges házasságkötésekor választható névformákat jelenítették meg, azokat, amelyek e két kitalált névből képezhetők. Ezt követően a válaszadó az egyes névtípusnál felsorolt jellemzőt értékelhette egy 1-től 5-ig terjedő skálán, hogy mennyire befolyásolta őt az adott jellemző a névválasztásban, és milyen irányban, azaz negatívan vagy pozitívan hatott-e rá. A következő kérdések a házassági nevek választásához kapcsolódtak. A válaszadóknak meg kellett jelölniük, hogy mely házassági névformát választották, vagy választanák, s milyen indokokkal. Majd ennek háttérére kérdezett rá, azaz befolyásolta-e a válaszadót valaki más személy családjából, ismeretségi köréből

vagy önállóan választotta az adott nevet. A házas válaszadók esetleges névmódosítási szándékukról is nyilatkozhattak. Külön kérdésben szerepelt az, hogy a válaszadó honnan, milyen forrásból ismerte az egyes névformákat: jogszabályból, anyakönyvvezetőtől, médiumokból, ismerőseitől, stb.. Majd arra is kitért a kérdőív, hogy bizonyos nem hivatalos névformákat hivatalossá tenne-e a válaszadó. Három formát sort fel (a példákkal élve): K. Széplaki Éva, Kovácsné Sz. Éva, Kovácsné Éva.

A harmadik kérdéskör a gyermek névviselésére vonatkozott. (Milyen vezetéknevet visel, viseljen gyermeke?) Ezt zárt formában volt érdemes megkérdezni a kisszámú lehetőségek miatt (apa családi neve, anya családi neve, szülők családi nevei – kettős családi név). Itt is jelezhetette a válaszadó, hogy milyen ok miatt adná gyermekének a választott nevet.

Értékelés

A közel három hetes lekérdezés során (2007 júniusa) 121 darab kitöltött, értékelhető kérdőív érkezett vissza. A megkérdezettek 19,8%-a (24 fő) férfi, 80,2%-a (97 fő) nő volt. A nemek aránya mutatta azt is, hogy a férfiak kevésbé érzik érintettnek magukat egy házassági névvel kapcsolatos kérdéssorra való válaszolásban. A legidősebb válaszadó 1927-ben, a legfiatalabb 1990-ben született, tehát 17 és 80 év között oszlott meg a kérdőívet kitöltők életkora. A fiatalok, fiatal felnőttek (15-24 év) aránya 44,62% (54 fő), a felnőtteké (25-60 év) 54,54% (66 fő) és az időskorúaké (60- év) 0,8% (1 fő) volt.

Valamennyi megkérdezett kapcsolódott valamilyen mértékben Debrecenhez és környékéhez, vagy mert itt él (51,2%), vagy mert itt dolgozik, tanul. Természetesen így kerülhettek a mintába. Ettől függetlenül a megkérdezettnek meg kellett jelölnie, melyik településen van lakhelye. A válaszok alapján az adott települést a következő típusokba soroltam be (2. táblázat):

Településtípus	fő	%
Budapest	1	0,8
Nagyváros/megyeszékhely	80	66,7
Közepes város (30 ezer lakos fölött, de nem megyeszékhely)	1	0,8
Kisváros (30 ezer lakos alatt)	10	8,3
Község	28	23,3
válaszhiány	1	

2. táblázat: A felmérésben résztvevők lakhely szerinti megoszlása. Adatok forrása: saját felmérés. A kérdőív kitöltőinek 64,2%-a hajadon illetve nőtlen, 25%-a házas, 9,2%-a elvált és 1,7%-a özvegy volt családi állapotukat tekintve. A házasok illetve elváltak 1945 illetve

2006 között kötötték a házasságukat, a legtöbben (15,4%) 1989-ben. A házasságkötés időpontja a választási lehetőségek hatályba lépésének szempontjából bírt relevanciával.

Az iskolai végzettség tekintetében is vegyes képet mutatott a minta (3. táblázat):

végzettség	fő	%
8 általános iskolai osztály vagy kevesebb	34	28,3
Szaktanácsképző	7	5,8
Szakközépiskola	11	9,2
Gimnázium	27	22,5
Főiskola	19	15,8
Egyetem	22	18,3
válaszhiány	1	0,8

3. táblázat: A felmérésben résztvevők iskolai végzettség szerinti megoszlása. Adok forrása: saját felmérés.

Legnagyobb arányban a 8 vagy kevesebb általános iskolai osztály végzettek képviseltetik magukat, ezek javarésze azonban érettségi előtt álló fiatal volt.

Az egyes házassági névformák értékelésére minták alapján került sor:

Széplaki Éva

A példák sorát a leánykori név kezdte. Ez a feleség (menyasszony) saját, születéskor kapott neve. Ez jellemzően az a név, amely a legtöbb esetben eshet át változáson, eltekintve attól, amikor a nő a házasságban is meg kívánja tartani. A válaszadók a leánykori név megtartását zömmel pozitívan értékelték: 68,8%-uk előnyösnek tartotta ezt, és csaknem 30%-uknak az, hogy megtarthatják eredeti nevüket, kifejezetten befolyásoló tényezőt jelentett a választás, illetőleg a megtartás mellett. Csaknem kétharmaduk ugyancsak pozitívan értékelte, hogy e névforma a nő önállóságát fejezi ki, tehát a nő a házasságkötés ellenére sem veszti el szuverenitását, nem lesz férje alárendeltje, ami nevében is megmutatkozik. E név megtartásában jelentősen közrejátszik az is, hogy ez már egy megszokott név, sőt az is, hogy szeretik a leánykori nevüket. E két pszichikai jellemzőt 64,2%-uk értékelte pozitívan. Az érzelmi motivációk mellett megjelent a praktikum is. Az a tény, hogy ismert nevek esetében célszerű a nevet még a házasságkötés ellenére sem megváltoztatni, az értékelés során is visszaköszönt. A válaszadók 70%-a ezt fontosnak tartotta. Jellemzően a leánykori név megtartása mellett azok az értelmiségi pályán tevékenykedő nők döntöttek, akiket tágabb illetve szűkebb szakmai környezetükben már e néven ismertek meg. 19-en választanak/választották e névformát a válaszadók közül, akik közül 17 főnek ez a szempont pozitív értékkel bírt, s 11-őjüket jelentős mértékben befolyásolta a döntésben. A válaszok – összevetve az iskolai végzettséggel – ugyancsak alátámasztották ezt,

hiszen míg az alacsonyabb fokú képzésben részesültek 54-64%-a, addig a gimnáziumot végzetek 77, a főiskolai végzettségűek 70, az egyetemet végzetteknek pedig 83%-a pozitívan értékelte e célszerűséget. Úgyszintén a legmagasabban kvalifikáltak körében a leginkább befolyásoló tényező volt az, hogy ismertsége miatt megtartsák leánykori nevüket. Mutatta ezt az, hogy míg az általános iskolai végzettségűek 24%-ának, addig az egyetemen tanultak 45%-ának jelentősen befolyásoló tényező e szempont. Már nem annyira domináns, de mégis a leánykori név megtartásában játszik szerepet az, hogy az adott név a személyi iratokban már úgy szerepel, s azok kicserélését elkerülendő, nem választanak más nevet a házasságkötéskor. Különösen igaz ez azok esetében, akik már korábban házasok voltak, s előző házasságuk után visszavéve leánykori nevüket, nem kívánnak ismételtén átadni a névváltozással járó procedúrán, nem beszélve annak költségeiről. Az elváltak 63%-a pozitívan értékelte e jellemzőt. A leánykori névvel szemben azonban negatív jellemző is felhozható, azaz, hogy nem utal a családi állapotra. A kérdőívet kitöltők 62,4%-a ekként értékelte azt, hogy a leánykori név megtartása elfedi a családi állapotot. Ez ugyanis a mindennapi életben nem mindig célszerű, főként a gyermekek szemszögéből.

Kovács Istvánné

E konvencionális asszonynévforma az évtizedek folyamán lassan-lassan kiment a divatból. Annak ellenére állítható ez, hogy a 2006. évi népesség-nyilvántartási adatok szerint a házasságban élő nők 67,4, az özvegy nők 95,9 és az elvált nők 52,6%-a ezt a névformát viseli.³⁵⁶ Az újonnan házasulók körében egyre ritkább e házassági névforma melletti döntés.

A felmérés szerint e névforma hagyományos volta megosztotta a névválasztókat, azaz szinte ugyanannyian ítélték pozitívnak illetve negatívnak ezt a jellemzőt (50/49%), és csak a válaszadók 1/5-ének volt meghatározó ez. Az, hogy a házasságban élő nők közül sokan viselik még ezt a névformát (l. a fenti adatot), inkább visszatartó hatású a névválasztás során (52,3%-uk negatívan ítéli meg). További ellenérv a hagyományos formával szemben, hogy a férfi dominanciáját fejezi ki, nem mutatja meg a leánykori nevet és még a keresztnévét sem ismerhetjük meg a nőnek, ami a mindennapi kommunikációban kifejezetten célszerűtlen. A válaszadók 60-70%-a e jellemzőket negatívan értékelte. Mindemellett a maradék 30%-nyi pozitív válaszon is érdemes

---

³⁵⁶ Népesség nyilvántartási füzetek, 2006

elgondolkodni, hiszen a vázolt tendencia ellenére is akadtak olyanok, akik a hagyomány, illetve más szubjektív megfontolások miatt ezt a nevet választanák. Megmutatkozott ez azon pozitívan értékelt jellemzőkben is, amelyek szerint e névforma kifejezi, hogy a nő férjezett (76,6% értékelte ezt pozitívan, és 28,2%-ukat ez jelentősen befolyásolja is), valamint a nő férfihez tartozását is jelzi (65,8% szintén pozitívan értékeltelte ezt, és 26,7%-ot jelentősen befolyásol). E házassági névváltozat más névformákhoz képesti rövidsége fele-fele arányban bizonyult pozitívnak illetve negatívnak, és nem meghatározó befolyásoló tényező.

Kovács Éva

Ez a valamivel több, mint három évtizedes névválasztási lehetőség nem aratott túl nagy sikert, ugyanis a 2006-os adatok szerint a házasságban élő nőknek csupán az 5,8%-a viseli férje vezetékneve mellett születési utónevét.³⁵⁷ E névformához a kérdőív felvette a „manapság divatos” jelzőt, de a többség (54,4%) ezt negatív jellemzőként értékelt. Összességében is elég vegyes volt e névváltozat megítélése: negatívan ítélték meg, hogy nyugat-európai jellegű, valamint azt is, hogy nem mutatja nyíltan a családi állapotot, tehát nem derül ki, hogy az adott nevet viselő nő férjezett-e vagy sem, bár a válaszadók 40,6%-a szerint épp ez az előnye e formának. További kérdések is felmerültek ezzel a házassági névvel kapcsolatban. Például abban az esetben, amikor a nő e formát választja a házasság megkötésekor, akkor ezen aktus útján kvázi úgy változik meg a neve, mintha névváltoztatás következett volna be, legalábbis a kívülálló így vélheti. A gyakorlatban speciális megkülönböztetés érvényesül ezen formával szemben, ami a házasság felbontása illetve újabb házasságkötés kapcsán jelentkezik. Ezt a házassági nevet – ellentétben a hagyományos „-né” képzős változatokkal – a nő a következő házasságába is továbbviheti. Ez azt jelenti, hogy az ilyen formában szerzett név *saját névként viselkedik*. Ez az eset ritka, de előfordul: az elvált vagy özvegy nők az újabb házasságkötésnél nem mondanak le előző férjük családi nevééről, hanem azt is, vagy csak azt használják tovább (32, illetve 121 eset).³⁵⁸

E névforma a hagyományos „-né” képzős házassági nevek rövidítésének is tekinthető. Ez a jellemzője megosztotta a válaszadókat, s nem is befolyásolta őket a választásban. Mindezzel ellentétben pozitívan értékelték azt, hogy jelen névtípus élőbeszédben gyakori (58,3%), és hogy kifejezi a családi összetartozást (73,1%). Szintén ekként

³⁵⁷ Népszámlálás nyilvántartási füzetek, 2006

³⁵⁸ Népszámlálás nyilvántartási füzetek, 2006

ítélték meg azt is, hogy ez a név a családtagokkal egyenértékű pozíciót jelöl (68,6%), holott éppen ezzel a névtípussal szemben szokták a nők kifogásolni: „nem vagyok a férjem testvére.”

Kovácsné Széplaki Éva

Az újonnan házasulók között egyre többször fordul elő, hogy a férjnek csak a családi nevét veszik fel “-né” toldattal, és mellette születési családi és utónevüket használják. A példa szerint: Kovácsné Széplaki Éva. Tagadhatatlan, hogy napjainkban ez a legnépszerűbb házassági névforma, s ezt a felmérés is visszaigazolta, ugyanis valamennyi e névnél feltüntetett jellemzőt jelentős mértékben pozitívan értékelték a kérdőív kitöltői. A válaszadók kétharmada számára maga a népszerűség ténye is pozitív értékkel bír, s a többséget befolyásolja is ez a választás során. E név felvétele mögött gyakran az a megfontolás áll, hogy a leendő feleségnek tetszetős leendő férje családi neve (79,2% pozitívan ítélte meg e jellemzőt), ezért szívesen viselné azt a házasságban. Úgyszintén pozitív, hogy ez a névtípus hagyományos elemet, azaz „-né” toldatot tartalmaz (66,7%), az, hogy gyakran fordul elő (68,3%), vagy az, hogy mindkét házastárs nevét tartalmazza (84,4%), illetve, hogy megmutatja a nő keresztnévét (89,1%). A leginkább előnyösnek tartott jellemzője ennek a névnek, hogy mindent kifejez, azaz, hogy a nő férjezett, de ugyanakkor leánykori nevét is megismerhetjük. Ezt a válaszadók 94,7%-a pozitívnak jelölte, s 46,6%-ukat kifejezetten jelentősen, 28,4%-ukat pedig jelentősen befolyásolja e tény a választásban.

Kovács Istvánné Széplaki Éva

Ez a névforma mind a két házastárs nevét magába foglalja, s szintén hagyományosnak mondható. Érdekes, hogy e jellemzőjét, azaz, hogy hagyományos, ennél a névtípusnál a válaszadók többsége (60,8%) negatívan értékelt. Azok a jellemzők, hogy e név is megmutatja, hogy férjezett a nő, megismerhető a keresztnév, kifejezi a férfihez tartozást, 66-76%-ban pozitívként minősült a kitöltők körében. A válaszok kétharmada ugyanígy értékelté azt is, hogy a férj neve mellé állított leánykori név a nő családon belüli önállóságát fejezi ki.

Látszatra tehát e névforma is kedvező megítélésnek örvend. Azonban egy fontos momentum mégis ellene szól: a válaszadók közül sokan az egyéb jellemző mellett megjelölték, hogy e névforma túl hosszú. Valóban, két nevet kell egymás után leírni, vagy elmondani, ami lassítja a kommunikációt. E forma rövidítéseként jelentkezett a

Kovácsné Széplaki Éva névváltozat az 1974-es módosításkor. Révész Katalin érdekes megjegyzést tett e típussal kapcsolatban kutatását összegző munkájában: „Rendkívül különösnek tartom, hogy 1974 előtt senki nem élt ezzel a hagyományos, mégis egyéniséget, saját nevet őrző névformával. Különösen az teszi furcsává a kapott eredményt, hogy 1974 előtt házasságot kötő nők, oly nagy százaléka elégedetlen a tulajdonképpen kényszeresen választott változattal. Véleményem szerint elképzelhető, hogy sok anyakönyvvezetőnek (és ezáltal ifjú asszonynak is) elkerülte a figyelmét e névtípusnak a létezése. A családjogi törvény ugyanis – elég félrevezető módon – egyetlen a, pontban vonja össze a Nagy Jánosné- és a Nagy Jánosné Kiss Mária-féle típusokat. Az 1974 előtt házasodó alanyaimnak majdnem száz százaléka állította határozottan, hogy az «ő idejében» még csak két névforma volt hivatalos. Talán a variációk felszaporodása miatt olvassák most valamivel részletesebben, körültekintőbben ezt a dokumentumot, és ez lehet az oka annak, hogy 1974 után szörványosan mégis előfordul ez a névtípus.”³⁵⁹ Ez a névtípus a 2006-os országos adatok szerint sem túl gyakori, a házások között arányuk alig 0,2%.³⁶⁰

Kovács-Széplaki Éva / Széplaki-Kovács Éva

A házassági névváltozatok között ez a típus a legújabbak közé tartozik, 2004. január 1-je óta választható. Ezt az újdonságot a megkérdezettek többsége negatívan ítélte meg, és a választásban is kevésbé befolyásolja őket. Tehát idegenkednek (még) ettől az új formától. Mindemellett e névforma divatos, egyre többször találkozni vele, s nem egy közszereplő választja e nevet még akár a névváltozást is felvállalva. Úgy tűnik azonban, hogy a válaszadók körében ez sem volt túl meggyőző: a „divatos” jelzőt 61,8, a „közismert emberek is viselik” jelzőt pedig 65,1%-os arányban találták negatívnak. A további megadott sajátosságok is negatív besorolást kaptak, ami szintén az idegenkedésre utal, s rámutat e névtípus hiányosságaira: ennél a névnél nem lehet tudni, hogy melyik elem a feleség, s melyik a férj eredeti neve. Sőt, az sem egyértelmű, hogy házassági névről van-e szó, ugyanis kettős családi név más okból is képződhet. Bár maga az a tulajdonság, hogy elfedi a családi állapotot, mégis utalhat rá, előny is lehet – miként az sok e nevet választó megjegyzéséből kiderült. Azonban a válaszolók csaknem háromnegyede negatívan értékelte ezt. E névváltozat ellen szólt az, hogy hosszú, bonyolult, össze nem illő elemekből álló nevek keletkezhetnek. Igaz, mivel választható

³⁵⁹ RÉVÉSZ KATALIN, 2001, 64.

³⁶⁰ Népszámlás nyilvántartási füzetek, 2006

a forma, ezek elkerülhetők.³⁶¹ Sokak éppen azért döntenek e forma mellett, mert nem tartalmazza a „-né” asszonynévképzőt. S az is pozitívumként jelentkezett, hogy a név a házastársak egyenrangúságát fejezi ki (57,9%).

A férfiak házassági nevei

Miként már esett róla szó, 2004. január 1-jével jelentős változás következett be a házassági névviselés szabályok terén, ugyanis ekkor léptek hatályba azok a rendelkezések, amelyek a névválasztás jogát kiterjesztették a férfiakra is. Ettől az időponttól kezdve – a 2002-es módosításoknak köszönhetően – házasságkötéskor immár nemcsak a menyasszonynak, hanem a vőlegénynek is módjában áll, hogy meghatározza, milyen nevet kíván viselni a házasság folyamán. Két lehetőség adott: vagy felsége vezetékneve mellett saját, születéskor kapott keresztnévét viseli, vagy – az utolsó asszonynévhez hasonlóan – saját illetve felesége családi nevét összefűzik kötőjellel kettős családi névvé. A kérdőívekben e névváltozatok is helyet kaptak.

Kovács-Széplaki István / Széplaki-Kovács István

Ez a névvariáció tehát az egyik új lehetősége a férfiaknak, akik szeretnék feleségük nevét viselni. Ebben az esetben – ahogy a példa is mutatja – a két fél családi nevét kötheti össze. Ez az újszerű, nem hagyományos forma 71,9%-ban negatívnak minősült a kérdőívet kitöltők körében. S az a jellemző, hogy divatos e forma, szintén (65,6%-ban) negatív értékkel bírt, csakúgy, mint az, hogy ismert emberek is viselik (74,2%). Az utolsóként tárgyalt asszonynévhez hasonlóan, e névnél sem lehet elkülöníteni, melyik elem, melyik felet takarja (76,3%-ban negatív), illetve az is ellene szól, hogy nem egyértelműen utal a családi állapotra (80,2%-ban negatív). Az sem kedvező, hogy bonyolult, hosszú nevet eredményezhet. Az, hogy ez a névtípus is a házastársak egyenrangúságát fejezi ki, fele-fele arányban minősült pozitívnak, illetve negatívnak. Mindössze az esett kedvező megítélés alá (59,1%), hogy ezzel a formával a férj megtisztelti feleségét, s mintegy – a névben is megmutatva – egyenrangú félnek tekinti őt.

---

³⁶¹ Raátz Judit érdekes példákkal illusztrálja ezt: Szegény-Király, Kormos-Korpás, Vörös-Fekete, Budai-Királyfi, Száraz-Boros, Vörös-Boros, Fehér-Boros, Vitéz-Katona, Som-Bokor, Török-Tatár. (RAÁTZ JUDIT, 2002)

Széplaki István

A Kovács Éva formának a férfi megfelelője ez a névtípus, azaz a férj felesége családi neve mellett viseli születési utónevét. Az előző példa mellett ez a másik lehetőség áll a férfiak előtt a házassági névválasztásban. A kérdőívben e forma is hasonló értékelendő jellemzőket kapott, s a fentihez hasonló eredmények is születtek. Ugyanazok az elutasító vélemények jelentkeznek. Negatív hatású e névforma újszerűsége (81,3%), divatos volta (74,7%), az, hogy ismert emberek is viselik (83,2%), hogy nem egyértelműen utal a családi állapotra (75%), idegen, szokatlan (81,1%). Még azt is negatívan értékelték, hogy e név célszerű lehet akkor, ha a feleségnek különleges neve van (70,2%). Csaknem 80%-ban az is a forma ellen szól, hogy ezzel – ezúttal – a férj neve tűnik el. S az előző lehetőséghez hasonlóan fele-fele arányban pozitív, illetve negatív, hogy a férj e választással megtiszteli feleségét.

Mindezekből leszűrhető, hogy ezek az új házassági névformák a válaszadók többségének nem nyerték el a tetszését. Nem ismerik őket, idegenkednek tőlük. Így már most választ lehet adni a bevezetőben feltett kérdésre: a jogalkotó e névtípusok választhatóvá tételével *megelőzte* a társadalmi igényeket. Ez akkor is alappal állítható, ha azt vesszük figyelembe, hogy magának az alkotmánybírósági névhatározatnak a kiváltója is a társadalom tagjai közt jelentkező igény volt. Ezzel az új szabályozással a jogalkotó – igazodva az Európai országok gyakorlatához – valóban megteremtette a házasfelek közötti egyenlőséget, azonban mégsem mondhatjuk, hogy figyelme mindenre kiterjedt. Raátz Judit hívta fel a figyelmet arra, hogy bár az új házassági névformák esetében is érvényesül az az elv, hogy a házassági név csak kéttagú lehet, azonban a keletkező nevek hosszúsága mégsem korlátozódik egyértelműen. „A jogalkotók arra nem gondoltak, hogy a kettős családnevek elterjedésével egyre hosszabbá válhatnak a hivatalos nevek. Hiszen egy kettős családnevű férj nevéhez illesztett –né toldalék + a leánykori név minden megkötés nélkül használható. Egy valós példa: Kasnya-Kovácsné Bakacs Judit.”³⁶² Persze „felmenthetjük” a jogalkotót, hiszen a házassági nevek esetében szabad a választás a formák között, s mindenki „magára vessen” ha túl hosszú nevet választott.

---

³⁶² RAÁTZ JUDIT, 2004, 71.

Az adatokból kiderül, hogy a debreceni felmérés eredményei tendenciájukban, sok helyen közel azonos mértékben az országos adatokkal hasonlatosak. A legnagyobb eltérés éppen a legnépszerűbb névforma, a Kovácsné Széplaki Éva név esetében mutatkozott, amelynek oka, hogy a megkérdezettek inkább a fiatalabb nők közül kerültek ki, akik az elmúlt két évtizedben kötötték házasságukat. A teljes mintával összevetve (azaz figyelembe véve a férfiakat is, akik feleségük nevééről is nyilatkoztak) azonban közel azonos eredményt kaptunk: e névtípust a házasok közül 24,6, az elváltak közül 7% választotta, özvegyek közül senki sem viselte. Egy válaszadó pedig 1970-ben kötötte házasságát, így akkor nem választhatta e névformát, de amikor lehetősége nyílt rá a Belügyminisztérium által engedélyeztette e forma viselését.

A felmérés arra is rákérdezett, hogy a házasságkötéskor hogyan születik az egyes névformák melletti döntés, azaz önállóan, vagy más befolyás hatására választanak. A válaszadók 77,6%-a önállóan döntött, amikor nevet választott, illetve egyedül kíván nevet választani. 18,4%-uk közösen, párjukkal együtt határozzák meg, hogy mely nevet viseljük a házasságban. Ez többnyire azt jelenti, hogy általában a férfiak szeretnék, hogy feleségük valamilyen formában vegyék fel az ő nevüket, s ez akkor is elmondható, ha a leendő feleség önállóan döntött. A megjegyzésekből kiderült, hogy a nők is – többnyire a hagyományra hivatkozva – szívesen használják férjük nevét. A döntéshozatalban elenyésző hatása van a felmérés szerint a környezetnek, az ismerősök, barátok javaslatai mindössze a válaszadók 2,6%-ánál játszott szerepet. A kérdőív kitöltőinek 88,9%-a a házasságkötés előtt tisztában volt, hogy milyen névformák közül választhat. 43,1%-uk a barátaik, ismerőseik által ismeri a névtípusokat, 34,9%-uk a médiából, sajtóból, 19,2%-uk jogszabályból, 15,6%-uk az anyakönyvvezetőtől. Elenyésző mértékben, de a világhálón is találkoztak a választható lehetőségekkel. Olyan is akadt közülük, aki e kérdőív által szerzett tudomást ezekről a névtípusokról.

A megkérdezettek fele elégedett volt használt házassági nevével, ezért nem választana másikat, 28,3%-uk sem tenné ezt, mert már így ismerik. Viszont 26,1%-uknak tetszettek az új névformák, s ezért szívesen választanának másikat, 39,1%-uk ezt azért tenné, mert saját nevét használná inkább. Mindez tehát azt mutatja, hogy javarészt elégedettek a választott házassági névvel, azonban a lassan egyre ismertebbé váló új formák vonzóak a névválasztók számára. Az, hogy ezek a néhány éve hatályba lépett változások megengedik, hogy a hagyományostól eltérő, de mégis a köteléket kifejező neveket viseljenek, úgy tűnik, egyre inkább szerepet kapnak. Bár a válaszadók – ahogy kiderült – szeretnék viselni saját nevüket a házasságban is, ugyanis majdnem felük (46,75%)

születéskori nevét használná a házasságban is. Minderre megalapozottabb választ több idő távlatából lehet majd adni.

Kell-e bővíteni a kört?

2004-től tehát jelentősen bővült a házassági névvariációk köre. S mint láttuk, e tekintetben a jogalkotó megelőzte a társadalmi igényeket. Ettől eltekintve viszont érdemes azon is elgondolkodni, hogy kell-e még több lehetőséget biztosítani a névválasztásban a házasulóknak. Úgy tűnik a férfiak esetében nem, igaz, nyelvészeti szempontból nincs is további formákra lehetőség. Azonban – miként a hetvenes évek közepén megjelent a Kovácsné Széplaki Éva mint rövidített, rövidebb forma – manapság is szóba kerülhetnek újabb lehetőségek a nők számára. Ezek a következők:

K. Széplaki Éva

Ez a változat a Kovácsné Széplaki Éva rövidített formája. Ugyanazokat az érveket hozták fel mellette, mint a hosszabb változatnál: utal(hat) a családi állapotra és megismerhető a leánykori név. Rövidsége miatt gyakran találkozunk e formával a mindennapokban. Praktikus. S arra az igényre is választ ad, amely a „-né” képző elhagyását követeli. E típus pozitív tulajdonságai ellenére a válaszadók 81,4%-a nem szerette volna, hogy ez a forma hivatalosan is választható legyen. Akik viszont e névforma mellett tették le a voksukat 61,1%-ban felsőfokú végzettségűek voltak.

Kovácsné Sz. Éva

Ez szintén rövidített forma, csak itt a születési családi nevet jelzi a betű. Az előzőhöz hasonlóan ez is kifejezi a családi állapotot, s itt nem is burkoltan. Megismerhető a keresztnév, ami a mindennapi kommunikációba kap nagyobb jelentőséget, mint a vezetéknév. De ezt a nevet sem kívánta a válaszadók 79%-a hivatalossá tenni. Pedig a helyeslők válasza szerint e névforma praktikus, rövid, könnyen megjegyezhető, sőt a hagyománnyal sem szakít, hiszen a „-né” toldat nem tűnik el. Olyan véleménnyel is lehet találkozni, hogy az üzleti életben sokan gyakorta így mutatkoznak be. Érdekes, hogy az előző nem hivatalos változattal szemben, a felmérés szerint ezt a formát inkább az alacsonyabb végzettségűek tennék szívesen hivatalossá. A helyeslők 42,9%-a nyolc általános iskolai osztályt vagy kevesebbet végeztek. Igaz, árnyalja ezt a képet, hogy a mintában ez az alacsonyabb végzettségű csoport java része érettségi előtt álló fiatal volt!

Kovácsné Éva

Az előzőekhez hasonlóan ez a név is rövidegével nyeri el sok nő tetszését. Ugyancsak tartalmazza a hagyományos elemet. Ezt a formát is gyakran használják a mindennapi életben, hiszen a legfontosabbakat jelzi: a férjezett nevet és a keresztnévet. De ezt a nevet sem szerette volna a válaszadók 87,2%-a hivatalossá tenni. Sokan megjegyezték, hogy ez a névtípus „slampos”, „csúnya” és egyfajta „nyelvi torzulás, erózió”, sőt olyan is akadt, aki a következő megjegyzés tette: „olyan, mintha a nem lenne a nőnek vezetékneve.”

A fentiek tehát, azt mutatják, hogy e rövidebb formák, praktikusságuk ellenére sem jelentenek olyan mérvű társadalmi igényt, amelyre a jogalkotónak válaszolni kellene. Talán néhány évtized múlva. A névviselési gyakorlatban még ma kezdenek megjelenni az új formák okozta problémák, bonyodalmak, így egyelőre nem is célszerű bővíteni a választási lehetőségek körét.

D) Névviselés a házasság után

Az 19. század végén kodifikált házassági jog alapján a feleség köteles volt a férje nevét viselni. Ez a kötelezettség végigkísérte őt a házasság fennállása alatt. A Ht. 94.§-a értelmében a feleség névhasználati joga a házasság felbontásával megszűnt.³⁶³ A törvény viszont lehetőséget adott a nő számára, hogy férje nevét tovább viselje, amely jogosultságot a házasságot felbontó bíróság mondhatta ki. A férjtől kapott név megtartásának feltétele az volt, hogy a nő ne legyen vétkes a házasság felbontása szempontjából, és hogy a bontóper során kifejezze szándékát a név további fenntartására. Amennyiben ezek fennálltak, a bíró köteles volt a nő férje nevéhez való jogát a bontó ítéletben kimondani. A 60.000/1895-ös belügyminiszteri utasítás 34.§-a az elvált nő nevének bejegyzéséről rendelkezett: *„Elvált nő megnevezésénél a nő családi nevén kívül a volt férjének nevét csak akkor szabad megemlíteni, ha a fölbontó ítéletben kimondatott, hogy az elvált nő férje nevét megtarthatja. Egyébként az elvált nőt csak saját családi nevén kell megnevezni.”* Reiner János 1898-ban megjelent dolgozatában három nézetet fejtett ki a házasság felbontás utáni női névviseléssel kapcsolatban. A nő

---

³⁶³ Már a Ht. hatálybalépése előtt is – amennyiben a házasság felbontható volt – a nő elvesztette férje nevét, rangját és polgári állását és, hogy a férj saját lakásán eltartsa a bontás következményeként. (SZTEHLO KORNÉL, 1885, 87.)

vétkessége, s vétlensége esetén sem viselheti volt férje nevét, miután a házasság felbontása következtében elveszti az erre való jogosultságát; a nő még hibája folytán sem veszti el a házasságkötéssel nyert névhez való jogát; s a harmadik nézet szerint csak akkor veszti el jogát, ha okot szolgáltatott a házassági kötelék felbontására, tehát, ha vétkes. A korabeli német szabályozás a második javaslatot adoptálta, aminek indoka az volt, hogy csak így kerülhetők el azok a zavarok, amelyek a nő nevének változásából a hivatalos és nem hivatalos forgalomban előállhatnak, s hogy nem lehet megállapítani, mely időpontban vesztette el a nevet. Ezt az indokot Reiner gyengének látta, hiszen sokkal erősebb az a tény, hogy a feleség megszűnt férje családja tagja lenni, és minden jogi kapcsolat felszámolódott köztük, s név fenntartása éppen emiatt okozna zavart. Célszerűnek tartotta azonban a szerző, hogy a nő leánykori neve mellett valamilyen formában feltüntessék a volt férj nevét, mert bizonyos ügyletek kapcsán (például egy házasság fennállta alatti telekkönyvi bejegyzés törlése iránti kérelemben), ha csak leánykori nevét használhatná, követelését nem tudná érvényesíteni, mert nem azon a néven van bejegyezve.³⁶⁴

Az 1953-ban hatályba lépett Csjt. az elvált nő névviselését a következőképpen rendezte: 26.§ (3) *„Az a nő, akinek házasságát érvénytelenné nyilvánították, vagy felbontották, volt férje nevét csak akkor viselheti, ha azt megelőzőleg is viselte, arra érdemtelenné nem vált és ha erre a bíróság a házasságot érvénytelenítő vagy felbontó ítéletben kérelmére feljogosította.”*³⁶⁵

Az 1894-es szabályozáshoz hasonlóan megmaradt a férj nevének viselésére vonatkozó kérelem szükségessége a név megtartásához. Ezt a kérelmet továbbra is per folyamán kellett a feleségnek benyújtania. Mivel a Csjt. új névviselési lehetőséget biztosított a nő számára a házasságkötés után, nevezetesen, hogy kizárólag maga nevét viselje, a házasság felbontását követően rendelkezni kellett erről az esetről is. Ha a nő saját nevét viselte a házasságban, akkor a bontás után nem használhatta a férje nevét. Ez evidens, hiszen a férj nevéhez való jogot a feleség a házasságkötéssel szerzi meg, s ha ez a jogállapot már nem áll fenn, akkor nincs alapja a névhasználatnak, mert már a jogcím nem létezik. Ezen kívül zavart okozna, és visszaélésre adna lehetőséget a férj nevének jogosulatlan használata.

A másik – a megfogalmazást tekintve – új momentum volt a szabályozásban, hogy csak akkor viselhetette tovább az elvált nő volt férje nevét, ha arra *nem érdemtelen*. Ez

---

³⁶⁴ REINER JÁNOS, 1898, 22-23.

³⁶⁵ Csjt. 26.§ (3) bekezdés (eredeti szövegváltozat)

tulajdonképpen a Ht. *nem vétkes* szóhasználatához hasonlítható, azonban a házasság bontásában a vétkesség elve megszűnt, így a terminológiai (és a tartalom) is változott. Ha utólag válik érdektelenné, akkor a bíróság eltilthatta a név használatától. A Csjt. végrehatási jogszabálya alapján az eltiltás iránt a volt férj indíthat keresetet, viszont, ha ismeretlen helyen, vagy külföldön tartózkodik, akkor egyenesági rokonai, valamint az ügyész jogosult erre.³⁶⁶ Az eredeti Csjt. tehát érdektelenségről beszélt az eltiltás kapcsán. Az 1974-es módosítás ezt konkretizálta: a bíróság a volt férj kérelmére eltilthatja a volt feleséget a férj házassági toldattal viselt nevének használatától, ha a feleséget szándékos bűncselekmény miatt jogerősen szabadságvesztésre ítélték.³⁶⁷ 1986-ban tovább módosult e rendelkezés azzal, hogy a férj halála után az ügyész jogosult a keresetindításra.³⁶⁸ A módosító jogszabály indokolása szerint nyilvánvaló, hogy az ügyész e keresetindítási hatáskörét elsősorban az elhalt férj hozzátartozóinak kérelmére fogja gyakorolni.³⁶⁹ Ez az ügyészi szerepkör a hatályos törvény szövegében már nem található, de továbbra is ő jogosult a volt férj halála után a keresetindításra. Az eltiltásnak szigorú feltételeként kell érvényesülnie, hogy a feleséget szándékos bűncselekmény miatt jogerős szabadságvesztésre ítéljék. Tehát sem a bűncselekmény miatti jogerős szabadságvesztésre ítélet, sem a szándékos bűncselekmény miatti egyéb jogerős büntetés nem ad lehetőséget a névviseléstől való eltiltásra. A törvény szerint nem feltétele viszont az eltiltásnak, hogy a szándékos bűncselekmény miatt jogerősen kiszabott szabadságvesztés végrehajtható legyen.³⁷⁰ Az új házassági névformák rendszerét azonban nem vezette végig minden névviselési szabályon a jogalkotó akkor, amikor elmulasztotta rendezni a férj érdektelenségét. Mivel a feleség is „adhat” nevet férjének a házasságban, így a házasság megszűnését követően elvileg neki is joga lenne arra, hogy a bíróság eltiltsa a volt férjet érdektelensége esetén a feleségtől származott házassági név viselésétől, még akkor is, ha ez a névtípus nélkülözi az egyértelműen a házasságra utaló elemet.³⁷¹

---

³⁶⁶ A házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény hatálybalépése és végrehajtása, valamint a személyi jog egyes kérdéseinek szabályozása tárgyában kiadott 1952. évi 23. törvényerejű rendelet (Csjt.) 7.§ (4) bekezdés

³⁶⁷ Csjt. 26.§ (6) bekezdés (1974-es módosítással hatályba lépett szöveg alapján)

³⁶⁸ Beiktatta az 1986. évi IV. törvény 7.§-a.

³⁶⁹ Vö. Törvények indokolása – CompLex – Jogtár

³⁷⁰ Vö. Csjt. kommentár – CompLex – Jogtár

³⁷¹ Raátz Judit is felvetette ezt a problémát már az új rendelkezések hatálybalépésének évében. (RAÁTZ JUDIT, 2004, 71.)

Mint látható, az új házassági névformák megjelenése kihatással volt a házasság megszűnése utáni névviselésre is, így az 1974-es Csjt. módosítással is változott az elvált nő névviselése. A korábbi főszabályhoz képest – hogy a nő leánykori nevét viseli a házasság után és csak a bírósági ítélet alapján tarthatja meg asszonynevét –, az új gyakorlat a névhasználat folytatólágosságát mondta ki. A 26.§ (3) bekezdés szerint a volt feleség a házasság megszűnése után a házasság alatt viselt nevét viselte tovább is. Tehát a főszabály megfordult, a feleség megtartotta a korábbi nevét. Ettől választása szerint eltérhetett, amely már nem bírósági úton, hanem anyakönyvi eljárásban történt, ugyanis a válás (bontás) után hatvan napon belül bejelentette az anyakönyvvezetőnek, ha leánykori nevét kívánta újra viselni. Eszerint csak az eltérést kellett bejelenteni, ha megtartotta nevét, ahhoz semmilyen eljárás nem volt szükséges.³⁷²

Ha a feleség új házasságot kötött, akkor megszűnt az előző házasságában szerzett joga a korábbi férj nevének viseléséhez, s ekkor már csak új házassági nevét, vagy saját leánykori nevét viselhette. Ha az újabb házasságot is felbontották, a korábbi házassági névre való jogosultság nem éledt fel, tehát a nő nem viselheti újra az előző férje nevét. Ezt a rendelkezést támadták meg az Alkotmánybíróság előtt, amelyről a névhatározatban foglalt állást. Az indítványozó sérelmezte, hogy a Csjt. 26.§ (4) bekezdése nem teszi lehetővé számára, hogy visszavegye korábbi férje a házasságra utaló toldással használt nevét, holott ehhez az egykori férj hozzájárulását adná. Az Alkotmánybíróság elutasította a nevezett jogszabályhely alkotmányellenességének megállapítására irányuló kérelmet, a következőkre hivatkozva. Az Alkotmánybíróság szerint nem jár el alkotmányellenesen az állam, amikor kizárja a lehetőségét annak, hogy a házasság megszűnése után a megelőző házasságban viselt név ismét viselhető legyen. A közfelfogás, a társadalmi hagyományok, nemkülönben a névújrafelvétellel érintett további családtagok személyiségi jogainak védelme elegendő alapot adnak arra, hogy az állam a jogi szabályozásban a közérdeket megjelenítve elutasítsa az ilyen tárgyú kérelmet. Ezt az sem befolyásolja, hogy az érintett egykori férj a névhasználatához maga is hozzájárulna. Az Alkotmánybíróság rámutat arra, hogy a választott asszonynev, a nő saját nevévé válik, s jogosult azt viselni, de nemcsak jogosultság ez, hanem kötelezettség is, amely a fennálló, vagy fennállt házasságon

---

³⁷² Az anyakönyvvezetőnek ez az eljárása névmódosításnak minősült, majd a névváltoztatási szabályok 1974-es módosítása során előzetes feltételévé vált volt feleség házassággal szerzett nevének megváltoztatásában. (Vö. 1/1983. (I.1.) BM. sz. rendelet a névváltoztatásról szóló 11/1955. (H. 20.) MT rendelet végrehajtására, valamint a névviseléssel kapcsolatos egyes kérdések rendezésére kiadott 2/1955. (IV. 23.) BM rendelet módosításáról; UGRÓCZKY MÁRIA, 1997, 16.)

alapul. Ez az új házasságkötéssel megszűnik, s egyúttal a nőnek az előző házassághoz fűződő kapcsolata jogi értelemben teljesen felszámolódik. Mivel ez a származékos név elveszti keletkezési alapját, az csak a férjjel való újabb házasságkötéssel szerezhető vissza, amely a nő saját elhatározásából következhet be, így nem sérülhet az emberi méltósághoz való jog. S azok a törvényi szabályok, amelyek többszöri házasság esetén csak a legutóbbi által szerzett nevet engedik viselni, kifejezetten összhangban állnak az Alkotmány házasságot védő rendelkezéseivel.³⁷³

Mivel az említett alkotmánybírósági határozat kötelezettséget teremtett az Országgyűlés számára, hogy biztosítsa a férfi számára is házassági név választását, a 2002-es módosítás értelemszerűen érintette a házasság utáni névviselést is, a következőképpen: *„A házasság megszűnése, illetve érvénytelenné nyilvánítása után a házastársak a házasság fennállása alatt viselt nevet viselik tovább. Ha ettől el kívánnak térni, ezt a házasság megszűnése, illetve az érvénytelenné nyilvánítása után az anyakönyvvezetőnek bejelenthetik. Ilyen esetben sem viselheti azonban a volt férje nevét a volt feleség a házasságra utaló toldással [25.§ (1) bekezdés b)-c) pont], ha azt a házasság fennállása alatt nem viselte.”*³⁷⁴ A névviselésre vonatkozó bejelentés – ellentétben a korábbi szabállyal – nincs határidőhöz kötve.

A hatályos szabályozás is fenntartja, hogy az új házasságkötéssel a feleség a volt férj nevét nem viselheti tovább, még akkor sem éled fel ez a joga, ha az újabb házassága is megszűnik. A rendelkezéssel kapcsolatban felvetődik a kérdés, hogy a szabályozás ismét csak a volt feleség névviseléséről rendelkezik, holott immár a férjnek is változhat a neve, akire nem terjed ki ez a tilalom, miért? Az új szabályok lehetővé teszik a férjnek, hogy megválassza házassági nevét, amely ezt követően saját neve lesz, s ezt természetesen tovább viheti az új házasságba. Ez a lehetőség a nő számára is fennáll, azaz, ha a feleség például férje vezetéknevéhez csatolta utónevét, akkor ezt a nevet az új házasságban is megtarthatja, mint saját nevének kizárólagos viselése. Ezzel ellentétben, ha a házasságra utaló toldással viselte férje nevét, akkor az új házasságkötéssel ezt a formát nem viselheti tovább. Továbbá, ha a férj házassági névként viselte előző kapcsolatban a felesége nevét valamilyen formában, akkor az ő újabb házasságának megszűnte után sem éled fel a joga a korábbi házassági névre, bár erről a törvény kifejezetten nem rendelkezik.

---

³⁷³ 58/2001 (XII. 7.) ABh. Indokolás IV.2.12. pont

³⁷⁴ Csjt. 26.§ (1)

E) Saját név-e minden nevünk?

A házasságbeli és a házasság felbontása utáni névviselés áttekintése felveti azt a kérdést, hogy mennyire tekinthető a házassági név saját névnek. Minthogy a házasságkötés egyúttal névszerzési módnak is tekinthető, így evidensnek tűnhet számunkra, hogy a házassági név ugyanolyan „minőségű” név, mint a születési nevünk, tehát sajátunknak tarthatjuk. Ekképp feltett kérdéseinkre nyomban igennel válaszolhatunk. Tehetjük ezt azért is, mert maga az Alkotmánybíróság is ezen az állásponton volt, s hatályos rendelkezéseink is ezt erősítik. Mégis érdemes ezt a választ alaposan megfontolnunk, s összevetnünk a születéssel illetve a házassággal szerzett név jogi tulajdonságait.³⁷⁵ Ez az összehasonlítás egyúttal jó alkalmat is nyújt az elmúlt években zajló, napjainkban kissé stagnáló magánjogi kodifikációs munka névviselést érintő eredményeinek az áttekintésére.³⁷⁶

Elsőként a születési nevet érdemes megvizsgálni röviden, a jelen kérdés szemszögéből. A születéskor kapott, majd *anyakönyvezett név* az ember sajátja. Ennek a saját névnek a használata csak a Ptk. 77. §-ában foglalt esetekben korlátozódik.³⁷⁷ A névviselő a saját nevét használhatja, „örökítheti”, házassági névként átengedheti és megváltoztathatja. A születési és a házassági név összevetésénél a születéssel szerzett név házasságbeli viselkedése nem kérdéses, hiszen – ha akár a feleség, akár a férj a kötelék alatt is megtartja eredeti nevét – önmagában nem változik a név jogi megítélése. Amennyiben a házasságból gyermek származik, akkor a megtartott születési név bárminemű változása a kiskorú gyermekekre is kiterjed. A két névtípus megkülönböztetése a házasság útján szerzett név jellemzőin alapszik. A kérdés az, hogy mennyire saját a házassági név? Mennyire szabad a vele való rendelkezés? Mennyire tekinthető e származékos név funkcióiban a születési névvel azonosnak? Megőrzi-e származékos jellegét?

Az Alkotmánybíróság névhatározatában megismételte korábbi álláspontját, hogy „*a választott, a törvényben biztosított asszonynév annak anyakönyvezése után a nő saját nevévé válik.*”³⁷⁸ Ez alapján tehát egy tekintet alá esik a születési névvel. Ezt a megközelítést a nemek közötti egyenlőségre tekintettel az új házassági névformák megjelenése miatt a férfiakra is ki kell terjeszteni, hiszen ők is szerezhetnek házasság

---

³⁷⁵ Bár az Alkotmánybíróság már a 995/B/1990. számú határozatában kifejezte, hogy a feleség házassággal szerzett nevét sajátjaként használja, mégis – a *születési* és a *házassági* nevek „saját” névként való aposztrofálása *nem* bír azonos tartalommal.

³⁷⁶ A dolgozat e részében az Új Ptk. és a hatályos rendelkezések közötti párhuzamok és különbségek bemutatását célozza.

³⁷⁷ A saját név alatt az anyakönyvezett (hivatalos) nevet értjük.

³⁷⁸ 995/B/1990. ABh.; 58/2001 (XII. 7.) ABh. Indokolás IV.2.12. pont

útján nevet. Azonban házassági nevek körében különbség van azok *képzett* és *„átvett”* formája között. Az *„átvett”* házassági nevek alatt azok a formák értendők, amelyeknél az egyik házastárs a másik családi nevét használja vezetéknevként önállóan, vagy pedig sajátjával összefűzi. Ez mindkét felet érintheti. A képzett nevek esete – a hagyományoknak megfelelően – csak a nők körében merül fel, ez a „-né” toldatos házassági névforma. Ez utóbbi esetben a hatályos szabályozás (és az új Ptk. is) különbséget tesz a két forma között, ami a házasság megszűnése kapcsán jelenik meg. A képzett házassági név a fent idézettek értelmében ugyan *saját* nevévé válik a feleségnek, s származékos jellegét elveszíti³⁷⁹, azonban a szerzésre jogalapot adó házasság felbontását követően, az *újabb* házasság megkötésével a feleség elveszíti a jogát korábbi férje nevének toldatos formában való viselésére. Míg az *„átvett”* nevek esetében a jogszabály nem rendelkezik erről, tehát a – vezetéknevként, vagy kettős családi névként – házassággal szerzett név a következő házasságban is viselhető, sőt képzett házassági névként is továbbadható. Példával illusztrálva: előfordulhat az az eset, hogy Kis Éva és Nagy János házasságkötésekor a férj vezetéknevként *„átveszi”* a Kis nevet. A házasság felbontását követően megtartja a férfi ezt a vezetéknevet, sőt új felesége a Kis nevet a házasságra utaló toldattal házassági névként is megszerezheti. Tehát az új feleség eredetileg egy korábbi felségtől származó nevet viselhet ekképp (Kisné). Előfordulhat ez, mivel a Csjt. úgy fogalmaz, hogy a férj *„teljes”* illetve *„családi”* nevéhez kapcsolható a toldat, és a fentiek értelmében a házasság útján nyert név a névviselő sajátjává válik, s ez akkor is így tekintendő, ha férfiről van szó. Mindebből látszik, hogy az újabb házasságok esetében más szabályozást nyer a korábban szerzett képzett és az *„átvett”* házassági név. A képzett nevek esetében az, hogy a feleség a toldatos névformához való jogát elveszti az újabb házasságkötéssel, alátámasztható azzal a *meggyőző* érveléssel, hogy e névforma *egyértelműen utal a (korábbi) férjre*. Az ehhez a névhez való jogtól a nő az újabb házasságával véglegesen elesik, tehát a következő házasság felbontása után sem éled fel a joga.³⁸⁰ Ez a szabályozás az új Ptk-ba beemelt családjogi rendelkezésekben sem változik. Azonban az *„átvett”* nevekkal kapcsolatban a kodifikációs bizottság talán pontosítani akarta a jogszabályi szövegezést, talán ki akarta zárni a lehetőségét az *„átvett”* házassági nevek másodízbeni továbbvitelének.

---

³⁷⁹ Ezt erősíti az a szintén alkotmánybírói megállapítás is, hogy *„A házasság megszűnésével és új házasságkötéssel a korábbi házasságra tekintettel viselt származékos név elveszíti keletkezési alapját és az csak újabb, a megelőző férjjel kötött ismételt házasság révén szerezhető vissza.”* (58/2001. (XII. 7.) ABh. Indokolás IV.2.12. pont

³⁸⁰ Vö. Csjt. 26.§ (3)

A következőkben – a kodifikációs folyamat részmozzanatainak megvilágítása érdekében – a hatályos Csjt., az új Ptk. 2006. március 31-én lezárt tervezetének³⁸¹, valamint a 2009. évi CXX. törvényben elfogadott, de még hatályba nem lépett szövegének rendelkezései lesznek az összehasonlítás tárgyai, elsőként a feleség, majd a férj „átvett” házassági nevét figyelembe véve.³⁸² (A példák és a három szövegtervezet összefoglaló táblázatát a 2. sz. *melléklet* tartalmazza.) A születési név házasságban való továbbvitelét, azaz változatlan továbbviselését egyik nem esetében sem kell vizsgálni.

A feleség házassági nevét illetően a hatályos Csjt. az egyes névformáknál a „maga” szót használja.³⁸³ Ez a kifejezés („maga neve”) a felség saját nevét jelenti. A saját név alatt tehát egyrészt a születéssel szerzett nevet kell érteni, másrészt – a már kifejtettek értelmében – a házasság útján nyert nevet is, tehát az „átvett” formát is. Így amikor – az említett példával élve – Kis Éva Nagy János felesége lesz, az ismert öt forma egyikét használhatja a házasságkötés után.

A névhasználatot a *további* házasságkötések bonyolíthatják. Kis Éva első, Nagy Jánossal kötött házasságát követően is jogosult „átvett” illetve képzett (azaz „-né” toldatos) házassági, immár saját névként funkcionáló nevének viselésére. Újabb házasságkötést követően a képzett név (Nagyné) használatára már nem jogosult, tehát ebben az esetben elveszti férje toldatos nevét. Azonban második házasságában is tovább viselheti mint „maga nevét” az „átvett” névformát, tehát – maradva a példánál – lehet Nagy Éva, vagy Kis-Nagy Éva egyaránt, holott már nem Nagy János, hanem pl. Tóth István felesége.³⁸⁴ Ha történetesen (Kis-)Nagy Éva (született Kis Éva) Tóth Istvánnal kötött házasságát is felbontja, és újabb házasságot köt pl. Kovács Károllyal, ebben a

---

³⁸¹ A tervezet ezen szövegváltozata 2007. szeptember 5-én került letöltésre az IRM honlapjáról.

³⁸² Az új Ptk. 2009-ben törvényként elfogadott változata, a házassági névviselés tekintetében a 2007. évi októberi szövegtervezethez képest nem mutat érdemi eltérést, így ebben a tekintetben már egy néhány éves koncepciót ismerhetünk. (A 2007-es változat elérhetősége: http://www.irm.hu/download/ptk-normaszoveg-tervezet_20071029.pdf, letöltés ideje: 2007.11.28. 18:40.; a 2009. évi CXX. törvény a Polgári Törvénykönyvről megjelent a Magyar Közlöny 2009/165. számában 2009. november 20-án:

<http://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/MK09165.pdf>) A kézirat lezárása időpontjában az Új Ptk. Vékás Lajos vezette további kodifikációs munkálatok zajlanak, így az elemzés a 2009-ben elfogadott, de hatályba nem lépett szöveget veszi figyelembe.

³⁸³ Csjt. 25. § (1) „A feleség a házasságkötés után

a) kizárólag a maga teljes nevét viseli, vagy

b) a férje teljes nevét viseli a házasságra utaló toldással, amelyhez a maga teljes nevét hozzákapcsolhatja, vagy

c) a férje családi nevét viseli a házasságra utaló toldással és ehhez a maga teljes nevét hozzákapcsolja, vagy

d) a férje családi nevéhez hozzákapcsolja a saját utónevét.”

³⁸⁴ Ezen a ponton megemlíthető a már korábban illusztrált furcsa „névátzármaztatási” lehetőség fordítottja is, ugyanis Tóth István házassági nevéül választhatná a Nagy nevet is, amennyiben Kis Éva előző házasságában Nagy Évaként szerepelt, és megtartotta korábbi házassági nevét új házasságában is.

házasságában is tovább viselheti az első házasságából származó (Kis-)Nagy nevet mint „maga nevé”. Azonban elvileg, ha született Kis Éva első házasságában, illetve *azt követően*, a Tóth Istvánnal kötött házasságában *nem* viselte a (Kis-) Nagy nevet, akkor ezt a nevet harmadik, Kovács Károllyal kötött házasságában sem viselheti. Erre vonatkozó kifejezett rendelkezést nem tartalmaz a Csjt., csupán a képzett, toldatos házassági névnel zárja ki ezt a lehetőséget, aminek analógiájára kizárt a férj nevére utaló név felvétele.³⁸⁵ Ez a joga – ahogy az AB is fogalmazott – csak a (még eggyel) korábbi férjjel való ismételt házasságkötéssel éledne fel.

Feltételezhető, hogy e bonyodalmak elkerülésére módosított a vonatkozó rendelkezés szövegén a kodifikációs bizottság, azonban a 2006-os és a 2009-es szövegváltozat is eltéréseket mutat.

Időrendben tehát elsőként a 2006-os változat a feleség nevééről:

3:28. § „[Névviselés a házasságban]

(1) A feleség a házasságkötés után

a) kizárólag a születési nevét vagy az előző házasságkötéssel szerzett nevét viseli, feltéve, hogy azt az újabb házasságban tovább viselheti, vagy

b) a férje teljes nevét viseli a házasságra utaló toldással, amelyhez a maga teljes nevét hozzákapcsolhatja, vagy

c) a férje családi nevét viseli a házasságra utaló toldással és ehhez a maga teljes nevét hozzákapcsolja, vagy

d) a férje családi nevéhez hozzákapcsolja a saját utónevét.”

Láthatjuk, a „maga” kifejezés helyét átvette a „születési” jelző, s mellé bekerült az „átvett” névre vonatkozó lehetőség. A feltétel – azaz hogy a következő házasságban is fennáll a lehetőség a további viselésre – pótolhatná a fent említett szabályozási hiányt. Azonban ez még mindig kifejezetten a képzett házassági nevekre utal. S az „előző” szó sem pontos, hiszen így még mindig fennáll az *elvi* lehetősége annak, hogy (Kis-)Nagy Éva, aki második házasságában Tóth Éva lehetett, harmadik házasságában (Kovács Károllyal) ismét (Kis-)Nagy Éva lehessen. Feltételezhető, hogy az „előző házasságkötéssel szerzett nevét viseli” szövegrészt e probléma kiküszöbölésére szánták, de még mindig nem pontos a megfogalmazás.

---

³⁸⁵ A házasságkötés előtt, amikor a felek nyilatkoznak a névviselésről, illetve a házasságkötési szándék bejelentésekor, az anyakönyvvezető a személyi iratok alapján és az anyakönyvi kivonatok alapján megállapítja a fél névviselését, így elkerülhető a korábbi, de következő házasságban nem használt „átvett” név újbóli felvétele.

Megoldást jelent-e a 2009-es változat?³⁸⁶

A törvény a következőképpen szól:

3:27.§ „[Névviselés a házasságban]

(1) A feleség a házasságkötés után

a) kizárólag a születési nevét vagy a házasságkötés előtt közvetlenül viselt nevét viseli, feltéve, hogy azt az újabb házasságban tovább viselheti,

b) a férje teljes nevét viseli a házasságra utaló toldással, amelyhez a házasságkötés előtt közvetlenül viselt nevét hozzákapcsolhatja, feltéve, hogy azt az újabb házasságban tovább viselheti,

c) a férje családi nevét viseli a házasságra utaló toldással és ehhez a házasságkötés előtt közvetlenül viselt nevét hozzákapcsolja, feltéve, hogy azt az újabb házasságban tovább viselheti, vagy

d) a férje családi nevéhez hozzákapcsolja a saját utónevét.”

Mint olvasható, az „előző házasságkötéssel szerzett” kifejezést felváltotta a „házasságkötés előtt közvetlenül viselt” meghatározás. Ez már egy pontos megfogalmazása annak a tilalomnak, ami kizárja a lehetőségét egy korábbi (tehát nem a közvetlenül megelőző) házasságból származó név viselését az új házasságban. Ekképp (Kis-)Nagy Éva ezt a névformát – amennyiben Tóth Istvánnal kötött második házasságában nem használta – már nem viselhetné újabb (Kovács Károllyal kötött) házasságában. Azonban, ha született Kis Éva második (Tóth István) házasságában viselte a (Kis-)Nagy nevet – mivel ez az újabb házasságkötés előtt közvetlenül viselt neve – így továbbra is használhatja azt.

A 2009-es szövegben látható tehát, hogy a bizottság beillesztette „a házasságkötés előtt közvetlenül viselt” formulát a korábbi „maga” kifejezés helyére. Ezzel eleget téve a következetesség kívánalmának, de nem maradéktalanul. A b)-d) pontok esetén való rendezése kizárja azt, hogy a feleség a férje nevéhez születési nevét kapcsolja, hiszen csak a házasságkötés előtt közvetlenül viselt név hozzákapcsolhatóságáról rendelkezik. Ezzel kizárja azt a változatot, amikor született Kis Éva, aki előző házasságából származó (Kis-)Nagy nevet viseli (tehát jelen esetben ez a közvetlenül a házasságkötés előtt viselt neve), csak ezt a nevet fűzhetné újabb férje nevéhez, azaz csak Tóthné (Kis-)Nagy Éva lehetne, Tóthné Kis Éva nem.

---

³⁸⁶ Mint jeleztük, a 2007-es tervezet és a 2009. évi CXX. tv. szövege között ebben a tekintetben érdemi különbség nincs.

Ahhoz, hogy a következetesség valóban megjelenjen a rendelkezésekben, be kellene toldani – az a) ponthoz hasonlóan – a „születési vagy” szövegrészt.

A férj házasságban viselt nevénél – mivel szintén születési név, vagy „átvett” név lehet – ugyanezek a problémák merülnek fel.

A 2006-os új Ptk. tervezethez fűzött kommentárok között olvasható volt egy ügyészégi vélemény, amely egy aprónak tűnő problémára hívta fel a figyelmet: „3:28. § Az (1) bekezdés a) pontjának a „kizárólag születési nevét” megfogalmazás a gyakorlatban problémát okozhat, pl. ha a házaspár doktori címet szerzett. A születési névnek a dr. cím nem része. Indokolt lenne az (1) bekezdés b) és c) ponthoz hasonlóan a „maga teljes nevét” kifejezés használata.”³⁸⁷ A fentiekben láthattuk, hogy a tervezetek milyen szövegrészekkel „pontosították” a „maga neve” kifejezést. A legfőbb ügyészégi vélemény a név *nem esszenciális részét* képező doktori címre hívja fel a figyelmet.³⁸⁸ A doktori cím nem a születési név része, hiszen nem „örökletes”, nem születéssel, hanem később, egyéb jogalapon szerzett cím, így az ügyészség által kifogásolt szövegrész valóban kizárja e cím viselését a házassági névénél. A javasolt megoldás – ámbár látszólag visszalépés az eredeti, vagyis most hatályos rendelkezés szövegéhez – megállja a helyét. Ugyanis, bár ugyanazokkal a szavakkal fogalmaz, de ha a „maga teljes neve” kifejezés mellett ott szerepel a „közvetlenül a házasságkötés előtt viselt” szövegrész is, akkor minden eshetőség lefedetté válik. A „maga (teljes) neve” kifejezés egyebekben is alkalmas volna a névviselés kifejezésére, hiszen magába foglalja mind a születési nevet, mind a születési névhez kapcsolódó nem esszenciális elemeket, s utal is az éppen aktuális viselt névre, azonban az „átvett” házassági név másodszori, kerülő úton történő használatát nem zárja ki, ezért szükséges a házasságkötés előtti közvetlen névviselésre való utalás.

A „névátzármaztatás” lehetőségét kizárandó, a jogalkotónak – *amennyiben szándékában áll* – rendelkezni kellene arról, hogy kizárja annak lehetőségét, hogy a házasságkötéssel szerzett nevet nem engedi a szerzést követő második házasságkötéstől kezdve házassági névként használni se képzett, se „átvett” formában. Ennek hiányában előfordulhat, hogy egy férfi családi neve házasságkötések útján egy másik férfi családi (házassági) nevévé váljon, ami a név származásra utaló funkcióját sértené. Megoldást jelentene egy ehhez hasonló mondat a rendelkezések között: „A házasságkötést

---

³⁸⁷ Legfőbb Ügyészség hozzászólása a P.MJ. 3008/2006. szám alatt. 2007. szeptember 5-én elérhető volt az IRM honlapján.

³⁸⁸ Ehhez hasonló az ifjabb és az idősebb megjelölés is. Egyéb címek és rangok viselhetőségét az 1947. évi IV. tv. rendezi.

közvetlenül megelőző *korábbi* házasságkötéssel szerzett név az újabb házasságkötés során nem választható.” Persze ez a korlátozás tovább erősítené a születési és házassággal szerzett név közötti különbséget, s emellett konkurál a liberalizációs tendenciával is, azonban a név nevezett funkciója (talán) nagyobb súllyal esik latba.

Visszatérve az alapkérdésre – azaz, hogy mennyire sajátunk a nevünk – meg kell állapítani, hogy a házasság útján szerzett név – ugyan saját névként funkcionál – mégsem tekinthető szigorúan sajátnak, annak ellenére, hogy a hatályos rendelkezések és az új Ptk. szövegezése, valamint az Alkotmánybíróság határozatai is erősítik a házassági név sajátkénti szerepét. Mindezek figyelembevételével, a házassággal szerzett névvel kapcsolatban is megilletné a névviselőt mindaz a jogosultság, ami a születési névnél megilleti. De ez nem teljesül. A képzett házassági névnél a férj nevére és a fennállt családi kapcsolatra való egyértelmű utalás miatt a következő házasságban való használat kizárt. Ugyanez a korlát érvényesül – az új szövegezéssel egyértelműen – az „átvett” házassági névnél is, amennyiben azt közvetlenül nem viselték az újabb házasságkötés előtt. Mindez tehát egy használatbeli korlátozás, ami mellett a név megváltoztatásának tilalma is fennáll. Ha tágan értelmezzük a név megváltozásának fogalmát, akkor abba a módosítás is beletartozónak tekintendő. A házassági neveknél a módosítás lehetősége fennáll, de csak a formát illetően. Erről az Atvr. rendelkezik.³⁸⁹ Azonban a szűken vett névváltoztatás nem lehetséges a házasság útján szerzett neveknél, ami a legfőbb eltérést jelenti a születési és a házassági nevek között.³⁹⁰ Ez világít rá leginkább arra, hogy a házasságra tekintettel szerzett név szoros értelemben nem tekinthető saját névnek, pusztán saját névként funkcionál, amíg a szerzését megalapozó jogosultság nem vész el.

F) Új névtípus lehetőségek – az élettársi név

Az elmúlt években a családjogi szabályozás terén – mondhatni éles viták közepette – egy új jogintézmény jelent meg, a bejegyzett élettársi kapcsolaté. A következőkben – anélkül, hogy a szabályozás egészéről részletesen szó esnék – a bejegyzett élettársi kapcsolat magyarországi megjelenésének a *névviselésre vonatkozó hatásai* kerülnek górcső alá.

---

³⁸⁹ Atvr. 27/B. § (4) „A házassági névviselési forma – a házasság fennállása alatt, illetve annak megszűnése után – a Csjt. szabályainak megfelelően az érintett kérelmére módosítható.”

³⁹⁰ Atvr. 27/B. § (6) „A házastársa nevét viselő személy a házasságkötés folytán szerzett nevet (a házastársa nevét) névváltoztatással nem változtathatja meg.”

2007. december 17-én fogadta el az Országgyűlés a *bejegyzett élettársi kapcsolatokról szóló 2007. évi CLXXXIV. számú törvényt* (továbbiakban Békvt.), amely megalkotásának – a tervezet indokolása szerint – két oka volt: egyrészt az utóbbi években megnövekedett azon párok száma, akik nem a hagyományos családi kapcsolatok keretein belül kívánnak együtt élni, másrészt Magyarországon sem lehet figyelmen kívül hagyni az azonos neműek partnerkapcsolatának jogi elismertsége és rendezettsége iránti igényt.³⁹¹ A bejegyzett élettársi kapcsolat egy új, *családjogi jellegű* jogviszonyt jelentett volna a magyar szabályozásban. A feltételes mód használatát az Alkotmánybíróság 154/2008. (XII. 17). AB határozata (továbbiakban: *Bék. határozat*) teszi indokolttá, ugyanis utólagos normakontroll keretében a törvény alkotmányellenességét állapította meg, így az 2009. január 1-jén nem lépett hatályba.

A *Bék.határozat* nyomán az Országgyűlés új törvényt alkotott, amely immár csak az azonos nemű párok számára nyitotta meg a bejegyzett élettársi kapcsolat intézményét, a szabályozás tatalmában a 2007-es törvényhez képest jelentős változást nem jelentett.³⁹²

A bejegyzett élettársi kapcsolatokról rendelkező 2007-es törvény javaslata és az elfogadott jogszabályi szöveg többek között a névviselés terén mutatott eltérést: a jogalkotók a bejegyzett élettársaknak – az eredeti javaslattal ellentétben – nem adták meg a lehetőséget arra, hogy a bejegyzés aktusával egyidejűleg, a házassághoz hasonlóan nevükben is kifejezzék összetartozásukat. Azonban az eredeti javaslat rendelkezéseinek bemutatása előtt érdemes a figyelmet egy névviselési „csemegére” irányítani, amely az *azonos neműek házasságkötéséhez szükséges jogi feltételek megteremtéséről* szóló törvényjavaslatban látott napvilágot.

A hagyományok felrúgása, avagy nagyfokú liberalizáció?

2007. szeptember 24-én a Szabad Demokraták Szövetsége „*Azonos neműek házasságkötéséhez szükséges jogi feltételek megteremtéséről*” címmel törvényjavaslatot nyújtott be az Országgyűlés elnökének.³⁹³ E javaslat célja az volt, hogy az azonos és különemű természetes személyek, nemüktől függetlenül házasságot köthessenek egymással. Maga a javaslat a Csjt. rendelkezéseit javarészen akképp módosította volna, hogy a különböző nemekre utaló rendelkezéseket a „két házaspár” kifejezéssel

---

³⁹¹ T/4411. számú törvényjavaslat a bejegyzett élettársi kapcsolatokról – <http://www.parlament.hu/irom38/04411/04411.pdf> (letöltés ideje: 2009.06.06.)

³⁹² 2009. évi XXIX. törvény a bejegyzett élettársi kapcsolatokról, az ezzel összefüggő, valamint az élettársi viszony igazolásának megkönnyítéséhez szükséges egyes törvények módosításáról

³⁹³ <http://www.parlament.hu/irom38/03832/03832.pdf> (letöltés ideje: 2009.06.06.)

helyettesíti. A házasság fogalmának a „nemtelenítése” a névviselésre is hatással lett volna a következőképpen:

„2.§(1) A Csjt. 25. (1)-(3) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

«(1) Amennyiben házastárs férfi, a házasságkötés után

a) kizárólag a maga teljes nevét viseli, vagy

b) házastársa családi nevéhez hozzákapcsolja a saját utónevét.

(2) Amennyiben a házastárs nő, a házasságkötés után

a) kizárólag a maga teljes nevét viseli, vagy

b) házastársa családi nevéhez hozzákapcsolja a saját utónevét, vagy

c) házastársa teljes nevét viseli a házasságra utaló toldással, amelyhez a maga teljes nevét hozzákapcsolhatja, vagy

d) házastársa családi nevét viseli a házasságra utaló toldással és ehhez a maga teljes nevét hozzákapcsolja.

(3) A két házastárs a házasságkötés után házassági névként családi nevüket is összekapcsolhatja, hozzáfűzve a saját utónevét.»”

A javaslat tehát a hatályos családi jog házastársi nevekre vonatkozó szabályait ismételte meg, pusztán a „férj” és „feleség” szavakat helyettesítve a kizárólag a nemre utaló „férfi” és „nő” szavakkal. Ez a névviselési lehetőség a házasságfogalom kiterjesztéséből következett. Azonban a javaslat mégis egy *szokatlan* megoldást alkalmazott, amire az előterjesztők az indokolásban is kitértek: amennyiben a házastárs nő, lehetősége van a házasságra utaló toldattal felvennie házastársa nevét.³⁹⁴ Tehát a „-né” toldatot két nő házassága esetén egy női keresztnévhez lehetne kapcsolni (pl. Kis Máriáné)? E forma valóban szakított volna a magyar névképzési hagyományokkal, s felveti a kérdést, hogy megengedhető-e. A válasz a javaslat előterjesztőinek olvasatában igen. Nézzük milyen érvekkel fogadható el ez!

Amennyiben a házasság jelen fogalmából kiiktatnánk a különeműsége utaló kitételeket, és két természetes személy szerződéséként tekintünk a jogintézményre, akkor pusztán jogi szempontból helye van e formának a névválasztási lehetőségek körében. Persze ez a forma egy egyszerű mechanikus névképzési mód, amely nyilván azért maradt nemi differenciáltság nélkül a javaslatban, hogy meghagyja a korábbi

---

³⁹⁴ Törvényjavaslat az azonos neműek házasságkötéséhez szükséges jogi feltételek megteremtéséről, Részletes indokolás az 1-2.§-hoz: „A törvényjavaslat a nőnemű házastárs számára – a másik házastárs nemétől függetlenül – lehetővé teszi a névviselés során a házasságra utaló toldat (-né) használatát, illetve az apasági vélelemmel összefüggésben a férfi házastársra korlátozza a vélelem alkalmazásának lehetőségét.” <http://www.parlament.hu/irom38/03832/03832.pdf> (letöltés ideje: 2009.06.06.)

gyakorlatot, amikor a férfi nevéhez kapcsolt „-né” képzős változatot viseli a nő a házasságban. De, ha a jogegyenlítés során nem szándékozunk a nemek szerint különbséget tenni a szabályozásban, akkor egy olyan házassági toldatos névforma bevezetésére is szükség volna, amely a férfi családi állapotára utal. Ez a kérdés 2001-ben is felvetődött a házassági névválasztás férfiakra való kiterjesztésének parlamenti vitájában, amely során elhangzott a „-fé” toldat alkalmazásának lehetősége. Ez már akkor is megmosolyogtatta a jogalkotókat. Ugyan egy ilyen forma kielégítené a nemek közötti névbeli egyenlőség valamennyi kívánalmát, azonban még sincs helye egy ilyen rendelkezésnek egy jogszabályban, már csak azért sem, mert ez nyelvújítás, ami nem a jogalkotó feladata. Másrészt e forma teljesen idegen, s nem szolgálná azt a célt – éppen komolytalansága miatt – amelyet a hagyományos házassági névtoldal kifejez. Mindebből az következik, hogy – mivel nincs nyelvi lehetőség a férfiak családi állapotának névbeli egyértelmű kifejezésére – a vonatkozó rendelkezést módosítani szükséges. Feltehető, ha az illetékes parlamenti bizottság általános vitára alkalmasnak találta volna az azonos neműeknek is házasságkötési jogot biztosító szabaddemokrata törvényjavaslatot, biztosan születtek volna módosító javaslatok a névviselés kérdésében. Emellett azért is szükséges a hagyományos értelemben vett toldatos névtípus eredeti szabályozásának megtartása, mert e forma a férj és a feleség viszonyát fejezi ki akkor is, ha jogi értelemben szakítunk a házasság tradicionális fogalmával. Nem valószínű, hogy a házasság intézményének azonos neműek számára való megnyitását követően lenne olyan nő (legalábbis tömegesen nem), aki női házastársa nevét „-né” toldatos formában viselné, azaz nevében is jelezné nemi identitását és családi állapotát. S emellett – miként már utaltam rá – a házasság jogi fogalmának kiterjesztése nem kell, hogy magával vonja egy valóban tradicionális és egyféle jelentéstartalmú névforma megváltoztatását.

Az azonos neműek számára a házasság megnyitását célzó törvényjavaslatot a tárgyalására kijelölt Emberi jogi, kisebbségi, civil- és vallásügyi bizottság 2007. november 6-án tartott ülésén *nem fogadta be*.³⁹⁵ A házassági javaslat elutasítását követően néhány héttel a Kormány a bejegyzett élettársi kapcsolatok szabályozására terjesztett elő törvényjavaslatot, amelyet az Országgyűlés Hivatala a T/4411. szám alatt vett fel, s majd e javaslat alapján alkották meg a Békvtv.-t.

A Békvtv. a szabályozott életviszony természetéből adódóan, és abból következően, hogy a jogalkotó szándéka az volt, hogy a bejegyzett élettársaknak a házassághoz *hasonló*

---

³⁹⁵ http://www.parlament.hu/biz38/bizjkv38/EMB/0711061.htm#_Toc185139819 (letöltés ideje: 2009.06.06.)

jogokat biztosítson, eredeti javaslatában a névviselés kérdését is szabályozta a bejegyzett élettársak viszonylatában. Az első tervezet 3. §-ában rendelkezett a felek névviseléséről:

„(1) A bejegyzett élettárs az élettársi kapcsolat bejegyzése után

a) kizárólag a maga teljes nevét viseli, vagy

b) a bejegyzett élettársa családi nevéhez hozzákapcsolja a saját utónevét.

(2) A bejegyzett élettársak a bejegyzés után bejegyzett élettársi névként családi nevüket is összekapcsolhatják, hozzáfűzve a saját utónevüket.

(3) A bejegyzett élettársaknak a névviselésről a bejegyzést megelőzően meg kell egyezniük.

Ennek során figyelemmel kell lenni arra, hogy – a (2) bekezdésben foglalt kivétellel – csak az egyik élettárs veheti fel a másik családi nevét, illetve a bejegyzett élettársi név családi nevekből képzett része legfeljebb kéttagú lehet.

(4) Az élettársi kapcsolat megszűnése, illetve érvénytelenné nyilvánítása után az élettársak a bejegyzett élettársi kapcsolat fennállása alatt viselt nevet viselik tovább. Ha ettől el kívánnak térni, ezt a bejegyzett élettársi kapcsolat megszűnése, illetve érvénytelenné nyilvánítása után az anyakönyvvezetőnek bejelenthetik.”

Az idézett, eredetileg javasolt rendelkezések a házassági névviselési szabályokra épültek, természetesen a jogintézmény jellemzőit figyelembe véve. Így a házasságra utaló „-né” toldatos névviselési forma akkor sem jöhetett szóba, ha a felek különműek, hiszen ez a névforma csak a házasságkötés által szerzhető meg, s kifejezetten arra utal. Az előterjesztő – ha figyelembe vesszük a korábban leírtakat a házassági névviseléssel kapcsolatban – nem volt következetes, hiszen a jogszabály (illetőleg az idézett szöveg a 2007 novemberében benyújtott tervezeté) itt is a „maga teljes neve” kifejezést használta, s nem egészítette ki „az élettársi bejegyzés előtt közvetlenül viselt név” szövegrésszel. Feltételezhető, hogy az előterjesztőnek itt is szándékában állt annak elkerülése, hogy az élettársi névként egy korábbi élettársi vagy házassági kapcsolatból származó nevet, annak megszerzésének jogalapját elvesztve újra használhasson a fél. Az élettársi kapcsolat jogi elismerése egy *új névtípust* keletkeztetett volna a magyar névrendszerben, amivel csak fajta szerinti gyarapodás jelentkezett volna, tartalmi, azaz képzésbeli névváltozatok nem.³⁹⁶ Hiszen ehhez a kapcsolathoz rendelt névviselési lehetőségek a házassági nevek köréből kerültek ki, a házasságra

---

³⁹⁶ Ellentétben az azonos neműek házasságkötésének jogi feltételeinek megteremtéséről szóló törvényjavaslattal, hiszen ott egy nő nevéhez is lehetőség nyílt volna a házasságra utaló toldat kapcsolása.

utaló toldatos nevek kihagyásával. Ezen új névtípus az anyakönyvezés szabályainak módosítását is megkövetelte volna, ami az anyakönyvi rendszerben is változást okozott volna. Az élettársi kapcsolatok bejegyzésére anyakönyvvezető által került volna sor, az erre rendszeresített anyakönyvekben. Természetesen ez az Atvr. módosítását eredményezte volna, amelyről a jogalkotó a javaslatban a következőképpen rendelkezett volna:

„17.§ (2) Az At. a következő alcímmel, valamint 27/C. §-sal egészül ki:

«A bejegyzett élettársi név

27/C. § (1) A bejegyzett élettársi név az a név, amely az érintettet az élettársi kapcsolat bejegyzése után az anyakönyv alapján megilleti. A bejegyzett élettársi kapcsolatot létesítő felek a bejegyzett élettársi kapcsolatról szóló törvényben felsorolt névviselési formák közül választhatnak élettársi nevet.

(2) A bejegyzett élettársi név családi nevekből képzett része egy vagy legfeljebb kéttagú lehet.

(3) Ha az egyik vagy mindkét élettárs születési családi neve vagy a bejegyzést megelőzően viselt előző élettársi vagy házassági neve kéttagú, a feleknek nyilatkozniuk kell arról, hogy melyik két családi nevet kívánják összekapcsolt bejegyzett élettársi névként viselni.

(4) A bejegyzett élettársi névviselési forma – az élettársi kapcsolat fennállása alatt, illetve annak megszűnése után – a bejegyzett élettársi kapcsolatról szóló törvény szabályainak megfelelően az érintett kérelmére módosítható.

(5) A bejegyzett élettársi név módosítására irányuló eljárás lefolytatására az élettársi kapcsolatot bejegyző anyakönyvvezető az illetékes, de a kérelem a lakcím szerint illetékes anyakönyvvezetőnél vagy – külföldön élő személy esetén – a konzuli tisztségviselőnél is előterjeszhető.

(6) Az élettársa nevét viselő személy az élettársi kapcsolat bejegyzése folytán szerzett nevet (a bejegyzett élettársa nevét) névváltoztatással nem változtathatja meg.

(7) Ha a magyar állampolgár neve külföldön létesített bejegyzett élettársi kapcsolat következtében a magyar névviselési szabályoktól eltérően megváltozik, a hazai anyakönyvezéskor a név bejegyzése során úgy kell eljárni, mintha a névváltoztatást az anyakönyvi ügyekért felelős miniszter engedélyezte volna, azzal a különbséggel, hogy a névváltozásról az anyakönyvi ügyekért felelős minisztert és a születést nyilvántartó anyakönyvvezetőt értesíteni kell.»”

Itt már az előterjesztő nem feledkezett meg utalni az előző jogviszonyból származó névre, amikor a felek nevéből képzett közös név tagjainak számát a már korábbi szabályoknak megfelelően kettőben korlátozza. A tervezett szabályozásból látszik – s egyértelműen következik a házassági analógiából is –, hogy az élettársi név sem sajátja (a születési név értelmében) a névviseelőnek, hiszen az így nyert név nem változtatható meg. Tehát ez az új névtípus a házassági névvel egyértelműen azonos jogi megítélés alá esik.

A bejegyzett élettársak viszonyát rendezni kívánó T/4411. sz. törvényjavaslat a bizottsági tárgyalások során számos módosításon esett át, amelyek közül – szempontunkból – a legjelentősebb változást a névviseelési rendelkezések elhagyása jelentette. 2007. november 28-án módosító javaslatot nyújtott be az Országgyűlés elnökének Dr. Lukács Tamás és Dr. Lanczendorfer Erzsébet KDNP-s képviselő, amelyben a T/4411. sz. törvényjavaslat 3. §-ának, azaz a névviseelési rendelkezések az elhagyását javasolta. Indokolásukban a következőképpen érveltek: *„A jelenleg hatályos jog szerint is mindenki nevét megváltoztathatja, így tulajdonképpen a tervezet szerinti névviseelés szabályai ma is elérhetőek, ezért a fennálló jogszabályok mellett feleslegesek. A névváltoztatás ugyanis nemcsak az élettársakat, hanem minden állampolgárt megillet.”*³⁹⁷ Frankné Dr. Kovács Szilvia a Magyar Szocialista Párt képviselője lényegében azonos tartalmú módosító javaslatot nyújtott be, mint a kereszténydemokrata képviselők. Ő is a névviseelési rendelkezések kivételét célozta meg. A bizottsági vita során indoklásában kifejtette, hogy ő maga nem támogatja az élettársak nevének a felvételét. Ha valamelyikük élni kíván ezzel, ezt megteheti a szabályok nélkül is. Tehát ennyiben egyezik az érvelés a KDNP álláspontjával. A képviselőasszony még hozzáfűzte: *„Ezt egy lényegi különbségnek tartom például a házasság intézményével kapcsolatban, hiszen a névviseelés az én meglátásom szerint célszerű, ha a házastársak jogkörében marad.”*³⁹⁸ Azonban ennek mélyebb indokolása elmaradt.

A névviseelés kivételét tartalmazó módosító indítványok bizottsági tárgyalása során Piros Zsuzsanna Judit, az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium anyakönyvi osztályának vezetője is jelen volt. Az erről szóló jegyzőkönyv szerint az osztályvezető a legfontosabb szakmai érvet felhozta a módosító indítvány ellen: *„Ha ezt a javaslatot*

---

³⁹⁷ <http://www.parlament.hu/irom38/04411/04411-0004.pdf> (letöltés ideje: 2009.06.06.)

³⁹⁸ Jegyzőkönyv az Országgyűlés Alkotmányügyi, igazságügyi és ügyrendi bizottságának 2007. december 4-én, kedden, 11 órakor az Országház főemelet 58. számú tanácstermében megtartott üléséről: http://www.parlament.hu/biz38/bizjvk38/AIB/0712041.htm#_Toc185125666 (letöltés ideje: 2009.06.06.)

*elfogadnánk, akkor természetesen a névváltoztatás lehetősége fönnállna, de abban az esetben a születési nevüket elveszítenék a felek, szemben a házassági névvel, amikor van egy házasságneve valakinek, és van egy születési neve...”. A tárgyalás során azonban ez az érv elsikkadt a mondat végéhez hasonlóan.³⁹⁹ Miért lett volna ez fontos? A törvényjavaslat előterjesztője a bejegyzett élettársi kapcsolatot a házassághoz hasonló, családi jogi jogintézményként kívánta szabályozni. Természetesen ehhez az együttélési formához – jellege miatt – nem fűzhető valamennyi, a házassághoz kapcsolódó joghatás. A név, amelynek egyik funkciója a családba tartozás kifejezése, valóban elválasztója lehet a két jogintézménynek, miként az örökbefogadási vagy a megszűntetéssel kapcsolatos rendelkezések. Amennyiben a bejegyzett élettársaknak nem kívánunk a házassággal azonos jogokat adni, vagy azokhoz nagyon hasonlót, akkor nyilvánvalóan a névviselés terén is korlátokat szabhatunk. Ezt az eredeti javaslat követte is, hiszen a bejegyzett élettársak felvehetik egymás családi nevét, vagy családi neveiket összefűzhetik, *azonban* a házasságra utaló névformát *nem* választhatják. A magyar névfejlődés sajátossága a „-né” toldatos asszonynev, amely egyértelműen utal a nő férjzett családi állapotára. E forma választásának megvonása az élettársaktól – egyetértve az eredeti javaslattal – elegendő. Hogy ettől miért mentek tovább a módosító indítványok – bár megindokolták őket – nem egyértelmű. Az idézett indokolások arra építkeztek, hogy mindenkinek lehetősége van a hatályos jogszabályok szerint a névváltoztatásra, így a bejegyzett élettársak, ha nevükben is kifejezni óhajtják az összetartozásukat, ezt névváltoztatás útján megtehetik. Azonban ez az érv több okból sem állja meg a helyét. A névváltoztatás során – s ezért fontos az anyakönyvi osztályvezető asszony felszólalása – a névviselőnek a *születési* neve változik meg, míg a házasságkötés során egy *házassági* nevet szerez, amely – bár „sajátja”, mégis – a kötelék megszűnésével egyszerű nyilatkozattal elhagyható. Ez a lehetőség a módosító javaslatok folytán a bejegyzett élettársakat nem illeti meg, hiszen a bejegyzéskor nincs lehetőségük *élettársi* név választására. Így ha névváltoztatás útján felveszik valamilyen formában egymás nevét, a bejegyzett élettársi viszony (házassághoz képest megkönnyített) megszűntetésével *csak ismételt névváltoztatás útján* kaphatják vissza születési nevüket. S ez sem pontos, hiszen a születési nevüket korábban megváltoztatták, így eredeti formára való változtatásról beszélhetünk. Az ismételt*

---

³⁹⁹ Jegyzőkönyv az Országgyűlés Alkotmányügyi, igazságügyi és ügyrendi bizottságának 2007. december 4-én, kedden, 11 órakor az Országház főemelet 58. számú tanácstermében megtartott üléséről: http://www.parlament.hu/biz38/bizjvk38/AIB/0712041.htm#_Toc185125666 (letöltés ideje: 2009.06.06.)

névváltoztatás emelt illetékfizetési kötelezettséggel jár, ami az eljárás mellett egy másik teherterhelés, s ellentmond a jogalkotói szándéknak, az egyszerűbb megszüntetés céljának. Ilyetén nem érthetünk egyet Frankné Dr. Kovács Szilvia megállapításával, miszerint ez egy adminisztratív szabályozás, mondván a névváltoztatás lehetősége fennáll mindenki számára.

A 2009. évi XXIX. törvény

Az Alkotmánybíróság – korábban említett – *Bék. határozata* nyomán a Békvtv. 2009. január 1-jén nem lépett hatályba. Ezt követően a Kormány egy új, a *Bék. határozatnak* is megfelelő javaslatot terjesztett az Országgyűlés elé, amelynek elfogadásával alkották meg a 2009-es bejegyzett élettársi törvényt. A Kormány *új javaslata* lényegében a Békvtv.-re épült, s ekképp a névviselési szabályokat sem tartalmazta.⁴⁰⁰ Azonban a Kormány előterjesztését követően nyolc módosító javaslat érkezett az *új javaslathoz*, amelyek között névviselési szabályokra vonatkozót is találunk. Ilyen volt Gusztos Péter (SZDSZ) és Donáth László (MSZP) képviselők módosító javaslata, amely szakítani próbált a Békvtv. névviselést kizáró szabályozásával. A módosító javaslat értelmében a bejegyzett élettársak a jogviszony létesítésekor élhetnek a névválasztás lehetőségével, amely abban jelenik meg, hogy felvehetik a másik fél családi nevét, vagy összefűzhetik nevüket. Tehát a házassági névformák közül – a kapcsolat természetéből adódóan – a kifejezetten a házasságra utaló „-né” toldalékos névformák választását zárja ki közvetve a javaslat. A módosítást előterjesztők indoka szerint „*[a]z AB határozata egyértelműen kimondja, hogy nincs akadálya annak, hogy a bejegyzett élettársi kapcsolat szabályai az azonos nemű párok esetében a házassággal megegyezőek legyenek. Az AB 995/B/1990., majd 58/2001. (XII.7.) számú határozataiban kifejtette, hogy a név megválasztásának és viselésének joga ugyan nem alapjog, de kapcsolatban áll az emberi méltósághoz való joggal, így az csak abban az esetben korlátozható, ha alkotmányos jog védelme érdekében szükséges, és a korlátozás a védelemmel arányos. Nincs ilyen alkotmányos indoka annak, hogy a bejegyzett élettársak miért ne vehetnék fel partnerük nevét. A módosítás ennek átvezetésére irányul.*”⁴⁰¹

---

⁴⁰⁰ T/8847. sz. törvényjavaslat a bejegyzett élettársi kapcsolatáról, az ezzel összefüggő, valamint az élettársi viszony igazolásának megkönnyítéséhez szükséges egyes törvények módosításáról <http://www.parlament.hu/irom38/08847/08847.pdf> (letöltés ideje: 2009.06.06.)

⁴⁰¹ T/8847/6 sz. módosító javaslat http://www.parlament.hu/internet/plsql/ogy_irom.irom_madat?p_ckl=38&p_izon=8847&p_alsz=6 (letöltés ideje: 2009.06.06.)

Ahogy a fentiekben láthattuk, a névviselés kiterjesztése már az eredeti Békvt. vitájában is felmerült, azonban a szabályozás nem kapott helyet a törvény szövegében. Pedig az alapjogi levezethetőségen túl további két tényező is a névválasztás engedése mellett szól. Egyrészt az, hogy a jogalkotó szemlátomást egy új családi jogintézményt hoz létre – hiszen az új Ptk. családjogi könyvébe tervezik beilleszteni később a szabályozást –, s mint ilyenben, a felek számára lehetővé kellene tenni a családi összetartozás kifejezését a névviselés által is. Másrészt maga az Alkotmánybíróság *Bék. határozata* mondta azt ki, hogy a névviselési szabályok elhagyása nem olyan súlyú, amely alkalmas arra, hogy a bejegyzett élettársi kapcsolatot megkülönböztesse a házasságtól. A *Bék. határozat* kontextusában ez a megállapítás a bejegyzett élettársi kapcsolat hátrányára esik, azonban a további érveléseket figyelembe véve – miszerint nem alkotmányellenes azonos neműek számára a házassághoz hasonló jogintézmény létrehozása – semmi sem indokolja a nem házasságra utaló névformák alkalmazhatóságának kizárását. S mindezzel a parlamenten kívülről is mutatkozik igény.⁴⁰²

Az *új javaslat* 2009. március 23-án lefolytatott részletes vitájában az előterjesztő képviselőjében Dr. Avarkeszi Dezső igazságügyi és rendészeti minisztériumi államtitkár előadta, hogy a Kormány nem tudja támogatni a névviselésre vonatkozó módosító javaslatot. Ennek oka, hogy mivel már a Békvt. sem tartalmazta ezeket a rendelkezéseket, és a törvény 2009. január 1-jén lépett volna hatályba, erre tekintettel már elkészültek az anyakönyvek, s a megfelelő informatikai rendszer. „A *bejegyzett élettársi névre vonatkozó javaslat elfogadása egyrésztől megfelelő új anyakönyvek elkészítését, másrésztől olyan további informatikai fejlesztést igényelne, amely jelentős további költséggel járna, illetve a törvény hatálybalépéséhez szükséges felkészülési időt is több hónappal meghosszabbítaná. Természetesen annak semmi akadálya nincsen, hogy a partnerek a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítésével egyidejűleg nevüket megváltoztassák*” – olvasható az ülésnap jegyzőkönyvében.⁴⁰³ Tehát nem alkotmányellenesség fennállása vagy jogalkotói szándék hiánya miatt maradt el *ismét* a névviselési szabályok kiterjesztése.

A megoldást egy módosítás jelentené, amely visszaemelné a névviselési rendelkezéseket a törvény szövegébe, miként ez pl. Nagy-Britannia, Németország vagy

---

⁴⁰² Lásd A Magyar LMBT Szövetség véleménye a bejegyzett élettársi kapcsolatról szóló T/8847. sz. törvényjavaslatról – <http://www.lmbtszovetseg.hu/20090309-beka-velemen.html> (letöltés ideje: 2009.06.06.)

⁴⁰³ Országgyűlési Napló 198. ülésnap (2009.03.23.), 338-341. felszólalás – http://www.parlament.hu/internet/plsql/ogy_naplo.naplo_fadat_aktus?p_ckl=38&p_uln=198&p_felsz=338&p_felszig=341&p_aktus=46 (letöltés ideje: 2009.06.06.)

Svájc hasonló jogszabályaiban is szerepel. Ez nem jelenti, hogy a bejegyzett élettársi kapcsolatok a házasságokkal azonosak, a névviselés tekintetében sem, hiszen elegendő a hagyományos, házasságra utaló névforma kivétele a két jogviszony tartalmának elkülönítésére.

3. A NÉV MEGVÁLTOZÁSA

A név megváltozása a névviselés fejlődését folyamatosan végig kíséri. Egyrészt a név és a névhasználat jellegéből adódik, hogy mindenki neve után azonosítható legyen, ami feltételezi az eltérő neveket. Ez egy szűkebb közösségben, egy családban elindíthatja a névadási szokások változását, amely elsősorban az utónevek terén jelentkezik. Másrészt – ami a vizsgálandó témakört illeti – a névviselés történetében a név megváltozása jelzőpontként utalt arra, hogy a társadalomban is változás zajlik. E változások egyik kísérője, a névváltozások köré szépen lassan az állam – érdekeit szem előtt tartva – felépítette szabályrendszerét. A 19-20. századra e szabályrendszer olyan differenciálttá vált, hogy a névváltozások is többes értelmet nyertek a jogszabályok világában. Mindez a névváltozások fogalmi elhatárolását kívánja meg.⁴⁰⁴ A név változásának vizsgálatakor tehát el kell választani egymástól a szűken vett névváltozás, a névmódosítás és a névváltoztatás fogalmait. Mindhárom kategória a név megváltozását eredményezi, de más-más ténybeli alapon. Ugróczy Mária 1997-es munkája nyomán a következőképpen határozhatók el az egyes fogalmak. A *névváltozás* tehát minden olyan eset, amikor a név megváltozik, függetlenül attól, hogy arra valamilyen tény, vagy közhatalmi aktus következtében kerül sor. A *névmódosításról* beszélhetünk, amikor a név viselőjének alanyi jogosultsága alapján, egyoldalú nyilatkozata következtében megváltozik a neve. (Ha szűkebben értelmezzük a fogalmat, akkor névmódosításnak az tekinthető, ha egy már meglévő név helyesírásában, egyes elemeiben változik meg, de lényegét tekintve felismerhető eredeti formája.) A harmadik esetkör a *névváltoztatásé*, amely miniszteri engedéllyel megy végbe, és lényegében új név születésével jár.⁴⁰⁵ A széles értelemben vett névváltozás esetei a fenti három kategória valamelyikében kapnak helyet a következőkben ismertetendő módon.

---

⁴⁰⁴ Nyelvi, nyelvészi és névtani értelemben is különbség tehető a névváltozás és a névváltoztatás között. Vö. pl. HAJDÚ MIHÁLY, 2009, 29-39., MIZSER LAJOS, 2008, 418-419.

⁴⁰⁵ Vö. UGRÓCZKY MÁRIA, 1997, 37-47.

A) Névváltozás

A névváltozásnak öt esetét különböztethetjük meg: apaság vélelmének megdöntése; örökbefogadás; örökbefogadás megszűnése; gyermek jogállásának rendezése; a nem megváltozása.

a) Az apaság vélelmének megdöntése

Korábbi jogunkban a törvénytelenítés sajátos esete képezte a név megváltozásának ezen lehetőségét. A törvénytelenítés a házasságtörésben született gyermek jogállapotának „tisztázása.” A házasság fennálltából fakadó törvényes születés vélelmét azonban perben meg lehet dönteni, akkor, ha a férjes nő gyermekét a házasságkötést követő hét hónapon belül, vagy a házasság megszűnte után tíz hónapon túl szülte; a férj távolléte alatt bizonyítottan nem érintkezett feleségével; illetve a férj nemi tehetetlensége esetében.⁴⁰⁶ Személyi Kálmánnál olvasható, hogy a törvénytelenítési perben hozott bírói ítélet által a gyermek az *anyja* nevét szerzi meg. Maga az ítélet a név tekintetében megállapító hatályú volt, mert a törvénytelen családi státus visszamenőlegesen lett kimondva. A megállapító jelleget mutatta, hogy az ítélet következtében nem következett be státuszváltozás, csupán egy törvényes vélelem dőlt meg, aminek következtében a gyermek a vélelmezett apa nevét csak birtokolta, arra való jogosultság nélkül. Ez arra enged következtetni, hogy a törvényes vélelem engedte névviseléstől el kellett volna tiltani az illetőt a törvénytelen státus kimondása után, ami természetesen jogszerűtlen és méltánytalan lett volna. A törvénytelenített gyermek, mint utóbb kiderült jogtalanul használta vélelmezett apja nevét, de más nevet nem is használhatott volna a törvényes vélelem miatt. Így kimondható, hogy a törvényes vélelemre alapított névhasználat nem lett jogszerűtlenné utólag azáltal, hogy a státust megállapító ítélet a vélelmet megdöntötte. Csak akkor forogott fenn a névbitorlás esete, ha a megállapítás ellenére, azt követően használta az illető vélelmezett apja nevét. A régebbi névhasználat hatályát és jogosságát a megállapító ítélet nem érintette.⁴⁰⁷ A törvénytelenítés névszerzést és névvesztést is jelent egyúttal. Az érintett gyermek törvénytelen státusának kimondásával megszerzi anyja nevét, azonban vélelmezett apja nevét elveszti.⁴⁰⁸

Hatályos szabályozásunk szerint az apaság vélelmének alapja lehet legalább a vélelmezett fogantatási idő alatt fennállt házasság; a teljes hatályú apai elismerés; az

⁴⁰⁶ Vö. LADÁNYI BÉLA, 1898, 137-138.

⁴⁰⁷ Vö. SZEMÉLYI KÁLMÁN, 1915, 105-106.

⁴⁰⁸ BALÁS P. ELEMÉR, 1941, 666.

ilyen vonatkozású jogerős bírói ítélet; az utólagosan megkötött házasság és az eredményes reprodukciós eljárásban való részvétel.⁴⁰⁹ Az apaság vélelmének megdöntése annak megtámadhatóságán alapszik. A vélelem megdöntése hatással van a név viselésére. Következésképpen jelentkezhetsz a családi név megváltozása, hiszen az apaság megdöntéséig a gyermek, ha az eddig apjaként tekintett személy nevét viselte, elveszti erre vonatkozó jogát. Azonban ez nem egyenes következménye a vélelem megdöntésének, ugyanis a vonatkozó jogszabályhely kimondja, hogy indokolt esetben a bíróság feljogosíthatja a gyermeket, annak kérelme esetén, a korábbi családi név viselésére.⁴¹⁰ Indokoltá teheti ezt az a méltányossági alapú megközelítés, amely figyelembe veszi a gyermek közösségi beilleszkedését, amelyet a már megszokott név elvesztése hátrányosan befolyásolna. Különösen figyelembe veendő ez akkor, ha az apai jogállás várhatóan nyomban nem tölthető be. A Csjt. ezen rendelkezése az 1986. évi IV. törvény rendelkezéseivel került be a törvényszövegbe. 1986-ot megelőző időszakra vonatkozóan az anyagi jogi szabályok között nem találtam arra rendelkezést, hogy a házasságon alapuló apasági vélelem megdöntése esetén a gyermek neve miként változik, de szokásjogi alapon nyugvó korábbi rendelkezéseink a fenti módon – a méltányossági elvárásoknak megfelelően – szabályozták e kérdéskört. Ellentétben ezzel, az eljárási szabályok felvenni rendelik a gyermek családi jogállásának változását az anyakönyvbe feljegyzendő adatok között, s annak következtében nevének megváltozását.⁴¹¹

b) Örökbefogadással egybekötött névváltozás

A hatályos Csjt. 46.§-a szerint az örökbefogadás célja az örökbefogadó és az örökbefogadott között *családi kapcsolat* létesítése. Az örökbefogadás (adoptio) jogintézménye már régóta ismert, a Tripartitumban is találkozhatunk vele. Werbőczy két formáját ismerte az örökbefogadásnak: amikor egy nemesember egy másik férfit a fiává fogadott, illetve amikor felnőtt nemesek egymást testvérekké fogadták a király hozzájárulása mellett.⁴¹² Mindkét esetben feltétel volt, hogy az örökbefogadónak nem

---

⁴⁰⁹ Csjt. 36. §

⁴¹⁰ Csjt. 43.§ (7) „Ha a bíróság az apaság vélelmét megtámadó keresetnek helyt ad, indokolt esetben – kérelemre – a gyermeket feljogosíthatja családi nevének további viselésére.”

⁴¹¹ 56.247/1897. BM. r.

⁴¹² HK. I. rész 8. cím „Hogy az örökbe fogadás is nemesít

Továbbá még más módon is lehet valaki nemessé; örökbe fogadás útján: a mikor tudniillik valamelyik úr vagy nemes valamely parasztot vagy nem nemes fiafént örökbe fogad és fekvő jószágainak utódjává és örökösévé rendel; ha az ilyen örökbe fogadáshoz a királyi jóváhagyás járul és ezt a jószágaiába való

lehetett törvényes utóda.⁴¹³ Ekkoriban a jogintézmény célja az volt, hogy az örökbefogadott részesüljön az örökbefogadó vagyonából, vagyis, hogy törvényes örökössé váljon.⁴¹⁴ A korabeli felfogás szerint az örökbefogadás szerződés volt, ekképp nagykorú személyt is örökbe lehetett fogadni. Ladányi Béla meghatározása szerint az örökbefogadás „*oly kétoldalú jogügylet, melyer az örökbefogadó az örökbefogadottal, illetve annak törvényes képviselőjével felsőbb jóváhagyás mellett köt.*”⁴¹⁵

Az örökbefogadás jellemzően egy olyan (családi) jogi esemény, amely a név megváltozásával járhat együtt. A 20. század eleji jogfelfogás a családi státus megváltozásának egyik következményének tekinti a vezetéknev megváltozását. Az örökbefogadás – Személyi Kálmán – szerint nem tekinthető státusváltozásnak, csupán új családjogi helyzetet biztosít az örökbefogadóval szemben a régi státusjogok elvesztése nélkül, ekképp az örökbefogadó nem minden státusjoga megy át az örökbefogadottra, csak az, amelyet szokásjogi szabályok átengednek az öröklési szerződés útján. Ebben a tekintetben az örökbefogadott megtarthatja régi családi nevét, hozzáfűzheti az örökbefogadóét, vagy ez utóbbit felveheti régi családneve elhagyásával. Mindezt a felek által kötött szerződés rögzíti.⁴¹⁶ Amennyiben nő az örökbefogadó, csak saját családi nevét ruházhatja át az örökbefogadottra, férje vagy volt férje nevét nem.⁴¹⁷ Az újabb – a 20. század közepi szovjet mintát követő – polgári jogfelfogás az örökbefogadó és az örökbefogadott közötti családi kapcsolat létrehozásában látja az örökbefogadás célját, amely a gyermek és az örökbefogadó szülők között teljes családi kapcsolatot hoz létre, ami annyit tesz, hogy az örökbefogadott az örökbefogadó vérszerinti gyermekének a jogállásába lép.⁴¹⁸ Ma az örökbefogadás nem szerződés,

---

törvényes beiktatás is követi (mivel az örökbefogadásnak épen úgy, mint a fiúsításnak királyi jóváhagyás mellett adományereje van) az a nem nemes és ennek fiai igazi nemesek számába jönek.”

⁴¹³ FÜGEDI ÉRIK, 1999, 40.

⁴¹⁴ Vö. LADÁNYI BÉLA, 1898, 138-139., TIMON ÁKOS, 1910, 565., BÉLI GÁBOR, 2000, 37., HOMOKI NAGY MÁRIA, 2001, 20.

⁴¹⁵ LADÁNYI BÉLA, 1898, 141-142.

⁴¹⁶ Vö. SZEMÉLYI KÁLMÁN, 1915, 116-117.

⁴¹⁷ 8201/1891. IM. r.; Az örökbefogadás útján bekövetkezett névváltozás anyakönyvi bejegyzését az A.U. 100.§ 3. pontja rendezte: „Az örökbefogadás s az azzal kapcsolatos esetleges névát ruházás anyakönyvi feljegyzése iránt, ha kormányhatósági megerősítés alá tartozó örökbefogadásról van szó, szintén az igazságügyminister, ha királyi jóváhagyás alá tartozó örökbefogadásról van szó, a belügyminister intézkedik. Az igazságügyministernek az örökbefogadásra vonatkozó rendelkezését, ha nagykorú egyénről van szó, a kir. törvényszék, ha kiskorú egyénről van szó, az ügyben eljáró árvaszék közvetíti.”

⁴¹⁸ A Csjt. eredeti szövegének indokolása szerint: „Az örökbefogadási szerződés a feudális-kapitalista jogrendszerben az öröklési szerződésből fejlődött ki, amelynek célja az volt, hogy az örökbefogadott számára az örökbefogadó ősi javaiban való öröklést biztosítsa. [...] Az örökbefogadásnak ez az értelmezése a szocialista felfogással nem fér össze. Az örökbefogadás célja a szocialista jogrendszerben csakis az lehet, hogy az örökbefogadó és az örökbefogadott közt családi kapcsolatot létesítsen. [...] A javaslat ezért – a Szovjetunió és a népi demokráciák példája nyomán – a fent megjelölt családi nevelést tekinti az örökbefogadás céljának”. (Törvények indokolása – CompLex – Jogtár)

nincs lehetőség nagykorú örökbefogadására, mert a cél, hogy a gyermek családban nevelkedhessen.⁴¹⁹ E felfogás értelmében – az eredeti indokolás megfogalmazása szerint – a Csjt. „*a névviselés kérdésében sem engedi meg a felek alkudozását*”, hanem maga a törvény rendezi azt az örökbefogadással létrejött családi kapcsolatnak megfelelően akként, hogy az örökbefogadott az örökbefogadó családi nevét viseli.⁴²⁰ Ekképp a gyermek névviselése is az örökbefogadás integratív célját szolgálja. Kivételes esetben az 53.§ (4) bekezdése alapján a gyámhatóság megengedheti, hogy az örökbefogadott megtarthassa addigi családi nevét.⁴²¹ Mindebből következik, hogy az örökbefogadásakor a gyermek neve megváltozik. Amennyiben egyedülálló férfi az örökbefogadó, akkor az örökbefogadott az ő családi nevét fogja viselni, ha nő, akkor a névviselés a nő családi állapotának függvényében alakul. Az örökbefogadó saját leánykori nevét minden esetben átruházhatja az örökbefogadottra, viszont ha hajadon, férjes, elvált, vagy özvegy, és nem viseli férje (volt férje) nevét, akkor csak a leánykori név adható át. Ha az örökbefogadó valamilyen formában viseli férje (volt férje) nevét, akkor az örökbefogadott az örökbefogadó leánykori nevét, vagy férje nevét fogja viselni az örökbefogadó választása szerint. A férj nevének felvételéhez nem szükséges az ő hozzájárulása.⁴²² A Csjt. 51.§ (2) bekezdése szerint „*azt, akit mindkét házastárs – akár együttesen, akár külön-külön – örökbefogadott, a házastársak közös gyermekének kell tekinteni (közös gyermekké fogadás). Közös gyermekké fogadás az is, ha az egyik házastárs a másik házastárs gyermekét fogadja örökbe.*” Ebben az esetben az örökbefogadóknak az örökbefogadás engedélyezésekor, a kérelemben nyilatkozniuk kell arról, hogy az örökbefogadott melyikük családi nevét viselje. Ha a házastársak a gyermeket nem együtt fogadták örökbe, megegyezésük hiányában a gyermek a korábbi örökbefogadó családi nevét viseli.

Korábban, a 2002-es módosítás előtt a törvény a 42.§-hoz képest szélesebb jogot biztosított az örökbefogadónak, mint a vér szerinti szülőnek, ugyanis a vér szerinti gyermek, csak akkor viselhette anyja vezetéknevét, ha a feleség kizárólag a saját nevét használta a házasságban, míg az örökbefogadás esetén, bármelyik örökbefogadó nevét

---

⁴¹⁹ Vö. még: Csjt. 46.§; JOBBÁGYI GÁBOR, 2000, 248.

⁴²⁰ Csjt. eredeti szövegének indokolása (Törvények indokolása – CompLex – Jogtár)

⁴²¹ Pl. a gyermek a nevet hosszabb ideje viseli, vagy kegyeleti okokból stb.

⁴²² Csjt. 53. § (1) „*Az örökbefogadott gyermek az örökbefogadó családi nevét viseli. Ha az örökbefogadó akár a házasságra utaló toldással, akár anélkül férje (volt férje) nevét viseli, az örökbefogadott új családi neve – az örökbefogadó választása szerint – vagy a férje (volt férje) vagy az örökbefogadó leánykori családi neve. Ugyanazon örökbefogadó által örökbefogadott több gyermek csak azonos családi nevet viselhet.*”

viselhette az örökbefogadott. Abban az esetben, ha a házastársak nem együtt, hanem külön-külön fogadták örökbe, a gyermek neve az örökbefogadók megegyezésétől függ, aminek hiányában a korábbi örökbefogadáskor kapott nevét tartja meg.

A házasságban élő szülők valamennyi gyermekének csak azonos családnevet lehet adni, ami a család egységét szolgálja. Ilyen rendelkezés nincs az örökbefogadás kapcsán, amikor is lehetséges, hogy az örökbefogadó vér szerinti és örökbefogadott gyermeket is nevel. Ebben az esetben is kívánatos azonban az, hogy az egy családban élő gyermekek azonos nevet viseljenek az említett elv érvényesülése érdekében.

Az örökbefogadással nyert név a későbbiekben – természetesen – névváltoztatás útján megváltoztatható.

Az örökbefogadás megszűnése is hatással lehet a névviselésre. A Csjt. 58.§ (2) bekezdése a következőképpen szól: *„Az örökbefogadás felbontása után az örökbefogadott és leszármazói az örökbefogadással felvett családi és utónevet nem viselhetik, kivéve, ha a gyámhatóság, illetőleg a bíróság másképp rendelkezik.”*A törvény rendelkezése szerint, az örökbefogadással szerzett név viselése szorosan kötődik annak megszerzési jogcíméhez. Ez főszabály szerint van így, vagyis, hogy az örökbefogadás felbontásával megszűnik a név viselésének jogosultsága. Azonban a gyámhatóság, illetve a bíróság engedélyezheti a név további viselését. Erre példa egy 1983-as jogeset, amelyben a felperes az egykori örökbefogadó volt, az alperes pedig az örökbefogadott. A felperes házastársával együtt fogadta örökbe az alperest. A felperes, miután házassága megromlott, elhagyta a házastársát, majd elváltak, s a gyermek az örökbefogadó anyánál maradt. A felperes és az alperes kapcsolattartása idővel leépült, majd teljesen megszűnt. A felperes később kérte az örökbefogadás felbontását, amelyet államigazgatási eljárás keretében elutasítottak, majd a bíróság első és másodfokon kimondta a felbontást, a név használhatóságának megszüntetése mellett. Az alperes törvényességi óvás keretében megtámadta ezt a Legfelsőbb Bíróságon. A bíróság döntése a névviselést érintően a következő volt: a peres felek közötti örökbefogadási kapcsolat 26 éven át fennállt, s e hosszú idő alatt az alperes a felperes családi nevét viselte. Annak ellenére, hogy az alperes jelenleg a volt házastársa nevét viseli, minden olyan esetben, amikor személyi adatok szolgáltatására kerül sor, jelentősége van a leánykori nevének is. Így a leánykori nevének feltüntetése a gyermekeire vonatkozó adatok szempontjából sem közömbös. Emellett az is perbeli adat, hogy az alperesnek az örökbefogadás tényéről a jelen perindítás előtt nem volt tudomása, így különösen méltánytalan lenne számára a névváltoztatással járó következményeket (pl.

igazolványok, iskolai bizonyítványok átíratása stb.) viselni. A körülményeket és a hosszú időn át fennállt névviselést figyelembe véve indokolt, hogy az alperes az örökbefogadás felbontása után is viselje az örökbefogadással felvett családi nevet. A kifejtettekre tekintettel a Legfelsőbb Bíróság a jogerős ítéletnek a névviseléssel kapcsolatos rendelkezését hatályon kívül helyezte, és az alperest leánykori nevének további viselésére feljogosította. A Legfelsőbb Bíróság a jogerős ítéletnek az örökbefogadást felbontó rendelkezését nem vonta felülvizsgálata körébe.⁴²³

c) A gyermek jogállásának rendezése következtében beállt névváltozás

A gyermek nevénel láthattuk, hogy a születéskori jogállás a névviselését is befolyásolja. A névadás szemszögéből a legegyszerűbb eset az, amikor a gyermek törvényes születésű, ami a születések számát tekintve a leggyakoribb volt. Azt is láthattuk az előzőekben, hogy a törvényes születés illetve annak vélelme megdőlhét, ezt az esetet a régi jogirodalom törvénytelenítésnek nevezte. A törvénytelenítésnek azonban a fordítottja is ismert volt, s mint jogintézmény a magyar családjog történeti korszakaiban valamilyen formában mindig megjelent. Ez a törvényesítés, amely mai fogalmaink szerint a gyermek jogállásának rendezésével azonosítható. A jogállás rendezésének három módja lehetséges: a teljes hatályú apai elismerés, az utólagos házasságkötés és a bírói ítélet.

A 19. és a 20. század fordulójának szabályozásában a törvénytelen gyermek elismerése státuszváltozást és egyúttal névváltozást *nem* eredményezett.⁴²⁴ Az A.T. 41.§-a szerint maga az elismerés az anyakönyvbe bejegyezhető volt.⁴²⁵ Joghatások is fűződtek az elismeréshez: a gyermek a természetes atyja vallását követi.⁴²⁶ A korabeli jogirodalomban található példa arra, amely vitatkozik azzal a gyakorlattal, miszerint az elismert gyermek nem szerez jogosultságot természetes atyja nevére.⁴²⁷ Ez az ellenkező nézet mindinkább érvényesülő elvévé vált, hiszen „*a törvényteleniségben született ártatlan gyermekre háruló mindennemű hátrányokat lehetőleg el kell osztatni, vagy a*

---

⁴²³ BH1983.158.

⁴²⁴ Vö. SZEMÉLYI KÁLMÁN, 1915, 114.

⁴²⁵ „A törvénytelen gyermeknek természetes atyja által való elismerése csak akkor jegyezhető a születési anyakönyvbe, ha ezen elismerést maga a természetes atya az anyakönyvvezető előtt személyesen jelenti ki, vagy ha az elismerés közokiratba van foglalva.” A 65.814/1907. sz. belügyminiszteri körrendelet értelmében az elismer, de nem törvényesített gyermek az anyakönyvekben és a kivonatokban csak anyja nevével nevezhető meg, elismerő apjában nem.

⁴²⁶ 1894. évi XXXII. tc. a gyermek vallásáról 5.§

⁴²⁷ HERCZEGH MIHÁLY, 1885, 59.

lehető legkisebb körre szorítani s a nemző apa felelősségét minél erélyesebben érvényesíteni.”⁴²⁸ A Polgári Törvénykönyv 1914-es tervezete (II. szöveg 230.§(1)) az elismert törvénytelen gyermeknek biztosítja természetes atyja nevéhez való jogot, amit szerződésben kell kikötni, s amihez az anya hozzájárulása is szükséges.⁴²⁹ Az elismeréssel ellentétben a törvényesítés jogintézménye családjogi státusváltással jár, amelyből egyúttal névváltozás következik. A házasságon kívül született (törvénytelen) gyermek kétféle módon volt törvényesíthető. Egyrészt a szülők utólagos házasságkötésével, másrészt államfői kegyelem útján. Szladits Károly magánjogi munkájában a törvényesítés egy harmadik fajtáját is megnevezi. Ez a vélt házasságból való származás esetén beálló törvényesség.⁴³⁰

Az *utólagos házasságkötés* folytán törvényessé vált az a gyermek, akinek természetes atyja és anyja házasságot kötnek egymással, kivéve akkor, ha a nemzés házasságtörésben történt. Ez csak akkor nem keletkeztette a törvényességet, ha mindketten tudták, hogy házasságtörést követnek el. Az ilyen úton bekövetkező törvényesítés a törvény erejénél fogva állt be, a szülők vagy a gyermek akarata nélkül, vagy harmadik személyek tiltakozása ellenére is. Az ekképp törvényesített gyermek általában a törvényes gyermek jogait nyerte el. A törvényesítés hatálya visszahatott a gyermek születésének időpontjára, de nem érinti azon törvényes gyermek jogait (pl. elsőszülöttségi jog), aki bár később született, de a törvényesítést megelőzően.⁴³¹ Az utólagos házasságkötéssel történő törvényesítésnek nem előfeltétele az apa általi elismerés, de az anyakönyvi hitelesség megkívánja, hogy a szülők házasságkötésének feljegyzésekor, vagy azt megelőzően az atya személyes, vagy közokiratba foglalt elismerő nyilatkozata a születési anyakönyvben már feljegyezve legyen.⁴³²

A természetes atya az igazságügy-miniszter útján kérhette gyermekének *államfői* (királyi, kormányzói) *kegyelemmel* való törvényesítését, ha a szülők utólagos házasságkötése nem volt lehetséges pl. az anya halála miatt, vagy más fontos okokból. A törvényesítés ezen módját az apa halála után is lehetett kérelmezni, de csak akkor, ha az atya még életében elismerte a gyermeket, és a törvényesítés érdekében már

---

⁴²⁸ SZEMÉLYI KÁLMÁN, 1915, 115.

⁴²⁹ Személyi Kálmán szerint az elismerés nem egyoldalú aktus az apa részéről, hanem családjogi szerződés, ekképp a névszerzés is szerződéses alapú lesz, amit az anya hozzájárulása is megerősít. (SZEMÉLYI KÁLMÁN, 1915, 115-116.)

⁴³⁰ SZLADITS KÁROLY, 1933, 372-374. Kallós Lajos egy másik esetet nevez harmadik törvényesítési lehetőségként: a római pápa által, amely rendszerint csak egyházi hivatalképességet eredményez, de uralkodói hozzájárulásával „*lehet polgári foganata is.*” (KALLÓS LAJOS, 1846, 55.)

⁴³¹ Vö. BARZÓ TÍMEA, 2006, 29-30.

⁴³² Az anyakönyvi bejegyzés tekintetében lásd még: 1904. évi XXXVI. tc. 19.§

előkészítő lépéseket tett. Ugyanez a két feltétel teljesülése szükségeltetett, ha az utólagos házasságkötés előtt halt meg, vagy elmebetegsége folytán nem tudta már benyújtani a törvényesítési kérvényt. A kegyelemmel való törvényesítés hatálya – szemben az utólagos házasságkötéssel – csak a törvényesítés kimondásától fogva állt be, tehát nem hatott vissza a születésre, és ha az apa ezt megelőzően halt meg, akkor a joghatály a halál időpontjára hatott vissza, így a gyermek örökösévé vált az apának. Az apa más törvényes gyermekeinek jogait a törvényesítés nem érintette. Megjegyzendő, hogy a kegyelemmel való törvényesítés hatása „gyengébb” volt, mint az utólagos házasságkötésé, ugyanis a törvényesített gyermek csak a törvényesítő atyával jutott törvényes rokonságba, de az atya rokonaival nem.⁴³³

Az 1946. évi XXIX. tc. megszüntette a törvényes és törvénytelen származású gyermek közötti különbségtételt, és egyúttal megszűnt az államfői kegyelemmel törvényesítés jogintézménye (21.§).⁴³⁴ Ekképp a házasságon kívül született gyermek jogállásának rendezésére a teljes hatályú apai elismerés, az utólagos házasságkötés, és az apaság bírói megállapítása állt rendelkezésre. Mindhárom jogintézmény azonos hatással bírt a gyermekre, családjogi státusa nem hordoz magában különbségtételt. Bár konkrét jogszabályhely továbbra sem rendelkezett az apai elismerés, az utólagos házasság, illetőleg a bírósági megállapítás okozta állapotváltozás által bekövetkezett névviselésről, a gyakorlatnak, és a korábban már említett jogelvnek megfelelően a házasságon kívül született gyermeknek joga keletkezett az őt elismerő atyja nevére. Az 1952-ben megalkotott családjogi törvény tartalmában és szellemében átemelte az 1946-os törvénycikkben foglaltakat. Így a nevezett három jogintézmény ma is hatályos, a gyakorlatban alkalmazott, de csak a Csjt. 1986-os módosítása után található rendelkezés az elismert gyermek névviselése tekintetében, azonban ekkor is csak a vélelem megdöntése kapcsán.⁴³⁵

---

⁴³³ Vö. BARZÓ TÍMEA, 2006, 30.

⁴³⁴ L. erről még A családi név c. alfejezetet.

⁴³⁵ Csjt. 43.§ (7) „Ha a bíróság az apaság vélelmét megtámadó keresetnek helyt ad, indokolt esetben – kérelemre – a gyermeket feljogosíthatja családi nevének további viselésére.” Az 1986-os módosítás indokolása szerint: „E rendelkezés célja, hogy a gyermek személyiségfejlődését lehetőleg ne befolyásolja hátrányosan a családi jogállásában bekövetkezett változás, a gyermek ne kényszerüljön a családi neve megváltoztatásának okáról, a származása körüli vitáról beszámolni. A bíróság a vélelmezett apa tiltakozása esetén az érdekek egybevetése alapján dönt.” (Törvények indokolása – CompLex – Jogtár)

d) Névváltozás a nem megváltozásának következtében

A biológiai nem megváltozása névváltozást eredményez, amely – összefüggésben a név nemre utaló funkciójával – az utónevet érinti. Ha a gyermek fejlődése során megváltozik a neme, vagy az a születés anyakönyvezésekor nem volt pontosan megállapítható, és később az anyakönyvi bejegyzéstől eltérően alakul, akkor a nem megváltozását az anyakönyvvezető kijavítással jegyzi be az anyakönyvbe.⁴³⁶ A változás igazolásához kizárólag urológus szakorvos orvosi bizonyítványát fogadják el. A nem megváltozásának következménye az utónév megváltozása.

Másik lehetőség a nem megváltozására a transzszexuális műtét. A kialakult gyakorlat szerint csak az Igazságügyi Orvosszakértői Intézet egyetértő szakvéleménye alapján vezethető át a születési anyakönyvbe az ekképp megváltozott nemi adat. A szakvéleményt a kérelmezőnek kell beszerezni, és emellett feltétel, hogy nem állhat családi kötelékben. E változás szintén magával hozza az utónév megváltozását. Az új utónevet a szülők, illetőleg a kérelmező választja meg az új nemre utaló utónevek közül. Bár meglehetősen ritkán fordul elő ilyen eset, de fontos, hogy helyet kapjon a szabályozásban. Ennek oka a név funkciójában keresendő, hiszen az azonosításhoz elengedhetetlen a nemre való utalás.

B) Névmódosítás

A szabályozás többféle formáját ismeri a névmódosításnak, amely érintheti a vezetéknevet és az utónevet egyaránt. Az előbbi esetek közé tartozik a felmenők által viselt megkülönböztető betűjel felvétele, valamint a magyar származású bevándorolt külföldi állampolgárok (vissza)honosítási eljárása során kérhető névmódosítás, az utóbbiak körét a 14 éven aluliak utónevének szülő általi névmódosítása, a nagykorúak utóneveik sorrendjében való változtatása illetve a nemzeti, etnikai kisebbségi névhasználatra áttérés jelöli ki.

a) A megkülönböztető betűjel

A *megkülönböztető betűjel* használatát az egy településen, azonos családnevűek nagy száma tette szükségessé. Ez a folyamat a kételemű nevek (családi és utónév) kialakulásának történeti modelljének kis területen megvalósult mása, hiszen amikor már

---

⁴³⁶A 6/2003. (III.7.) BM rendelet 60.§ (1) e) pontja értelmében e tény az anyakönyvvezető a születési anyakönyv „Utólagos bejegyzések” rovatába jegyzi be.

az adott névanyag – elemei gyakori előfordulása miatt – nem alkalmas a megkülönböztetésre, újabb változatoknak kell megjeleníteni a funkció betöltéséhez. Ennek kézenfekvő módja az ábécé betűinek felhasználása. Az ilyen formában módosult családi nevek generációkként továbbhagyományozódtak, ami akként tekinthető, hogy egy-egy család nevének szerves részévé vált. Ezek a betűk vagy az eredeti vezetéknev előtt, vagy azt követően álltak. Az anyakönyvi regisztrálás során bejegyezhetők voltak.⁴³⁷ Az A.T.-t, és annak tárgyában kiadott valamennyi rendeletet hatályon kívül helyező 1952. évi 19. törvényerejű rendelet végrehajtása vonatkozásában megjelent belügyminiszteri utasítások 1953. január 1-jei hatállyal megszüntették a családi nevekben a betűjel viselését. Az anyakönyvekbe nem volt szabad bejegyezni, így sem az anyakönyvi kivonatokban, sem a személyi igazolványokban nem került feltüntetésre. Az 1982. augusztusában megjelent Atvr. újra lehetővé tette az állampolgárok számára a megkülönböztető betűjelzés használatát családi nevükben. Ezt az érdekeltnek kellett kérelmezni, amihez a jogalkotó feltételként a betűjel szülők, vagy nagyszülők általi viselését állította. Következik ebből, hogy újonnan megkülönböztetést ezen a jogcímen, névmódosítás keretében nem lehet anyakönyveztetni. Emellett jogszabály által tiltott, vagy személyiségi jogot sértő betűjelzést ugyancsak nem lehetett bejegyezni. Ha a kérelmező anyakönyvi alapbejegyzése 1953. január 1-je előtti volt – ami azt jelenti, hogy a betűjel már szerepelt az anyakönyvben –, akkor nyilatkoznia kellett a betűjelzés jövőbeli viselésének szándékáról. Az Atvr. végrehajtására kiadott 2/1982. (VIII.14.) MT TH rendelkezés⁴³⁸ 48.§-ának (3) bekezdése rendelkezett a megkülönböztető betűjel bejegyzésének módjáról: a betűjelet a családi nevet *megelőzően*, nagybetűvel kell bejegyezni és a családi névtől ponttal kell elkülöníteni. Ezt a jogszabályhelyet támadták meg egy, az Alkotmánybíróság előtti indítványban. Az Alkotmánybíróság a névhatározatában alkotmányellenesnek minősítette és megsemmisítette az idézett rendelkezést, éspedig két okból is: egyrészt arra figyelemmel, hogy az indítványozó felmenőitől „örökölt” neve (amelyben a megkülönböztető betűjel a nevet *követi*) szigorú alapjogi védelem alatt áll, s ez a védelem az indítványozót az állammal szemben is megilleti; másrészt, mivel alacsonyabb szintű jogszabály [Atvr. Vhr. 48. § (3)] ütközik magasabb szintű jogszabály [Atvr. 31. § (1)] rendelkezésébe.⁴³⁹ Az Alkotmánybíróság további rendelkezéseinek következtében a megkülönböztető betűjel bejegyzésére

---

⁴³⁷ A.U. 55.§ 1. pont

⁴³⁸ Továbbiakban: Atvr. Vhr.

⁴³⁹ 58/2001. (XII.7.) AB határozat Indokolás IV. 2.5.

vonatkozó szabályok az Atvr.-ben kaptak helyet, akként, hogy immár nincs megkötve a betűjel vezetéknevhez viszonyított helye.⁴⁴⁰ Az új Atv. is fenntartja a megkülönböztető betűjel bejegyzési lehetőségét a hatályos formának megfelelően, azonban már szűkebben fogalmaz, hiszen nem tér ki a felmenőkre.⁴⁴¹

b) Magyar származású bevándorolt állampolgárok névmódosítása

A névmódosításnak az az esete, amely a *magyar származású bevándorolt külföldi állampolgárokat* illeti meg, régi jogunkban nem merült fel konkrét szabályozási tárgyként, hiszen a probléma gyökere a trianoni, majd a párizsi szerződés következtében kialakult új határok meghúzásában keresendő. Azonban a kérdéskör gyökereként felfedezhetjük az ünnepélyes honfiúsítás rendi kori szabályait, amennyiben az állampolgárság és a névváltozás összefüggéseiből indulunk ki.⁴⁴² A joggyakorlatban megoldandó feladatként akkor jelentkezett ez az esetkör, amikor a határon túlról áttelepülő magyar származású külföldi állampolgárok sérelmezték, hogy hosszas eljárás keretében áll csak módjukban visszatérni egykor általuk, vagy családjuk által használt magyaros névviselési formához. Az Atvr. 29.§ (1) bekezdése a következőképpen szól: *„Külföldi állampolgárok, hontalanok névviselésénél állampolgárságuk, illetőleg származási helyük joga az irányadó.”* E rendelkezés és azon szabály, hogy a belügyminiszter csak magyar állampolgárok nevét változtathatja meg nehézséget jelentett azoknak a külföldi állampolgároknak, akik magyar származásúak voltak. A feljebb vázolt tendenciával összefüggésben, az 1980-as évek végére mindinkább igény jelentkezett arra, hogy a szomszédos országokból áttelepülő magyar nemzetiségű, de külföldi állampolgárságú személyek magyaros formában viselhessék nevüket. Valószínű ennek hatására adta ki a Belügyminisztérium a 7/1989. (VIII.17.) BM. számú

---

⁴⁴⁰ Atvr. 31. § (1) *„Az egy családhoz tartozók vagy azonos családnevűek megkülönböztetésére szolgáló betűjelzést az anyakönyvbe az érdekelt kérelmére kell bejegyezni. Erre akkor van lehetőség, ha annak a felmenőnek a születési anyakönyvi bejegyzése, akinek a családi nevét a kérelmező viseli, azt tartalmazza. (2) Amennyiben megkülönböztető betűjel anyakönyvezését kéri, az anyakönyvvezető a kérelmező felmenőjének születési anyakönyvi másolatát a kérelem elbírálása előtt beszerzi.*

(3) A megkülönböztető betűjel anyakönyvezésekor a betűjelet a családi név részének kell tekinteni, az nem minősül külön tagnak. A betűjelet a családi nevet megelőzően vagy azt követően – a felmenők névviselésének megfelelően – nagybetűvel kell bejegyezni, és a névtől ponttal kell elválasztani.”

⁴⁴¹ Atv. 53.§

⁴⁴² A rendi korszakban élő ünnepélyes honfiúsítás egyes eseteiben a magyar honfiúság elnyerése magával vonhatta az érintett család nevének megváltozását. Ebben az „eljárásjogi” tekintetben a jelenleg tárgyalt névmódosítási lehetőség előzményeként fogható fel a nevezett rendi jogintézmény. Azonban ténybeli alapon eltér a két intézmény egymástól, hiszen a modern esetében a nevet módosítani kívánó magyar állampolgárságot szerzők magyar származásúak, és az eljárás során eredeti nevükhöz kívánnak visszatérni, míg a rendi esetében idegeneket érint(het)ett a névváltozás.

rendeletet, amely az Atvr. Vhr. 47.§ (2) bekezdéseként beiktatta, hogy a letelepedett, vagy letelepedés céljából az országban élő magyar nemzetiségű külföldi állampolgárok és hontalanok az utónevüknek megfelelő magyar utónevet viselhetnek. Azóta, az európai uniós csatlakozással járó jogharmonizációs elvárások következtében új törvény született a tárgykorban.⁴⁴³ Egy időben ezzel a jogalkotási lépéssel sor került az állampolgársági törvény (1993. évi LV. törvény a magyar állampolgárságról, továbbiakban: Ápt.) módosítására. A 2001. évi XXXII. törvény a 20/A. §-szal beiktatta az Ápt. rendelkezései közé a honosítást vagy visszahonosítást kérő külföldiek névmódosítási lehetőségét. A módosító törvény indokolása szerint a magyar származású visszatelepülőket érintő időigényes és költséges eljárások elkerülése végett a honosítással egy időben történő névmódosításra lehetőséget kellett adni. Ezzel lehetővé vált az egykori magyar állampolgárok, illetve magyar származásúak számára, hogy visszakapják családjuk korábbi magyaros hangzású és helyesírású nevét. A nem magyar származásúaknak is lehetőséget teremtett a törvény arra, hogy kérjék a magyar nyelvtől és névviselési szokásoktól idegen, elsősorban a nemre utaló névelemek elhagyását, valamint a családi nevük magyarra fordítását. Ez – más államok gyakorlatához hasonlóan – hozzájárulhat a honosított külföldi mielőbbi integrálásához. A külön névváltoztatási eljárást kiküszöbölő névmódosítási lehetőséggel csak azok élhetnek, akik kérelmüket okirattal vagy szakvéleménnyel támasztják alá, például a kérelmező vagy felmenője eredeti családi nevét feltüntető egykori magyar állami anyakönyvi kivonat. Szakvéleményt a Magyar Tudományos Akadémia intézetei, és az Országos Fordító és Fordításhitelesítő Iroda adhatnak.⁴⁴⁴ A 2001-es Ápt.-beli rendelkezések szerint a névmódosítás engedélyezéséről külön okiratot kellett kiállítani. Abból következően, hogy a név megváltozása személyi jogállapoti kérdés, szabályozása során figyelemmel kell lenni a nemzetközi magánjognak a személyes jogra vonatkozó elveire, így – mivel a magyar belügyminiszter változást csak a magyar állampolgárok tekintetében engedélyezhet – a névmódosítás csak a magyar állampolgárság megszerzése napján léphetett hatályba. Ha a honosított, illetőleg visszahonosított a névmódosításnak a jogszabályi feltételeit nem teljesítette (pl. nem csatolta a szükséges szakvéleményt), a belügyminiszter határozattal utasította el a névmódosítási kérelmet. Ebben az esetben az érintett általános szabályok szerinti névváltoztatási kérelmet terjeszthetett elő. 2011. január 1-jétől a jogalkotó megteremtette az egyszerűsített

⁴⁴³ 2001. évi XXXIX. törvény a külföldiek beutazásáról és tartózkodásáról.

⁴⁴⁴ Vö. 2001. évi XXXII. törvény indokolása (Törvények indokolása – CompLex – Jogtár)

honosítási eljárás lehetőségét, amely a honosításhoz kapcsolódó névmódosítást is érintette. A változást egyrészt az jelenti, hogy ezt követően a honosításra és a névmódosításra vonatkozó döntés egy okiraton jelenik meg⁴⁴⁵, másrészt a 2011. évi XIV. törvény kiterjesztette a névmódosítás lehetőségét a házassággal szerzett név tekintetében is.⁴⁴⁶ Mindezzel kapcsolatban felvetődik a kérdés, hogy a honosítással, illetve visszahonosítással egy időben történő névmódosítás mennyire tekinthető névmódosításnak. Ugyanis az egykori magyar név viselésének, valamint egy vagy több tag, vagy nemre utaló toldás elhagyásának, illetve a név magyarra fordításának kérelmezése adott esetben egy teljesen új nevet eredményezhet, amely már a módosítás szűken értelmezett fogalmi keretein túllép. Az eljárás határterületi besorolhatóságát erősíti, hogy elutasítás esetén névváltoztatással kérvényezhető a kívánt név.

c) Kiskorúak utónév-módosítása

A névmódosítások további esetei az utóneveket érintik, így az is, amikor a *14 éven aluli kiskorú utónevét a szülők megváltoztatják*. Ezzel a ponttal kapcsolatban – Szamel Lajos álláspontjával egyetértve – fel kell hívni a figyelmet arra, hogy a 14 éven aluli kiskorú utónevének szülők általi megváltozása, bár az anyakönyvezető útján történik, tulajdonképpen névváltoztatásnak minősül.⁴⁴⁷ E felfogással összhangban a hatályos rendelkezések már nem tartalmazzák e szabályt. Viszont ennek az esetnek az

⁴⁴⁵ Ápt. 6.§ (3) „A honosítási okiratot – ha a 20/A. § szerinti eljárásra sor kerül, és a miniszter a névmódosítást engedélyezi – a névmódosításnak megfelelő névvel kell kiadni. A honosítási okiratot – ha a 20/A. § szerinti eljárásra sor kerül, és a miniszter a névmódosítási kérelmet elutasítja – a honosítást kérő külföldi nevével kell kiadni.”

⁴⁴⁶ Ápt. 20/A. § (1) „A honosítást kérő külföldi egyidejűleg kérheti

a) hogy saját vagy felmenője egykori magyar születési családi nevét viselhesse;

b) többtagú születési családi nevéből egy vagy több tag, valamint születési és házassági nevéből a nemre utaló végződés vagy névelem elhagyását;

c) utónevének magyar megfelelőjét;

d) házastársa vagy annak felmenője, illetve – özvegy, elvált családi állapot esetén – volt házastársa vagy annak felmenője egykori magyar születési családi nevének viselését.”

(1a) „A honosítást kérő külföldinek az (1) bekezdés d) pontja szerinti név viselése akkor engedélyezhető, ha házassági nevet visel, és

a) – házas családi állapot esetén – házastársa az (1) bekezdés a) pontja szerinti nevet viseli vagy a honosítási eljárásban az (1) bekezdés a) pontja szerinti név viselését kéri,

b) – elvált családi állapot esetén – volt házastársa az (1) bekezdés a) pontja szerinti nevet viselte,

c) – özvegy családi állapot esetén – volt házastársa az (1) bekezdés a) pontja szerinti nevet viselte vagy kérhette volna az (1) bekezdés a) pontja szerinti név viselését.”

(2) „A névmódosítási kérelmet okirattal vagy szakvéleménnyel kell alátámasztani.”

(3) „A névmódosítást a miniszter engedélyezi. Ha a miniszter a névmódosítást engedélyezi, akkor döntése a 7. §-ban szabályozott eskü- vagy fogadalomtétel napján lép hatályba.”

(4) „A névmódosítást anyakönyvezni kell.”

(5) „A honosítást kérő külföldi a névmódosítás során kérheti elhalt anyja nevének magyar nyelven való feltüntetését, ha az anya nevét hivatalos okiratban magyar nyelven korábban feltüntették.”

⁴⁴⁷ SZAMEL LAJOS, 1993, 751.

ismertetése érdekében meg kell vizsgálni a névváltoztatás utónévre vonatkozó szabályainak időbeli alakulását.

A 23.908/1896. BM. számú rendelet értelmében az utónév megváltoztatása egyáltalában nem volt engedélyezhető. Egyetlen módja a vallásváltás volt. A 69.595/1899. BM. számú rendelet rendelkezett az ilyen esetekről: izraelita vallásról keresztény hitre áttért és a keresztségben más utónevet nyert egyén házassága új utónevével való kihirdetésének feltétele az új név születési anyakönyvbe való bejegyzése volt. A keresztségben felvehető nevek tekintetében korlátozást szabó kötelező jogszabály nem volt. Az 1906-os A.U. 55.§ 9. pontja a következőképpen szabályozta a fentieket: „A születési vagy házassági állami anyakönyvbe bevezetett utónévnek vallási ténykedéssel kapcsolatos megváltozása csak a belügyminister rendeletére jegyezhető be a jelzett anyakönyvbe.” Babó Szilárd anyakönyvi jogszabályokat feldolgozó könyvében a magyarázathoz fűzte, hogy már az 1945 előtti Anyakönyvi Törvény javaslatának volt novellája e kérdéskörben, valamint a névváltoztatási törvényjavaslat is felhatalmazást akart adni a belügyminiszternek, hogy kivételes esetben az utónév megváltoztatását is engedélyezze.⁴⁴⁸ 1955-től van lehetőség az utónév belügyminiszter által engedélyezett megváltoztatására. A magyar állampolgárokat a 11/1955. (II.20.) MT rendelet 1.§-ában jogosította fel erre. Madari Editnél olvasható, hogy 1974-től a 14 éven aluliak egyszeri utónév-változtatása az anyakönyvvezető hatáskörébe tartozik, csak a második változtatás maradt belügyminiszteri hatáskörben.⁴⁴⁹ Az Atvr. 28.§ (1) bekezdése lehetőséget biztosított a szülőknek kérelmek esetén gyermekük utónevének egyszeri módosítására. A fent kifejtettek és a következők értelmében ez a névmódosítás névváltoztatásnak minősül, hiszen – bár nem a kiskorú, de annak szülei által – az utónév illetén változása olyan állampolgári akaraton alapszik, amely jellemzőit tekintve azonos megítélés alá esik a családnév megváltoztatásával. Maga az utónév változása, akárcsak a családi névé, egy új nevet eredményez, ezért indokolatlan e két kategória szétválasztása, még életkori megkötéssel sem. E megközelítés alapján az Atvr.-t módosító 2002. évi XLV. törvény a belügyminiszter hatáskörébe vonta a névváltoztatás valamennyi esetét.

---

⁴⁴⁸ BABÓ SZILÁRD, 1948, 152.

⁴⁴⁹ MADARI EDIT, 1990, 63.

d) Nagykorúak utónév-módosítása

A 14 éven aluliak utónév-módosításával mutat hasonlóságot az a kategória, amelyben a *nagykorú személy az utónevei sorrendjének felcserélését, vagy valamelyik utónevének kizárólagos viselését kéri*. A lehetőség alapját a bejegyezhető utónevek száma jelenti. A gyermekek utónévadása kapcsán láttuk, hogy a századfordulós szabályozás nem „limitálta” a bejegyezhető utónevek számát. Ha a szülők több utónevet adtak gyermeküknek, akkor azok közül bármelyiket használhatta, nemcsak együttesen, de külön-külön is, vagy akár felváltva. Személyi Kálmán ezzel kapcsolatban – jogosan – fejezte ki aggodalmát, mondván, hogy ez ellenkezik a névrendszer szilárdságának elvével. Visszaélésekre ad lehetőséget.⁴⁵⁰ 1953. január 1-jei hatállyal azonban a bejegyezhető utónevek számát kettőben maximalizálták. Az Atvr. 28.§ (2) bekezdése lehetőséget adott a több utónévvel rendelkező személyeknek egyik utónevük kizárólagos viselésének, illetve utónevük sorrendje megváltoztatásának kérésére. Erre csak egy ízben kerülhetett sor, de ezt a korlátozást az Alkotmánybíróság névhatározata megsemmisítette. A kérelem alapján az anyakönyvvezető az alapbejegyzést módosította, de ezt követően sem szerepelhetett kettőnél több utónév az anyakönyvben. Az Atvr. 2002-es módosítása során e rendelkezés is hatályát veszítette az utónév-módosításnál már ismertetett okokból.

e) Valamely kisebbséghez tartozók utónév-módosítása

Az utónevet érintő névmódosítások harmadik – ma is hatályos – esetét az jelenti, amikor a *nemzetiségi, etnikai kisebbséghez tartozó személy áttér az anyanyelve szerinti névviselési formára*. Magyarország sajátos nemzetiségi viszonyai következtében már régi jogunkban is helyet kapott a nevek magyartól eltérő bejegyzésének szabályozása, bár akkoriban az indok az egyértelmű azonosíthatóságé volt. Az A.T. 20.§-ában rendelkezett arról, hogy az anyakönyveket az állam nyelvén kell vezetni. Erre való tekintettel a 86.225/1895. BM. számú körrendelet alapján a következőket rögzítették: *„tekintettel arra, hogy az állami anyakönyvek az A.T. 20.§-ához képest az állam nyelvén vezetettek, az utóneveket is az állam nyelvén kell bejegyezni. Hogy azonban a személyazonosság iránt később se támadhassanak kételyek, meg van engedve, hogy egyes esetekben a bejelentő kívánságára a gyermek magyarul bejegyzett utóneve után az utónév zárójelben az illető vidéken dívó nemzetiségi nyelven is beírassék.”* Látható,

---

⁴⁵⁰ SZEMÉLYI KÁLMÁN, 1915, 129.

hogy a szabályozás az utónevek vonatkozásában jelent meg elsőként.⁴⁵¹ Az 1906-os A.U. is hasonlóképpen rendelkezett: „55.§ 7. Azokat az utóneveket, amelyek a magyar nyelvben is előfordulnak, az anyakönyvekbe magyar nyelven kell bejegyezni akkor is, ha házasság vagy haláleset bejegyzéséről van szó s az illető házасulók vagy az elhunytak utónevei a felekezeti születési anyakönyvbe esetleg idegen nyelven vannak bejegyezve. A magyarul bejegyzett utónév után azonban a bejelentő vagy házасuló kívánságára az utónév zárójelben az illető anyanyelvén is bejegyzendő. [...] Oly idegen hangzású utónevek, melyeknek megfelelő magyaros alakjuk egyáltalában nincs, illetőleg az utónevek előbb érintett jegyzékben [a jogszabály mellékleteként] elő nem fordulnak, eredeti alakjukban írandók be az anyakönyvekbe.” Az 1906-os anyakönyvi utasítás 1953. január 1-jén hatályát veszítette, azonban egy az 1960-as években született alacsony szintű szabályozás tartalmában fenntartotta az A.U. rendelkezéseit.⁴⁵² Szamel Lajosnál olvashatjuk az 1982-es Atvr.-tel kapcsolatban: „Az utónevet illetően nívum annak kimondása, hogy a nemzetiségiek, illetőleg a nemzetiségi anyanyelvűek a nemzetiségnek megfelelő utónevet viselhetnek, s ehhez a nemzetiséghez tartozást igazolni nem kell. [...] (Ez)... elvileg azt a lehetőséget nyitja meg, hogy bárki anyakönyveztetethet nemzetiségi utónevet.”⁴⁵³ Ez a probléma merült fel az Alkotmánybíróság előtt is. Az egyik indítványozó az Atvr. 27. § (4) bekezdésében foglalt azt a rendelkezést is alkotmányellenesnek tartotta, amely a magyar származású magyar és a magukat valamely nemzetiséghez valló magyar állampolgárok névválasztásának rendje között tett különbséget. Álláspontja szerint itt olyan ellentmondás található, amelyet a jogalkalmazás is csak úgy tud feloldani, hogy gyakorlatilag nem alkalmazza az idézett rendelkezésben foglaltakat. A Nek. 12. §-ának (1) bekezdése a nemzeti és etnikai kisebbségek számára „szabad” névválasztást biztosít, míg az Atvr. 27. § (4) bekezdése a „nemzetiségnek megfelelő” kifejezést használja. A Nek. értelmében a kisebbséghez tartozó személynek joga van a saját és gyermeke utónevének „szabad” megválasztásához, családi és utónevének anyanyelve szabályai szerinti anyakönyveztetéséhez és annak – jogszabályban meghatározott keretek között – hivatalos okmányokban való feltüntetéséhez. Az anyakönyvvezető a nevet a választott formában anyakönyvezi. Kétségtől megállapítható, hogy az Atvr. 27. § (4) bekezdésében írt, „nemzetiségnek megfelelő” kifejezés, illetőleg a Nek. 12. § (1)

---

⁴⁵¹ A csak az utónevekre vonatkozó engedmény oka talán abban keresendő, hogy ekkortájt a családnevek tekintetében a politika által is támogatott, sőt generált magyarosítási hullám vonult végig az országon.

⁴⁵² 6/1963. KE. számú utasítás 43. § (9), (Lásd LŐRINCZE LAJOS, 1970, 326.)

⁴⁵³ SZAMEL LAJOS, 1993, 751.

bekezdésében megfogalmazott „szabad” kifejezés nem ugyanazt a tartalmat fedi. Nyilvánvaló ugyanis, hogy a „szabad” névválasztás szélesebb mozgási lehetőséget biztosít annál, mint amit a „nemzetiségnek megfelelő” kitétel határol körül. A két törvényi rendelkezés között tehát kollízió feszül, amelynek alkotmányossága feltétlenül vizsgálatot érdemel. Ezzel szemben az Alkotmánybíróság érvelését arra alapozta, hogy megfelelő értelmezéssel feloldható a probléma. Az Alkotmány biztosítja a nemzeti és etnikai kisebbséghez tartozók védelmét. A magukat e kisebbségekhez tartozóként meghatározó állampolgárok erre tekintettel vesznek részt a közéletben, ilyenként ápolják saját kultúrájukat, használják anyanyelvüket, s ugyancsak „nemzetiségi”, (kisebbségi) létükhöz kapcsolódik „a saját nyelven való névhasználat”-uk is. A kisebbséghez tartozó személyek „szabadsága” tehát nemzetiségi mivoltukhoz kapcsolódik, amelyet világosan érzékeltet az idézett rendelkezés folytatása is, amely szerint a kisebbséghez tartozó személynek ez a joga „családi és utónevének anyanyelve szabályai szerinti anyakönyveztetése”, illetőleg annak – jogszabályok keretei közötti – hivatalos okmányokban való feltüntetése tekintetében áll fenn. A Nek. 12. § (1) bekezdésének ez a tartalma tehát értelmezéssel feltárható; erre tekintettel az Alkotmánybíróság nem semmisítette meg az idézett rendelkezés „szabad” szóhasználatát. A név megválasztásánál tehát mind a magyar származású magyar állampolgároknál, mind pedig a nemzetiségű származású magyar állampolgároknál (kisebbség) található bizonyos – alkotmányossági szempontból nem kifogásolható – kötöttség. E kötöttség lényegi magva mindkét állampolgári csoportnál ugyanaz: az adott nemzetiség (magyar és más nemzetiségek) hagyományai, szokásai. A magyar származású (magukat annak valló) magyar állampolgárok esetében ennek összefoglalása a Magyar Utónévkönyvben található meg, amely figyelembevételének Atvr. 27. § (4) bekezdésében történt elrendelése nem kifogásolható alkotmányossági szempontból. Ebben található Magyarországon a magyar nemzetiségnek megfelelő nemzetiségi utónevek, ebből választhatók a „megfelelő utónevek”. A Magyarországon élő nemzetiségek, illetőleg nemzetiségi anyanyelvűek ugyancsak a „nemzetiségüknek megfelelő” utónevet. Ez utóbbiak névválasztása is csak erre a körre korlátozódhat, nem viselhetnek tehát ők sem tetszésük szerinti utónevet. Nem áll fenn ezért hátrányos megkülönböztetés a magyar származású magyar és a nemzetiségi származású (magukat annak valló) magyar állampolgárok között azon az alapon, hogy a magyar származásúak kötött, a nemzetiségű származású magyar állampolgárok pedig teljesen szabad névválasztási joggal rendelkeznenek. Az Alkotmánybíróság az erre alapított

indítványt ezért elutasította, azonban azt megállapította: kétségkívül visszaélésekre adhat okot ugyanakkor az a körülmény, hogy a kisebbségeknek nem kell igazolniuk nemzetiségi hovatartozásukat. Bár a jogalkotói szándék nyilvánvalóan nem irányult arra, hogy ezzel a lehetőséggel az adott nemzetiséghez nem tartozók is éljenek, ezt a szabályozás jelenlegi módja és tartalma mégsem zárja ki. Ennek a szabályozásból eredő, ám mégis a tényleges szabályozási szándékot és akaratot is – adott esetben – negligálni képes gyakorlatnak a kialakulását a jog(törvény)alkotás további differenciálásával, pontosításával az államnak kell megszüntetnie.⁴⁵⁴ A határozatban foglaltaknak megfelelően a jogalkotó e vonatkozásban is módosította az Atvr.-t, ekképp a nemzeti utónevek tekintetében az érintett országos kisebbségi önkormányzatok által összeállított és a Magyar Tudományos Akadémia szerkesztésében megjelent *nemzetiségi utónévjegyzékhez* kötött a névválasztás.⁴⁵⁵ Az utónévválasztás mellett az érintett állampolgárok a nemzetiségi utónévjegyzék keretei között kérhetik nevük kijavítását nemzetiségüknek megfelelő formában.⁴⁵⁶

C) A névváltoztatás

A fenti fogalom-meghatározások értelmében a név megváltozása alatt azokat az eseteket értjük, amikor állampolgár kérése alapján az anyakönyvi ügyekért felelő miniszter (korábban a belügyminiszter) megváltoztatja családi és/vagy utónevét. A korábbi címek alatt már esett szó a névváltoztatásról, ahol leginkább az utónév megváltoztatására vonatkozó szabályokat érintettük. E helyen a hangsúlyt a családi név megváltoztatása kapja.

A névváltoztatás definíciója is alkalmas a tág és a szűkebb értelmezésre. Ha tágabb összefüggésében beszélünk e fogalomról, akkor – miként már korábban láthattuk – akár a névmódosítás szinte valamennyi esete beletartozhat a tárgykörbe, hiszen ezekben az ügyekben a név megváltozása az érdekelt szándékán alapszik. Mégis könnyen elválaszthatjuk ezeket a fogalom szűkebb meghatározásától. A névmódosításnál – bár alanyi jogosultságon alapuló állampolgári akaratról van szó – a név eredeti formája felismerhető, azaz az esetek többségében nem keletkezik új név. Ezzel ellentétben a név

---

⁴⁵⁴ 58/2001 (XII.7.) AB határozat, Indokolás IV. 2.6.

⁴⁵⁵ Vö. a gyermek utónevénél leírtakkal! Lásd Atvr. 30/B. §

⁴⁵⁶ Atvr. 30/A.§

belügyminiszteri engedélyezés valamennyi esete *új nevet* eredményez, ilyen formán a névszerzés egyik módjáról is beszélhetünk. Ez a szűkebb megközelítés alapja.

A névváltoztatás egy olyan területe a névviselés rendszerének, amely a leginkább alkalmas arra, hogy a nevekkal szemben támasztott állandóság, és a jogbiztonság elvének az ezen nyugvó aspektusát veszélyeztessék. Erre vezethető vissza, hogy a névváltoztatás kapcsán jelentek meg az első névjogi szabályok. Részben ennek köszönhető II. József nevezetes, a zsidókra vonatkozó névadó rendelete, majd I. Ferenc a pravoszláv egyházhoz tartozókra vonatkozó rendelete. A névviselés szabályozásának történeti fonalát a rendiség utolsó événél, 1847-nél engedték el. E záróév kiválasztásának – alkotmány- és jogtörténeti jelentőségén túl – különösebb indoklása csak abban rejlett, hogy az 1814-et követően állami útra terelt névváltoztatások esetszámainak tendenciózus növekedését vázolhassuk. Grafikonunk azt mutatta, hogy a 19. század közepére a korábbiakhoz képest megsokszorozódott a névváltoztatások száma mind a nemesek, mind a nemtelenek körében, akik esetében már a később társadalmi mozgalommá váló névmagyarosítások előképei is megjelentek. A névváltoztatás jelensége szociológiai-történeti illetve szabályozástörténeti szempontból más-más korszakokra bontható.⁴⁵⁷ Az előbbi megközelítésben az 1881-es esztendő jelentett szakaszhatárt, amitől kezdve beszélhetünk a névmagyarosításról mint mozgalomról. Az utóbbi megközelítésben e szakaszhatár kitolódik 1933-ra, aminek oka abban a belügyminiszteri rendeletben található, amely az addigiakhoz képest elsőként szabályozta a névváltoztatási eljárást csaknem minden vonatkozásában. Az 1814-től, a névváltoztatás „államosításától” 1933-ig tartó első szabályozástörténeti korszakot zárja és egyben nyitja ez az 1933-as rendelet, amelytől kezdve rendeleti szinten gondoskodott a jogalkotó a névváltoztatás hatósági aktusairól. A már több helyütt említett 2001-es alkotmánybírósági névhatározat utáni, a névviselés több területét érintő 2002-es módosítás lezárta az alacsony szintű jogforrások korszakát a névváltoztatási eljárásban, s ezzel egy új szabályozási korszak vette kezdetét, amelyet a 2012. január 1-jén hatályba lépő új Atv. fog beteljesíteni. Ebben a periódusban a törvényi szabályozásé a főszerep. A 19. század 80-as éveitől kezdve sajátos jelenség bontakozott ki, ami azt hozta magával, hogy a névváltoztatás és a névmagyarosítás szinte teljes szinonimaként egymás mellett élő szavak lettek mind a jogszabályi, mind a köznyelvi

---

⁴⁵⁷ A névmagyarosítások hátterének feltárása elsősorban egy szociológiai-történeti jellegű, illetve társadalom- és politikatörténeti tanulmány feladata – amelyre jó példa Karády Viktor és Kozma István *Név és nemzet* című nagyszabású munkája –, azonban a szabályozás jellegének megvilágítása e dolgozattól is megköveteli a névmagyarosítás témájának rövid történeti áttekintését.

szóhasználatban.⁴⁵⁸ Mi idézte ezt elő? Az 1881-től tömegessé váló névváltoztatási kérelmek a névmagyarosítások társadalmi programmá válását jelezték. A névmagyarosítás háttérében az állt, hogy Magyarország sajátos etnikai viszonyainak, történelmi változásainak köszönhetően a lakosság nagy része nem magyar ajkú, vagy nem magyar származású volt. Telkes Simon 19. század végén megjelent, a névmagyarosításokhoz útmutatóként szolgáló kis könyvében így fogalmazott: „A magyar név ugyszólván politikai hitvallása a magyar embernek. Kétség nem férközhetik annak magyarságához, magyar érzelmeihez, kinek a neve magyar, mert hiszen, ha nem akarna magyar lenni, van rá mód, hogy nevét megváltoztassa”.⁴⁵⁹ Mi vezethette oda a közfelfogást, hogy ilyen nyíltan a magyar nevek viselését politikai tartalommal töltsse meg? A gyökerek a reformkorra vezethetők vissza, amikor is a modern magyar nemzetállam megteremtésének politikai és kulturális program-törekvése a névváltoztatások – ahogy a Karády–Kozma szerzőpáros fogalmaz – „üzenetének” módosulását hozta magával, hiszen mögöttes motivációjukban egyre hangsúlyosabbá vált a „magyar nemzethez tartozás tudatos – és gyakran demonstratív – megjelenítése.”⁴⁶⁰ E motiváció az 1848-as eseményekben csak felerősödött, és több száz névváltoztatás engedélyezésében öltött testet.⁴⁶¹ Az eljárás menete – amely csak közvetett információk mentén rekonstruálható – egy egyszerű kérelemmel indult, amely alapján a megyei hatóság engedélyezte a névváltoztatást, amit végül a felelős magyar minisztérium belügyi tárcája csak utólag hagyott jóvá és egyúttal regisztrálta.⁴⁶² A forradalom és szabadságharc alatt történt névváltoztatásokat utólag, Haynau 1849. november 19-én kelt rendelete nyomán az osztrák szervek hatálytalanították. Indokként a legfelsőbb jóváhagyás hiányát és azt jelölték meg, hogy egyes személyeket akaratuk ellenére vettek rá a névváltoztatásra. Haynau egyúttal rendezte a jövőbeni névváltoztatások eljárási rendjét is: „A jövőben a' névváltoztatások jóváhagyása végetti

---

⁴⁵⁸ Farkas Tamás részleteiben feltárta a két szó használatának formáit. A jogi nyelvben elsősorban a névváltoztatás kifejezés az uralkodó, de nem kizárólagos. (Vö. FARKAS TAMÁS, 2008, 332-331.) A hivatalos szóhasználatban a névváltoztatás és a névmagyarosítás elválasztását az 1880-as évek elején, a névmagyarosítások illetékének csökkentése körüli vitákban kísérelték meg először, azonban a jogalkotó az egyértelműséget szem előtt tartva a névváltoztatás szót alkalmazta az illetéktörvényben. (Vö. KARÁDY VIKTOR – KOZMA ISTVÁN, 2002, 54-58.)

⁴⁵⁹ TELKES SIMON, 1898, 3-4.

⁴⁶⁰ KARÁDY VIKTOR – KOZMA ISTVÁN, 2002, 27.

⁴⁶¹ 1848/1849-ben a hatóságilag engedélyezett névváltoztatások száma összesen 674 volt. (FARKAS TAMÁS – KOZMA ISTVÁN (szerk.), 2009, 359.) Szentiványi Zoltán kiemelten közölte a forradalom és szabadságharc alatt bekövetkezett névváltoztatásokat (amelyeket utóbb hatálytalanított az osztrák kormányzat) az 1848-as és az 1849-es évre vonatkozóan külön-külön. Néhány példa: Apfeltaller Almásyra, Müller Malmayra, Schwarzmayer Feketére, Buchberger Könyvhegyire, Popovics Papfýra stb. változtatta a nevét. (SZENTIVÁNYI ZOLTÁN, 1895, 15-22.)

⁴⁶² KARÁDY VIKTOR – KOZMA ISTVÁN, 2002, 34.

minden folyamodásokat a' közigazgatási hatóságok útján azon támogatványokkal, mellyek előbbi rendeleteknél fogva szükségesek voltak, a' cs. k. belügyi ministeriumnál kell benyújtani."⁴⁶³ 1850-ben újabb osztrák körrendelet született a tárgyban, amely alaposabban előkészített kérelmek felterjesztését követelt meg.⁴⁶⁴ 1849-et követően a névváltoztatási esetszámok visszaestek, majd csak a kiegyezés körüli években mutattak emelkedést az 1881. évi kiugrásig, ahogyan ezt 2. ábra⁴⁶⁵ demonstrálja.

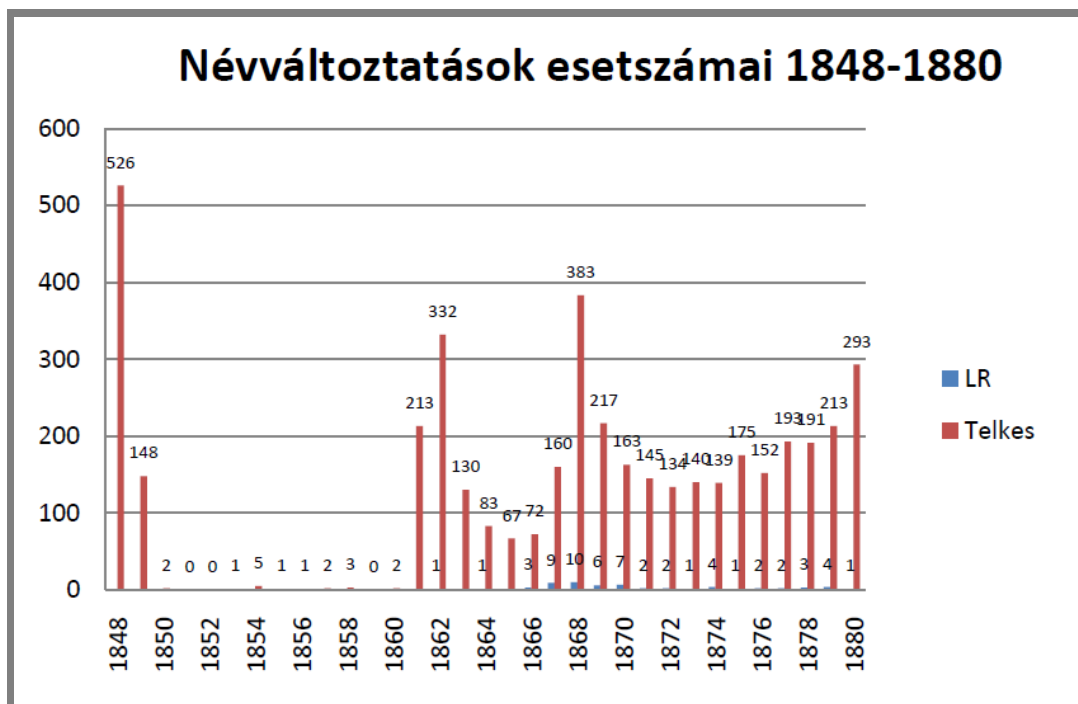
---

⁴⁶³ A rendelet szövegét újjólag közli: FARKAS TAMÁS – KOZMA ISTVÁN (szerk.), 2009, 361., Az 1848/49-es névváltoztatások megsemmisítése Magyarországon báró Karl Geringer felhatalmazott császári polgári biztos 1849. november 27-én kelt 2905/1849.G. számú rendeletével, Erdélyben báró Ludwig Wohlgemuth altábornagy, erdélyi császári királyi polgári és katonai kormányzójának 1849. december 15-én kelt 3366/1849. számú rendeletével realizálódott. (Vö. SZENTIVÁNYI ZOLTÁN, 1895, 14-15., TELKES SIMON, 1898, 51-53., KARÁDY VIKTOR – KOZMA ISTVÁN, 2002, 34-35., FARKAS TAMÁS – KOZMA ISTVÁN (szerk.), 2009, 360-361.) Telkes Simon mint a Központi Névmagyarosító Társaság elnöke 1897-ben a belügyminiszterhez fordult az 1848/49-ben engedélyezett névváltoztatások elismerése érdekében. A belügyminiszter a 105.265/1897. számú rendeletében elismerte ugyan a nevezett névváltoztatások jogérvényességét, de azt általános jelleggel kijelenteni nem tudván, külön-külön az érdekelteknek újra kérvényezni rendelte a névváltoztatást. (Vö. TELKES SIMON, 1898, 53-54.) A rendelet szövegét közli: FARKAS TAMÁS – KOZMA ISTVÁN (szerk.), 2009, 363.

⁴⁶⁴ 3724/1850./G. számú körrendelet: „A felhatalmazott császári polgári biztos Magyarország részére. Az az észrevétel, hogy a névváltoztatás jóváhagyását különösebb ok megnevezése nélkül szorgalmazó kérvények száma napról-napra növekszik, alapot szolgáltat arra, hogy a november 27-i 2905/G. számú rendeletre utalással felszólítást intézzek, hogy csak azon névváltoztatást kérő folyamodványokat terjesszék elem, amelyeket előzetesen a politikai hatóság kivizsgált, és amelyen fel van tüntetve, hogy a kérelmező nemesi avagy nem nemesi származású-e, illetve hogy egy család vajon nem viseli-e már ugyanazt a nevet, melyet ő akar választani, és vajon azon család nem tiltakozik-e ez ellen, és végül pedig hogy egyáltalán fennáll-e elegendő ok a névváltoztatáshoz. Minden kérelmet, amelynél ezek hiányoznak, közvetlenül vissza kell utasítani.” (FARKAS TAMÁS – KOZMA ISTVÁN (szerk.), 2009, 361. Német eredetiből fordította: KERESZTÚRI ESZTER)

⁴⁶⁵ Az adatok forrása: FARKAS TAMÁS – KOZMA ISTVÁN (szerk.), 2009, 348., ahol a szerkesztők Telkes Simon adatait közlik újjólag. Az LR esetszámainak forrása: Királyi Könyvek – Libri Regii digitális kiadása (saját feldolgozás alapján).

2. ábra

Az 1860-as évek elejének alkotmányos változásai a névváltoztatási esetszámok növekedését generálták, majd a kiegyezésig ismét visszaestek a kérelmek. A visszaesés mögött a kutatók részben a bélyegilletékek megemelését látják, amelyet tudatos csökkentést célzó eszközként értékelnek.⁴⁶⁶ Az eljárás az újjászervezett Helytartótanács, illetve a Magyar Kancellária hatáskörébe került.⁴⁶⁷ A kiegyezést követően a névváltoztatási eljárás végleg visszakerült a Belügyminisztérium hatáskörébe, amelyhez a kérelmeket a vármegyei és a városi hivatalokon keresztül kellett felterjeszteni.⁴⁶⁸ A dualizmusra kialakuló *egy politikai nemzet* elvén nyugvó társadalmi-közéleti rendszer megkívánta – főként az abban ambiciózusan tevékenykedőktől – az idegen hangzású nevek magyarosítását. Ez szolgáltatta a politikai-ideológiai háttérrel a névmagyarosítás ügyének. Karády Viktor hangsúlyozza, hogy a nemzetállamot kigondoló nemesi elit a *magyarság* nevében gyakorolta hatalmát, amely a nemességen kívül minden más társadalmi rétegben és a későbbi trianoni országhatárokon kívül eső területeken

⁴⁶⁶ Az 1862-ben módosított 1850. évi ideiglenes bélyegtörvény 1863. január 1-jei hatállyal az addigi 15 krajcárról 5 forintra emelte, ami harmincszoros növekedést jelentett. (Vö. TELKES SIMON, 1898, 57., KARÁDY VIKTOR – KOZMA ISTVÁN, 2002, 36.) Maga Kozma István azonban kétségének is hangot ad, ugyanis az illetékemelés általános jellegű volt, tehát nem csupán a névmagyarosításokat érintette, illetve nem feltételezhető – a provizórium ellenére sem, hogy az osztrák kormányzat ilyen nyílt magyarellenes lépést tett volna meg, valamint a kiegyezést követően a magyar kormány nem csökkentette az illeték mértékét, majd csak 1881-ben módosult. (KARÁDY VIKTOR – KOZMA ISTVÁN, 2002, 37.)

⁴⁶⁷ Szentiványi Zoltán a 19. századi névváltoztatásokat lajstromozó munkája, valamennyi esetben feltünteti az engedélyező szervet is. (Vö. SZENTIVÁNYI ZOLTÁN, 1895, 23-253., KARÁDY VIKTOR – KOZMA ISTVÁN, 2002, 36.)

⁴⁶⁸ KARÁDY VIKTOR – KOZMA ISTVÁN, 2002, 38.

kisebbségben volt. E nemzetállam-építést azok a felekezetek támogatták, amelyek egységesen magyar etnikumúak voltak, vagy asszimilációs beállítottságukból ez folyt. *„Ezek az adottságok képezték a fentebb említett történelmi «kényszerhelyzet» alapját, mely a névmagyarosítási politika és mozgalmak kiváltó tényezőjének tekinthető.”*⁴⁶⁹ Míg ez a „nyomás” az 1870-es években alig volt érzékelhető, addig a nyolcvanas évtizedtől mindinkább jelentkezett. *„A névmagyarosítást a közvélemény, majd a hatalom egyes körei egyre kevésbé tekintették a család magánügyének. [...] A Bánffy Dezső báró vezette kabinet (1895-1899) volt az első kormány, amely a névmagyarosítást már egyértelműen és tudatos politikai szándékkal Magyarország nemzetállami imázsának kidomborítására, a társadalomkép magyar jellegének erősítésére használta fel.”*⁴⁷⁰ A politikai-társadalmi propaganda intézményesülését jelentette a Központi Névmagyarosító Társaság létrejötte 1881-ben, amely a névmagyarosítás tömeges megvalósulásának elősegítését tűzte ki célul. A korszakban ilyen formán megjelent „névideológia” magukat az „idegen” nevet viselőket mind egyéni, mind kollektív érdekeiket szem előtt tartva arra sarkallta, hogy nevük megmagyarosítására vállalkozzanak, ami révén „stigmává” vált idegen nevüktől szabadulhattak.⁴⁷¹ Ez az erősödő jelenség és a névmagyarosítás politikai eszközzé válása az esetszámok megugrásában is megmutatkozott, amelyet a 3. ábra⁴⁷² mutat be.

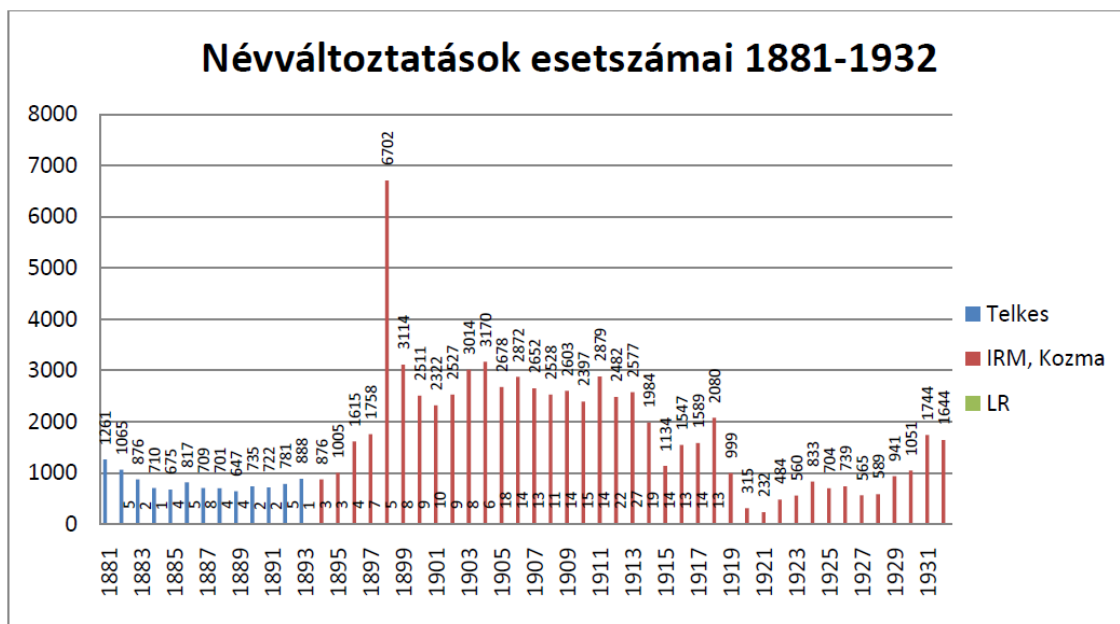
---

⁴⁶⁹ Vö. KARÁDY VIKTOR, 2009, 43-44.

⁴⁷⁰ KARÁDY VIKTOR – KOZMA ISTVÁN, 2002, 50.

⁴⁷¹ Vö. MAITZ PÉTER, 2009, 77-92.

⁴⁷² Az adatok forrása: FARKAS TAMÁS – KOZMA ISTVÁN (szerk.), 2009, 349-350., ahol a szerkesztők Telkes Simon adatait közlik újjól, illetve Kozma István saját feldolgozását. Az LR esetszámainak forrása: Királyi Könyvek – Libri Regii digitális kiadása (saját feldolgozás alapján).

3. ábra

Az adatok óriási növekedést mutatnak az előző időszakokhoz képest.⁴⁷³ Mi okozhatta azt, hogy 1881-től tendenciózusan növekedett a névmagyarosítások száma? A vázolt társadalmi-politikai tényezőkön túl egyéb körülmények is közrejátszottak a növekedésben. Technikai értelemben ehhez akár olyan esetek is hozzájárultak, amikor egy egész település lakossága megváltoztatta a nevét.⁴⁷⁴ Azonban egy másik tényező jelentősebben hozzájárult a növekedéshez. Az 1881-es illetéktörvény vitájában a képviselőház elé került a névmagyarosítás kérdése. Az ekkorra már nagyobb érdeklődésre számot tartó téma a honatyákat is megosztotta. Lichtenstein József és Thaly Kálmán képviselők a névváltoztatási eljárások illetékmentességét javasolták, végül azonban „csak” egy jelentős mértékű csökkentést eszközölt a jogalkotó, amely szélesebb társadalmi rétegek számára is megnyitotta az utat a névmagyarosítások felé.⁴⁷⁵

A névváltoztatások szabályozástörténeti első periódusa – a fenti társadalmi-politikai események fényében is – szétszórtságot, útkereső bolyongást mutat. Már az 1814-ben induló állami szabályozás körül is megjelentek a politikai motivációk, amelyek végig elkísérték a névváltoztatást szabályozása történetében is. Az egymást követő rendszerek

⁴⁷³ Az esetszámok vázolt alakulása több ciklusra bontható: 1.: 1867-1880, 2.: 1881-1897, 3.: 1898-1914, 4. 1914-től a névmagyarosítási mozgalom végéig. (Vö. KARÁDY VIKTOR – KOZMA ISTVÁN, 2002, 49.)

⁴⁷⁴ Jó példa erre Kislőd község lakosainak 1868-as tömeges névváltoztatása (névmagyarosítása), amelynek háttérében a helyi németiség magyarságának erősítése állhatott, Gulden (Forintos) István plébános kezdeményezésére. (Vö. SZILÁGYI-KÓSA ANIKÓ, 2009, 223-233.)

⁴⁷⁵ 1881. évi XXVI. tc. 21.§. A képviselőházi vita során felmerült a névmagyarosítás és névváltoztatás közötti különbségtétel lehetősége. Egyes javaslatok szerint a névmagyarosítások bélyegilletékének eltörlése lett volna a legmegfelelőbb eszköz a cél elérésében. (Vö. Képviselőház – Napló (1878), XVII. kötet, 231-233., KARÁDY VIKTOR – KOZMA ISTVÁN, 2002, 54-58.)

mindegyike eszközt látott a névmagyarosításokban saját ideológiájuk megvalósítása érdekében, amely hol az engedélyezés megkönnyítésében, hol elnehezítésében jelentkezett. A szabályozás is ehhez igazodott. Amint láttuk, a 19. század elején és közepén királyi leiratok, rendelkezések és maga a hatósági gyakorlat alakította a névváltoztatás szabályrendszerét, és ez mit sem változott a század végén sem. A kiegyezést követően – miként már utaltunk rá – a Magyar Királyi Belügyminisztérium hatáskörébe került a névváltoztatás. Az eljárás menetét, valamint az engedélyezési gyakorlatot illetően jogforrásaink hiányt mutatnak, nincs olyan jogszabály, amely az eljárást taglalná és irányt mutatna a döntésekben. Mivel a gyakorlat és a „hagyomány” régről hozta, így a dualizmusban sem változott az elv, hogy a végső döntést a legmagasabb szinten, a miniszter hozta meg egy-egy névváltoztatást illetően. Sőt, a rendi struktúrák felszámolása ellenére a névváltoztatásban is megőrződött a társadalmi származási különbségtétel nemesek és nem nemesek között. Grafikonjaink ez okból tüntetik fel a Királyi Könyvekben (Libri Regii) található nemesi névváltoztatások esetszámait. Ezek a számok alacsonyok, a belügyminiszter által engedélyezett névváltoztatásokhoz képest elenyészőek. Ez azt is jelenti, hogy a névmagyarosítás társadalmi mozgalma nem ezt a réteget érintette. Ugyanakkor a két jelenség összekapcsolódik, hiszen ha áttekintjük a Királyi Könyvek bejegyzéseit, azt tapasztaljuk, hogy ezek a névváltoztatások is valójában névmagyarosítások voltak, amelyek tulajdonképpen azért kerültek be a „nemes” jegyzékbe, mert nemesítéssel, olykor rangemeléssel jártak együtt.

A minisztériumi munka irányát tehát nem szabták meg írott (jogszabályi) keretek, s mivel a névmagyarosítás politikai-ideológiai eszközzé vált, a rá vonatkozó – alacsony szintű – rendelkezések csak az ilyenfajta névváltoztatások útját egyengették, de nem irányították. Rendeleteink körében az első olyan darab, amely a tárgykörben született, már szóhasználatában is a névmagyarosítás érdekében látott napvilágot a mozgalom hajnalán, 1870-ben. Azonban ez is csak a legfontosabb kellékeket sorolta fel, amelyek elengedhetetlenek voltak egy névváltoztatási kérelemhez, s valószínűleg csak az addig egyébként is működő gyakorlatot tükrözte.⁴⁷⁶ A század végén nem egy olyan belügyi

---

⁴⁷⁶ 9.686/1870. HM számú rendelet a névmagyarosítás tárgyában

„A vezetéknevek átváltoztatása tárgyában betérjesztendő kérvények szükséges fölszerelése tekintetéből elrendeltetik, hogy ezen a m. kir. belügyminisztériumhoz címzendő folyamodványokhoz mindig az illető kereszt levele vagy anyakönyvi lapja és az 5 forintban meghatározott engedélyezési díj mellékeltség, s az így fölszerelt folyamodványok rendes szolgálati utón ezen ministeriumhoz fölterjesztessenek.

rendelet látott napvilágot, amely a névmagyarosítások megkönnyítését és meggyorsítását szolgálta.⁴⁷⁷ Ez azt mutatta, hogy a kormányzat valóban politikai eszközként tekint az eljárásra.⁴⁷⁸ Kifejezett jogszabály hiányában mozaikok segítenek az eljárás mozzanatainak rekonstruálásában, amelynek talán legizgalmasabb szakasza a mérlegelés a választott név engedélyezését illetően.⁴⁷⁹ A kulcs a választott névben keresendő, amelynek „milyensége” befolyásolhatta a döntést. Két oldala van a kérdésnek. Az egyik a névválasztó oldala, aki az elképzeléséhez legközelebb álló új nevet szeretne engedélyeztetni, míg a másik oldal a döntéshozóé, aki – valamiféle elvek mentén – megfelelő nevet „ad”. A korszak névmagyarosítási propagandája egyik oldalt sem hagyta magára, segítő kezet adott mind a választásban, mind az engedélyeztetésben.

A névválasztók oldalán az indok jelent meg elsőként, amely a névmagyarosítási szándék hátterében állt.⁴⁸⁰ Kutatóink közül elsőként Orosz Béla (1977) tett kísérletet arra, hogy a névmagyarosítások indokrendszerét áttekintse. Dolgozata több szempontból is érdekes adalékokkal szolgál. Egyrészt a névváltoztatások indokai között

---

Nemes származású egyéneknek a keresztlevelén kívül még az illetékes törvényhatóságától kiállított s a hatósági ügyszéség által megerősített oly bizonyítvány melléklete is szükséges, mely a nemesi családtól való származást igazolja.

Minthogy ezeknél névváltoztatási engedélydíj rendszeren nagyobb összegre rúg, annak elengedéseért is egyúttal a folyamodványban említés tétethetik, azonban a fenteműített 5 frt engedélydíj ezek által is mindenesetre melléklendő lesz.

A ker. parancsnokságok utasítanak előforduló esetekben csak ezen kellékekkel ellátott folyamodványokat terjeszteni föl.” A szövegezés és a cím/szám arra utal, hogy e rendelkezés a honvédség állományába tartozók névmagyarosításait hivatott rendezni. Minden esetre nyilvánvaló, hogy az itt leírt eljárási szabályok valamennyi névmagyarosítási ügyben érvényesültek.

⁴⁷⁷ Pl. A belügyminiszter 121.190/1897. BM. számú rendelete a névváltoztatási kérvények soron kívül és vélemény kíséretében való felterjesztése tárgyában 1897. december 21.

⁴⁷⁸ Ennek jó példája a 84.829/1896. BM. körrendelet: „A névmagyarosítás iránt újabban nagyobb mérvben nyilvánuló törekvést lehetőleg elősegítendő, értesítem a törvényhatóságot, hogy bármely közszolgálatban alkalmazva lévő egyének névváltoztatása esetében az illetőségi bizonyítványnak, illetve az illetőségi hatóság nyilatkozatának gyakran hosszabb időt igénylő beszerzésétől eltekintek, minélfogva az említett egyénektől névváltoztatás iránti kérvényük benyújtásánál ilyen nem kívánandó, hanem a kérvény véleményes jelentés kíséretében hozzám késedelem nélkül felterjesztendő.” (A rendelet szövegét közli: FARKAS TAMÁS – KOZMA ISTVÁN (szerk.), 2009, 362.) Ugyancsak az állam „névpolitikai beavatkozása” érhető tetten a honvédelmi miniszter 65.788/1896. számú rendeletében, amely a magyar állampolgárságú, de nem magyar anyanyelvű sorkötelesek utónevének a különböző okmányokba kizárólag magyar fordításban történő bejegyzését rendelte el. (KARÁDY VIKTOR – KOZMA ISTVÁN, 2002, 67.)

⁴⁷⁹ Kozma István a következőképpen jellemezte a dualizmuskori engedélyezést: „Gyakorlatilag minden kérelmet elfogadtak, a kérelmező származásától függetlenül. Korlátozás csak abban érvényesült, hogy bizonyos védett történelmi neveket nem lehetett felvenni, illetve köztörvényes bűnöző, nem magyar állampolgárságú személy és férjes asszony nem változtathatta meg a nevét. Semmiféle diszkrimináció nem érvényesült a különböző kisebbségi csoportokhoz tartozó kérelmezők irányában.” (KOZMA ISTVÁN, 1997, 391.)

⁴⁸⁰ Kozma Judit 2009-ben megjelent tanulmányában összefoglalta a névváltoztatások indokrendszerével foglalkozó szakirodalomban kifejtett legfontosabb motivációs tényezőket. (KOZMA JUDIT, 2009, 276-277.) Hasonlóképpen áttekintette a témát szakdolgozatában Szabó Zsuzsanna Katalin. (SZABÓ ZSUZSANNA KATALIN, 2006, 43-45.)

visszaköszönnek a rendi intézmények okozta névváltozások.⁴⁸¹ Másrészt az általa vizsgált 1867 és 1875 közötti belügyminiszteri névváltoztatások háttérében hangsúlyosnak találta a gazdasági megfontolásokat: „*Véleményünk szerint az éppen ekkor történt személynév-változtatások adataival bizonyítható legjobban, hogy a személynév-változtatásoknak többnyire «anyagi» okai vannak, olyanok, amelyek a társadalmi, gazdasági, politikai helyzetből adódnak. Nem tagadjuk az erkölcsi, esztétikai okok esetenkénti jelenlétét sem, de ezek mögött is gyakran érzékelhető, hogy nem csupán «hazafiúi érzelmről», a «szebb hangzsról» van szó, hanem valamilyen anyagi érdekről is (karrier, üzleti érdek stb.)*.”⁴⁸² Kozma István az 1933 és 1944 közötti kérelmek feldolgozása után már sokkal árnyaltabb képet festett a névváltoztatások indokrendszeréről.⁴⁸³ Az indok szorosan összefügg a választandó névvel.⁴⁸⁴ A kor nem fukarkodott tanácsaival ellátni a névmagyarosítókat, annak érdekében, hogy megfelelő, tehát a belügyi szervek által engedélyezhető nevet válasszanak. Cikkek és tájékoztatók jelentek meg, amelyek elveket és mintákat tartalmaztak az alkalmas nevek kiválasztásához.⁴⁸⁵ Kiemelendő a Központi Névmagyarosító Társaság elnökének, Telkes Simonnak a századfordulón több kiadást megélt munkája („*Hogyan magyarosítsuk a vezetékeveket?*” címmel, benne az „*Útasítás a névmagyarosításhoz?*” című brosúrával), amely sajátos „karriert” futott be a névmagyarosítók és támogatóik világában. Mintegy „szokásjogi” jelleggel elterjedt az országban a kiadvány, ami annak

---

⁴⁸¹ „Demkó Dezső a Belánszky név felvételéhez ragaszkodik [...], mert «a Demkó alias Belánszky de Bella indigenált (sic!) lengyel család...ivadéka». [...] ...a kiskorú Mohr Anna részére a Rosenberg név felvételére kéri az engedélyt, mert ilyen nevű egyén fogadja örökbe. A névváltoztatással egyidejűleg a fiúsítását is kérték, nyilván a vagyon örökölhetősége miatt”. (OROSZ BÉLA, 1977, 33.) A Reszegyhagyatékban is találni ilyen esetet: Czerva József 1889.03.12-én örökbefogadván unokaöccsét, Granichstaedten Ottót, engedélyt nyert nevének a Czerva névvel való egyesítésére, fia, Granichstaedten-Czerva Rudolf. (HBML IV.B.456/d 12. d. Granichstaedten-Czerva család.)

⁴⁸² OROSZ BÉLA, 1977, 32.

⁴⁸³ Az indokok alapján a következő csoportokat alkotta meg: névesztés, névnemesítés; névazonosság elhárítása; családi okok; nem hivatalos névhasználat; üzleti, anyagi, vagyonszerzési; pályafutás, munkáltatói presszió; közélet, politika, Vitézi Rend; eredeti névre visszaváltoztatás; nemzeti azonosulás, hazafiasság; etnikai azonosulás elutasítása. (KOZMA ISTVÁN, 2007, 96-97.)

⁴⁸⁴ Farkas Tamás 1999-ben megjelent rövid tanulmányában a családnév-változtatások névválasztási szempontjait csoportosította: meglévő névrendszerhez igazodjon a név; bizonyos családnév felvételének célja; szubjektív, névízlésbeli kérdések. (FARKAS TAMÁS, 1999, 201.)

⁴⁸⁵ Szarvas Gábor nevéhez fűződik az egyik ilyen ismert munka, amely 1881. január 15-én jelent meg a Magyar Nyelvőrben. (SZARVAS GÁBOR, 1881, 1-5.) A megjelenési dátum figyelemre méltó, hiszen ekkor már túl voltak a Telkes Simon által 1880. december 26-ra szervezett, a fővárosi iparosok körében a családnév magyarosítását előmozdítani kívánó férfiak gyűlésén (Vö. KARÁDY VIKTOR – KOZMA ISTVÁN, 2002, 55.), és zajlott a vita a képviselőházban a névváltoztatások (névmagyarosítások) illetékének eltörléséről. Csakugyan ebbe a sorba illik Lengyel Zoltán Magyar névkönyv című munkája. (Vö. LENGYEL ZOLTÁN, 1917) Azonban a korszak számos névmagyarosítást népszerűsítő és tanácsaival elősegítendő munkája ellenére az ekkor mesterségesen létrehozott családnév magukon hordozzák a korszak jellemzőit, s olykor „mesterkéltségük” elárulják magyarosított mivoltukat. (Vö. FARKAS TAMÁS, 2001, 159-163.)

volt köszönhető, hogy a társaság a kormányzati szerveket is felhívta a névmagyarosítás ügyének népszerűsítésére. Maga Telkes Simon is beszámolt „sikereiről” akkor, amikor számba vette, hogy a különböző társadalmi szervezeteken kívül mely miniszter küldte szét a felügyelete alá tartozó szerveknek az Utasítást, felhívandó az alkalmazottak figyelmét a névmagyarosítás lehetőségére.⁴⁸⁶ A névmagyarosítás közüggé válását pedig jól érzékeltette Szentiványi Zoltán munkája, amely az 1805 és 1893 közötti névváltoztatások legfontosabb adatait közölte⁴⁸⁷, csakúgy mint Telkes Simon aki éves névváltoztatási statisztikát közölt 1853-tól 1897-ig.⁴⁸⁸

A névváltoztatási folyamat végét jelentő adminisztratív teendők is belügyi rendeletekben jelentek meg. Az A.U. 101.§-ában rendezte a névváltozás (névváltoztatás) anyakönyvi feljegyzését.⁴⁸⁹

Bár a fentiek alapján a névváltoztatás igen fontos kérdéskörre vált a századfordulóra, mégis a rá vonatkozó rendelkezések közvetett módon és alacsony szintű jogforrásokban kaptak helyet, ezek is főként a névmagyarosítás tárgyában, vagy azt közvetve elősegítendő születtek. A névváltoztatás politikai „megterheltsége” ellenére évtizedekig nem tett lépést a jogalkotó egy egységes(ebb) szabályozás felé. Ennek oka talán éppen a névváltoztatások átpolitizáltságában keresendő. A kormányzat ideológiai eszközként alkalmazta a névváltoztatást, a belügyminiszter diszkrecionális jogkörben járt el, tehát egyszerűbb egy le nem tisztázott, jogszabályokon alig alapuló engedélyezési gyakorlat folytatása a mögöttes célok megvalósulása érdekében. 1933-ban mégis „elhatározta magát” a belügyminiszter, és rendeletet bocsátott ki.⁴⁹⁰ Ez a rendelet a névváltoztatások szabályozástörténetében fordulópont, hiszen valamivel (mind jogforrástanilag, mind elveiben) magasabb szintre helyezte a névváltoztatási eljárást. Azonban ez a jogszabály sem menekülhetett az ideológiai befolyástól. A rendeletalkotás – miként a „preambulum” közli – a névmagyarosítások egyszerűsítését szolgálta.⁴⁹¹ Tehát még mindig tartja magát a „jelenség” ekkor, sőt új fellendülés következett be, ami az

---

⁴⁸⁶ TELKES SIMON, 1898, 82-87.

⁴⁸⁷ SZENTIVÁNYI ZOLTÁN, 1895, 23-253.

⁴⁸⁸ TELKES SIMON, 1898, 57-58., 60., 76-77.

⁴⁸⁹ „A családi név megváltoztatása úgy a születési, valamint, ha házassági kötelékben állt vagy álló egyénről van szó, a házassági anyakönyvben is az utólagos bejegyzések és kiigazítások rovatában feljegyzendő; és pedig

1. az a névváltoztatás, amely királyi vagy belügyminiszteri engedéllyel történt [...]”

⁴⁹⁰ 40.200/1933. BM. r.

⁴⁹¹ „Azoknak az akadályoknak a kiküszöbölése érdekében, melyek a névmagyarosítás népszerűsítésének útjában állnak, az eddig követett eljárás lényeges egyszerűsítését, a hivatalok és magánosok kellő tájékoztatására pedig az új szabályoknak összefoglalását és közzétételét határoztam el.”

esetszámokban is tükröződött.⁴⁹² Az 1933-as rendelet maga is előidézte a névmagyarosítások számbeli fellendülését, amit – preambulumban tett „ígéretéhez” híven – több könnyítő, egyszerűsítő eszköz alkalmazásával ért el. Ezen eszközökkel összefüggésben több más, a cél elérését szolgáló rendelet kiadása övezte a névváltoztatási rendeletet. A névmagyarosítás még nagyobb közönség felé nyitását szolgálta az eljárás költségeinek csökkentése. Ezt több formában, differenciáltan valósította meg a rendelet. Egyrészt a benyújtott folyamodványok első példányának illetékét leszállította a korábbi 10-ről 2 Pengőre.⁴⁹³ A közszolgálatban álló alkalmazottak, fegyveres testületekhez tartozó személyek részére a korábbi kedvezményes, 1 Pengő mértékű illetéket fenntartotta.⁴⁹⁴ A 2 pengős illetéket annyiszor kellett leróni, ahány nagykorú folyamodott, de ha „*a család fő egyúttal kiskorú gyermekei névváltoztatását is kéri, azok után külön illetéket leróni nem kell.*”⁴⁹⁵ A legszegényebbek részére (szegénységi bizonyítvánnyal rendelkezők) mind a kérvény, mind a mellékletek bélyegmentessé váltak.⁴⁹⁶ További könnyítést jelentett, hogy a csatolandó anyakönyvi kivonatok helyett elegendő volt a születési anyakönyv alapján térítésmentesen kiállított „Értesítő”, illetve a házassági anyakönyv alapján térítésmentesen kiállított „Tanúsítvány” mellékelése. Ennek érdekében a belügyminiszter módosította az A.U. rendelkezéseit.⁴⁹⁷ A költségek jelentős csökkentése vagy elengedése mellett az eljárást is egyszerűsítette a jogalkotó, amit azzal ért el, hogy számos köztes lépést kihagyott, illetve a folyamatban résztvevő szervek körét szűkítette. Míg korábban a lakhely szerint illetékes törvényhatóság első számú tisztviselőjénél kellett a névváltoztatási kérelmeket benyújtani, aki azt „véleményes

---

⁴⁹² Forrásaink pontos éves esetszámot nem közölnek pusztán csak becsült értékeket: 1933-1935: 20500, 1936-1937: 7900, 1938-1939: 4050, 1940-1943: 5925, 1944: 2600 évi becsült átlaga a hatóság által engedélyezett névváltoztatásoknak. (Vö. FARKAS TAMÁS – KOZMA ISTVÁN (szerk.), 2009, 351.)

⁴⁹³ Az illeték korábbi mértékéről az 5.100/1931. ME. rendelet 56.§ (7) bekezdése rendelkezett, amelyet a névváltoztatási rendeletet megelőzően egy hónappal (!) a pénzügyminiszter helyezett hatályon kívül (89.250/1933. PÜM. r. 1.§ (3))

⁴⁹⁴ Az 5.100/1931. ME. rendelet 56.§ (7) szövegét átemelték a 89.250/1933. PÜM. r. 1.§ (2) bekezdésébe: „*A közszolgálatban álló alkalmazottak (nyugdíjasok, özvegyek, árvák), valamint a m. kir. honvédség és csendőrség tényleges szolgálatban álló; nyugalmazott, vagy várakozási illetményrel szabadságolt tisztjei, rangosztályba nem sorozott havidíjasai, altisztjel és legénysége részéről benyújtott ilyen beadvány első példányának első íve csak 1 P illeték, alá esik.*”

⁴⁹⁵ A mellékletek darabonkénti bélyegilletékét is leszállították, 30-30 fillerre, sőt a már korábban felbélyegzett mellékletek illetékmentessé váltak. (40.200/1933. BM. r. (4))

⁴⁹⁶ 40.200/1933. BM. r. (5)

⁴⁹⁷ Az „Értesítő” és a „Tanúsítvány” már csak utalásképpen jelent meg a névváltoztatási rendelet szövegében ((6) bekezdés). Az A.U.-t módosító rendelet 1933. július 17-én kelt: A m. kir. belügyminiszter 1933. évi 39.200. számú rendelete, a névváltoztatás anyakönyvi feljegyzése céljára díj- és illetékmentes „Értesítő” és „Tanúsítvány” kiállításáról.

jelentéssel” terjesztette fel a belügyminiszterhez⁴⁹⁸, addig az új rendelet értelmében „A kérvényt akár személyesen, akár posta útján rendszerint közvetlenül a m. kir. belügyminisztériumban kell benyújtani.”⁴⁹⁹ Ezzel a rendelkezéssel a belügyminiszter kiiktatta a helyi közigazgatási szerveket az eljárásból. További egyszerűsödést jelentett az, hogy „Sem magyar állampolgárságát, sem büntetlen előéletét nem kell külön okirattal igazolnia a folyamodónak abban az esetben, ha kérvényében kifejezetten kijelenti, hogy legjobb tudomása szerint magyar állampolgár, és hogy büntetve nem volt. [...] Ha később bármily módon megállapítást nyerne, hogy a folyamodó – kijelentése ellenére – nem magyar állampolgár, vagy a kérelem előterjesztése idejében büntetett előéletű volt, a belügyminiszter jogosult a névváltoztatását hatálytalanítani.”⁵⁰⁰ Aki azonban külföldön, vagy elcsatolt területen született, vagy ha hazai anyakönyvben külföldi állampolgárként van bejegyezve, és 1921. július 21-ig nem rendelkezett magyarországi községi illetőséggel, annak magyar állampolgárságát igazolni kellett.⁵⁰¹ Az egyszerűbbé tett névváltoztatás egyéb közigazgatási területeket is érintett, amely újabb rendeletalkotást generált.⁵⁰²

A belügyminiszter ezzel a rendeletével azonban nemcsak az eljárást egyszerűsítette meg, hanem egyúttal rögzítette a névváltoztatás elveit, amelyeket az addigi gyakorlat alakított ki. A névváltoztatásért folyamodók körét – igazodva a névmagyarosítási célokhoz – a jogalkotó immár deklaráltan szűkre szabta: „A m. kir. belügyminisztertől családi nevének megváltoztatását kérheti az a magyar állampolgár, akinek jelenlegi családi neve

a) nem magyar hangzású,

b) magyar hangzású ugyan, de a jóízlést sértő, gúnyolásra alkalmas; továbbá olyan név, melyet nagyon sok család visel (pl. Nagy, Kovács, Tóth).”⁵⁰³ Ezzel az „egyszerű” névváltoztatókat *elvi*ekben kizárta a jogalkotó a folyamodók köréből (akik pl. családi

---

⁴⁹⁸ A névváltoztatási kérvény véleményezéséhez a törvényhatóság első számú tisztviselője az alsóbb (járási, kerületi, községi) szervektől kért információt. (Vö. KARÁDY VIKTOR – KOZMA ISTVÁN, 2002, 197.)

⁴⁹⁹ A közszolgalatban állók a hivatali „felsőbbségük” útján is betérjeszthették névváltoztatási kérelmeiket, illetve ha valaki mégis a helyi közigazgatási szerveken keresztül folyamodtak, ezek a szervek kötelesek voltak a kérvényt közvetlenül felterjeszteni. (40.200/1933. BM. r. (3) bekezdés)

⁵⁰⁰ 40.200/1933. BM. r. (7) bekezdés

⁵⁰¹ U.o.

⁵⁰² Pl. A m. kir. belügyminiszter 1933. évi 269.527. számú körrendelete, névváltoztatásoknak az adónyilvántartó hivatalokkal közléséről: „A névváltoztatások számának szaporodása miatt szükségessé vált az ezzel kapcsolatos közigazgatási eljárás egyszerűsítése is. Ennek a célnak az érdekében azt az eddigi gyakorlatot, mely szerint a m. kir. pénzügyminiszter úr a névváltoztatásnak a községi és egyéb adófékönyvekben keresztülvezettetése végett minden esetről kimutatás alakjában foglalt értesítést kapott, a mai nappal megszüntetem.”

⁵⁰³ 40.200/1933. BM. r. (1) bekezdés

okokból változtatnának nevet magyarról magyarra), de nemcsak őket, hanem férjes, elvált és özvegy nőket is még leánykori nevük tekintetében is.⁵⁰⁴ A folyamodónak meg kellett jelölni kérelmében azt a nevet, amely felvételét kérte.⁵⁰⁵ Azonban ez a választott név már jogszabályi keretek közé „szorult”, ugyanis a rendelet (10) bekezdésében rögzítette az „elvi okokból nem” engedélyezhető névtípusokat.⁵⁰⁶ A jogalkotó ezen rendelkezéseivel egyrészt fellépett a névidegenítés ellen⁵⁰⁷, másrészt a nevek magyarosodása érdekében a „magyartalanul képzett családi nevek” megváltoztathatóságával. A „névszépítési”, „névnemesítési” társadalmi „hajlamokra” is reagált a jogalkotó akkor, amikor kizárta a kettős, a történelmi, az ismertebb nemesi és a régiesen írt nevek felvételét. E korlátozás alapja a társadalmi változásokban keresendő, hiszen a két világháború közötti időszak „neobarokk” társadalma preferálta a régies hangzású, nemesi, vagy nemesi jellegű neveket. A történelmi nevek felvételével kapcsolatos tilalom az 1880-as, 90-es évekig nem jelent meg, a belügyminisztériumi gyakorlat csupán régies helyesírásmóddal (-y, -eő, -gh, -oó, -ss, -ff stb.) nem engedélyezett *újabb* neveket.⁵⁰⁸ A tilalom hátterében – az érintett csoportok nyomására

---

⁵⁰⁴ „Férjes, elvált és özvegyasszony férje után viselt neve megváltoztatását nem kérheti, leánykori családi neve megváltoztatását is rendszerint csak elvált asszony, és csak abban az esetben kérheti, ha férje nevének viselésére nem jogosult.” (40.200/1933. BM. r. (2) bekezdés) Tehát, amíg egy nő viselheti férje nevét, addig a leánykori nevét meg sem változtathatja, ami azt mutatja, hogy a leánykori név „nyugszik”, az teljes mértékben „eltűnik” a házassággal szerzett név „alatt”. Ugyanakkor – a Karády–Kozma szerzőpáros nyomán – praktikus oldala is volt a házassággal szerzett és a leánykori név megváltoztathatatlanságának: „az asszonyok amúgy is férjük nevét viselték -né toldalékkal, leánykori nevük megváltoztathatósága tehát az «igazi» névmagyarosítási eljárásokat intéző tisztviselők munkáját «feleslegesen» és «időrabló» módon felduzzasztotta volna. A kormányzat annál inkább ítélhette úgy, hogy az asszonyok leánykori neve nem befolyásolja lényegesen a társadalom «nemzeti arcukat», mert a házasságból születő gyerekek a férj nevét örökölték.” (KARÁDY VIKTOR – KOZMA ISTVÁN, 2002, 199.)

⁵⁰⁵ „Közbeeső intézkedés és a vele járó idővesztés elkerülése végett ajánlatos, hogy a folyamodó több (legalább három) nevet jelöljön meg, melyekből a miniszter a sorrendben első engedélyezhető névre fogja a folyamodó nevét változtatni.” (40.200/1933. BM. r. (9) bekezdés)

⁵⁰⁶ „Elvi okokból nem engedélyeztetnek:

- a) idegen hangzású nevek,
- b) magyartalanul képzett családi nevek,
- c) kettős családi nevek,
- d) történelmi (irodalom, művészettörténeti) nevek, továbbá ismertebb nemesi (főnemesi) családok nevei,
- e) régies írásmóddal (pl. th, gh, eő, ss-el) írott, vagy „y”-nal végződő nevek, olyan családi nevek, amelyeket máris nagyon sok család visel (pl. Nagy, Kovács, Tóth).” (40.200/1933. BM. r. (10) bekezdés)

⁵⁰⁷ „Az új rendelet intézkedése valószínűleg a már lábra kapó volksdeutsch mozgalom ellen irányult, amely többek között az «elmagyarosított» németek «valódi» népiségét kifejező, eredeti neveit is visszaperelte – egyelőre eredménytelenül.” (KARÁDY VIKTOR – KOZMA ISTVÁN, 2002, 198.)

⁵⁰⁸ Telkes Simon utasítása szerint: „A választandó új név a nm. m. kir. belügyministerium által csak a jelenleg divó helyesírási mód szerint engedélyeztetik. Ennélfogva az aa, oo, ch, th, ts, ss, ff, y stb. betűkkel való névmagyarosítás kérelmezése által az illető csak megnehezíti folyamodásának elintézését.” (TELKES SIMON, 1898, 22.)

– a névvédelem állt.⁵⁰⁹ Az, hogy mely név minősül védettnek, a rendelthez fűzött jegyzék tartalmazta. E jegyzéket a minisztérium mindenki számára elérhetővé tette, szolgálva ezzel azt az érdeket is, hogy minél kevesebben válasszanak nem engedélyezhető nevet.⁵¹⁰ A kettős nevek tilalma azok érdekével ütközött, akik különböző megfontolásból régi nevüket is meg kívánták tartani, ritkábban pedig családgyesítést takart.⁵¹¹ Így azok, akik eredeti családnevükhöz is ragaszkodtak, vagy korábbi nevükkel már ismertekké váltak, de magyar nevet is viselni kívántak, szemben találták magukat a szabályozással. A Belügyminisztérium ellenben számolt kivételes esetekkel. Maga a rendelet rögzítette, hogy kik azok, akik a régies írásmód tilalma ellenére kérhetnek ilyen helyesírású nevet. Az engedélyezés figyelemmel volt arra is, hogy „ne essen túlzásba” a kérelmező, így a régies betűkapcsolatok halmozása kizárt volt (pl. thy, ssy).⁵¹² A „kivételezettek” közé tartozott a vitézi várományosok ipszilonos és kettős névviselése.⁵¹³ Ez a vitézi cím elnyeréséhez kötött névmagyarosítási kötelezettséggel magyarázható, továbbá azokban az esetekben jelentkezett a kettős név igénye, amikor a vitézi címmel rendelkező, fiú örökös hiányában, leánya férjétől kívánta meg, hogy saját neve mellett viselje felesége vitézi nevét is.⁵¹⁴ A korszakban többen kifogásolták a túl gyakori nevek felvételének tilalmát, hiszen ezek a nevek

---

⁵⁰⁹ Az 1880-as évek elején már felvetődött a történelmi nevek tilalmának képviselőházhoz címzett javaslata. (Vö. KARÁDY VIKTOR – KOZMA ISTVÁN, 2002, 61.)

⁵¹⁰ „A (10) bekezdés d) pontja alatt említett védett nevek, továbbá az f) pont alatt említett sokszor felvett nevek jegyzékét, valamint e rendelet füzet alakjában készült külön lenyomatának szükséges számú példányát a belügyminisztériumból minden olyan hivatal (intézmény) díjmentesen igényelheti, amely nagyobb számú névváltoztatás ügyét bonyolítja le. E hivataloknál az érdeklődőknek a jegyzékben felsorolt nevekről díjtalanul kell felvilágosítást adni.” (40.200/1933. BM. r. (12) bekezdés) A nevezett jegyzéket közli: FARKAS TAMÁS – KOZMA ISTVÁN (szerk.), 2009, 373-379.

⁵¹¹ A Karády–Kozma szerzőpáros idézi Kozma Miklós belügyminiszter álláspontját a kérdésben, amely szerint azért nem megengedhető a kettős nevek felvétele, mert azzal az idegen családi nevek kiküszöbölése nem érhető el. (Vö. KARÁDY VIKTOR – KOZMA ISTVÁN, 2002, 200., FARKAS TAMÁS – KOZMA ISTVÁN (szerk.), 2009, 381.)

⁵¹² „Az a közalkalmazott, aki legalább középiskolai képzettséghez kötött állást tölt be, ha 15 évi közszolgálat, és a harctéren szerzett kardos kitüntetése, vagy vitézségi érme, vagy sávos sebesülési érme van, idegen hangzású családi nevének az előző bekezdés e) pontjában megjelölt írásmóddal írott névre megváltoztatását is kérheti. Kettősen régies írásmóddal (pl. thy, ssy, stb.) írott nevet azonban ilyen folyamodó sem kaphat.” (40.200/1933. BM. r. (11) bekezdés)

⁵¹³ A –y végű névdívat a honvédséghez tartozók körében vált jellemzővé. A tilalom és kivétele miatt több egyeztetésre került sor a honvédelmi és a belügyi tárca között. Ennek során a tisztikar egyes tagjai tényleges gyakorlatként szerette volna látni a rendelet alapján jogosultak esetében az –y végű nevek engedélyezését, míg a belügyminiszter ragaszkodott diszkrecionális jogköréhez, és egyenként kívánta elbírálni az ilyen kérelmeket, arra hivatkozva, hogy ez a névtípus nem illeszkedik az akkori helyesírási szabályokhoz, és azt a látszatot keltheti, hogy viselője régi alapon, nemesi jogosítványok alapján bírná nevét. (KARÁDY VIKTOR – KOZMA ISTVÁN, 2002, 201-202.; FARKAS TAMÁS – KOZMA ISTVÁN (szerk.), 2009, 380-382.)

⁵¹⁴ Hajdú Mihály Szakály Sándor *A magyar katonai elit. 1838-1945. c.* munkája nyomán maga is elemezte az 1920-as és 1930-as években akár több lépcsőben nevet változtató főtisztek neveit, amelyek között szép számmal találhatunk mind a régies, mind a kettős nevekre példákat. (HAJDÚ MIHÁLY, 1994, 7-9.)

tartoztak a legrégebbi és kétségtelenül magyar nevek közé, aminek korlátozása ellentmondott a rendelet céljának.⁵¹⁵ Végül a (17) bekezdését kell kiemelni az 1933-as rendeletnek, amely továbbörökítette a rendi alapú társadalmi különbségeket, ugyanis kimondta: *„Ezek a szabályok a nem nemesek családi nevének megváltoztatására vonatkoznak. Igazolt nemes családok idegen hangzású családi neveinek megváltoztatását – a nemesség érintetlenül hagyásával – a Kormányzó Úr Ő Főméltósága engedélyezi.”*⁵¹⁶ A nemesi származásúak névváltoztatása egy sajátos jogintézmény újjáéledésével fonódott össze a Horthy-korszakban, ami a belügyminiszter általi nemességigazolásban öltött testet.⁵¹⁷

Az 1933-as névrendelet tehát rendezte a névváltoztatás kérdését, s a minisztérium engedélyezési gyakorlata is kiforrottá vált a következő években, amelyet azonban továbbra is befolyásolták a történelmi és politikai események.⁵¹⁸ Lényeges különbség mutatkozott a dualizmus és a Horthy-korszak névmagyarosítási politikája között. Míg az 1881 utáni időszakban szinte minden kérelmet befogadtak, engedélyeztek, addig *„1920-tól izraelita vallásúak számára magyar név felvételét korlátozták, a 30-as évek nagy névmagyarosító kampány idején pedig havi kvótához kötötték (kb. minden második kérelmet engedélyeztek).”*⁵¹⁹ A második világháború körüli események további befolyással voltak a névváltoztatásokra, a magyar kormányzat névpolitikájára. A 30-as évek elején fellendített névmagyarosítási hullám az évtized végére „visszacsapott”, s egyfajta kényelmetlenséget okozott a Németország felé sodródó magyar kormányzat számára. A német-magyar *„kormányközi konzultációk állandó ütközési pontja volt a német kisebbség asszimilálására irányuló intézkedések számonkérése, így többek között egyre nagyobb hangsúlyt kapott a névmagyarosítási akciók elleni tiltakozás is.”*⁵²⁰ Végül – miközben gyakorlatilag megszűnt a zsidó névmagyarosítás – a hivatalos magyar kormányzat nyilvánosan szakított a túlkapásokkal is tarkított addigi

⁵¹⁵ 40.200/1933. BM. r. (10) bekezdés, KARÁDY VIKTOR – KOZMA ISTVÁN, 2002, 199.

⁵¹⁶ E rendelkezés is fennálló gyakorlatot rögzített. A nemesi névváltoztatás kormányzó jogkörébe való utalásról 1928-ban született döntés. (Vö. GERŐ JÓZSEF, 1938, 20.)

⁵¹⁷ Szabályait lásd: GERŐ JÓZSEF, 1938, 23-30.

⁵¹⁸ Jól jelzi ezt Vernényi Ernő A névmagyarosítások kézikönyve. A névváltoztatásokról szóló szabályok és legújabb tudnivalók című, az 1930-as évek végén megjelent munkája, amelyben az egyéb tudnivalók közé sorolta: „[...] d) *Kettősnév (régí és új) használatát a belügyminisztérium nem engedi meg.* e) *A névváltoztatási kérelmeknél az anya vagy feleség családi nevének felvételét újabban nem engedi meg a belügyminisztérium. Ezt ne is kérjük.* f) *A 40.200/1933. sz. B. M. sz. rendelet 11. pontja alapján régies írásmóddal (y, th, gh) kért neveket újabban azok részére sem engedélyezik, akik egyébként a rendeletben körülírt kellekeket igazolják.* g) *A megszállva volt s felszabadult területen illetőséggel rendelkező kérvényezők nem tartoznak állampolgárságot igazolni.* h) *Zsidók és zsidó hitről áttértek nem kaphatnak engedélyt névmagyarosításra.*” (Közl: FARKAS TAMÁS – KOZMA ISTVÁN (szerk.), 2009, 383.)

⁵¹⁹ KOZMA ISTVÁN, 2007, 95.

⁵²⁰ KARÁDY VIKTOR – KOZMA ISTVÁN, 2002, 224.

névmagyarosítási gyakorlattal, amely egyúttal sajátos kisebbségpolitikai eszközeként is jelentkezett a magyar kormányzat részéről. „A második bécsi döntés eredményeként visszakerült partiumi, észak-erdélyi és székelyföldi területekért a magyar kormány – egyebek mellett – a német kisebbség jogosítványainak messzemenő kiterjesztésével volt kénytelen törleszteni.”⁵²¹ Ez – a névmagyarosítások tekintetében – a Bécsben, 1940. augusztus 30-án aláírt magyar-német kisebbségi megállapodásban is testet öltött: „Magyar részről kerülni fognak minden olyan rendszabályt, amely a kényszerű asszimiláció célját szolgálhatná, különösen a népi német családnevek magyarosítása útján. A népcsoporthoz tartozó személyeknek joguk van arra, hogy a családjuk által előbb viselt nevet újra felvegyék.”⁵²²

A második világháborút követően az 1933. évi rendelet hatályban tartása mellett a belügyminiszter, Erdei Ferenc egy új rendeletet bocsátott ki.⁵²³ Ez a jogszabály a kérelmek elbírálását tekintve érdemben nem hozott változást a korábbiakhoz képest, sőt kifejezetten utasították a hatóságokat, hogy az 1933-ban rögzített szabályokat alkalmazzák.⁵²⁴ Eltérés a kérelem benyújtásának rendezésében volt tapasztalható, azzal a céllal, hogy a Belügyminisztériumba lassabban (köztes hatóságon keresztül) érkezzenek a kérelmek, és olyan felszereltséggel, hogy a legfelsőbb hatóságnak már csak a döntés legyen a feladata. Mindez azt is jelentette, hogy megszűnt a közvetlen belügyminiszterhez folyamodás lehetősége, és visszaállt az 1933 előtti véleményes felterjesztés gyakorlata.⁵²⁵ Sőt, az erkölcsi bizonyítványok kiadásánál a rendőrkapitányságoknak és a községi elöljáróságoknak vizsgálniuk kellett a folyamodók 1939. január 1. utáni előéletét mind büntetőjogi, mind politikai szempontból.⁵²⁶ A

---

⁵²¹ U.o. 232.

⁵²² A megállapodást tartalmazó jegyzőkönyv közzétételéről szóló 8.490/1940. ME. r. I/7. pont (Közli: FARKAS TAMÁS – KOZMA ISTVÁN (szerk.), 2009, 384.) Később, 1945-ben hazaáruló, háborús- és népellenes bűnösnek tekintették azt a magyar állampolgárt, aki – többek között – ismét felvette német hangzású családi nevét. (Lásd A nagybirtokrendszer megszüntetéséről és a földműves nép földhöz juttatása tárgyában kibocsátott 600/1945. M.E. sz. kormányrendelet törvényerőre emeléséről szóló 1945:VI. törvénycikk 5.§; Közli: FARKAS TAMÁS – KOZMA ISTVÁN (szerk.), 2009, 385.)

⁵²³ 5.151/1945. BM. sz. rendelet

⁵²⁴ „Utasítom az alárendelt hatóságokat, hogy fenti rendeletet alaposan tanulmányozzák át, névváltoztatási ügyben hozzájuk forduló feleket a rendeletben foglaltak szerint tájékoztassák.” (5.151/1945. BM. r. 1.§)

⁵²⁵ „A névváltoztatás iránti kérelmek mindig véleményes jelentés kíséretében terjesztendők fel, mely jelentésből minden esetben ki kell tűnnie, hogy a felterjesztő hivatal milyen indokból javasolja vagy ellenzi a névváltoztatás engedélyezését.” (5.151/1945. BM. r. 1.§)

⁵²⁶ 5.151/1945. BM. r. 3.§. Ez a politikai megbízhatóság később a sváb telepítésű községekből névmagyarosításért folyamodók esetében hangsúlyosabbá vált. (Vö. A magyar belügyminiszter nevében Kiss Roland államtitkár 37.898/1945. számú körrendelete a sváb telepítésű községekből névváltoztatásért folyamodó személyek politikai megbízhatóságának igazolásáról, 1945. június 11. Közli: FARKAS TAMÁS – KOZMA ISTVÁN (szerk.), 2009, 386-387.)

kérelmezők körét sajátosan szűkítette a rendelet, ugyanis 2. §-a értelmében: „*Ötvenedik életévüket betöltött egyének saját részükre névmagyarosítást nem kérhetnek, illetve ilyenek részére a névváltoztatás csak különös méltánylást érdemlő okokból engedélyezhető.*” Az életkor és a névváltoztatás lehetősége más vonatkozásban is változott 1945-ben. A nagykorúság addig érvényes, a 24. életév betöltéséhez kötött feltételét megváltoztatták, és a 20. életév betöltésében határozták meg.⁵²⁷ Ezen kívül megszűnt a leánykori név megváltoztathatóságának tilalma.⁵²⁸

„*A szocialista államigazgatási rendszer kialakulásával az ötvenes években került sor a névváltoztatási és az anyakönyvi igazgatási eljárás szabályozására*” – olvashatjuk Madari Edit cikkében.⁵²⁹ A megváltozott politikai-igazgatási szemlélet a névviselésre és ezen belül a névváltoztatásra is hatással volt. A „*kommunista rezsim számára [...] a névmagyarosítás elvesztette korábbi politikai és ideológiai jelentőségét, s besoroltatott az államigazgatás úgyszólván teljesen hétköznapi ügykörei közé.*”⁵³⁰ A tárgykörben kiadott 1955-ös rendeletek⁵³¹ rögzítették a névváltoztatás új szabályait, ami egyúttal az 1933-as és az 1945-ös rendeletek hatályon kívül helyezését jelentette. Az eljárás tekintetében maradt a helyi szervek bevonásának elve, immár azonban a kérelmeket a születési és házassági anyakönyvi kivonatokkal⁵³², illetékbélyeggel ellátva a helyi tanács anyakönyvvezetőjénél kellett benyújtani, aki azt közvetlenül felterjesztette a belügyminiszterhez.⁵³³ A jogosultak körében már nem volt meghatározó a név milyensége, a rendelet egyszerűen fogalmazott: „*Magyar állampolgár családi és utónevét – kérelmére – a belügyminiszter megváltoztathatja.*”⁵³⁴ Ez a tömörség mégis tartalmazott új elemet, hiszen a családi név megváltoztatása mellett immár az utónév megváltoztatását is a belügyminiszter hatáskörébe vonta, míg korábban ennek egyetlen módja a vallásváltoztatás volt.⁵³⁵ A belügyminiszter diszkrecionális jogköre is megmaradt. Kiskorúak esetében a törvényes képviselő, cselekvőképességet érintő

---

⁵²⁷ 10.470/1945. ME. r. 1.§ Ez azt eredményezte, hogy minden 20. életévét betöltött személynek külön kellett benyújtani a kérelmét még akkor is, ha egy háztartásban élt a névváltoztatást kérő családfővel. (51.373/1945. BM. II/5. sz. utasítás, Vö. KARÁDY VIKTOR – KOZMA ISTVÁN, 2002, 281-282.)

⁵²⁸ KARÁDY VIKTOR – KOZMA ISTVÁN, 2002, 282.

⁵²⁹ MADARI EDIT, 1990, 60.

⁵³⁰ KARÁDY VIKTOR – KOZMA ISTVÁN, 2002, 351.

⁵³¹ 11/1955. (II.20.) MT. számú rendelet és annak végrehajtásáról rendelkező 2/1955. (IV. 23.) BM. számú rendelet

⁵³² 11/1955. (II.20.) MT. r. 6.§ (6) bekezdés

⁵³³ U.o. (1) bekezdés

⁵³⁴ 11/1955. (II.20.) MT. r. 1.§

⁵³⁵ A.U. 55. § 9. pont, amelyet a 38.800/1933. BM. r. módosított: „*Állami anyakönyvbe magyar állampolgár utónevének megváltoztatását csak abban az esetben szabad feljegyezni, ha az utónév vallási ténykedés következtében változott meg.*”

gondnokság alatt állók esetében a gondnok kérhette a névváltoztatást. A családfő névváltoztatása – ha a gyermek kifejezetten ellenkezőjét nem kérte – kiterjedt a kiskorú gyermekekre is, a nagykorúak külön kérhették ezt hat hónapon belül.⁵³⁶ A házassággal szerzett név tekintetében a jogalkotó kizárta a névváltoztatási lehetőséget, azonban a házasságra utaló toldással viselt név követte a férj névváltoztatását, felbontott házasság esetén a volt feleség szintén hat hónapon belül kérhette a volt férj névváltoztatásának rá való kiterjesztését.⁵³⁷ Az 1955-ös belügyminiszteri végrehajtási rendelet is rögzített egy új elemet az eljárásban: az indokolási kötelezettséget.⁵³⁸ Az 1933-as elveket tartotta meg az új szabályozás is a felvehető nevek korlátozásában akkor, amikor a végrehajtási rendelet 4.§-ában felsorolta a névváltoztatási tilalmakat: *„Idegen hangzású, magyartalanul képzett név, kettős családi név, történelmi név, régies írásmóddal írott vagy olyan családi név felvételét, amelyet már sok család visel – különös méltánylást érdemlő körülmények kivételével – nem lehet engedélyezni.”*⁵³⁹ Mégis a rendelkezés liberális hozzáállást mutatott abban a tekintetben, hogy a belügyminiszter mérlegelési jogkörében eljárva, különös méltánylást érdemlő esetekben kivételt tehetett a tilalmak alól. Szintén változás, hogy a névváltoztatás útján nyert nevet csak kivételesen lehet ismételten megváltoztatni, tehát főszabállyá alakult az egyszeri névváltoztatási lehetőség.⁵⁴⁰ *„A családnév-változtatás az idő haladtával egyre inkább magánügyggyé vált, ami ugyan államilag szabályozott és anyakönyvileg nyilvántartott aktus maradt, de az állam csak ebben a szabályozó és regisztráló szerepkörében volt jelen.”*⁵⁴¹ A politika kivonulása ekképp lehetővé tette, hogy egyszerű közigazgatási feladattá váljon a névváltoztatás, ami azt eredményezte, hogy a nevezett rendeletek hosszú időn át szolgáltatathattak jogszabályi alapot az eljárásnak, módosítások is alig érintették őket

---

⁵³⁶ 11/1955. (II.20.) MT. r. 2-3.§§, 2/1955. (IV.23.) BM. r. 2.§

⁵³⁷ 11/1955. (II.20.) MT. r. 4-5.§§, 2/1955. (IV.23.) BM. r. 3.§

⁵³⁸ 2/1955. (IV.23.) BM. r. 1.§. Az 1955 előtti indokolási kötelezettség hiánya ellenére mégis fennmaradtak indokkal alátámasztott kérelmek. Kozma István kutatásai szerint 1867 és 1896 között évente változóan hozzávetőlegesen minden 5-10. kérelem volt indokolással ellátva, 1897 és 1932 közötti időszakra nincsenek adatai, 1933-tól minden második, az 1950-es évek elejéig 40-60 %-uk volt indokolt. Ami az indokolás mellett szólt – annak ellenére, hogy nem volt kötelező – az több összetevős volt: 1. a névváltoztatás hatósági jellege miatt kétes kimenetelű kérelmeknél célszerű volt többletinformációval ellátni a döntéshozót; 2. amennyiben nem névmagyarosításra irányult a névváltoztatás szintén célszerű volt az „egyéb” indokok feltárása; 3. a névmagyarosítás védett vagy szokatlan névre irányult; 4. *„1919-től 1932-ig «nemzethűségi» alapon és társadalmi hovatartozás szerint már megrostálták a folyamodókat, a magyar név megszerzését konkrét érdemekhez kötött kitüntetésként kezelték.”* (KOZMA ISTVÁN, 2007, 94-95.)

⁵³⁹ 2/1955. (IV.23.) BM. r. 4.§

⁵⁴⁰ 2/1955. (IV.23.) BM. r. 5.§

⁵⁴¹ KARÁDY VIKTOR – KOZMA ISTVÁN, 2002, 353.

egészen az ezredfordulót követő évekig.⁵⁴² Az 1955-ben kiadott rendeletek 2002. december 15-ig voltak hatályban, ezt követően a névváltoztatása vonatkozó szabályok az Atvr.-ben kaptak helyet. A változás oka az alkotmánybíróvási névhatározat volt. Az indítványozó a következőkre hivatkozott: „*Úgy gondolja, hogy a névviselés szorosan a személyhez kötött jog, amely nem tehető függővé a belügyminiszter akaratától; a családi név megválasztásánál sérelmezi továbbá a külön engedélyezési kötelezettséget, de alkotmányellenesnek tartja azt is, hogy az állampolgárok nem változtathatják meg tetszésük és belátásuk szerint nevüket.*”⁵⁴³ Az Alkotmánybíróság ezzel kapcsolatban kifejtette határozatában, hogy „*a közérdeket kifejezésre juttató egységesség és a jogbiztonság elvére figyelemmel önmagában nem minősíthető alkotmányellenesnek a névválasztás, a névváltoztatás és a névmódosítás tekintetében az állam szabályozási joga. [...]A törvényalkotónak e tekintetben is egyidejűleg kell alkotmányos követelményeket kielégítő korszerű szabályozással reális esélyt biztosítani a személyhez fűződő jog részét képező névviselési és névváltoztatási kérelmek teljesíthetőségére és az egységes, biztonságos, megbízható és kiszámítható állami nyilvántartási rendszer megteremtésére.*”⁵⁴⁴ Ezekre való figyelemmel az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a kapcsolódó rendeletek „*olyan engedélyezési jogköröket tartalmaznak, amelyek nem választhatók el a személyhez fűződő jogoktól és kötelelességektől, mely utóbbiak pedig az állampolgárok alapvető jogai és kötelelességei körében vizsgálandók. Ilyenekként pedig azokat «törvényben kell szabályozni.»*”⁵⁴⁵ Ennek megfelelően a 2002. évi XLV. törvény hatályon kívül helyezte a névváltoztatás tárgyában 1955-ben megalkotott rendeleteket, és a szabályokat az Atvr. rendelkezései közé illesztette némi változással. A névváltoztatás egyik tilalma finomodott: az „idegen hangzású” kifejezést felváltotta a „magyar hagyományoktól eltérő hangzású” megfogalmazás. Kétségtelen, hogy ez utóbbi tágabb kört jelent, hiszen a hagyományok fogalomba beletartozhat egy esetleg idegen hangzású név is, gondolva itt például a

---

⁵⁴² Mind az MT. rendelet, mind végrehajtási rendelete 1974-ben módosult, részben a házassági névviselés változása, részben nyilvántartás-technikai okokból. (Vö. 14/1974. (V. 14.) MT rendelet a névváltoztatásról szóló rendelkezések módosításáról, 2/1974. (VI. 27.) BM. sz. rendelet a névváltoztatásról szóló 2/1955. (IV. 23.) BM. sz. rendelet módosításáról) Ezt követően ismételt módosításra 1983-ban került sor szintén a házassági névviselést érintően. A jogalkotó a volt feleség névviselésében névváltoztatási eljárásban eszközölt változtatását az anyakönyvvezetőnél már korábban lefolytatott névmódosítás megtörténtéhez kötötte. (Vö. 1/1983. (I.1.) BM. sz. rendelet a névváltoztatásról szóló 11/1955. (H. 20.) MT rendelet végrehajtására, valamint a névviseléssel kapcsolatos egyes kérdések rendezésére kiadott 2/1955. (IV. 23.) BM rendelet módosításáról)

⁵⁴³ 58/2001 (XII.7.) AB határozat, Indokolás I. 2.

⁵⁴⁴ U.o. Indokolás IV. 2.4.

⁵⁴⁵ 58/2001 (XII.7.) AB határozat, Indokolás IV. 2.5.

nemzetiségiere, hiszen előfordulhat, hogy valaki családja korábban viselt eredeti, magyarosítás előtti névformájához kíván visszatérni.⁵⁴⁶ Kikerült a jogszabály szövegéből a névváltoztatás számára vonatkozó korlátozás, bár az ismételt eljárás illetéke magasabb.

Ezzel a 2002-es módosítással új „szabályozástörténeti” szakasz nyílt meg a névváltoztatási eljárás tekintetében, amelynek legfontosabb nívuma, hogy törvényi szinten került rendezésre a tárgykör. Tagadhatatlan, hogy az egy jogszabály keretei közt helyet kapó szabályozás jelentős segítséget jelent mind a jogalkalmazóknak, mind a nevüket változtatni kívánóknak. Ugyanakkor a folyamat még csak a közeljövőben fog betetőzni az Atv. 2012. január 1-jei hatályba lépésével.

---

⁵⁴⁶ Atvr. 28.§ (6) „A magyar hagyományoktól eltérő hangzású, magyartalanul képzett név, történelmi név, régies írásmóddal írott családi név felvételét – különös méltánylást érdemlő körülmények kivételével – nem lehet engedélyezni.”

V. A KUTATÁS EREDMÉNYEI – ÖSSZEGZÉS ÉS ÚJ IRÁNYOK

A kutatás – miként a bevezető sorok utaltak rá – a magyar névviselés szabályozásának történeti hátterét kívánja feltárni. Olyan átfogó kép megfestésére vállalkozik, amely a név és a jog viszonyrendszerét, vagyis a név viselésének jogi aspektusait mutatja be. Ez érthető módon a szabályozáson keresztül láttatható. A történeti szemlélet – talán a könnyebb megérthetőség kedvéért is – megkívánja azt, hogy periódusokban tekintsük át az adott fejlődést. Ez maga után vonja, hogy a névviselés szabályozottá válásának folyamatát részekben tárjuk fel, amely részeket az egyes állomások azonos vagy hasonló fejlődéstani tulajdonságai fűznek össze.

A dolgozatban felvázolt három szabályozástörténeti periódus meghatározása részben önkényes, részben a szakirodalmi álláspontok figyelembevételével történt. Ekképp a következő időszakok körvonalazódtak ki a kutatás során:

Az első periódusban egymás mellett élt a névviselés és a jogrendszer. Egymásra hatással voltak ugyan, de a szigorú értelemben vett szabályozás még nem érintette meg a névrendszert. E szakasz időben hosszú – a honfoglalástól a felvilágosult abszolutizmusig terjedt –, tartalmában viszont szűkösebb volt, ugyanis a névviselés és a jogi szabályozás csupán kis felületen érintkeztek egymással. Mivel ebben az időszakban az állami szabályozás nem volt befolyással a név viselésére, így e korszak tárgyalása a dolgozat keretein kívül rekedt.

A második időszak az állami névszabályozás megjelenését hozta magával (18-19. század). Ezt az egyes (azaz egyedi) uralkodói rendelkezések, a névviselésbe való közvetett állami beavatkozás jellemezte. A harmadik periódus alapvető karakterét az elkülönülő, önállósodó névviselési jog megjelenése határozta meg. Ez a kis jogterület a 19. század végére nagyjából elnyerte azt a ma is ismert formáját, amelynek tárgyalása a dolgozat döntő hányadát képezi.

A dolgozat hipotéziseként megfogalmazott kérdésekre összefoglaló jelleggel az alábbi válaszok fogalmazhatók meg.

Hogyan jelent meg a névviselés állami szabályozása?

A 18. századi Magyarországon a kételemű névhasználat, a vezeték- és utónevek rendszere a társadalom széles rétegeiben már állandó volt. Ezt meg is kívánta a felvilágosult abszolútizmus államának működése, hiszen így mindenki egyértelműen azonosítható volt.

A vizsgálat ezt az állapotot vette alapul, amelyből kiindulva az vált kérdésessé, hogy mely tényezők generálták az állami beavatkozást a névviselésbe. Kötelező névhasználatról szóló rendelkezés hiányában az igazgatási gyakorlat (összeírások, anyakönyvezés stb.) mutatta e rendet, amely megsértéséhez már valamiféle szankció fűződött az állam részéről. Ezt láttuk II. József zsidókra vonatkozó, 1787-ben kiadott rendelete kapcsán. Tulajdonképpen *itt kezdődik a névviselés hazai szabályozása*. A rendelet áttekintése megmutatta, hogy ekkorra a családnévhasználat állandósult a társadalomban, és az ettől való eltéréssel szemben fellépett az állam is. A következő évtizedekben is e tárgy körül forgott a szabályozás: az általánostól eltérők névviselését rendezte, amely I. Ferencnek 1815-ben, a görögkeleti vallású személyek neveit szabályozó rendelkezésében öltött testet.

I. Ferenc uralkodásához fűződik az is, hogy a nemesek és nem nemesek névváltoztatása kifejezetten *igazgatási útra* terelődött, méghozzá külön utakon. Míg a nemesség névváltoztatásai közvetlenül a legfelsőbb szervek hatáskörébe tartoztak, s a király engedélye a Királyi Könyvek lapjain is megjelent, addig a nem nemesek névváltoztatási kérelmeit az alsóbb (városi és vármegyei) szervek útján a Helytartótanács illetve a Magyar Udvari Kancellária bírálta el. Ez az – 1814-től a szabályozásban is megjelenő – eljárási rend azonban nem jelentette azt, hogy mindenki így változtatott nevet, illetve mindenki neve ekképp változott volna meg ebben az időszakban.

A 18-19. századi Bihar vármegyei nemességvizsgálati iratanyag áttekintése egy sajátos jelenségről adott képet: átmenetet jelentett a spontán névváltozás és az állami szervek által engedélyezett névváltoztatás között. Az esetek mögött az általam megfogalmazott állami „azonosíthatósági” igény húzódik meg. A névviselő sok esetben éppen a nemességvizsgálatok során kényszerült arra, hogy névváltozásának okát feltárja. Ehhez fontos érdeke fűződött, hiszen bizonyítania kellett származása kontinuitását, ellenkező esetben ugyanis nemességét nem nyert igazolást. Az állam sem véletlenül firtatta a kérdést, hiszen az adóalanyok számának növelése mindig elemi érdeke.

A vizsgált esetek megmutatták, hogy akkor, amikor az állami szervek a nemességigazolási eljárás végén a változott névvel állították ki a dokumentumokat, akkor mintegy legalizálták a bekövetkezett névváltozást.

Hogyan alakult ki a névviselési jog mai arca?

A 18. század a névviselés terén is a szabályozás kezdetét hozta el, ami a felvilágosult abszolutista államrendezkedésből következett csakúgy, mint bizonyos társadalmi változásokból. Ahogy az előző hipotetikus kérdésre adott válaszból kiderült, az 1814-es, illetve 1815-ös esztendőben I. Ferenc névváltoztatást érintő rendelkezései meghatározó lépést jelentettek a névviselés mind jogi, mind adminisztratív területté válásában. Ezek a rendelkezések a névváltoztatás állami szabályozásában kezdőpontot is jelentettek egyúttal. Innen, a 19. század elejétől elindult egy olyan folyamat, amely a század végére kiteljesedve megalapozta a ma is érvényes felfogásunkat a névviselés és a jog kapcsolatáról.

A hipotézisként feltett második kérdésre a 19. századi polgári kor változásai adják meg a választ.

Az anyakönyvezés 1894-ben bekövetkezett „államosítása” – azaz állami kézbe vétele – már olyan állapotában érte a magyarországi névviselést, amely magán hordozza egy szabályozott terület csaknem minden jellemzőjét. A születéskor kapott nevet anyakönyvezték, a névváltoztatások az állami szervek hatáskörébe tartoztak, azonban a törvényi szintű rendezés hiányzott. Az 1894-es anyakönyvi törvény 44. §-a, amely névviselési kötelezettséget írt elő, jól jelezte, hogy a névviselés elkezdett „jogiasodni”, azaz elindult afelé, hogy a jog elkülönült szabályozási területévé váljon.

Ezt az utat tükrözi a személyiségi jogok magyarországi térhódítása is. Ez az új jogterület a jogtudománnyal foglalkozók látókörébe kerülve tudományos keretet adott a névviselésnek is, aminek köszönhetően már beszélhetünk névjogról.

Milyen jellegű a névviselés jogi szabályozása?

E kérdésre egyszerű válasz adható: összetett. A név nemcsak számos tudományterület vizsgálódásának tárgya lehet, hanem a jog világán belül is több terület tudhat magáénak a név viselésével kapcsolatos szabályokat. A személyiségi jogok kifejlődésével már megkérdőjelezhetetlenné vált a tétel, hogy névhez mindenkinek van joga. Ekkor, a 19.

század utolsó szakaszában az állam már törvényi szinten meg is határozta, hogy milyen legyen ez a név, s viselését kötelezettségként definiálta. Ekképp elválaszthatóvá vált a névjog és a névviselési jog egymástól. A névjog a névviselés magánjogi vetületeként határozható meg, a névviselési jog pedig eljárási, adminisztratív jogi megközelítésként. Ez a különbségtétel azonban a szakirodalomban is csak elméletileg létezik, hiszen a névjog és a névviselési jog legtöbbször szinonimaként fordul elő. E kettős jogi jellemző a szabályozásra is rányomja bélyegét, ezért számos jogterület rendelkezik a név viselésének egyes vonatkozásairól.

Az értekezésben külön fejezetet (III. Fejezet) szentelek e jogi jelleg bemutatásának. A névviselés esetében is élhetünk a „keresztülfekvő” jelzővel, hiszen szabályozása mind magánjogi, mind közjogi területen megjelenik. Az, hogy a magánjogon belül a névjog a személyiségi jogok körében tűnik fel, s e körben fejlődik tovább, nem kérdéses. Ugyanígy a családi jogi és kereskedelmi jogi kapcsolat is következik a névviselés tudományosan értékelhető sajátosságaiból. A közigazgatási (adminisztratív) és a büntetőjogi jelleg a közjogi területeken is elhelyezi a névviselés szabályrendszerét. Mindezt a harmadik fejezet részletesen taglalja.

Az értekezés *negyedik fejezete* a hipotézis több kérdésére is választ hordoz magában. Egyrészt a névviselés jogi jellege bontakozik tovább azáltal, hogy egyes részterületeinek fejlődését vizsgálom, másrészt a negyedik hipotetikus kérdésre is itt találjuk meg a válaszokat.

A névviselés jogi szabályozásának belső vizsgálata – amely a negyedik fejezet célkitűzése – a névhez kapcsolódó és a jog által is értékelt „eseményeket” mutatja be. Ilyen a születés kori névadás, a házasság megkötésekor adódó névválasztás, továbbá a névváltozás illetve névváltoztatás szabályösszességének elemzése. A kérdéskör tárgyalása azonban nem csupán a vonatkozó rendelkezések ismertetésében merül ki, hanem – a történeti elemzés előző fejezetben elhagyott fonalát felvéve – a szabályozás változása, fejlődése is terítékre kerül.

A kutatáshoz a házassági névválasztási lehetőségek bővülése adta az apropót. Talán ez az egyik legizgalmasabb területe a névviselésnek. Az egyes házassági névformák megjelenése a háttérben zajló társadalmi változások indikátoraként értelmezhető. Ebben megmutatkozik a férfiak és nők házasságbeli helyzetének átértékelődése, amelyet a jogalkotó is leképez a rendelkezések módosításával. Az egyféle – a korábbi

időszakokban általánossá vált – házassági névforma (.-né) mellett az újabbak a női egyenjogúság deklarációjaként jelentek meg (1952, 1974). Majd a férfiakat is „egyenjogúsította” a jogalkotó, és megengedte számukra, hogy ők is választhassanak házassági nevet (2002). Az értekezés a háttér megvilágítására is kísérletet tett. Ehhez a szociológia ismert eszközét, a kérdőívezést használva a házassági névválasztás indokait kívánta feltárni. Ez a saját felmérés számos érdekes motivációs tényezőre hívta fel a figyelmet, valamint – a szűk földrajzi adatfelvételi terület ellenére – visszaigazolta egyúttal az országos tendenciát is: a mai házasságú nők körében a „Kovácsné Széplaki Éva” forma a legnépszerűbb, és a férfiak még nem élnek a választási lehetőséggel, megtartják saját, születési nevüket a házasságban. Ez utóbbi tény a jogalkotó „gyorsaságát” fejezi ki: tömeges igény még nem fogalmazódott meg férfiak házassági névválasztását illetően.

Ugyancsak a társadalom tagjainak változó gondolkodásmódját jelzik azok a tervezetek, amelyek a bejegyzett élettársi kapcsolatot érintették. Az élettársi név bevezetésének igénye – a társadalom egyes rétegeinek kezdeményezésére – megjelent a jogalkotó előtt, de az ezt az utat lezárta. Ennek ellenére ez a névviselési javaslat is egyfajta változást jelzett. Ehhez hasonlóan az utónévadás divathullámai is sajátos értékváltozásokat mutatnak meg korunkból.

Míg a házassági névviselés és az utónévadás alakulása a mai társadalmi folyamatokra világít rá, addig a névváltoztatás szabályozástörténete egy érdekes kor sajátos politikai felfogását tükrözi vissza. A 19. század elején igazgatási ügygé váló névváltoztatás, szinte eggyé válva a névmagyarosítással, igazi társadalmi mozgalommá nőtte ki magát. A névmagyarosítások mögötti társadalmi jelenség elemzése azonban e szabályozástörténeti értekezés kereteit feszegetné, így „pusztán” a névváltoztatásra vonatkozó rendelkezések fejlődése a vizsgálat tárgya. (Erre vonatkozóan egyébként létezik jól hasznosítható, modern szakirodalom, amelynek megállapításait fölösleges lett volna megismételni.)

Az említett társadalmi folyamatok sajátosan hatottak az állampolgárok névviselési „szokásaira”: ezeket ismerte fel és értékelt a jogalkotó a jogi szabályozásban. Mindez választ adott arra, hogy hogyan változtattak a névviselési *tendenciák* a névviselési *szabályokon*.

A feldolgozás során elkerülhetetlenül két alapk munkára kellett támaszkodnom:

Az egyik Személyi Kálmán 1915-ben megjelent *A névjog* című munkája, amely a személyiségi jogok körében tárgyalja a témát. A másik, Karády Viktor és Kozma István *Név és nemzet* című, 2002-ben napvilágot látott műve, amely elsősorban – társadalomtörténeti megvilágításban – a tömeges méreteket öltött névváltoztatás 19-20. századi jelenségét tárja fel.

Mindkét munka meghatározó mérce volt a kutatásban. Mérce volt egyrészt azért, mert megmutatta, mi a „minimum”, másrészt azért, mert kijelölte a magához képest eltérő irányt.

S ez az eltérő irány az, ami itt most igazán szót érdemel.

A név és a névviselés jogi aspektusai felé fordulás úttörője Személyi Kálmán volt, aki elsőként vizsgálta részleteiben is a névviselés jogi vonatkozásait, persze az akkor még mindig új jogtudományi területnek számító személyiségi jogok körében.

Az ő munkájához képest adja magát az egyik legfontosabb többlet lehetőség: az 1915 óta eltelt csaknem egy évszázad változásainak e munka mellé tétele. Az eltelt időben sok változáson esett át a névjog. Szabályozásában differenciáltabb lett, anyagi jogi vetületében szélesebb. Ebben a bő évszázadban sajátos – de érthető – módon a névviselési szabályok összefonódtak a közigazgatási jog egy különös részi területével, az anyakönyvi igazgatással. Az 1895-ben hatályba lépett anyakönyvi törvény jelentette a nyitányt, amely rögzítette a névviselési kötelezettséget. Innentől kezdve a területet egyre-másra érintették a jogalkotás hullámai, ám sajnos nem egy tudatos kodifikáció valósult meg. A névviselés egyetlen, törvényi szintű anyagi jogi szabályozásán kívül csak alaki rendelkezésekkel találkoztunk egészen a 20. század közepéig. Ezek az alaki szabályok zömmel alacsony jogforrási szinten jelentek meg, ami az érintettek dolgát jelentősen nehezítette. Ez a névváltoztatás területén éreztette kifejezetten hatását, annál is inkább, mivel azt a kormányzat politikai eszközként használta fel, asszimilációs céljai érdekében. Igaz, hogy 1933-ban a belügyminiszter egységes szabályozásra törekedve rendeletet bocsátott ki a tárgykörben, de ez sem jelentett teljes eredményt.

A második világháború után bekövetkezett politikai változások a jog minden területén éreztették hatásukat, így ettől a névviselés joga sem mentesülhetett. Bár egységes törvény nem született, politikai tartalmát elvesztette a szabályozás. Fontos előrelépést

jelentett, hogy egyre több anyagi jogi rendelkezés született (házassági névviselés, és a gyermek neve a Csjt-ben, névviseléshez való jog a Ptk-ban). E korszak jellemzője az is, hogy az anyakönyvi szabályozás változásai a névviselési szabályokat párhuzamosan alakították, sőt inentől kezdve a két terület egyre inkább – jogtechnikai szempontból is – eggyé vált. Ellenben a rendelkezések továbbra is a jogforrási rendszer palettájának szinte valamennyi színében pompáztak, s a fejlődést csak a hierarchiában minél magasabbra emelésben fedezhettük fel. Bár 1982-ben az anyakönyvezési szabályokkal együtt a névviselés is törvényerejű rendeleti formát öltött, de az igazi kodifikáció felé vezető első lépésre az ezredfordulót követő évekig kellett várni. Ezt a folyamatot az Alkotmánybíróság ún. névhatározata indította el. A döntés munkára kényszerítette jogalkotót, aki ennek immár *egy* jogszabályban – de még mindig az 1982-es jogszabályt módosítva – tett eleget 2002-ben. A legutóbbi változás pedig csak egy vonatkozásban múlta felül a 2004-ben hatályba lépett rendelkezéseket: elrendelte az elektronikus anyakönyvezés bevezetését. Olyan törvény született 2009/2010-ben, amely ezúttal korszakaink választóvonalának tekinthető. Az új anyakönyvi törvény 2012. január 1-jei hatálybalépése betetőzte a 2002-ben elkezdődött törvényi szintű, egységes szabályozás megteremtését a névviselésben.

Az értekezés azonban nem pusztán a Személyi Kálmán műve óta eltelt időszak tárgyalásával igyekszik többet nyújtani, hanem más megvilágításba helyezi a névviselés jogi relevanciáit is: *más tudományterületekkel való összhangba kívánja azokat hozni*. Felismerve azt, hogy a névviselés a „mindennapisága” miatt számos tudományterület tárgyává válhat, a kutatás felhasználta a jogtudományon kívüli tudományos eredményeket, ezzel tudatosítva azt, hogy a névviselés társadalmi, társadalomtudományi jelenség.

A Karády-Kozma szerzőpáros művének alapossága és tudományos értéke elvitathatatlan, ekképp magas mércét állított az értekezés szerzője elé. Ez az alaposság akár a szabályozástörténeti elemeken is megfigyelhető, még akkor is, ha a szerzők nem ilyen megközelítésben dolgozták fel az 1881-től tömegessé váló névváltoztatási eseteket. A *Név és nemzet* eredményei feleslegessé tették a névváltoztatások társadalom- és politikatörténeti hátterének elsődleges források alapján való feldolgozását. Persze meg kell jegyezni, hogy ez több ember évtizedes munkáját kívánta meg a jelzett mű esetében is. Azonban ez a lemondás azt is jelentette, hogy a cél érdekében más

irányokat kellett találni, és másra kellett a hangsúlyt helyezni. Az új irányok megtalálásában a könyv egy-egy utalása nagy segítséget nyújtott.

A szabályozástörténeti áttekintés eleve feltételezte a *névviselés egészének* vizsgálatát, így nemcsak a névváltoztatásokkal, hanem a gyermekek és a házastársak neveivel is kellett foglalkozni, s kitérni a névjog más területeire. Ugyanakkor a Karády-Kozma irányhoz képest az is eltérést jelent, hogy *időben tágabb keretek* között mozgott a kutatás. A szabályozás kezdeteinek feltárása elvezetett a *nemességigazolások névviselésbeli aspektusaihoz*, amelyről eddig a vonatkozó szakirodalom nem szólt. A második világháborút követő évtizedekben elhanyagolták a nemességkutatást, s csak a legutóbbi években él át egyfajta reneszánszt a téma. Így a területhez kapcsolódó nemességvizsgálatok irodalma sem mondható bőnek. Éppen ezért nagy segítséget jelentett Szálkai Tamás mind személyes tanácsai, mind munkái révén, amelyek eligazodást nyújtottak a nemességigazolás rendszerének megismerésében.

A tágabb időbeliség nemcsak a múlt irányában mutatott új irányokat, hanem a jelen felé is elkalauzolt, hiszen a hatályos és a közeljövőben hatályba lépő rendelkezések, azok tervezeteinek elemzése is a dolgozat tárgyává vált, s ezen a vonalon a Karády-Kozma szerzőpárhoz és a Személyi Kálmán munkájához képest meghatározott új irány összeért.

MELLÉKLETEK

1. sz. melléklet

A házassági nevek megítélésére 2007 nyarán Debrecenben és környékén felvett kérdőív:

ÖN MILYEN NEVET VÁLASZT?

Kérdőíves kutatás, amelynek az a célja, hogy feltárja az egyes házassági névformákról alkotott véleményeket, azok választásának indokait. *A válaszadás önkéntes és név nélküli!*

A felmérést Dr. Megyeri-Pálffy Zoltán, a Debreceni Egyetem Állam-és Jogtudományi Kar Doktori Iskolájának hallgatója végzi.

A kérdésekre már házasok, illetve még házasságot nem kötöttek is válaszolhatnak egyaránt.

1. Kérem válaszoljon a megfelelő megjelölésével, illetve szövegesen!

Az Ön neme: férfi | nő |
születési éve: □ □ □ □
Születési helye:.....
Melyik településen töltötte gyermekkorát?.....
Jelenleg melyik településen él?.....
Családi állapota: nőtlen/hajadon   házas   elvált | özvegy |
Ha már házas, vagy korábban házas volt, mikor és hol kötötte házasságát:
□ □ □ □
.....
Legmagasabb iskolai végzettsége: .....
Foglalkozása (ha munkanélküli, azt is jelezze): .....

2. Most az egyes házasságkötéskor választható névformákat sorolom fel.

Kérem, osztályozza az alábbi indokokat 1-től 5-ig, aszerint, hogy mennyire befolyásolják (befolyásolták) Önt az adott névforma kiválasztásában! (1 = legkevésbé befolyásol, 3 = átlagos jelentőségű, nem jelített számomra befolyásoló tényezőt, 5 = leginkább befolyásol)

Kérem, jelezze, hogy az adott indok pozitív vagy negatív irányban befolyásolja-e Önt a névforma kiválasztásában!

(A zárójelben feltüntetett példák segítségképpen megmutatják, hogy KOVÁCS ISTVÁN és SZÉPLAKI ÉVA házasságkötése esetén milyen névformák közül választhatnának.)

1. a feleség születési családi és utóneve (SZÉPLAKI ÉVA)	Milyen irányban befolyásolja döntésében? negatív - pozitív	
(a leánykori név)		
1. megmarad a nő leánykori neve	1 - 2 - 3 - 4 - 5	└ ┘
2. a nő önállóságát fejezi ki	1 - 2 - 3 - 4 - 5	└ ┘
3. „megszoktam, szeretem”	1 - 2 - 3 - 4 - 5	└ ┘
4. célszerű, ha már ismert a név	1 - 2 - 3 - 4 - 5	└ ┘
5. nem mutatja a családi állapotot	1 - 2 - 3 - 4 - 5	└ ┘
6. egyéb:.....	1 - 2 - 3 - 4 - 5	└ ┘
2. a férj családi és utóneve „-né” toldattal (KOVÁCS ISTVÁNNÉ)	Milyen irányban befolyásolja döntésében? negatív - pozitív	
1. ez a hagyományos forma	1 - 2 - 3 - 4 - 5	└ ┘
2. sokan viselik	1 - 2 - 3 - 4 - 5	└ ┘
3. kifejezi, hogy a nő férjezett	1 - 2 - 3 - 4 - 5	└ ┘
4. kifejezi, hogy a nő a férfihez tartozik	1 - 2 - 3 - 4 - 5	└ ┘
5. kifejezi, hogy a férfi a család feje	1 - 2 - 3 - 4 - 5	└ ┘
6. nem mutatja a leánykori nevet	1 - 2 - 3 - 4 - 5	└ ┘
7. nem ismerjük meg a nő keresztnévét	1 - 2 - 3 - 4 - 5	└ ┘
8. rövid	1 - 2 - 3 - 4 - 5	└ ┘
9. egyéb:.....	1 - 2 - 3 - 4 - 5	└ ┘

		Milyen irányban befolyásolja döntésében?	
		negatív	pozitív
3.	a férj családi neve és a feleség utóneve (KOVÁCS ÉVA)		
1.	manapság divatos	1 - 2 - 3 - 4 - 5	└ ┘
2.	Nyugat-európai jellegű	1 - 2 - 3 - 4 - 5	└ ┘
3.	tetszik a férjem vezetékneve	1 - 2 - 3 - 4 - 5	
4.	élőbeszédben gyakori	1 - 2 - 3 - 4 - 5	└ ┘
5.	a hagyományos forma rövidítése	1 - 2 - 3 - 4 - 5	└ ┘
6.	kifejezi a családi összetartozást	1 - 2 - 3 - 4 - 5	└ ┘
7.	a családtagokkal egyenértékű pozíciót jelöl	1 - 2 - 3 - 4 - 5	└ ┘
8.	nem nyíltan mutatja a családi állapotot	1 - 2 - 3 - 4 - 5	
9.	egyéb:.....	1 - 2 - 3 - 4 - 5	└ ┘
4.	a férj családi neve „-né” toldattal és a feleség születési családi és utóneve (KOVÁCSNÉ SZÉPLAKI ÉVA)		
1.	ez a legnépszerűbb forma	1 - 2 - 3 - 4 - 5	└ ┘
2.	tetszik a férjem vezetékneve	1 - 2 - 3 - 4 - 5	└ ┘
3.	hagyományos (" -né" toldatos) elemet tartalmaz	1 - 2 - 3 - 4 - 5	└ ┘
4.	kifejezi, hogy a nő férjzett, de a leánykori nevét is megmutatja	1 - 2 - 3 - 4 - 5	└ ┘
5.	megmutatja a nő keresztnévét	1 - 2 - 3 - 4 - 5	└ ┘
6.	gyakori névforma	1 - 2 - 3 - 4 - 5	└ ┘
7.	mindkét házastárs nevét tartalmazza	1 - 2 - 3 - 4 - 5	└ ┘
8.	egyéb:.....	1 - 2 - 3 - 4 - 5	└ ┘
5.	a férj családi és utóneve „-né” toldattal és a feleség születési családi és utóneve (KOVÁCS ISTVÁNNÉ SZÉPLAKI ÉVA)		
1.	hagyományos forma	1 - 2 - 3 - 4 - 5	└ ┘
2.	kifejezi, hogy a nő férjzett, ugyanakkor a leánykori nevet is megmutatja	1 - 2 - 3 - 4 - 5	└ ┘
3.	megmutatja a nő keresztnévét	1 - 2 - 3 - 4 - 5	└ ┘
4.	kifejezi, hogy a nő a férfihez tartozik	1 - 2 - 3 - 4 - 5	└ ┘
5.	kifejezi a nő családon belüli önállóságát	1 - 2 - 3 - 4 - 5	└ ┘
6.	mindkét házastárs nevét tartalmazza	1 - 2 - 3 - 4 - 5	
7.	egyéb:.....	1 - 2 - 3 - 4 - 5	└ ┘
6.	a férj és a feleség családi neve kötőjellel összefűzve és az utónév (KOVÁCS-SZÉPLAKI ÉVA / SZÉPLAKI-KOVÁCS ÉVA)		
1.	újszerű	1 - 2 - 3 - 4 - 5	└ ┘
2.	divatos	1 - 2 - 3 - 4 - 5	
3.	közismert emberek is viselik	1 - 2 - 3 - 4 - 5	└ ┘
4.	a házastársak egyenrangúságát fejezi ki	1 - 2 - 3 - 4 - 5	└ ┘
5.	nem lehet tudni, ki a férj és ki a feleség	1 - 2 - 3 - 4 - 5	└ ┘
6.	nem egyértelműen utal a családi állapotra	1 - 2 - 3 - 4 - 5	└ ┘
7.	idegen	1 - 2 - 3 - 4 - 5	
8.	bonyolult, hosszú	1 - 2 - 3 - 4 - 5	└ ┘
9.	egyéb:.....	1 - 2 - 3 - 4 - 5	

Férfiak házassági nevei

7. a férj és a feleség családi neve kötőjellel összefüztve és az utónév (KOVÁCS-SZÉPLAKI ISTVÁN / SZÉPLAKI-KOVÁCS ISTVÁN)		Milyen irányban befolyásolja döntésében? negatív - pozitív	
1. újszerű (nem hagyományos)	1 - 2 - 3 - 4 - 5	☐	☐
2. divatos	1 - 2 - 3 - 4 - 5	☐	☐
3. ismert emberek is viselik	1 - 2 - 3 - 4 - 5	☐	☐
4. a házastársak egyenrangúságát fejezi ki	1 - 2 - 3 - 4 - 5	☐	☐
5. a férj megtiszteli a feleségét nevének felvételével	1 - 2 - 3 - 4 - 5	☐	☐
6. nem lehet tudni, ki a férj és ki a feleség	1 - 2 - 3 - 4 - 5	☐	☐
7. nem egyértelműen utal a családi állapotra	1 - 2 - 3 - 4 - 5	☐	☐
8. idegen	1 - 2 - 3 - 4 - 5	☐	☐
9. bonyolult, hosszú	1 - 2 - 3 - 4 - 5	☐	☐
10. egyéb:.....	1 - 2 - 3 - 4 - 5	☐	☐

8. a feleség családi neve és a férj utóneve (SZÉPLAKI ISTVÁN)		Milyen irányban befolyásolja döntésében? negatív - pozitív	
1. újszerű (nem hagyományos)	1 - 2 - 3 - 4 - 5	☐	☐
2. divatos	1 - 2 - 3 - 4 - 5	☐	☐
3. ismert emberek is viselik	1 - 2 - 3 - 4 - 5	☐	☐
4. a férj megtiszteli a feleségét nevének felvételével	1 - 2 - 3 - 4 - 5	☐	☐
5. nem egyértelműen utal a családi állapotra	1 - 2 - 3 - 4 - 5	☐	☐
6. eltűnik a férj neve	1 - 2 - 3 - 4 - 5	☐	☐
7. idegen, szokatlan	1 - 2 - 3 - 4 - 5	☐	☐
8. célszerű, ha a feleségnek különleges neve van	1 - 2 - 3 - 4 - 5	☐	☐
9. egyéb:.....	1 - 2 - 3 - 4 - 5	☐	☐

3. A felsorolt házassági névformák közül **Ön melyiket választotta, illetve választaná?** A megfelelő névforma sorszámával (vagy a példa feltüntetésével) jelezze!

.....

4. Ha **Ön** férfi válaszadó és **saját (születéskori) nevét** viseli a házasságban, kérem a fenti példák sorszámának leírásával jelezze, hogy **felesége melyik névformát viseli a házasságban!** .....

5. **Mely indokok játszottak szerepet a választott névforma melletti döntésében?** Az adott példánál felsorol indokok sorszámával, vagy szövegesen jelezze! (Többet is megjelölhet.)

.....

.....

6. A házassági nevének megválasztása során befolyásolta-e Önt valaki? Kérem a megfelelő választ húzza alá!

- önálló döntés volt
- ismerőseim, barátaim javasolták
- házastársam döntése volt
- közösen megegyeztünk
- családomban javasolták
- házastársam családjában javasolták
- egyéb:.....

7. Választana-e másik házassági névformát, ha most kötne házasságot? Kérem a megfelelő választ jelölje be, és válassza ki indokait! (Többet is megjelölhet.)

- IGEN, mert:
1. nem vált be
  2. már nem tetszik
  3. korábban kevés lehetőség volt
  4. tetszenek az új formák
  5. a saját nevemet használnám szívesen
  6. egyéb:.....

Mely másik házassági névformát választaná?.....

- NEM, mert:
1. elégedett vagyok, bevált
  2. „megszoktam, szeretem”
  3. így hagyományos
  4. így ismernek
  5. egyéb:.....

8. Házasságkötés előtt tisztában volt-e azzal, hogy milyen névformák közül választhat?

IGEN – NEM

Ha igen, honnan ismerte az egyes névformákat? Kérem a megfelelőt húzza alá!

- jogszabályból
- az anyakönyvvezető tájékoztatott
- médiából, sajtóból
- internetről
- barátaimtól, ismerőseimtől
- egyéb:.....

9. Szeretné-e ha valamelyik következő nem hivatalos névformát hivatalosan is használhatná? A megfelelőt húzza alá, és indokolja!

1. férj családi nevének kezdőbetűje és a feleség születéskori neve
(K. SZÉPLAKI ÉVA)
  - szeretném, mert:..... • nem szeretném
2. férj családi neve „-né” toldattal és a feleség családi nevének kezdőbetűje és utóneve (KOVÁCSNÉ SZ. ÉVA)
  - szeretném, mert:..... • nem szeretném
3. férj családi neve „-né” toldattal és a feleség utóneve
(KOVÁCSNÉ ÉVA)
  - szeretném, mert:..... • nem szeretném

10. Gyermeüknek milyen családi nevet választanának? Miért?

- APA családi neve
  - oka:.....
- ANYA családi neve
  - oka:.....
- KETTŐS családi név (apa és anya kötőjellel összefűzött családi neve)
  - oka:.....

K Ö S Z Ö N Ő M A K Ö Z R E M Ű K Ö D É S É T !

2. sz. melléklet

Az Új Ptk. egyes szövegtervezeteinek házassági névviselésre vonatkozó szabályai példák nyomán.

	házas-ság	feleség				férj		
		Kis Éva				Nagy János		
Hatályos Csjt.	1.	maga neve			„-né”-s forma	maga neve		
		szü-leté-si	férj vezetékneve	kettős név		születési	feleség vezetékneve	kettős név
		Kis Éva	Nagy Éva	Kis-Nagy Éva	Nagné... Az újabb házasságkötésig viselheti.	Nagy János	Kis János	Kis-Nagy J.
	2.	Kis Éva	Nagy Éva	Kis-Nagy Éva	X – helyette az új férj neve	Nagy János	Kis János	Kis-Nagy J.
3.	Kis Éva	Nagy Éva	Kis-Nagy Éva	X – helyette az új férj neve	Nagy János	Kis János	Kis-Nagy J.	
Új Ptk. Konceptió – 2006	1.	születési név	előző házasságkötéssel szerzett név		„-né”-s forma	születési név	előző házasságkötéssel szerzett név	
			férj vezetékneve	kettős név			feleség vezetékneve	kettős név
	Kis É.	Nagy Éva	Kis-Nagy Éva	Nagné... Az újabb házasságkötésig viselheti.	Nagy János	Kis János	Kis-Nagy J.	
	2.	Kis É.	Nagy Éva	Kis-Nagy Éva	X – helyette az új férj neve	Nagy János	Kis János	Kis-Nagy J.
3.	Kis É.	Nagy Éva (!)	Kis-Nagy Éva (!)	X – helyette az új férj neve	Nagy János	Kis János (!)	Kis-Nagy J. (!)	
Új Ptk. Konceptió - 2007	1.	szül. név	házasságkötés előtt közvetlenül viselt név		„-né”-s forma	születési név	házasságkötés előtt közvetlenül viselt név	
			férj vezetékneve	kettős név			feleség vezetékneve	kettős név
	Kis É.	Nagy Éva	Kis-Nagy Éva	Nagné... Az újabb házasságkötésig viselheti.	Nagy János	Kis János	Kis-Nagy J.	
	2.	Kis É.	Nagy Éva	Kis-Nagy É.	X – helyette az új férj neve	Nagy János	Kis János	Kis-Nagy J.
3.	Kis Éva	Nagy Éva	X – helyette az új férj neve, ha a második házasságában nem viselte	Kis-Nagy Éva	X – helyette az új férj neve, ha a 2. házasságában nem viselte	Nagy János	Kis János	X – helyette az új feleség neve, ha a második házasságában nem viselte

IRODALOMJEGYZÉK

- ALMÁSI ANTAL, 1904: *A magánjogi törvénykönyv előkészítése – I. Névmegeállapítás és névtagadás (88.§)* In: Jogállam, III. évf., 1904, 221-224.
- A kötelező polgári házasság törvényei: A házassági jogról. A gyermekek vallásáról. Az állami anyakönyvekről. – Magyarázatokkal, idézésekkel és betűsoros tárgymutatóval,* Budapest, Lampel Róbert (Wodianer F. és Fiai) cs. és kir. udv. könyvkereskedés, 1895.
- APÁTHY ISTVÁN, 1876: *Kereskedelmi jog – A magyar Kereskedelmi törvény alapján,* Budapest, Eggenberger-féle Könyvkereskedés kiadása, 1876.
- ASCHENBRIER ANTAL, 1894: *A plébániai anyakönyvekről,* Budapest, Pallas Részvénytársaság Nyomdája, 1894.
- B. GERGELY PIROSKA, 1993: Az erdélyi asszonyok régi megnevezéseiről In: Névtani Értesítő, 15., 1993, 118-125.
- BAÁN KÁLMÁN: *Ősi magyar személynevek,* Budapest, 1944.
- BABBIE, EARL, 2003: *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata,* Budapest, Balassi Kiadó, 2003.
- BABÓ SZILÁRD, 1948: *A hatályos anyakönyvi, házassági és vallásügyi jogszabályok,* Budapest, Hernádi Árpád Adó-, Illetékügyi és közigazgatási Szakkönyvkiadó, 1948.
- BALÁS P. ELEMÉR, 1941: *Személyiségi jog* In: Szladits Károly (szerk.): *Magyar magánjog – Első kötet – Általános rész, személyi jog,* Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1941, 635-674.
- BÁLINT SÁNDOR, 1963: *Az 1522. évi tizedlajstrom szegedi vezetéknevei,* Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 105. sz., Budapest, Magyar Nyelvtudományi Társaság, 1963.
- BALOGH JUDIT, 2007: Fattyak a magyar jogtörténetben In: Jogtörténeti Szemle, (Justitiától a bírói pálcáig – különszám), 2007, 108-113.
- BÁRCZI GÉZA: *A magyar személynevek XVI. századi történetéhez* In: Magyar Nyelv, 52., 1956, 144–57.
- BARKÓCZY LÁSZLÓ – FÜLÖP LÁSZLÓ, 2003: Női keresztnévek férfiaknál In: Névtani Értesítő, 25., 2003, 178-181.
- BARTA GÁBOR – FEKETE NAGY ANTAL, 1973: *Parasztháború 1514-ben,* Budapest, Gondolat, 1973.

- BÁRTH DÁNIEL, 1999: *A keresztelés anyakönyvezésének elterjedése a magyar katolikus egyház 16-17. századi gyakorlatában* In: *Hálók – Egyetemi dolgozatok Szilágyi Miklós 60. születésnapja alkalmából*, Budapest, ELTE BTK Tárgyi Néprajzi Tanszék, 1999, 97-106.
- BARZÓ TÍMEA, 2006: *A magyar családi jog szabályozásának fejlődéstörténete* In: Miskolczi Bodnár Péter (szerk.): *A civilizisztika fejlődéstörténete*, Miskolc, Doktori Tankönyvek 2., 2006, 11-46.
- BÉLI GÁBOR, 2000: *Magyar jogtörténet – A tradicionális jog*, Budapest-Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2000.
- BENDA KÁLMÁN, 1970: *A hajdúk eredetének meghatározása a családnevek alapján* In: Kázmér Miklós – Végh József (szerk.): *Névtudományi előadások – II. Névtudományi konferencia*, Budapest, 1969, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1970, 193-196.
- BENKŐ LÓRÁND, 1949: *A régi magyar személynévadás* (különnyomat), Budapest, Névtudományi Intézet, 1949.
- BENKŐ LÓRÁND: *A történeti személynévvizsgálat kérdései* In: *Magyar Nyelv*, 45, 1949, 116-124, 244-256.
- BENKŐ LÓRÁND, 1967: *A magyar tulajdonnevek története* In: Benkő Lóránd (szerk.): *A magyar nyelv története*, Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 1967, 374-389.
- BENKŐ LÓRÁND: *Név és történelem – Tanulmányok az Árpád-korról*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1998.
- BERRÁR JOLÁN, 1960: *Női neveink 1400-ig* In: Mikesy Sándor (szerk.): *Névtudományi vizsgálatok – A Magyar Nyelvtudományi Társaság Névtudományi Konferenciája 1958*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1960, 179-190.
- BÓDY ANDREA, 1995: *Az anyakönyvi igazgatás története* In: *Magyar Közigazgatás*, 1995, 5. szám, 292-300.
- BÓNIS GYÖRGY, 2003: *Hűbériség és rendiség a középkori magyar jogban*, Budapest, Osiris, 2003.
- BOTOS JÁNOS, 1995: *100 éves az állami anyakönyvvezetés (1895-1995)*, Budapest, BM Kiadó, 1995.
- BREXEL, RICHARD: *Die Entwicklung des Namensgebrauchs zu einem Persönlichkeitsrecht*, Berlin, Ernst-Reuter-Gesellschaft, 1962.
- BÜCHLER PÁL, 1915: *Manu törvényei*, Budapest, Benkő Gyula Cs. és Kir. Udvari Könyvkereskedése, 1915.

- BÜKY BÉLA, 1960: *A fővárosi keresztnévadás tanulmányozásának főbb kérdései* In: Mikesy Sándor (szerk.): *Névtudományi vizsgálatok – A Magyar Nyelvtudományi Társaság Névtudományi Konferenciája 1958*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1960, 157-163.
- CSÉCSY ANDREA – CSÉCSY GYÖRGY – SZIKORA VERONIKA, 2009: *Polgári jogi alapfogalmak – Személyek joga – Dologi jog*, Debrecen, DE ÁJK, 2009.
- CSÉCSY GYÖRGY: *A szellemi alkotások jogának fejlődése* c. fejezet. In: *A civiliztika fejlődéstörténete* (szerk. Miskolczi Bodnár Péter) (tananyag a doktorandusz-képzéshez), Bíbor Kiadó, Miskolc, 2006, 91-112.
- CSÉCSY GYÖRGY: *A magyar védjegyjog kialakulása és fejlődésének főbb állomásai*. Publicationes Universitatis Miskolciensis. Sectio Juridica et Politica, 1994. 9. évf. 5-24.
- DOLENECZ JÓZSEF: *Az anyakönyvek államosítása*, Budapest, Grill Károly Cs. és Kir. Udv. Könyvkereskedése, 1893.
- DORENZ, BRIEN – STRÖLL, PETER A., 2005: *Namensrecht*, C. Bertelsmann, NAMBOS, 2005. (http://www.nambos.de/download/veroeffentlichungen/DS_Namensrecht.pdf letöltés ideje: 2009.10.25.)
- ECKHART FERENC, 2000: *Magyar alkotmány- és jogtörténet*, Budapest, Osiris Kiadó, 2000.
- EISERTH ISTVÁN, 1898: *A név mint tulajdon* In: *A Jog*, 17. évf. 9. szám, 1898, 65.
- ENGEL PÁL, 1998a: *Archontológia-Prozopográfia* In: Bertényi Iván (szerk.): *A történelem segédtudományai*, Budapest, Osiris Kiadó, 1998, 29-40.
- ENGEL PÁL, 1998b: *A nemesi társadalom a középkori Ung megyében*, Budapest, MTA Történettudományi Intézete, 1998.
- EÖRSI GYULA, 1965: *A szocialista polgári jog alapproblémái*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1965.
- ERDÉLYI LÁSZLÓ, 2005: *A magyar lovagkor*, Máriabesnyő–Gödöllő, Attraktor, 2005.
- FABÓ KINGA, 1979: *A névtan helye a társadalomtudományok között* In: *Névtani Értesítő*, 1979/2, 3-6.
- FALLENBÜCHL ZOLTÁN, 1991: *Névkutatás és családtörténet*, In: *Névtani Értesítő*, 13., 1991, 48-53.
- FARKAS TAMÁS – KOZMA ISTVÁN (szerk.), 2009: *A családnév-változtatások történetei időben, térben, társadalomban*, Budapest, Gondolat – Magyar Nyelvtudományi Társaság, 2009.

- FARKAS TAMÁS, 1999: *A névválasztás szempontjai a magyar családnév-változtatásokban* In: Névtani Értesítő, 21., 1999, 200-204.
- FARKAS TAMÁS, 2001: *Nyelvművelés és családnév-változtatás* In: Balázs Géza – A. Jászó Anna – Koltói Ádám (szerk.): *Éltető anyanyelviünk – Mai nyelvművelésünk elmélete és gyakorlata – Írások Grétsy László 70. születésnapjára*, Budapest, Tinta Kiadó, 2001, 159-163.
- FARKAS TAMÁS, 2003: *A házassági névviselés új szabályaihoz* In: Magyar Nyelvjárások XLI., Debrecen, 2003, 133-142.
- FARKAS TAMÁS, 2008: *Szemlélet és terminológia a névkutatásban: a hivatalos magyar családnév-változtatások kérdései* In: Bölcskei Andrea – N. Császi Ildikó (szerk.): *Név és valóság – A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai – Balatonszárszó, 2007. június 22-24.*, A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1., Budapest, KRE, 2008, 332-341.
- FEHÉRTÓ KATALIN, 1970: *Társadalmi-gazdasági tényezők a XIV. századi jobbágyság kételemű neveinek kialakulásában* In: Kázmér Miklós – Végh József (szerk.): *Névtudományi előadások – II. Névtudományi konferencia, Budapest 1969*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1970, 153-157.
- FEHÉRTÓI KATALIN, 1983: *Árpád-kori kis személynévtár*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1983.
- FEJÉRPATAKY LÁSZLÓ (szerk.), 1888: *Magyar nemzeti zsebkönyv* In: *Arcanum DVD Könyvtár IV. – Családtörténet, heraldika, honismeret*, Budapest, Arcanum, 2003.
- FEJÉRPATAKY LÁSZLÓ: *Hiteleshely mint névmagyarászó* In: Magyar Nyelv, XIV./7-8. szám, 1918, 167-173.
- FENYVES KATALIN, 2009: *Hirschlből Szarvady és Ábrahám fia, Jenő: a névválasztás mint akkulturációs stratégia* In: Farkas Tamás – Kozma István (szerk.): *A családnév-változtatások története időkben, térben, társadalomban*, Budapest, Gondolat – Magyar Nyelvtudományi Társaság, 2009, 137-152.
- FERCSIK ERZSÉBET, 2002: *A házassági névviselés a XX. század utolsó éveiben – Öt év statisztikáinak tükrében* In: Névtani Értesítő, 24., 2002, 99-107.
- FERCSIK ERZSÉBET, 2003: *A nők hivatalos megnevezése a XVII-XVIII. századi boszorkányperek okirataiban, vagyis az ördögfi inczelkedésből büös, bajos eördögös asszonyok neveiről* In: Névtani Értesítő, 25., 2003, 115-122.
- FERCSIK ERZSÉBET, 2005: *Az asszonyok megjelölésére szolgáló névformák és a névhasználat a 17-18. században* In: Névtani Értesítő, 27., 2005, 31-39.

- FÉZER TAMÁS, 2008: *Az erkölcsi károk megtérítése de lege lata és de lege ferenda* (PhD értekezés, kézirat), Miskolc, Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, 2008.
- FICKER, HANS G.: *Das Recht des bürgerlichen Namens*, Frankfurt am Main, Wolfgang Metzner Verlag, 1950
- FINKEY FERENC, 1902: *A magyar büntetőjog tankönyve*, Budapest, Politzer Zsigmond és Fia kiadása, 1902.
- FODOR LÁSZLÓ, 2008: *A kisjeszeni Jeszenszky család Szatmárban (17-19. század)* In: Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle, 2008/1.,29-48.
- FODOR LÁSZLÓ: *Adatok két kisebb mátészalkai családról – A Szűcs (másként Kotman), és a Pap (másként Kisvárdai) család* In: Turul, 2006/1-2., 26-31.
- FÓNAI MIHÁLY – KERÜLŐ JUDIT – TAKÁCS PÉTER (szerk.): *Bevezetés az alkalmazott kutatásmódszertanba*, Nyíregyháza, Pro Educatione Alapítvány, 2003.
- FÖLDI ANDRÁS – HAMZA GÁBOR, 1996: *A római jog története és intézményei*, Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 1996.
- FÜGEDI ERIK, 1999: *Az Elefánthyak – A középkori nemes és klánja*, Budapest, Osiris Kiadó, 1999.
- FÜLÖP LÁSZLÓ, 1983: *Női és asszonynevek XVI. századi levelekben* In: Névtani Értesítő, 8., 1983, 53-59.
- FÜLÖP LÁSZLÓ, 2009: *Névváltozások és névváltoztatások Kaposvár környékén a 19. században* In: Farkas Tamás – Kozma István (szerk.): *A családnév-változtatások története időben, térben, társadalomban*, Budapest, Gondolat – Magyar Nyelvtudományi Társaság, 2009, 205-214.
- GÁTHY ZSOLT, 1942: *Anyakönyvezési szabályok kialakulása az esztergomi főegyházmegye területén – Különlenyomat a Szemináriumi Dolgozatok 1941-1942. évi kötetéből*, Budapest, Dunántúl Pécsi Egyetemi Könyvkiadó és Nyomda R.-t., 1942.
- GERŐ JÓZSEF, 1938: *A m. kir. belügyminiszter által igazolt nemesek 1867-1937*, Budapest, 1938.
- GIDE PÁL, 1886: *A nők joga – Tanulmány a nő magánjogi helyzetéről a régi és az új jogban 2. kötet*, Budapest, Magyar Tudományos Akadémia, 1886.
- GLATZ FERENC (szerk.), 2000: *Magyarok Krónikája*, Budapest, Magyar Könyvklub – Officina Nova, 2000.
- GÖRÖG MÁRTA, 2009: *A személyiségi jogok fejlődése az Mtj tükrében* In: Jogtudományi Közlöny, 2009/Klnsz., 5-10.

- GRÁD ANDRÁS, 2003: *A nevét kérném! – a névviselés új szabályairól* In: Családi Jog, I. évf. 1. szám, 2003, 12-15.
- GRÉTSY LÁSZLÓ, 1970: *Utóneveink hangulati változásai* In: Kázmér Miklós – Végh József (szerk.): *Névtudományi előadások – II. Névtudományi konferencia, Budapest 1969*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1970, 160-164.
- GULYÁS LÁSZLÓ SZABOLCS, 2009: *Újabb adatok a középkori jobbágyi-mezővárosi személynévadás kérdéséhez* In: Névtani Értesítő, 31., 2009, 47-61.
- GYÖRFFY GYÖRGY, 1958: *A magyar nemzetségtől a vármegyéig, a törzstől az országig : I. rész* In: Századok, 1958, 1-4. szám, 12-87.
- HAJDÚ MIHÁLY, 1989: *A személynévek és az egyéb tulajdonnevek gyűjtése, kutatása (1980-1986)* In: Balogh Lajos – Ördög Ferenc (szerk.): *Névtudomány és művelődéstörténet – A IV. magyar névtudományi konferencia előadásai Pais Dezső születésének 100. évfordulóján (Zalaegerszeg, 1986. október 8-10.)*, Zalaegerszeg, Zalaegerszeg Város Tanácsa VB Művelődési Osztálya, 1989, 47-61.
- HAJDÚ MIHÁLY, 1994: *A családnév-változtatások szociológiai hátteréhez* In: Névtani Értesítő, 16., 1994, 5-12.
- HAJDÚ MIHÁLY, 2001: *Keresztnévadásunk normája* In: *Éltető anyanyelvünk – Mai nyelvművelésünk elmélete és gyakorlata – Írások Grétsy László 70. születésnapjára*, Budapest, Tinta Kiadó, 2001, 211-214.
- HAJDÚ MIHÁLY, 2003: *Általános és magyar névtan – Személynévek*, Osiris Kiadó, Budapest, 2003.
- HAJDÚ MIHÁLY, 2009: *A névváltozások és névváltoztatások rendszere* In: Farkas Tamás – Kozma István (szerk.): *A családnév-változtatások történetei időben, térben, társadalomban*, Budapest, Gondolat – Magyar Nyelvtudományi Társaság, 2009, 29-39.
- HAJDÚ MIHÁLY, 2010: *Családnévek enciklopédiája – Leggyakoribb mai családnéveink*, Budapest, Tinta Kiadó, 2010.
- HÄNDEL BÉLA: *A tehervállalás középkori jogrendünkben* In: Századok, 1944, 7-9. szám, 372-418.
- HERCZEGH MIHÁLY: *Családi és öröklési jog*. Budapest, 1885.
- HERGER CSABÁNÉ, 2006: *A nővételtől az állami anyakönyvvezetőig*, Budapest – Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2006.
- HOFFMANN ISTVÁN, 2008: *A név mint történeti forrás* In: Bölcskei Andrea – N. Császi Ildikó (szerk.): *Név és valóság – A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai –*

- Balatonszárszó, 2007. június 22-24., A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1., Budapest, KRE, 2008, 20-29.
- HOLUB JÓZSEF, 1925: *A fiúsításról* In: *Emlékkönyv Dr. Gróf Klebersberg Kuno negyedszázados kulturpolitikai működésének emlékére, Születésének ötvenedik évfordulóján*, Budapest, 1925, 305-319.
- HOLUB JÓZSEF: Középkori fiúsítások In: *Turul*, 41., (1927), 84-88. – *Arcanum DVD Könyvtár IV.*, Budapest, Arcanum Adatbázis Kft., 2003.
- HOLUB JÓZSEF, 1936: *Néhány kérdés a leánynegyed köréből*, Budapest, MTA
- HOMOKI-NAGY MÁRIA, 2001: *A magyar magánjog történetének vázlatja 1848-ig*, Szeged, JATEPress, 2001.
- HORVÁTH KATALIN, 1989: *Még egyszer a név szavunk eredetéről* In: Balogh Lajos – Ördög Ferenc (szerk.): *Névtudomány és művelődéstörténet – A IV. magyar névtudományi konferencia előadásai Pais Dezső születésének 100. évfordulóján (Zalaegerszeg, 1986. október 8-10.)*, Zalaegerszeg, Zalaegerszeg Város Tanácsa VB Művelődési Osztálya, 1989, 355-359.
- HORVÁTH KATALIN, 2008: *Etimológia – onomasziológia – névelmélet* In: Bölcskei Andrea – N. Császi Ildikó (szerk.): *Név és valóság – A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai – Balatonszárszó, 2007. június 22-24., A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1.*, Budapest, KRE, 2008, 557-564.
- HORVÁTH ZITA, 2006: *Az egyelemű, átmeneti szerkezetű és kételemű nevek megjelenése a Bánffy-családok 14. századi okleveleiben* In: *Névtani Értesítő*, 28., 2006, 7-20.
- JESZENSZKY LAJOS, 1936: *A kisjeszeni és nagyjeszeni Jeszenszky-család viszálya azonos családnév használata miatt* In: *Turul*, 1936/3. – *Arcanum DVD Könyvtár IV.*, Budapest, Arcanum Adatbázis Kft., 2003.
- JOBBÁGYI GÁBOR, 2000: *Személyi és családi jog*, Budapest, Szent István Társulat, 2000.
- JÓZSI MIHÁLY: *A fiúsításról* c. tartott előadása a VI. Bolyai konferencián <http://www.bolyai.elte.hu/dyn/bokonf/program/bk06/> (letöltés ideje: 2008.12.08.)
- JUHÁSZ DEZSŐ: *Múltidézés és családnév-változtatás* In: Farkas Tamás – Kozma István (szerk.): *A családnév-változtatások történetei időben, térben, társadalomban*, Budapest, Gondolat – Magyar Nyelvtudományi Társaság, 95-101.
- KÁLLAY ISTVÁN, 1989: *A városi önkormányzat hatásköre Magyarországon 1686-1848*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1989.

- KALLÓS LAJOS, 1846: *Alapelvek a magyarhoni polgárjogban*, Pest, Beimel József, 1846.
- KÁLMÁN BÉLA: *XVI. századi jobbágyneveinkhez* In: Magyar Nyelvjárások 7., 1961, 23-43.
- KÁLMÁN BÉLA: *Vezetécknevek és történelem* In: Névtani Értesítő 1979/1., 9-13.
- KÁLMÁN BÉLA, 1989: *A nevek világa*, Debrecen, Csokonai Kiadó, 1989.
- KAMPIS JÁNOS: *Az állami anyakönyvvezetés összes szabályainak rendszeres gyűjteménye*, Budapest, Országos Központi Községi Nyomda Részvény-Társaság, 1898.
- KARÁCSONY SÁNDOR ZSIGMOND: *Földrajzi és társadalmi indítékok a XVIII. századi személynévadásban* In: Mikesy Sándor (szerk.): *Névtudományi vizsgálatok – A Magyar Nyelvtudományi Társaság Névtudományi Konferenciája 1958*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1960, 164-168.
- KARÁCSONYI JÁNOS: *A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig* In: *Arcanum DVD Könyvtár IV.*, Budapest, Arcanum Adatbázis Kft., 2003.
- KARÁDY VIKTOR – KOZMA ISTVÁN, 2002: *Név és nemzet – Családnév-változtatás, névpolitika és nemzetiségi erőviszonyok Magyarországon a feudalizmustól a kommunizmusig*, Budapest, Osiris Kiadó, 2002.
- KARÁDY VIKTOR, 2009: *A névmagyarosítások társadalomtörténeti összefüggései* In: Farkas Tamás – Kozma István (szerk.): *A családnév-változtatások történetei időben, térben, társadalomban*, Budapest, Gondolat – Magyar Nyelvtudományi Társaság, 2009, 41-55.
- KECSKÉS LÁSZLÓ, 2010: *Polgári jog – A személyek joga*, Budapest-Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 2010.
- KELEMEN LÁSZLÓ: *A leánynegyedről* In: Turul, 1928/3-4. – *Arcanum DVD Könyvtár IV.*, Budapest, Arcanum Adatbázis Kft., 2003.
- KEMPELEN BÉLA, 1907: *A nemesség – Útmutató az összes nemességi ügyekben – Genealogiai és heraldikai kézikönyv*, Budapest, Benkő Gyula könyvkereskedése, 1907.
- KEMPELEN BÉLA, 2003: *Magyar nemes családok* In: *Arcanum DVD Könyvtár IV.*, Budapest, Arcanum Adatbázis Kft., 2003.
- KLUPATY ANTAL, 1901: *A magyar kereskedelmi jog kézikönyve* I. kötet, Budapest, Atheneum Irod. és Nyomdai R.-Társulat Kiadása, 1901.
- KOI GYULA, 2001: *Névviselés*, http://www.lib.uni-corvinus.hu/pdf/koi_gyula1.pdf (letöltés ideje: 2009.05.02.)

- KOMÁROMY ANDRÁS, 1887: *A nemzetségekről* In: Turul 1887/3. – Arcanum DVD Könyvtár IV., Budapest, Arcanum Adatbázis Kft., 2003
- KÓSA LÁSZLÓ: „Hét szilvafa árnyékában” – *A nemesség alsó rétegének élete és mentalitása a rendi társadalom utolsó évtizedeiben Magyarországon*, Budapest, Osiris Kiadó, 2001.
- KOZMA ISTVÁN, 1997: *Családnév-változtatás és történelem (1894-1956)* In: Századok, 1997, 2. szám, 383-452.
- KOZMA ISTVÁN, 2007: *A hivatalos családnév-változtatások indokrendszerének vizsgálatáról* In: Névtani Értesítő, 29., 2007, 87-106.
- KOZMA JUDIT, 2009: *Osztrák és magyar zsidók névváltoztatása a hosszú 19. században* In: Farkas Tamás – Kozma István (szerk.): *A családnév-változtatások történetei időben, térben, társadalomban*, Budapest, Gondolat – Magyar Nyelvtudományi Társaság, 2009, 273-283.
- KÖBLÖS ZOLTÁN, 1905: *Nemesség igazoló perek* In: Genealógiai Füzetek, 1905/7-8., 77-79., 87-88., 97-99., 111-112., 118-119.
- KÖRÖS ANDRÁS, 2003: *A névviselés szabályainak változása* In: Ügyvédek Lapja, 2/2003, 37-42.
- KRISTÓ GYULA, 1975: *Néhány megjegyzés a magyar nemzetségekről* In: Századok, 1975/5-6. sz., 953-967.
- KRISTÓ GYULA, 2005: *Gazdaság és társadalom a XIV. században* In: Engel Pál – Kristó Gyula – Kubinyi András: *Magyarország története 1301-1526*, Budapest, Osiris Kiadó, 2005.
- KUBINYI ANDRÁS, 2003: *Családnévadás a középkori Magyarországon* In: Stirling János (szerk.): *In virtute spiritus – A Szent István Akadémia emlékkönyve Paskai László bíboros tiszteletére*, Budapest, Szent István Társulat, 2003, 96-112.
- KUBINYI ANDRÁS, 2007: *A középkori Magyar Királyság. A vegyes házi királyok kora (1301-1526)* In: Romsics Ignác (főszerk.): *Magyarország története*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 2007.
- KUNSZERY GYULA, 1970: *A névadás nyelvsztérikai szempontjai* In: Kázmér Miklós – Végh József (szerk.): *Névtudományi előadások – II. Névtudományi konferencia, Budapest 1969*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1970, 352-355.
- LACKÓ KRISZTINA, 1996: *A mai asszonynévhasználat Budapesten* In: *Magyar Nyelvőr*, 120., 1996, 161-167.

- LADÁNYI BÉLA, 1896: *Magyar családjog különös tekintettel a törvényhozás legújabb alkotásaira rendeletekre és a joggyakorlatra*, Budapest, Franklin-Társulat, 1986.
- LADÁNYI BÉLA: *Névviselési jog vagy kényszer? (A Tervezet 97. §-ához)* In: *Jogállam*, 1905. (4. évf.) 3. sz. 212-215.
- LADÓ JÁNOS, 1970: *A Magyar Utónévkönyv problémái* In: Kázmér Miklós – Végh József (szerk.): *Névtudományi előadások – II. Névtudományi konferencia, Budapest 1969*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1970, 355-359.
- LÁNCZY GYULA, 1869: *A név, jogi tekintetben* In: *Jogtudományi Szemle*, 1869. XI-XII., 478-492.
- LÁSZLÓFI PÁL: *A cégnévképzés elvei és gyakorlata*, (Különnyomat) Sectio Juridica et Politica, Miskolci Egyetemi Kiadó, 1997.
- LENGYEL ZOLTÁN, 1917: *Magyar névkönyv*, Dick Manó Bizománya, Budapest, 1917.
- LÉVAI BÉLA, 1985: *Szentgyörgyi jobbágynevek az 1400-as évek közepén* In: *Névtani Értesítő*, 10. 1985, 28-35.
- LŐRINCZE LAJOS: *Szemponatok és adatok személyneveink újabbkori történetéhez* (Különnyomat a Magyar Nyelvjárások I. kötetéből), Debrecen, 1952.
- LŐRINCZE LAJOS, 1970: *Névtudomány és államigazgatás* In: Kázmér Miklós – Végh József (szerk.): *Névtudományi előadások – II. Névtudományi konferencia, Budapest 1969*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1970, 325-337.
- MADARI EDIT, 1990: *A névváltoztatási joggyakorlat* In: *Belügyi Szemle*, 1990/2. szám, 60-66.
- MAITZ PÉTER, 2009: *Névmagyarosítás és névideológia a dualizmus kori Magyarországon* In: Farkas Tamás – Kozma István (szerk.): *A családnév-változtatások történetei időben, térben, társadalomban*, Budapest, Gondolat – Magyar Nyelvtudományi Társaság, 2009, 77-93.
- MAKSAY FERENC, 1960: *A családnévek kialakulásához* In: Mikesy Sándor (szerk.): *Névtudományi vizsgálatok – A Magyar Nyelvtudományi Társaság Névtudományi Konferenciája 1958*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1960, 169-171.
- MELICH JÁNOS, 1943: *Családnéveinkről* In: *Magyar Nyelv*, XXXIX/4., 1943, 263-280.
- MERADUDD CETHIN, 2005: *Names and Naming Practices of Regal and Republican Rome 2005* – <http://heraldry.sca.org/laurel/names/roman/> (letöltés ideje: 2010.07.24.)
- MEZEY BARNA: *A modern polgári jogrendszer kialakulása a 19. századi Magyarországon*. In: Gergely Jenő (szerk.): *A hosszú tizenkilencedik és a rövid*

huszadik század. Tanulmányok Pölöskei Ferenc köszöntésére, Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem Új- és Legújabbkori Történelmi Tanszék, 2000, 335-352.

MEZEY BARNA: *Jogfejlődésünk tradíciói*. In: Gergely Jenő, Izsák Lajos (szerk.) *A magyar államiság ezer éve*. Budapest, Eötvös Kiadó, 2001, 187-214.

MIKESY SÁNDOR, 1959: *Miért alakultak ki vezetékneveink?* In: *Magyar Nyelvőr*, 83. évf., 1959, 82-87.

MIKESY SÁNDOR, 1960: *Névészeti kérdések* In: Mikesy Sándor (szerk.): *Névtudományi vizsgálatok – A Magyar Nyelvtudományi Társaság Névtudományi Konferenciája 1958*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1960, 172-174.

MIKESY SÁNDOR, 1970: *A vezetéknev-változtatások kérdéséhez* In: Kázmér Miklós – Végh József (szerk.): *Névtudományi előadások – II. Névtudományi konferencia*, Budapest, 1969, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1970, 363-368.

MIZSER LAJOS, 1985: *Keresztneveink néhány problémája* In: Békési Imre (szerk.): *Név és névkutatás – Az Inczei Géza halálának 10. évfordulóján rendezett emlékülés előadásai (Szeged, 1984. április 13-14.)*, Budapest, Magyar Nyelvtudományi Társaság, 1985, 155-158.

MIZSER LAJOS, 2008: *Névváltozás és névváltoztatás* In: Bölcseki Andrea – N. Császi Ildikó (szerk.): *Név és valóság – A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai – Balatonszárszó, 2007. június 22-24.*, A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1., Budapest, KRE, 2008, 418-422.

MIZSER LAJOS, 2009: *A nyíregyházi tirpákok névváltoztatásai* In: Farkas Tamás – Kozma István (szerk.): *A családnév-változtatások történetei időben, térben, társadalomban*, Budapest, Gondolat – Magyar Nyelvtudományi Társaság, 2009, 215-221.

N. FODOR JÁNOS, 2008: *Északkelet-Magyarország személyneveinek komplex nyelvi elemzése (1401–1526)* (PhD értekezés, kézirat), 2008,

http://nfodorj.web.elte.hu/index_elemei/csaladnevek.pdf (letöltés ideje: 2011.02.18.)

NAGY GYULA, 1870: *A magyar nemzetségekről (2. rész)* In: *Századok*, 1870/10., 688-706.

NAGY IMRE GÁBOR: *A közigazgatási tisztviselők névmagyarosítása Somogy és Baranya megyében (1933-1938)* In: Farkas Tamás – Kozma István (szerk.): *A családnév-változtatások történetei időben, térben, társadalomban*, Budapest, Gondolat – Magyar Nyelvtudományi Társaság, 2009, 173-191.

- NAGY IVÁN, 2003: *Magyarország családjai, címerekkel és nemzedékrendi táblákkal* In: *Arcanum DVD Könyvtár IV.*, Budapest, Arcanum Adatbázis Kft., 2003.
- NYIRKOS ISTVÁN, 1999: *A családnévként szereplő női keresztnevéről* In: *Névtani Értesítő*, 21., 1999, 183-188.
- OROSZ BÉLA, 1977: *A hivatalos családnév-változtatásokat megalapozó tényezők a XIX. század második felében* In: *Magyar Nyelvőr*, 101., 1977, 31-40.
- OROSZ BÉLA, 1989: *A névváltoztatásokról* In: Balogh Lajos – Ördög Ferenc (szerk.): *Névtudomány és művelődéstörténet – A IV. magyar névtudományi konferencia előadásai Pais Dezső születésének 100. évfordulóján (Zalaegerszeg, 1986. október 8-10.)*, Zalaegerszeg, Zalaegerszeg Város Tanácsa VB Művelődési Osztálya, 1989, 253-255.
- ÖRDÖG FERENC, 2005: *A 18. századi népességösszeírások és egyházlátogatási jegyzőkönyvek mint a névszociológia forrásai* In: *Névtani Értesítő*, 27., 2005, 23-30.
- PAIS DEZSŐ, 1921: *Régi személyneveink jelentéstana* In: *Magyar Nyelv*, XVII., 1921, 158-163.
- PANDULA ATTILA, 1998: *Genealógia* In: Bertényi Iván (szerk.): *A történelem segédtudományai*, Budapest, Osiris Kiadó, 1998, 11-28.
- PAPP DÁNIEL, 1895: *Tájékoztató az új házassági jog körül – Az állami házassági jognak, az állami anyakönyvezésnek és a gyermekek vallásáról szóló törvénynek életbelépése alkalmából*, Budapest, A Pesti Napló kiadása, 1895.
- PAPP LAJOS, 1993: *Sajátos névváltoztatások a 16. században* In: *Névtani Értesítő*, 15. 1993, 259-262.
- PETRIK FERENC: *A személyiség jogi védelme – A sajtó-helyreigazítás*, Budapest, HVG-ORAC, 2001.
- POSGAY ILDIKÓ, 2008: *Névválasztási tendenciák a mai magyar utónévadásban* In: Bölskei Andrea – N. Császi Ildikó (szerk.): *Név és valóság – A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai – Balatonszárszó, 2007. június 22-24.*, A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1., Budapest, KRE, 2008, 430-434.
- RAÁTZ JUDIT, 1996: *A névválasztás különleges esetei* In: *Névtani Értesítő*, 18. 1996, 75-85.
- RAÁTZ JUDIT, 2002: *A névviselés szabályozása – új névformák*. Előadás formájában elhangzott 2002. október 17-én és 18-án Jászberényben a SZIE Jászberényi Főiskolai Kara, a Magyar Nyelvtudományi Társaság, a TIT Jászvári Szervezete és a Jászok

Egyesülete által rendezett tudományos tanácskozáson. Megjelent a Szent István Egyetem Egyetemi Újságjában, V. évf. 13. sz.

http://www2.szie.hu/ujsgag/v_13/index.html (letöltés ideje: 2009.09.09.)

RAÁTZ JUDIT, 2003: *Acél vagy Zserald? Az újonnan anyakönyvezhető férfineveinkről* In: Névtani Értesítő, 25. 2003, 181-184.

RAÁTZ JUDIT, 2004: *Új névformákkal az Európai Unióba!?* In: Névtani Értesítő, 26. 2004, 66-73.

RÁ CZ ENDRE – TAKÁCS ETEL, 1987: *Kis magyar nyelvtan*, Budapest, Gondolat Kiadó, 1987.

RÁ CZ LAJOS, 1972: *A polgári házasság intézményének megvalósulása Magyarországon* In: Kovács Kálmán (szerk.): *Jogtörténeti Értekezések Az ELTE Magyar Jogtörténeti Tanszékének kiadványai*, 4. szám, Budapest, 1972.

RASCHAUER, BERNHARD: *Namensrecht – Eine systematische Darstellung des geltenden österreichischen und des geltenden deutschen Recht*, Wien – New York, Springer-Verlag, 1978.

RAVASZ ÉVA: *Az állami anyakönyvezés bevezetésének viharai Komárom és Esztergom vármegyékben* In: Mikolasek Sándor (szerk.): *Száz éves a magyar polgári anyakönyvezés*, Budapest, BM Kiadó, 1995, 5-19.

REINER JÁNOS, 1898: *Jogi dolgozatok*, Budapest, Pfeifer Ferdinánd, 1898.

RÉVÉ SZ KATALIN, 2001: *Asszonynevek a szentendrei névhasználat tükrében* In: *Névtani Értesítő* 23. 2001, 64.

RÉVÉ SZ T. MIHÁLY, 1984: *Adalékok az anyakönyvvezetés államosításához Magyarországon* In: Kállay István (szerk.): *Magyar Herold – Forrásközlő, családtörténeti és címertani évkönyv Nr. I.*, Budapest, ELTE, 1984, 447-455.

SCHEIBERNÉ BERNÁTH LÍVIA, 1981: *A magyarországi zsidóság személy- és családnevei II. József névadó rendeletéig*, Budapest, Magyar Izraeliták Országos Képviseletének Kiadása, 1981.

SLÍ Z MARIANN, 2008: *Az oklevélírás gyakorlat hatása a családnevek kialakulására a XIV. században* In: *Magyar Nyelv*, 104. 2008, 186-197.

SOLTÉ SZ KATALIN, 1989: *Névkutatás és névkultúra* In: Balogh Lajos – Ördög Ferenc (szerk.): *Névtudomány és művelődéstörténet – A IV. magyar névtudományi konferencia előadásai Pais Dezső születésének 100. évfordulóján (Zalaegerszeg, 1986. október 8-10.)*, Zalaegerszeg, Zalaegerszeg Város Tanácsa VB Művelődési Osztálya, 1989, 13-18.

- SÓLYOM LÁSZLÓ, 1983: *A személyiségi jogok elmélete*, Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1983.
- STIPTA ISTVÁN, 1985: *Felvilágosodás és közigazgatás*. *Napjaink* 1985. (XXIV. évf.) 6. szám. 32-35.
- STIPTA ISTVÁN, 2001: *Az abszolútizmus és a felvilágosult abszolútizmus államszervezeti jellegzetességei*. In: Szabadfalvi József (szerk.): *Facultas nascitur. 20 éves a jogászképzés Miskolcon*, Bíbor Kiadó Miskolc, 2001, 401-415.
- STOLL, VEIT: *Die Rechtswahl im Namens-, Ehe- und Erbrecht*, München, C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1991.
- SZABÓ ISTVÁN, 1976: *Jobbágypok – Parasztok – Értékezesek a magyar parasztság történetéből*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1976.
- SZABÓ ZSUZSANNA KATALIN, 2006: *Az ember neve* (szakdolgozat, kézirat), Budapest, Eötvös Lóránd Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, 2006.
- SZÁLKAI TAMÁS, 2010: *Iratok és armalisták – Műveltség és mentalitás a bihari nemességigazolások dokumentumaiban*. Debrecen, (Hajdú-Bihari Levéltári Füzetek 1.), 2010.
- SZAMEL LAJOS, 1993: *A névviselés és a névváltoztatás, valamint anyakönyvezésünk jogi szabályozásának történeti áttekintése* In: *Magyar Közigazgatás*, 1993/12. szám, 745-751.
- SZARVAS GÁBOR, 1881: *A névmagyarosítás kérdése* In: *Magyar Nyelvőr*, X. 1881, 1-5.
- SZÁSZY-SCHWARZ GUSZTÁV, 1912: *A cég*, In: *Parerga, vegyes jogi dolgozatok*, Budapest, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat, 1912, 429-438.
- SZATHMÁRI ISTVÁN, 1960: *Névtudomány és stilisztika*, In: Mikesy Sándor (szerk.): *Névtudományi vizsgálatok – A Magyar Nyelvtudományi Társaság Névtudományi Konferenciája – 1958*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1960, 191-194.
- SZÉKELY GYÖRGY, 1970: *A személynevek és a történettudomány* In: Kázmér Miklós – Végh József (szerk.): *Névtudományi előadások – II. Névtudományi konferencia, Budapest, 1969*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1970, 201-208.
- SZEMÉLYI KÁLMÁN, 1915: *A névjog – Tanulmány a személyiségi jogok köréből*, Budapest, Franklin-Társulat Nyomdája, 1915.
- SZENDINÉ ORVOS ERZSÉBET, 1999: *Magyarság, Államiság, Millenium – Gondolatok a Reszeghy-hagyaték kapcsán* In: *Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Évkönyve XXVI. 1999*, 231-252.

- SZENTIVÁNYI ZOLTÁN, 1895: *Századunk névváltoztatásai. Helytartósági és miniszteri engedéllyel megváltoztatott nevek gyűjteménye 1800-1893.* Eredeti okmányok alapján összeállította a Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság egyik igazgatóválasztmányi tagja (Szentiványi Zoltán), Budapest, 1895.
- SZILÁGYI-KÓSA ANIKÓ, 2009: *Egy tömeges névváltoztatás története és tanulságai: Kislőd, 1868* In: Farkas Tamás – Kozma István (szerk.): *A családnév-változtatások történetei időben, térben, társadalomban*, Budapest, Gondolat – Magyar Nyelvtudományi Társaság, 2009, 223-233.
- SZLADITS KÁROLY, 1933: *A magyar magánjog vázlatja II. rész*, Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1933.
- SZLADITS KÁROLY (szerk.): *Magyar magánjog I. kötet*, Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1941.
- SZTEHLO KORNÉL, 1885: *A házassági elválás joga Magyarországon és Erdélyben*, Budapest, Franklin-Társulat, 1885.
- SZÜTS LÁSZLÓ, 1970: Az újabb utónévváltoztatások nyelvészeti tanulságai In: Kázmér Miklós – Végh József (szerk.): *Névtudományi előadások – II. Névtudományi konferencia, Budapest 1969*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1970, 189-192.
- TÁRKÁNY SZÜCS ERNŐ, 2003: *Magyar jogi népszokások*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 2003.
- TATTAY LEVENTE: *A közszereplők személyiségi jogai*, Dialóg Campus Kiadó, 2007.
- TELKES SIMON, 1898: *Hogy magyarosítsuk a vezetékneveket?*, Budapest, Pesti Könyvnyomda Részvény-Társaság, 1898.
- TILK PÉTER, 2002: Az emberi méltósághoz való jog „új” összetevője: a névjog In: Magyar Közigazgatás, 2002/11. szám, 651-662.
- TIMON ÁKOS, 1910: *Magyar alkotmány- és jogtörténet – Különös tekintettel a nyugati államok jogfejlődésére*, Budapest, Hornyánszky Viktor Könyvkiadóhivatala, 1910.
- TOLCSVAI NAGY GÁBOR, 2008: *A tulajdonnév jelentése* In: Bölcskei Andrea – N. Császi Ildikó (szerk.): *Név és valóság – A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai – Balatonszárszó, 2007. június 22-24.*, A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1., Budapest, KRE, 2008, 30-41.
- TÖRŐ KÁROLY, 1979: *Személyiségvédelem a polgári jogban*, Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1979.
- UGRÓCZKY MÁRIA, 1995: *Történeti áttekintés az állami anyakönyvezés bevezetéséről és fejlődéséről (1995. május 26-án Tatabányán megtartott megyei anyakönyvi*

centenárium i ünnepségen elhangzott előadás) In: Mikolasek Sándor (szerk.): *Száz éves a magyar polgári anyakönyvezés*, Budapest, BM Kiadó, 1995, 20-39.

UGRÓCZKY MÁRIA, 1997: *A névviselésről és a névváltoztatásról* In: *Új Magyar Utónévkönyv*, Budapest, BM, 1997.

VÁLYI SÁNDOR, 1906: *Magyar cégjog – A bejegyzések és a cégjegyzék-bírói felügyelet szabályainak kézikönyve*, Budapest, Franklin-Társulat, 1906.

VARGA NORBERT, 2009: *A magyar állampolgársági jog a 19. században* (PhD értekezés, kézirat), 2009, http://kvt99.lib.uni-miskolc.hu:8080/servlet/eleMEK.server.fs.DocReader?id=402&file=varganorbert_ert%20.pdf (letöltés ideje: 2010.06.06.)

VARGA NORBERT, 2010: *The acquisition and loss of citizenship in feudal Hungary* In: *Studii Şi Cercetări Juridice Europene/European Legal Studies And Research Vol. II. Drept Public/Public Law*, Timişora, Wolters Kluwer, 2010, 858-859.

VITÁL ATTILA: *Kutatásmódszertan kézikönyv és példatár*, Nyíregyháza, Krúdy Könyvkiadó, 2006.

WESTERMAN-REINHARDT, JUDITH: *Das Ehe- und Familiennamensrecht und seine Entwicklung – ein Beispiel für den Rückzug des Staates aus dem Bereich von Ehe und Familie?*, Hannover, 1999.

WHETSTONE JOHNSTON, HAROLD, 1903 (1932): *The Private Life of the Romans* (Revised by Mary Johnston Scott), Foresman and Company, 1932, http://www.forumromanum.org/life/johnston_2.html (letöltés ideje: 2010.08.31.)

WINKELMANN, HELMUT: *Das Recht der öffentlich-rechtlichen Namen und Bezeichnungen – insbesondere der Gemeinden, Straßen und Schulen*, Stuttgart – Berlin – Köln – Mainz, Verlag W. Kohlhammer, 1984.

FORRÁSJEGYZÉK

Levéltári források

HBML IV.B.456/d. Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Bihar Vármegye Levéltárának irattára. Reszeghy-féle hagyaték iratai.

HBML IV.B.456/d 14. d. Finta család

HBML IV.B. 456/d 12. d. Csorvási Szabó család

- HBML IV.A.6/e. Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Bihar Vármegye Törvényszékének iratai. Nemességi perek (Nobilitaria)
HBML IV.A.6/e 2. cs. (57.) Hamza al. Kállai
HBML IV.A.6/e 2. cs. (49.) Kis ab. Téchy
HBML IV.A.6/e 3. cs. (108.) Mezei al. Botrágyi
HBML IV.A.6/e 3. cs. (85.) Somollyai al. Lakatos
HBML IV.A.6/e 3. cs. (113.) Váradi al. Szabó
HBML IV.A.6/e 10. cs. (318.) Újvárosi Szabó
HBML IV.A.6/e 13. cs. Bihari al. Koczok
HBML IV.A.6/e 15. cs. (570.) Magyar al. Hézer
HBML IV.A.6/e 16. cs. Czipelle máskép Zudra
- HBML IV.A.1./a Bihar Vármegye Nemesi Közgyűlésének iratai. Közgyűlési jegyzőkönyvek (és tartozékaik)
HBML IV.A.1./a 250. kötet
HBML IV.A.1./a 251. kötet
HBML IV.A.1./a 252. kötet
HBML IV.A.1./a 253. kötet
HBML IV.A.1./a 254. kötet (A-K)
HBML IV.A.1./a 255. kötet (L-Z)
HBML IV.A.1./a 256. kötet (A-K)
HBML IV.A.1./a 257. kötet (L-Z)
- HBML IV.A.1./b Bihar Vármegye Nemesi Közgyűlésének iratai. Közgyűlési iratok
HBML IV.A.1./b 584. cs. 2714. fasc. XVII.
HBML IV.A.1./b 616. cs. 1303/1846.
HBML IV.A.1./b 624. cs. 1634/1847.
- HBML IV.B.101./a Bihar Vármegye Bizottmányának iratai. Bizottmányi közgyűlési jegyzőkönyvek
HBML IV.B.101./a 4. kötet
HBML IV.B.101./a 5. kötet
- MOL A 39 1814 3163.

Országgyűlési Nyomtatványok

- KI. 1892, X. kötet (Irom. 370.) = *Országgyűlés Nyomtatványai – Képviselőház – Irományok*. X. kötet, Budapest, Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság, 1894.
- KI. 1892, XVI. kötet (Irom. 546.) = *Országgyűlés Nyomtatványai – Képviselőház – Irományok*. XVI. kötet, Budapest, Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság, 1894.
- KI. 1892, XX. kötet (Irom. 634.) = *Országgyűlés Nyomtatványai – Képviselőház – Irományok*. XX. kötet, Budapest, Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság, 1894.
- KN. 1892, XIX. kötet = *Országgyűlés Nyomtatványai – Képviselőház – Napló*. XIX. kötet, Budapest, Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság, 1894.
- KN. 1892, XIX. kötet = *Országgyűlés Nyomtatványai – Képviselőház – Napló*. XX. kötet, Budapest, Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság, 1894.

Digitalizált kiadványok

Arcanum DVD Könyvtár IV. Családtörténet, heraldika, honismeret, Budapest, Arcanum Adatbázis Kft., 2003.

CompLex Jogtár: Jogtár Plusz DVD-lemezen, 2007. szeptember 30., CompLex Wolters Kluwer csoport, 2007.

Magyar Országos Levéltár – Iratanyag leírás (Fond-X Web):

Departamentum nobilitare (C57),

[http://duna.natarch.hu/cgi-](http://duna.natarch.hu/cgi-bin/fondx/fx?file=OL.TXT&zoom=zoom&rec=253&lang=)

[bin/fondx/fx?file=OL.TXT&zoom=zoom&rec=253&lang=](http://duna.natarch.hu/cgi-bin/fondx/fx?file=OL.TXT&zoom=zoom&rec=253&lang=)

(letöltés ideje: 2010.06.12.)

Magyarország Középkori Digitális Okmánytára 1.0 – Hazai Okmánytár, Budapest, Arcanum Adatbázis Kft., 2005.

Libri Regii – Királyi Könyvek 1527-1918, Budapest, Arcanum, 2006.

Magyar Zsidó Lexikon, <http://mek.niif.hu/04000/04093/html/index.htm>

Népesség nyilvántartási füzetek 2006:

http://www.nyilvantarto.hu/kekhh/fixhtml/nepessegfuzet/2006/nepesseg2006/index.php?k=nepesseg_fuzet_2006_tablazat_003_012_t-nonevv.html,

<http://www.nyilvantarto.hu/kekhh/fixhtml/nepessegfuzet/2006/ne>

pesseg2006/index.php?k=nepesseg_fuzet_2006_ertekeles_006_p
ol.html (letöltés ideje: 2008.09.12.)

Pallas Nagy Lexikona. Budapest, 1893-1897. XIII. kötet,

<http://www.mek.iif.hu/porta/szint/egyeb/lexikon/pallas/html/>

Werbőczy Hármaskönyvének 1627-es lőcsei kiadása

<http://mek.oszk.hu/03600/03613/pdf/> (letöltés ideje: 2010.05.05.)

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

A.T.	1894. évi XXXIII. törvénycikk az állami anyakönyvekről
A.U.	Anyakönyvi Utasítás (Az A.T. végrehajtására kiadott 80.000/1906. belügyminiszteri rendelet)
AB	Alkotmánybíróság
ABh.	Alkotmánybírósági határozat
Áe.	1957. évi IV. törvény az államigazgatási eljárás általános szabályairól
Atv.	2010. évi I. törvény az anyakönyvi eljárásról
Atvr.	1982. évi 17. törvényerejű rendelet az anyakönyvekről, a házasságkötési eljárásról és a névviselésről
Bék. határozat	154/2008. (XII.17.) AB határozat
Béktv.	2007. évi CLXXXIV. törvény a bejegyzett élettársi kapcsolatról
BH	„Bírósági Határozatok”
BM	Belügyminisztérium
Csjt.	1952. évi IV. törvény a házasságról, a családról és a gyámságról
HBML	Hajdú-Bihar Megyei Levéltár
Ht.	1894. évi XXXI. törvénycikk a házassági jogról
IRM	Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium
ITSZ	Ideiglenes Törvénykezési Szabályok (1861)
KDNP	Kereszténydemokrata Néppárt
KI	Képviselőházi Irományok
KN	Képviselőházi Napló
Kt.	1875. évi XXXVII. törvénycikk Kereskedelmi törvény
LR	Libri Regii – Királyi Könyvek
MOL	Magyar Országos Levéltár

MSZP	Magyar Szocialista Párt
MTA	Magyar Tudományos Akadémia
Mtj.	Magánjogi törvényjavaslat (1928)
MZSL	Magyar Zsidó Lexikon
Nek.	1993. évi LXXVII. törvény a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól
névhatározat	58/2001. (XII.7.) AB határozat
OPTK	Osztrák Polgári Törvénykönyv (Magyarországon 1853)
Ptk.	1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről
SZDSZ	Szabad Demokraták Szövetsége

SUMMARY

The research – as the introductory lines alluded – wishes to explore the historical background of the Hungarian name-bearing regulation. It seeks to paint such a comprehensive picture which exhibits the relations between the name and the law, i.e. the legal aspect of bearing a name. This can be made visible through regulation. A historical approach – perhaps also for the sake of easier understanding – requires a periodical overview of the given development. This entails exploring the process through which name-bearing becomes regulated in parts, which parts are interwoven by the identical or similar evolutionary traits of the individual stages.

The definition of the three periods of regulation development in the paper is partly arbitrary, and partly based on considerations expressed in standpoints in the literature. Thus, the following stages were delineated during the research:

In the first period name-bearing and the legal system existed side by side. Although they affected one another, but in a stricter sense of the word the name system was not affected by regulation. This stage spans a long period of time – from the settlement of the Magyars to the enlightened absolutism –, however, in its contents it was poorer, as name-bearing and legal regulation verged only on the fringe. As in this period, state regulation had no influence on name-bearing, examining this period falls out of the focus of this paper.

The second period brought about the appearance of state controlled regulation (18-19th centuries). This was characterised by the separate (i.e. individual) regulations of rulers, an indirect state interference with name-bearing. The core character of the third period

is defined by the appearance of the insular, individual name-bearing law. This small area of law had more or less established its form, which is still known today, by the end of the 19th century, and its discourse makes up the bulk of this paper.

To summarise the answers to the questions raised as a hypothesis of this paper the following conclusions can be drawn.

How did the state-controlled regulation of name-bearing appear?

In the 18th century Hungary the use of a two-element name, the system of surnames and first names was already steady in all strata of society. This was also a requirement for the operation of the enlightened absolutistic state, as in this way everybody was unambiguously identifiable. The research took this circumstance as a starting point, from which the question arose: which factors generated state interference with name-bearing. In the absence of a regulation on an obligatory use of names, administrative practice (censuses, registry, etc.) outlined the order, the violation of which already entailed some kind of sanction of the state. This is what we saw in connection with the decree targeting the Jews issued in 1787 by Joseph II. As a matter of fact *the national regulation of name-bearing starts here*. The revision of the decree demonstrated that by that time the use of surnames had become steady in society and violation of this entailed the action of the state, as well. The question of regulation was concerned with this issue in the next decades, too: it regulated the name-bearing of those different from the norm, which was embodied in the regulation of Ferenc I., who regulated the names of orthodox individuals in 1815.

It can also be attributed to the reign of Ferenc I. that changing names among noblemen and non-noblemen, developed a clearly *administrative nature*, and in separate ways. While name changes of the nobility belonged directly to the scope of the highest authorities, and the permission of the king appeared on the pages of the King's Books, the name changing appeals of the non-noble were considered by the Locotenential Council and the Hungarian Court Chancellery respectively, through the lower (town and county) institutions. However, this procedure – which appears in regulations from 1814 on – did not necessarily mean that everybody had changed their names in this way, or everybody's name had changed in this way in this period.

Reviewing the documents related to the proof of nobility in Bihar County in the 18-19th centuries outlined a unique phenomenon: it meant a transition between spontaneous name change and a change approved by governmental bodies. Behind the cases we can see the state's need of "identification" I referred to earlier. In many cases the bearers of the name were forced during the proof of nobility examinations to reveal their reasons for changing their names. They were deeply interested in this, as they had to prove the continuity of their origin. Otherwise their nobility did not gain justification. The state did not bring up the question by accident either, as increasing the number of tax-paying subjects was its primary interest.

The cases in point demonstrated that when state authorities issued documents at the end of the name changing procedure with the new name, they quasi legalized the change in the name.

How has the current shape of name-bearing law evolved?

The 18th century ushered in the beginning of regulation in the field of name-bearing, as well. It was the direct result of the enlightened absolutism just as much as the result of certain social changes. As it turned out from the answer given to the previous hypothetical question, in the years 1814 and 1815 respectively, the regulations of Ferenc I. concerning name changes meant a significant step in the process that name-bearing became both a legal and an administrative area. At the same time, these measures constituted a starting point in the state- controlled regulation of changing names. From here, from the beginning of the 19th century such a process had started that – fully established by the end of the century – founded our approach to the connection between name-bearing and the law, which is still relevant today.

The second question we raised as a hypothesis is answered by the changes that occurred in the civic age of the 19th century.

The "nationalization" of registration that took place in 1894 met name-bearing in Hungary in such a state, which could be characterized by all features of a regulated domain. The name given at birth was registered, name changes belonged to the scope of state institutions, but the corresponding law was still missing. Art.44 of the 1894 Registration Act, which prescribes the obligation to bear a name, was a good indicator of the process that name-bearing had started its course towards legalization.

This way is also reflected in the expansion of privacy rights in Hungary. This new area of law emerging on the horizon of those dealing with the science of law lent a scientific frame to name-bearing, too, owing to which we can already speak about name law.

What kind of legal regulation does name-bearing have?

The answer to this question is simple: complex. The name cannot only be the subject of several fields of science, but it is also connected to several areas within the world of law: the regulations related to name-bearing. With the development of privacy rights the notion that everybody has the right to bear a name had become unquestionable. Back then, in the last period of the 19th century the state defined it in a law what this name should be like and its bearing was defined as an obligation. In this way name law and the right to bear a name became separable. Name law can be defined as the civil projection of name-bearing, and the right to bear a name as an adjective, administrative legal approach. However, this differentiation only exists in theory even in the literature, as name law and the right to bear a name most of the time emerge as synonyms. This dual legal character surfaces in regulation as well, so several areas of law dispose of different relations of name-bearing.

In my discourse I devote a separate chapter (Chapter III.) to present this legal character. In the case of name-bearing we can also use the attributive „lying across”, since its regulation appears both in civil and public areas of law. In civil law its appearance and further development in the group of privacy rights is understandable. In the same way its relation to family law and commercial law is obvious because of the features of the scientifically appreciated phenomenon of name-bearing. Its administrative and criminal law features put the regulation system of name-bearing in the domain of public law, as well. All this is elaborated in detail in the third chapter.

The *fourth chapter* of the discourse answers several questions of the hypothesis. On the one hand, the legal character of bearing a name is further elaborated by dealing with the development of some of its areas, on the other hand we can find the answers to the fourth hypothetical question here, as well.

The internal examination of the legal regulation of name-bearing – which is the aim of the fourth chapter – introduces “events” that are related to the name and have a legal significance, as well. What it means in practice is the analysis of all the rules of giving a name at birth, choosing a name at marriage, changing a name and having a name

changed. Dissecting the above issues does not only include introducing relevant regulations, but – taking up the thread of historical analysis from the previous chapter – also dealing with changes in and the development of regulations.

The expansion of choices of a married name provided the ground of the research topic. This, perhaps, is one of the most “exciting” fields of name-bearing. The appearance of certain married name variations can be interpreted as indicators of social change. They shed light on the re-evaluation of the marital status of men and women, which also leaves a trace in codification by modifying the regulations. Besides the one kind of married name – which earlier became the norm – the other ones appeared (in 1952 and 1974) as declarations of women’s equal rights. Later, men were also given “equal rights”, and were also allowed to choose a married name (in 2002). The discourse also made an attempt to explain the background. Using the well-known tool of sociology, questionnaires, it sought to reveal the arguments for choosing a married name. This survey of my own pinpointed several interesting motivating factors and – in spite of the small geographical area of samples – confirmed a national tendency as well: among women getting married today, the “Kovácsné Széplaki Éva” form is the most popular, and men still not making use of the choice, keep their own name in the marriage. This latter fact represents the “quickness” of codification: there is still no mass demand as far as men’s choice of their married name is concerned. Likewise, the bills affecting civil partnership signal the changing way of thinking of the members of society. The demand for introducing a co-habitual name – initiated by certain layers of society – emerged in front of codifiers, but it reached a deadlock. Nevertheless, this name changing proposition also indicated a kind of change. Similarly, the fashions of first names also represent a unique change in values from our times.

While bearing a married name and giving a first name reflect current social processes, the regulation history of changing names conveys the unique political approach of an interesting era. Changing names, which became an administrative issue at the beginning of the 19th century, hand in hand with the Magyarization of names developed into a real social movement. Analysing social trends behind the Magyarization of names would go beyond the scope of this discourse on regulation history, so “merely” the development of regulations concerned with changing names became subject of the examination.

The mentioned social processes had a peculiar effect on the name-bearing “customs” of citizens, which – having been recognised and evaluated by codifiers – got in the scope

of legal regulation. All this gave an answer to the question how name-bearing tendencies had changed name-bearing regulations.

The new trends

During my research I inevitably had to rely on two basic works:

One of them is *Name Law*, a work by Kálmán Személyi published in 1915, which dissects the topic in the domain of privacy rights. The other one is *Name and Nation* a work by Viktor Karády and István Kozma from 2002, which explores the 19-20th century phenomenon when changing names took place en masse from a primarily social historical point of view. Both works were defining benchmarks in the research. They were benchmarks on the one hand because they showed what the “minimum” was, on the other hand they designated a direction different from their own.

The pioneer of turning to the legal aspects of name and name-bearing was Kálmán Személyi, who was the first to examine the legal relations of name-bearing in detail, within the domain of privacy rights, which was still regarded as a new area of law back then.

One of the most important opportunities – which makes it possible to research different and more issues – stems from his work: complementing his work with the changes that have taken place during the nearly one century that has passed since 1915. Name law has gone through a lot of changes during the time that has passed. Its regulation has become more differentiated, its scope in material law wider. In this roughly one century, in a peculiar, but understandable way, name-bearing regulation has become interwoven with a special part of administrative law, registry administration. The registration law that came into force in 1895 represented the overture which codified the obligation to bear a name. Since then the area has been “conquered” by legislation, which unfortunately resulted in a non-conscious codification. Apart from the only material law regulation of name-bearing in the law, we can only come across formal regulation up to the middle of the 20th century. These formal regulations appeared mostly on lower levels of legal sources, which made the life of the affected quite complicated. It made its influence felt particularly in the field of changing names, all the more so as the government used it as a political tool to achieve its goal of assimilation. It is true that the Interior Minister issued a decree in 1933 pursuing a single regulation in the area, but it did not bring satisfactory results, either.

The political changes that took place after the Second World War made their influence felt in every area of the law, so the law of name-bearing was no exception, either. Although a single law was not born, regulation lost its political contents. It meant an important step forward that more and more material law regulations were born (the bearing of family names and the name of the child in the FLA, the right to bear a name in the Civil Code). It is also a characteristic of this period that changes in the registry regulation formed name-bearing regulation at the same time, moreover, from then on the two areas became one more and more, also from a legal technical point of view. Conversely, the regulations showed each colour of the palette of legal sources, and development could only be discovered in the fact that they got higher and higher in the hierarchy. Although in 1982 name-bearing, together with registration regulations became a statutory rule, the first step towards real codification was taken only a few years after the millennium. The decision of the Constitutional Court on names started this process. The decision forced legislators, who carried it out in *one* regulation already – but still modifying the 1982 regulation – in 2002. The latest change supersedes the regulations that came into force in 2004 only in one aspect: the electronic registration was introduced. In 2009/2010 such a law was born, which can be regarded as a borderline between our eras. The commencement of the new registration law on 1st January 2012 crowns the establishment of a single law-level regulation in name-bearing that started in 2002.

But it is not only the period that has passed since the work of Kálmán Személyi with which the discourse would like to give more, it also puts the legal relevance of name-bearing in a different perspective: *it aims to bring it in concord with other fields of science*. Having recognised that name-bearing, because of its “everydayness” could become the subject of several fields of science, the research used scientific results from outside the domain of law, as well, thus asserting the complex character of name-bearing.

The thoroughness and scientific value of the work of the co-authors Karády-Kozma is unquestionable, consequently posing a challenge to the author of the discourse. This thoroughness is justified also in connection with the elements of regulation history, even if the authors had a different approach to name-changing cases that had taken place since 1881 en masse. The findings of *Name and Nation* made it unnecessary to explore the social and political historical background of name changes on the basis of primary

sources. Naturally, it must be noted that it required the work of several people for a decade in the case of the above work, as well. Giving it up however, also meant that different directions had to be found to reach the goal and the emphasis had to be laid on different things. The book – with its references – was of great help in finding the new directions.

Reviewing regulation history *ab ovo* presumed *exploring name-bearing as a whole*, therefore not only name changes, but also the names of children and spouses had to be dealt with, including other areas of name law. At the same time, it also constituted a diversion that the research *spanned a bigger period of time* compared with the direction of Karády-Kozma. The exploration of the infancy of regulation led to the *name-bearing aspects of proof of nobility*, which earlier had not been dealt with in the relevant literature. Research of the nobility was neglected in the decades following the Second World War and only recent years has the renaissance of the topic been reawakened. Therefore, the literature on the proof of nobility related to the topic cannot be described as plentiful, either. This is the very reason why Mr. Tamás Szálkai's help has been of utmost value, both through his personal advice and his works, which gave me some guidance to get acquainted with the system of proof of nobility.

The wider span of time did not only show new directions in the past, it also guided me towards the present, as the regulations that are in force or will come in force in the near future, the analysis of their drafts have also become subject of the paper and along this line, the new directions defined by the co-authors Karády-Kozma and in the work of Kálmán Személyi have met.